

Indhold:

1924 – 1934.	Breve til Elisabeth Andersen.
1923 – 1935.	Breve til Ivara Nyholm.
	Breve fra Karen Jeppe trykt i Armeniervennen.
Maj 1934.	Uddrag af breve til ”skoleforældre”.
Dec. 1920.	I hundes vold. Novelle efter virkelige begivenheder af K. Jeppe
	X Karen Jeppe's sværeste tid (1914 – 1918) af Misak Melkonian.
Aug. 1929.	Hvor længe endnu.
Nov. 1929.	En tak og en bøn.
Feb. 1930.	X Skolearbejdet i Aleppo.
1930.	Arsjaluis Darak
Feb. 1930.	Mod afslutningen (om at befri kvinder og børn fra slaveri)
Feb. 1930.	En familietragedie.
April 1930.	De syge og fattige. (om syge- og fattigplejen i baraklejren)
Juli 1930.	Hedelodden fra Varde i Aleppo (om nye bygninger i Aleppo)
Sept. 1930.	Sennepskornet
1930.	Armenierne i Euftrat-egnen (om oprettelse af landsbyer)
Nov. 1930.	De bagtalte armeniere (Svar på artikel i Jyllands Posten)
1930.	X Lys i Mørke
Okt. 1930.	Usumnisirads-skolen
Marts 1930.	Redningsarbejdet i Aleppo
Juli 1931.	På skolebesøg
Jan. 1931.	Syge og fattige i Aleppo 1930
Okt. 1931.	Bøjet, men ikke knækket
Feb. 1932.	Betragtninger ved regnskabsbogen
Marts 1932.	Lad dem ikke gå til Grunde (om skolebørn)
April 1932.	Et Uår
Maj 1932.	Moharrem (om boligproblemer)
Okt. 1932.	I den dybeste nød
Jan. 1933.	Til mine venner derhjemme (nytårshilsen)
Jan. 1933.	Faderløse Børn i Aleppo
Feb. 1933.	Syge- og fattigforsorg 1932
April 1933.	Tørke
Juni 1933.	Karen Jeppe i Danmark (Artikel fra Kristeligt Dagblad)
Juni 1933.	Fra Landsbyen Tine
Sep. 1933.	På stadigt dybere vand
Nov. 1933.	Afskedshilsen fra Karen Jeppe (efter ophold i Danmark)
Jan. 1934.	I Landsbyen
Marts 1934.	Om sygeplejen i 1933
Juli 1934.	Ti år på Mesopotamiens stepper
Dec. 1934.	Det brugte tøj
1935.	To armenske drenge
Aug. 1934.	I skyggedalen
1935	En armensk moder
1935	En trist fortælling

1935 Familien Jasmadjian

Hvorledes armenierne blev kristne

Den kloge væver (eventyr)

Træk af Lærer Jakob Christian Jeppe Og Datteren Karen Jeppe Liv og Virke

Uddrag af breve og rapporter der findes på Det Kongelige Bibliotek.

Nedskrevet af lærer J.C.Jeppe

Breve fra Karen Jeppe til pastor Otto Møller, Gylling

1921. Mine oplevelser blandt armenierne

1921 Urfa

1921. 1. nummer af Armeniervennen. Til vore læsere – af Aage Meyer-Benedictsen

1921. Armenien efter Verdenskrigen – af Aage Meyer-Benedictsen

1921 De Danske Armeniervenner. af *Ingeborg Maria Sick (1858-1951)* Januar 1921

1921 Atter i Orienten. Brev fra Karen Jeppe

1921 Armenien og Tyrkiet. Harald Burton, engelsk præst, medlem af verdensligaen for Armenien.

1921 Solglimt mellem bygerne. af Karen Jeppe i Armeniervennen nr. 3-4

1921 Hjemme igen af Karen Jeppe – om nogle af de befriede

1921 Under Åget. Af Karen Jeppe. Beretning om 1895 og tiden efter

1922. I tunge tider – af et brev fra Karen Jeppe til komiteen

1922. Hjemløse – af Karen Jeppe Armeniervennen marts april 1922

1922. Frk. Jeppe i Syrien. af Karen Jeppe – Armeniervennen sept. 1922

1922. Et par billeder fra Arbejdsmarken. – Armeniervennen nov.

1922. Tragedien i Kilikien. Armeniervennen januar-februar.

1921. Et ærefuldt hverv. Armeniervennen november-december.

1921. Armenien-spørgsmålet og Folkenes Forbund. november-december.

Breve fra Karen Jeppe til Elisabeth Andersen:

Aleppo d. 21. 5. 1924

Kære Frk. Andersen.

Tak for brev af 3. maj, der desværre kom lidt for sent til at de 8 m. stof kunne indlægges i den pakke, der nu netop var afgået, og hvis indholdsfortegnelse og forsikringspolice findes indlagt.

Tak også for regnskabet, nu har vi jo da afbetalt lånet til komiteen, og har endda nogle penge, der forhåbentlig snart kommer ud til mig. Det er nemlig ikke så små varepakker, jeg har sendt ud i den sidste tid alene til Danmark. Det var jo så godt nok, jeg fik regnskabet, så kan jeg da få komiteen krævet.

Priserne fra min side er altid netto, som de 25 % skal tillægges, der bliver da heller ikke særdeles meget tilbage af dem, når alle udgifter er dækkede.

Nogle borter af den ønskede slags skal jeg se at få i stand. I øvrigt ville jeg fra Dem gerne have en omtrentlig angivelse af, hvilke varer, De har tilbage, så jeg kan se, hvad der er gået bedst. Mon ikke de store sorte puder er en god vare.

Med hensyn til varerne fra Jerusalem og Basarfonden, så er det regnskab, der fandtes i Deres brev af 6. marts, mig dog ved nærmere eftersyn ikke helt klart, idet nemlig de 10 % står i dette tilfælde á 30 kr. jo tilfalder Dem personligt for Deres arbejde. Basarfonden får sådan noget som 280 kr., altså knapt 10 % avance, hvad der dog forhåbentlig kan blive til noget mere, såfremt intet er beskadiget.

En påligning af 25 – 30 % på de enkelte stykker vil omtrent føre til det rigtige resultat, og til den pris skulle De så levere de større partier, der måtte blive bestilt, til basarer eller udsalg. Hvad der ved disse lejligheder fås i overpris for varerne, og det bliver forhåbentlig ikke så lidt, tilfalder hovedkomiteens hjælpearbejde, hvorimod selve summen tilsendes Dem, det vil altså sige den oprindelige sum + 25 – 30 %, eftersom de nu finder det mest rigtigt. Efter fradrag af told og salgskomkostninger tilsendes de indkomne penge mig. Derimod finder jeg, at ved salg af enkelte stykker fra selve depotet, burde hele prisen tilfalde Basarfonden. Der er jo altid mulighed for tab ved tyveri og andre uheld, og der var godt, om summen kunne vokse, da der stilles ret store anfordringer til vor Basarfond. Det forekommer mig selvfølgelig, at der ved enkeltsalg altid må beregnes en større avance, da mange af tingene selv med 30 % tillæg endnu er spotbillige, ellers var det ikke umagen værd at forhandle dem.

Jeg ville gerne vide, hvordan det går med salget. Frk. Sick har givet mig en ledetråd, idet hun ønsker ting af perlemor, sølv og oliventræ. Der skal også være et udsalg i Odense, så det var vel på tiden, at en bestilling blev afsendt. Nu venter jeg på efterretning fra Dem angående denne sag. Denne første gang købte jeg naturligvis lidt af hvert for at prøve, hvordan det ville gå, så vi deraf kan udvælge det, som går bedst. Når jeg nu f.eks. tænker på nr. 6, den dyreste af perlekransene, så koster den altså i indkøb 6 kr. Med tillæg 8 kr., ja 12 kr. tror jeg nok den kunne sælges for uden vanskelighed.

Jeg ville imidlertid være meget glad for fra Dem at høre noget om, hvad priser de enkelte stykker opnår. I den sidste sending findes der en af de løbere frk. Forchhammer har bestilt og desuden en sort kjole. Ville De ikke gøre mig den tjeneste at behandle den som et privat anliggende og blot sende den til baronesse Schaffalitzky. Hun har nemlig personlig bestilt den her, og jeg har lovet at sende den til hende. Det er jo den anden Armenier-komite, jeg vil gerne være så elskværdig som muligt imod dem, det kan De sikkert let forstå. Altså er det en tjeneste, De går mig personlig, ikke sandt. Kjolen er lidt for tung til at gå i brev.

Ja, lev nu vel. Tak for Deres dygtighed og flid med salget! Jeg er glad, at den sag nu er så vel forvaret.

Deres hengivne

Karen Jeppe

Dette brev er skrevet på et ark af folkeforbundets papir. Så har Karen Jeppe nok sparet en skilling på papiret.

Der står:

Société des Nations

**Commission pour la protection des femmes
et des enfants dans le Proche Orient**

ALEP, Syrie

B. P. 280

Aleppo d. 16. 1. 1926

Kære Frk. Andersen.

Tak for Deres brev af 1. dec.! Desværre har jeg været længe om at besvare det. Jeg tog det nemlig med til en rolig time, og det er jo netop den slags man ikke finder. De andre breve, der kunne afgøres i en håndevending, de blev besvarede. Ja, sådan går det.

Det, De siger, i brevet, det er netop det, der steg op i mit sind under besøget i Danmark. Jeg så Dem ved basaren, og jeg så dette ”noget” i Deres ansigt, noget, man ikke kan forklare, men som jeg i hvert fald ikke

havde bemærket før, og som sagde mig tilstrækkeligt. Så er vore tanker altså mødtes, sådan går det for det meste, når der er virkeligt liv i en sag.

Men De mente, at De endnu stod på et punkt i Deres udvikling, da der endnu var grund til at være forsigtig med helbredet. Det må vi agte på. Klimaforandring kan blive skæbnsvanger. Tænk alvorligt over den sag, og beråd Dem helst med Deres huslæge, om jeg da må have lov til at give Dem et godt råd.

I øvrigt, hvornår De er klar, så er Deres plads her hos mig, hvis De vil have den. Mennesker som Dem har jeg altid brug for hernede, der er meget mere end nok at bestille. Men vi må jo tale om lønforholdene, for jeg arbejder for 300 kr. om måneden, og det kan De måske ikke indlade Dem på, jeg er ikke helt klar over, hvilke forpligtelser og ressourcer De har, men på den anden side kan det jo ikke let tænkes, at nogen her på anstalten er bedre lønnet, end jeg.

Det er måske en prosaisk ting at tale om. Det er det faktisk, for det betyder jo uendelig meget mere at leve et rigt liv end at få en hoben penge, men jeg synes alligevel, jeg er nødt til at omtale det, for at De kan være helt klar over alting. Vi har det jo med at se alle forhold lige i øjnene og ikke dække over noget med nogen slags talemåder. Derfor passer vi også så godt sammen.

Så er der jo det, at De må se at få salget i Danmark ordnet på en betryggende måde, inden De tager derfra. Ja, det er altså mit svar på Deres sidste brev. Vejen er åben, når De kan og vil.

Jeg har det godt. Forkølelsen går lidt efter lidt over, og ellers fejler jeg ikke noget. Vejen ligger åben politisk, og jeg kan gøre, hvad jeg vil, det andet kommer så nok alt sammen.

Så blot en kærlig hilsen og tak for denne gang.

Deres hengivne

Karen Jeppe

Brestenberg d. 23. 8. 1926

Kære Frk. Elisabeth Andersen.

Tusind tak for Deres kærkomne fødselsdagsbrev! Jeg fik mange den dag, og foreløbig har jeg takket for dem alle i Armeniervennen. I hvert fald vil jeg da håbe, det kommer deri, jeg har skrevet til Ulriksen om det.

Ja, jeg tænker jo på Dem, jeg har ingenlunde glemt vor samtale, og jeg mistydede ikke Deres tavshed. De siger nok til, når "guldalderen" begynder. Min er i fuldt flor i øjeblikket, bare den må vare længe, det var et godt ønske, jeg fandt i Deres brev.

Om et par dage tager jeg til Genf, for øjeblikket er jeg på mit højtelskede Brestenberg.

(Anm: Genf = Geneve. Brestenberg er et slot i Svejts, hvor Karen Jeppe holdt en tiltrængt ferie. M. Højmark)

Fra Genf håber jeg at have noget godt at meddele komiteen, nu tror jeg da, det er ved at blive til noget med kolonisationen.

I øvrigt bliver det nok til en visit i Danmark, men hvornår ved jeg ikke rigtigt. Kort bliver den ganske vist, dog håber jeg på en eller anden måde at passere Aarhus, formodentlig på rejsen fra England til København, og det kunne være sådan noget som de første dage af november.

Komiteen kunne jo godt lægge beslag på en passende sal omtrent ved den tid. Skulle dispositionen blive forandret, kan man vist sagtens blive af med den.

Men lad det blive mellem os, for jeg tager ikke til Randers eller Odder eller Silkeborg eller noget af den slags. Det højeste er et foredrag i Aarhus og et i København, måske, når det kommer højt, Odense. Lad os altså holde det hemmeligt; men jeg vil gøre mit bedste for en dag til Aarhus. Nu omtaler jeg det ikke til andre end Dem, før jeg ved noget nærmere.

Og så blot de kærligste hilsner med ønske om en snarlig guldalder fra
Deres hengivne
Karen Jeppe

Min adresse i Genf er Hotel Beau Sejour. Jeg bliver der de første uger af september.

Aleppo 2. 5. 1927

Kære Frk. Elisabeth Andersen.

Tusind tak for Deres 2 gode breve af 7. april. Lad mig først lige fortælle Dem en ting, som ikke har noget med brevenes indhold at gøre. Johanne Sundal skal giftes d. 13. maj, så jeg ville gerne bede Dem sende dugen til hende. Det er den lille med 6 servietter, der blev afsendt senere i et brev – så snart den ankommer. Den bliver både bryllups- og fødselsdagsgave.

Den store med 12 servietter er jo til min svigerinde på Fyn. Tusind tak for besøgelse af begge dele. Tolden på begge + 12,50 kr. til melodibogen vil De nok sætte ind i en af systuens afregninger, så jeg kan betale det her.

Altså, det var det anliggende.

De 20 % fra systuen udbetales til aktionærerne. Aarhus og Odde komiteerne har ladet deres penge stå, derfor har De nu 100 £ i stedet for de 50 £, de satte ind. Hovedkomiteen får dem udbetalt hvert år, de overføres på deres konto og bliver brugt til de forskellige formål, danskerne arbejder for i lighed med de øvrige summer, der sendes herved. Det måtte Malmstrøm da have kunnet give besked om.

Naturligvis finder jeg det hele maskepi med frk. Ørtz malplaceret. Det kan kun skade os, så vidt jeg kan se. Jeg har skrevet et udførligt brev til Malmstrøm om det, det får De sikkert nok at se til generalforsamlingen. Nå, ja, den har jo været afholdt, når De får dette brev, så hører jeg jo nok noget om den, enten det bliver fra Dem eller andre medlemmer.

Ja, det drejer sig om i livet at få det rigtige arbejde anbragt på den rigtige plads. Man kunne også sige, at det er hovedsagen, at få de rigtige mennesker anbragt på den rigtige plads, og jeg tror, jeg kan trøste dem til lykke med at være en af dem, der har fundet deres rigtige plads. Imidlertid nogle mennesker, der passer til en mængde pladser, og andre, der ikke synes at passe nogetsteds.

Imidlertid er jeg igen blevet belært om klima og dets indflydelse. Karen Bjerre kunne ikke tåle Aleppo. Mrs. Browning fik meget dårlige øjne. Jeg vidste ikke, hvor alvorligt det var, før jeg fik bud om undersøgelsen i Beirut. Det er åbenbart en sag, der må nøje beagtes.

Ja, vi kan jo skrive til hinanden og udveksle tanker om mangt og meget, det er berigende for begge.

Så blot de kærligste hilsner fra Deres hengivne
Karen Jeppe

Aleppo d. 27. 5. 1927

Kære Frk. Andersen.

Kun en lille hilsen til tak for Deres to gode breve af 17. maj. De er da for resten kommet hurtigt igennem, må jeg sige. Tillykke med toldfriheden. Det er dog en ganske god hjælp, synes jeg. Jeg beder Dem undskylde, at

jeg ikke helt kunne forstå, hvordan det forholdt sig med tolden på mine duge. Hvor meget er det, jeg skal betale? De vil nok sende beløbet på en regning en gang ved lejlighed. Hvor morsomt, at Johanne Sundal kunne få dugen på sin bryllupsdag. Tusind tak for besørgelsen! Var servietterne også ankomne den gang? Ellers kan de jo eftersendes. Hun hedder nu "Fru Bankdirektør Christensen". Ja, det må være et alvorligt skridt at gifte sig i den alder. Godt, det ikke er mig.

Ja, medaljen! Det var sandelig en overraskelse, og jeg er ikke nået stort længere endnu end til forbavselsen, men mange har jo været glade for det, og det hele har gjort mig godt helt igennem,

Nej, troen består ikke i at kaste broerne af efter sig, sådan forstår jeg den i hvert fald ikke. Den prøve kommer måske på et vist punkt; men førend den bliver en pånødt, skal man vist ikke opsøge den. Det med at gå på vandet og lignende, det skal man kunne, når det bliver nødvendigt, men man skal ikke drive det som en sport. Ikke sandt? Der forstår vi hinanden fuldt ud.

Ja, Jensine Ørtz. Hun er vist kommet ud, hvor hun ikke kan bunde; men jeg tror ikke, det er vor opgave at trække hende i land. Når folk absolut vil af sted med hovedet gennem væggen, ender det gerne med, de får buler i hovedet, hvis der ikke sker værre ting. Væggen holder for det meste nok. Det var nok bedst for hende og for sagen, om hun forsvandt fra skuepladsen; men hun stiver sig vel nok, så længe hun kan. Man kan da ikke sige andet, end at Aarhus Stiftstidende har taget mit parti, nå ja, rene linjer er gerne af det gode.

Hvordan går det Dem selv med helbred og alting? Lad mig høre lidt om det en gang. Her har vi det godt.

Varmen er meget bedre for mig, end kulden, og Jenny Jensen, hun er jo overhovedet "unverwüstlich". Vi glæder os til sommeren i bjergene, til forhøjelse af nydelsen har vi fået en bogpakke fra Kr. Læreforening. Heldigvis skal vi da være i ro i år. Til næste år, om alt går vel, kommer jo så Jenny Jensen på et besøg i Danmark.

Lev nu vel, kære! De bedste hilsner til alle venner i Århus, ganske særligt til Dem selv fra Deres hengivne Karen Jeppe.

Ceuvre de protection des femmes et des infants

Boite Postale 280 ALEP (Syrie)

Directrice

KAREN JEPPE

Aleppo d. 19. 11. 1932

Kære Frk. Andersen

Tak for Deres brev af 28. okt. Kvittering for pengene indlagt!

Regningen har jeg også set på. Der er jo stadig kun det ene spørgsmål om lejen, og om den bliver vi ikke enige. Der er ingen grund til, at vi skal have det dyre lokale. 700 kr. + 100 kr. for lys, varme og rengøring, der selvfølgelig ikke udebliver, 800 kr. altså, er for meget at betale for et salg på 3000 kr., om det overhovedet når det. Herfra kan jeg imidlertid ikke ændre det, det får blive, til jeg kommer hjem; men det er stadig imod min vilje.

Til Jerusalem sender jeg nu 32 £. Jeg kan jo huske, at De har kopi af regnskabet, så tilbagesender jeg kun deres bestillingsseddel, det fremgår af sammenligningen mellem den og regningen, at der for flere artiklers vedkommende er en betydelig prisforskel. Ligeledes indlægger jeg kopi af min skrivelse til firmaet Marein. De vil så nok meddele mig, hvordan jeg har at forholde mig med hensyn til restbeløbet.

Så er der et skolebarns-anliggende, hvor der absolut må foreligge en forveksling, eller hvad det nu er. Nr. 121 – Gheegas hedder han vist; men jeg har ikke listen hos mig nu, i hvert fald er det nr. 121, og han har til plejefar købmand Poulsen. Hvem, der har givet ham den dreng, ved jeg ikke; men han har 2 gange sendt penge til hr. Malmstrøm, særlige gaver til drengen med brev, som indeholdt både nummer og navn og bemærkninger om drengens specielle forhold. Hvordan kan nu kan være givet til en anden kreds, forstår jeg ikke; men selv om så var, så må og skal købmand Poulsen have beretningen om drengen og det brev, der er stilet til ham og indeholder særlig tak for gaverne. Skulle han ikke have fået det, lader jeg drengen skrive igen.

Jeg tror i det hele taget, det var lettere og bedre, hvis Jenny Jensen havde en liste over alle skolebørnenes plejeforældre og sendte beretningen direkte til dem. Det kan da ikke være andet end tidsspilde og ekstra ulejlighed at lade det gå gennem Deres kontor.

Jeg har haft lidt influenza og sidder endnu i sengen og skriver, derfor er der også lidt fejlskrivning; men meningen er jo god nok, håber jeg da. Ellers er jeg for resten rask og håber at høre det samme fra Dem, det kan være galt nok endda med de sløje tider. Skal man også til at være syg, kan man slet ingen vegne komme. De hjerteligste hilsner fra
Deres hengivne Karen Jeppe.

Inden jeg fik dette af sted, kom Deres brev af 10. nov. Tak!

Ceuvre de protection des femmes et des infants

Boite Postale 280 ALEP (Syrie)

Directrice

KAREN JEPPE

Aleppo d. 1. 5. 1934

Kære Frk. Andersen.

Tak for Deres mange breve af 19. 20. og 31. marts.

Forhåbentlig er De nu hjemme igen og har haft godt af Deres hospitalsophold. Jeg kom i går hjem fra landsbyen, og for mit vedkommende er resultatet udmærket, selv om jeg ikke kan sige, det helt er overstået, jeg vil gå for halv kraft endnu nogle måneder, indtil vi kommer ind i efteråret.

Kvittering for pengene er formodentlig sendt fra systuen. Men ellers skal den da komme omgående.

Toldbevillingen må vi jo se at komme ud af det med, som den er. I år går det vel nok, men når engang lageret bliver endnu mere reduceret, er det naturligvis for lidt; dog, den tid, den sorg.

Ja, det var ikke mange besvarelser, der kom; men nogle er der da, og de er ganske gode at få forstand af. Jeg gennemgik dem udførligt med fru Paritri, da hun var ude i landsbyen. Det undrer mig, at der ikke var noget fra fru Benedictsens. Nå, grunden dertil bliver nok åbenbar.

Forhåbentlig får vi basar til efteråret.

Dette bliver en lille hilsen i hast fra

Deres hengivne

Karen Jeppe.

Breve til Ivara Nyholm i Ballerup.

Vejle d. 25. 10. 23

Kære Fru Nyholm!

Tak for Deres brev af 15. okt. Ja, det er jo rent galt, nu har jeg to ubesvarede breve fra Dem, en trøst er det jo da, at min søster har været der, det er jo da en slags svar.

Det, det kniber med, er at finde en dag. Den eneste, der synes mulig, er mandag d. 26. nov. Passer den Dem? Ellers måske tirsdag d. 27.; men så går det heller ikke senere. Jeg skal af sted.

Jeg håber da også meget, at det kan lade sig gøre. Jeg ville nødigt tage af sted uden at have besøgt Dem.

Så blot de kærligste hilsner med håbet om et godt gensyn.

Deres hengivne

Karen Jeppe.

Aleppo d. 30. 1. 1924

Kære Fru Ivara!

Hermed følger en indholdsfortegnelse over pakker, der nu endelig afgik i går.

Endvidere 10 poser til 5½ kr. stykket. Det er da sikkert den slags, De ville have.

Pakken havde været pakket længe, derfor kom de ikke ind med.

Nu håber jeg, det ikke varer for længe, inden forsikringspoliceen kommer, så det hele kan afgang, jeg gør det nu i hvert fald i stand, så venter vi bare på dem.

Vi har så travlt med at sende traktor til Mesopotamien, så alting bliver forsinket af den grund. Bare jeg nu snart kunne komme i bjergene.

Lev nu vel! De kærligste hilsner til hele familien og til Dem selv fra

Deres hengivne

Karen Jeppe.

Aleppo d. 14. 7. 1924

Kære Fru Ivara!

Tak for Deres brev! Det var kærkommet rent afset fra bestillingen. De er jo min gamle kæreste, det er der ikke noget at pille ved. Og nu har De oven i købet ondt i ryggen, naturligvis af bare sympati. Nej, massage har jeg såmænd ikke prøvet, det har jeg vist ikke tid til at få gjort ordentligt og regelmæssigt; men det er heller ikke så slemt for øjeblikket. En gang imellem lægger jeg mig lidt på sofaen og puster ud, så går det igen. Godt er det, at jeg har automobilet, for bentøjet er det ikke så bedst med; men det er jo heller ikke så

vigtigt for mig. Hovedsagen er, at øverste etage er i orden, og den fungerer i øjeblikket helt godt. Nej "funktionerer" hedder det jo på dansk – sådan noget må skurre i ørene – Uha!

Nu har jeg lagt de ting til side, som De skulle have, og så er det bedst jeg skriver, mens jeg har det frisk i hovedet. Pakkede og afsendte bliver de vist først om en uges tid, når vi kommer tilbage fra Rakka; men det kan jo også udmærket nås endda. Vor hovedbeskæftigelse for øjeblikket er nemlig kolonisation, vi køber traktor, slutter kontrakter og har det i det hele taget som "mus i barselsseng". De har vel nok haft lejlighed til at se, hvordan det går til. Man kan nu for resten let tænke sig en behageligere beskæftigelse end at køre til Eufkrat midt i julis "støv og hedeølger"; men hvad der skal til, det skal jo til.

Det, jeg har sendt, er altså for at følge gangen i Deres brev – 12 dus. lommelærklæder, så kan savnet af den artikel da nogenlunde blive afhjulpet på Deres egn. – 3 lyseduge, 1 te- eller kaffedug hedder de da på dansk, det er jo i England, man drikker te. 1 løber og 2 dus. servietter i helt hvidt arbejde.

Lærredspuder har jeg ikke sendt, De jo havde den slags, og folk gennemgående ikke er så forelskede i dem, derimod 2 på chantung silke, en på creme silke og en på sort (*marocaine?? Måske Mogens Højmark*) i den allermest moderne form. Fortæl mig, om den gjorde lykke.

Lærreds-arbejdsposer forstod jeg ikke helt, hvad var; men jeg har vedlagt lidt af hvert, så bliver det nok rigtigt.

Tevarmere er der 5 af, to på chantung og 3 på andet stof. Jeg traf vist ikke det helt rigtige, men De kan jo sælge dem for, hvad De kan få for dem. Det kniber for mig at tage mig af småtingene nu, så et og andet bliver ikke helt, som det skal være.

Flakon-servietter er der, både på lærred og silke. Jeg antager, det er sådan noget, De vil have. Vi titulerer dem i øvrigt mellemlægsservietter.

Den dug, De omtaler, kan der desværre ikke skaffes servietter til, da vi er udgåede i stoffet. Det vil sige, det tror jeg da, det er vist det samme som findes i de 6 duge af børnehjemsarbejde. Skulle det være noget andet, må jeg jo begynde at tænke igen.

Så er der 2 silkekjoler, 2 jumpers, og 4 sjaler, det ene i uld. Kan De klare Dem med det?

De sorte poser (af 5 dele) er ikke helt færdige endnu, men det bliver de nok, inden tingene afsendes. Jeg gav dem straks i arbejde.

Så har jeg efter min egen forstand tilføjet et par kraver og veste, nogle serviet-poser og kaffe-servietter med kulørt broderi, et par lyseduge på chantung og anden silke, en lampeskærm, samt en lille drenge-dragt. Endvidere nogle tæpper, der sælges til fordel for børnehjemmet. Pengene for dem vil De nok holde separat. Ting fra Jerusalem derimod kan kun bestilles over Århus (*Elisabeth Andersen. Anm. MH*) Jeg kan ikke få forretningen i Jerusalem til at sende i små partier her og der.

I det hele kan jeg ikke forstå, hvorfor De hellere vil have tingene direkte tilsendt, da vi dog har toldfrihed i Århus. Jeg har fået samme anmodning fra Odense, hvor de også anfører, at komiteen ikke har noget imod det. Hvis De kan fortælle mig grunden til det, var det ikke så galt. Måske er der fejl i besørgelsen fra Århus, det vej jeg jo ikke, men det kan vel rettes. Imidlertid kan ting, der ikke er bestilt gennem depotet, ikke senere sendes dertil; men rimeligvis kan De arrangere Dem med frk. Sick, hun reder jo snart til basar igen.

Nu lader jeg dette brev ligge, til vi kommer tilbage fra Rakka. Eller nej, lige nu har jeg besluttet mig om igen. Jeg sender det af, og skriver et par ord senere, når jeg sender fakturaen og forsikringspolice.

Her kommer en masse flygtninge for tiden, det kniber med at skaffe klæder til dem; for de er jo alle sammen klædt i laser og så fulde af utøj, at man ikke kan tage dem ind i huset, inden de er badede og klædt om.

Kunne De ikke tænke Dem at sætte en indsamling af brugte klæder i gang? Til efteråret er der sikkert mange, der godt vil af med nogle sommerklæder, dem kunne vi så få til foråret, så kan de bruges her en sommer. Det er billigt at sende dem, og told betales her ikke; men sorter dem først, hvad der ikke er godt, må de hellere give til Frelsens Hær, eller noget andet af den slags, dem kan det ikke betale sig at sende.

Ja, så vil jeg slutte med de kærligste hilsner til hele Deres familie og først go sidst til Dem selv.

Fra

Deres gamle kæreste

Karen Jeppe

Hils ”ørkenens” beboere.

Nu skal De lige meget have et billede af vor ”ørken-traver”. Kan De se de tre bogstaver ”S.D.N.” ”Société des Nations”? Bilens ”indmad” er fra venstre til højre: Lucia, Misak, Tanten, Gaszaryk og Edvard, en af vore drenge, der uddannes til chauffør.

Aleppo 12. 12. 30

Min kære Ivara.

Tænk, nu er det jul igen. Hvor tiden dog løber. Vi er midt i juletravlheden her, jeg har pakket julekasser ud, så jeg har helt ondt i ryggen, og flere venter der på mig i morgen.

De er fra Tyskland og er simpelthen vidunderlige, det er ikke til at forstå, hvordan de mennesker kan få så meget tilovers til andre med de forhold, de lever under.

Naturligvis står du også på hovedet i julegaver, det kan man sige sig selv, og så vil man så absolut skrive til sine venner op mod jul. Man kan slet ikke lade det være, skønt der er vist ingen tid på året, da man egentlig dårligere kan overkomme det; men sådan er nu menneskenes børn.

Hvordan mon det står til med din ryg? Den har det vist ikke for godt; men man er jo glad i hjertet, det hjælper ikke så lidt på ryggen, finder jeg.

Vær nu sød og hils alle gode venner i Ballerup fra mig. Begynd med din mand, og gå så videre efter som dit hjerte tilsiger dig. Ja, der var jo ham, der holdt talen sidst. Hans navn svirrer omkring inde i hjernen på mig; men helt rigtigt kan jeg ikke få det frem i øjeblikket; men ham selv husker jeg udmærket.

Og ønsk dem alle sammen en glædelig jul fra mig.

Jeg tænker tit på jer.

Så et godt nytår, kære Ivara, og tak for alt godt i det gamle år, og det er meget.

De hjerteligste hilsner med et vennekys fra

Din Karen Jeppe.

Aleppo d. 14. 12. 1931

Min kære Ivara.

Glædelig jul, kære, til dig og dine! Hvordan har I det alle sammen? Og hvordan har din far det?

Hilsen til dem alle, alle. Nu kommer jeg snart hjem igen, så kan jeg få jer rigtig set efter i sømmene; for det ser jo betænkeligt ud til, at vor korrespondance efterhånden bliver reduceret til julekort.

Hils alle hjemme i Ballerup.

Og godt nytår og tak for det gamle, for du skal slet ikke bryde dig om det med korrespondancen, vi elsker hinanden alligevel.

De allerkærligste hilsner fra

Din Karen.

Saouk-Olouk d. 28. 1. 1931

Min kære Ivara!

Ja, I har jo nylig haft Jenny Jensen hos jer, så har du jo hørt alle nyhederne fra os, fået dem lige frisk fra fad, så kan dette blive et blot personligt brev til min gamle kæreste.

Tusind tak for dit julebrev! Nej, troløshed, kære Ivara, det var da det sidste, jeg ville falde på at mistænke dig for; men når man har givet sig selv helt ud, så har man ikke mere, og så er den ikke længere. Man kan ikke plukke hår af den skaldede, det ved man jo da. Og jeg tror nu, kære, at ingen af os har holdt hus med livskraften. Med mig er det da tilfældet. Enten er der et eller andet, der umærkeligt tærer på mig, eller også har jeg givet for meget ud; men jeg er næsten tilbøjelig til at antage det første, og jeg tænker nok, jeg vil prøve at tale med en specialist om et og andet; for det er mærkeligt, som jeg bliver gammel. Sådan i det indre mest, ville jeg sige. Forstanden synes jeg endda, det kan gå an med, den kan vist stå for en del endnu, men arbejdsevnen mindsker stærkt, og mit følelsesliv tørrer ud, og hvad de legemlige kræfter angår, har de længe været på retur.

Nu kan jeg heller ikke værgе mig mod det indtryk, at noget lignende er tilfældet med dig, på andre punkter, naturligvis. Men enten ormen gnaver på roden eller stammen eller oppe i toppen. Det er hip som hap. Det skal da naturligvis ikke skrives med stort. Spørg din mand. – Gnave gør den. Og det aller dårligste man kan gøre er at give sig til at få samvittighedsnag over forsømmelser. Det må du frem for alt ikke gøre, se derimod at finde ormen, for der er jo mange, der skal leve af de frugter, vort træ skal bære, det kan nok ikke gå an at lade dem gå sultne fra borde. Ja, ikke sandt, sådan er det dog. Hvis du kan, så sæt dig hen og skriv til mig, hvad du tror om den sag.

Hvordan har din far det? Han har sandelig imponeret mig. 85 var han sidst, og han kunne udrette mere, end jeg med 55. Og hvordan går det i dit hjem? Hils dem alle fra mig på det kærligste, ligeledes vennerne i Ballerup. Det var jo et udmærket møde, I havde sidst.

Og så blot de kærligste hilsner til dig selv fra din gamle
Karen Jeppe.

Naturligvis savner vi Åge Meyer Benedictsen, det er da ganske givet. Hvorfor skulle jeg ikke kunne lide at høre det. Den slags er der ikke mange af.

Tine d. 14. 7. 1932

Min kære Ivara!

Tusind tak for dit ”julebrev”. Det gør ikke det mindste, at jeg omtrent fik det til påske. Til julen får man så mange alligevel, så man omtrent ikke kan komme over at få dem læst, især ikke, hvis man netop har influenza i de dage, og det havde jeg i år.

Hør, først og fremmest, hvordan har din far det? Han imponerede mig voldsomt, sidst jeg var hjemme, ved sin friskhed og kraft. Han var virkelig noget ganske enestående, finder jeg. Og her har han nu haft hjerneblødning? Ja, en årsag skal døden jo have; men man kunne ikke tænke sig, at han skulle være nær ved den ende. Hvor længe det varer med min egen far, det ved jeg heller ikke, men han er jo på en måde færdig. Det var den sygdom, han ikke blev opereret for i tide, ellers havde han været noget helt andet nu. Alt det andet kommer deraf, den gjorde ham ubevægelig, og så går forfaldet hurtigt.

Ja, Ivara, jeg ved ikke, hvor langt du er henne, men jeg er 56, og så forfærdelig langt til 70 er der jo ikke. Jeg ved ikke, om vi to skulle blive sådan nogle gamle ege, som vore fædre, men megen udsigt er der vel ikke for nogen af os. Det kan nu endelig også være det samme, jeg har i hvert fald på fornemmelsen, at jeg kunne være tilfreds når som helst, livet har budt mig tilstrækkeligt af enhver slags, men naturligvis har jeg jo endnu nogle år så meget om ørerne, at det ikke ser ud til, jeg kan takke af lige med det samme.

Ja, jeg kom jo så ikke til Danmark i år. Grunden er nærmest glædelig, jeg behøvede det ikke for mit helbreds skyld, ellers havde jeg jo måttet, og når det ikke er strengt nødvendigt, er det helt urimeligt dels at koste penge på rejsen, dels at forlade sin arbejdsplads i de vanskelige tider, og nu til og med da Jenny Jensen er hjemme, så er det jo helt unødvendigt, finder jeg.

I år holder jeg ferie i vor landsby, Tine. Her trykker skoen jo hårdest lige i øjeblikket, og jeg vil også helst være her. Varme gør mig nemlig i og for sig ikke noget, når blot luften er god, og det er den her, og så er jeg for en gang skyld rigtig længe sammen med Misak. Det er også dejligt.

De kærligste hilsner til dig og alle dine. Det er dejligt, du har så megen glæde af dine børn. Måtte det vare ved, der kan nemt ske noget af nogen slags her i livet.

Mange kys og hilsner til dig selv.

Din Karen.

Der stod om et foredrag i juni. Det bliver jo nu ikke til noget, men for en anden gang skyld vil jeg sige, at jeg ikke kan rejse så tidligt herfra. Det tillader mit arbejde her mig ikke.

Aleppo d. 16. 1. 1933

Min kære Ivara.

Mange tak for dine to gode breve fra 12. okt. og 15. dec. Du har rigtignok skrevet meget til mig, bare det ikke har trættet dig for meget.

Først og fremmest, kære, hils dine forældre. Jeg har været så imponeret af din far og hele den måde, han slog sig igennem sin høje alder, og nu kæmpen vel så fået sit grundskud. Ja, en gang kommer det, kære Ivara, men det er hårdt, når man skal igennem det. Jeg har været så glad, at min far sov inde i døden, så han ikke skulle gå vågen gennem den port. Nu har han fred, og hans sidste år bragte ham ikke så lidt lidelse, det var trist. Især da jeg syntes, det havde været unødvendigt. Nu skal du jo snart til den skilsmisse. Gud give dig kraften til det.

Hils også din mand og dine børn, det er dejligt at høre om dine drenge og hvordan det går fremad for dem. Og hvordan er det med din lille pige? Er der noget rigtigt håb for hende? Det er dejligt, at der er så gode anstalter for al ting i Danmark. Her har jeg f.eks. en lille døvstum pige, som jeg ikke aner, hvad jeg skal gøre ved.

Tak for fødselsdagsgaven til den lille Marie Bardaledjean. Hun blev svært glad for sjalet eller tørklædet skulle man vel sige. Hils og tak den dame, der har sendt + strikket det. Marie kan ikke selv skrive endnu, så denne gang må jeg takke.

Ja, man kan jo sagtens forstå, at der er nogle, der synes, at man ikke skal sende penge ud af landet, men snæversind er nu ikke det, der skal redde hverken os eller noget andet folk ud af den klemme, vi sidder i. Jo mere vi kunne lære at tænke på hverandre, jo bedre ville det gå os.

Du spørger om Jenny. Ja, grunden er jo væsentlig af økonomisk natur. Det er skolebørns-arbejdet, der i særlig grad vil komme til at befæste vor stilling i Danmark, vi er allerede derigennem nået ud til mange flere; men det kan ikke gøres uden en special-arbejder derhjemme, som kan det armenske sprog og kender forholdene hernede ret grundigt. Det ser jeg med den største tydelighed.

Naturligvis har der også været andre overvejelser derved, men dem vil jeg hellere tale med dig om i en stille krog. Dette er og bliver hovedsagen.

Nu skal du høre, hvad der er det allervigtigste hos os. Det regner. Foreløbig er vi himmelglade.

Det andet punkt er, at jeg har forfærdelig travlt for tiden, så nu må disse linjer være tilstrækkelige. De skal lade dig vide, at du stadig er min gamle kæreste, og at jeg glæder mig voldsomt til at se dig til næste år, om alt går vel, og jeg denne gang kan komme hjem.

Masser af hilsner fra din

Karen.

Aleppo d. 14. 4. 1933

Min kære Ivara.

Tusind tak for dit brev af d. 20. marts. Jeg havde netop erfaret gennem aviser fra USA, at din far var død. Og derover var jo hengået så lang tid, at jeg snart ikke syntes, det kunne nytte at skrive, jeg ville hellere vente på et par ord fra dig. Man ved jo aldrig, hvordan døden kommer, men for dem, der som vore fædre har "fuldendt løbet", synes den jo at udløse smilet, og det er en god ting at tænke på. Jeg hørte noget lignende om Professor Buhl, han var jo også højt oppe i årene og havde vel levet livet på samme måde.

Ja, Ivara, det vil vi tale om, når vi mødes. Jeg tænker næsten, jeg kan være hjemme til pinse.

Hr. Malmstrøm fortæller mig netop, at frk. Glæsel er udtrådt af komiteen, så jeg kan jo tænke mig, hvad det er du hentyder til i brevet. Ja, du har evig ret i, at det er utroligt, som folk kan gøre vrøvl og ophævelser over ingen verdens ting.

Om pengene til Autranij har jeg skrevet til Malmstrøm, så kan jeg ordne det, inden jeg rejser, det bliver i begyndelsen af maj.

Brevet til Kevork Hagopian skal jeg nok besørge.

Fra fru Poulsen har jeg ikke hørt noget. Jeg har læst artiklen igennem uden at kunne forstå, hvad hun har taget sig nær; men det får jeg jo nok forklaring på i Danmark. Den tid, den sorg. Det må jo være noget, hun misforstår; men hvad det er, ved jeg ikke.

Hvad er der i vejen med diplomatiet, kære Ivara? Nå, ja, det må vi også tale om.

Jeg er nødt til at skrive så kort til dig, fordi jeg har så mange breve at gøre færdige, i morgen skulle jeg nemlig til Tine og blive der et par uger. Det skal passes alt sammen.

Nu ses vi jo også snart. Indtil da de hjerteligste hilsner også til mand og børn

Fra din

Karen.

Aarhus d. 26. 8. 1933

Kære Ivara!

Tak for dit brev af 23. ds!

Ja, det var da dejligt, om vi kunne mødes i København, ved den lejlighed kunne jeg også fortælle dig om håndarbejderne og mit indtryk af hele sagen. Jeg ved snart ikke, hvordan jeg bedst skal stille det an med mødet; for jeg kan vel næppe komme til Ballerup; men hvis du var i København en af dagene. Men det er da også langt for dig, skønt betydelig nærmere end Lyngby. Jeg skulle også tale med Henni Forchhammer. Jeg tror, jeg lige må komme hjem og se Signe allerførst for at kunne lægge planer.

Jeg har et par dage i næste uge og et par mellem d. 1. og 8. september. Det er det hele.

D. 14. november passer udmærket for mødet i Ballerup, den dag holder vi så.

Fra fru Poulsen har jeg haft brev; men hun skriver ikke noget om den anden sag, det har hun vist glemt for længe siden.

Masser af hilsner fra

13

Din Karen.

Tak for billederne. De var virkelig vellykkede.

Tak for brev, kære. Jeg sender sagerne i næste uge.

Lyngby d. 9. 9. 1933

Min kære Ivara!

Overfor dig har jeg den dårligste samvittighed, som tænkes kan; men jeg kunne ikke få noget ordnet. Det er noget så utroligt, som min tid er optaget. Når jeg ikke er ude på foredragsrejse, enten styrter jeg omkring fra Herodes til Pilatus, eller jeg sidder ved skrivebordet.

Men sig mig, kunne det ikke passe, at jeg blev hos dig om natten, den dag jeg holder foredrag i Ballerup, så kunne jeg også være hos dig hele næste dags formiddag, måske vi kunne få lidt ud af hinanden.

Har du ikke plads, er den jo ikke længere; men jeg synes næsten, det er den eneste udvej.

Tilgiv mig, kære! Masser af hilsner også til din mand fra din

Karen Jeppe.

Aleppo d. 12. 12. 1933

Min kære Ivara.

Jeg skal lige se, om jeg ikke kan få et par ord af sted til dig med denne post. Det ville jeg have haft gjort for længe siden; men jeg havde raget mig lidt influenza til på skibet, heldigvis brød den dog ikke ud, før jeg var kommet hjem og kunne komme i seng. Det hele var ikke så farligt; men noget overtræt var jeg jo, så det tager alligevel en del tid, inden jeg rigtig kommer i sving igen. Sådan set har jeg nu også fortjent en lille ferie, nu får jeg den, og færdig bliver jeg endelig nok, mere er det da heller ikke.

Vi er så glade, at det næsten ikke er til at fortælle; for velsignelsen – regnen altså – kommer ned i stride strømme. Det er rigtig skomagerdreng, der falder ned. Der faldt lidt regn i efterårsmånederne, dog ikke af større betydning, men d. 26. nov. gik det løs med landeregn efter en større målestok. Den hang formodentlig sammen med en orkan, der gik løs over havene hernede, i Sortehavet var den meget uhyggelig, i Middelhavet lige til at holde ud. Jeg var ude i den, så jeg har jo prøvet den. Luften var hele tiden så varm, så jeg tænkte nok, der var noget med ordentlige regnskyl inde over land. Så kom der højt vejr med kulde nogle dage, og nu går det løs med regnen igen. Alle folk er så glade, for landet var helt udtørret, så godt som alle brønde var udtørrede, men nu skal jeg love for, de bliver fyldt, så det kan forslå noget. Nu venter vi os gode og glade år igen. Det var også blevet for galt, der er død mange mennesker sidste år, ganske særligt ude i landdistrikterne, der var det jo værst; men også inde i byerne. Jeg sagde hjemme, at i august havde jeg fået en statistik hernede fra over de forældreløse børn. Den gang var der 62, som ingen kunne gøre noget for, siden da er der indtegnet 15 nye familier, hvis forsørgere er døde i mellemtiden. Og der kommer mange flere. Mændene dør, fordi deres livskraft nu er fuldkommen opbrugt, alle andre årsager er kun at anse som biomstændigheder.

Ja, det var nu egentlig ikke noget julebudskab. Det løb ud af pennen, uden at jeg ville det, så var det vel, fordi du skulle have det at vide. Det er da godt, vi har arven i år. Lad os endelig være glade for den. Det er vel den dybeste dal, vi nu går igennem.

Masser af julehilsner til dig selv og til hele din kære familie. Og et godt nytår med megen tak for samværet i det gamle år fra din

Karen.

(anm. Arven er sikkert en arv på 25000 kr. fra Overretssagfører C. Swendsens bo, som var hensat i en fond, der kunne trækkes på. Arven er nævnt i armeniervennen i 1931)

Aleppo d. 3. 1. 1934

Kæreste Ivara.

Tak for dit julebrev! Men kære, du må da endelig ikke gøre dig nogen bekymring over, om du får skrevet til mig eller ej, jeg kender dit hjertelag, og jeg har det som dig, at jeg langtfra får gjort det, jeg ville, i rette tid, så jeg skulle være den sidste til at forundre mig over det. Nu skal jeg lige skrive for dig – men det må endelig blive mellem os – at jeg ikke har pakket de danske kister ud før efter den armenske jul. Folk ville jo blive forfærdede, hvis de hørte det, men det var og blev umuligt. Jeg er lidt skrøbelig efter den influenza, jeg fik på vejen, og så overtrætheden derhjemme fra, og det vælter stadig ind over mig med anliggender, dem er der jo flest af ved årsskiftet. For børnenes skyld er det lige meget, de er ikke vant til julegaver, og er lige så glade for tingene efter jul; men hvad ville folk tænke derhjemme. De har jo den fornemmelse, at alt absolut skal væltes ud over mennesker på et bestemt tidspunkt, ellers er der ikke noget ved det. Altså – hys!!

Nej, hvor morsomt med det søde sjal! Jo, det var et pragtfuldt stykke, og nu kom det jo på sin rette plads. Og resultatet var udmærket. Til lykke! Du har rigtignok slidt i det.

Børnenes pakker håber jeg at finde ud af; men tror du ikke, det var bedst til næste år at sende gaver til særlige børn ind til Jenny. På den måde er man mest sikker, at de ikke bliver pakket op og kommer imellem noget andet. I den henseende er jeg glad over, at Jenny nu får kontoret, så bliver alting godt pakket. Med gaverne til lejren er det jo lige meget, jeg skal jo ikke passe på, at den eller den får det eller det; men det skal jeg jo ved de enkelte børn, og det var en af de ting, der var ved at drive mig til fortvivlelse, fordi ingen havde noget indseende med det.

Det med strikningen er udmærket, det er vist den allerbedste måde at få folk rigtig med på. Hvis det ikke er for anstrengende for dig, så bliv endelig ved med det, og på den måde får vi også så meget for pengene.

Og nu, kære Ivara, de hjerteligste hilsner til dig og dine med ønsket om alt godt i det nye år, særlig et godt helbred, det kan vi to nu da blandt andet trænge til.

Altid din

Karen.

Aleppo d. 16. 1. 1934

Min kære Ivara!

Blot lige et par ord for at meddele dig, at pakkerne fra Ballerup er ankommet. De lå nok så pænt i tøjkasserne. De 3 pakker til børnene i en æske for sig selv.

Hvor var der meget godt tøj imellem. Vær kær og tak vennerne i Ballerup så meget fra mig. Ja, først og fremmest vil jeg da sige tak til dig, for det er vel dig, der holder ”den hellige ild” brændende.

Kære, hvor det kniber at få det til at løbe rundt hernede nu. Hver dag sidder jeg med enker og tænker frem og tilbage over, hvordan jeg skal få dem stillet sådan an, at de kan friste livet med deres børn. I hvert fald er det godt, at vi kan tage dem over i tøjkammeret og få dem klædt på.

Masser af hilsner til dig og dine fra
Din Karen.

Aleppo d. 12. 10. 1934

Min kære Ivara!

I eftermiddags har jeg været ved at pakke gaver ud, og der kom jo så pakken fra Ballerup. Kære, hvor var den yndig.

Først var der jo nu de personlige gaver. Ja, vesten til mig, den er jeg jo da ene om at takke for. Hvor er den fiks, den passer lige til den kjole, jeg løber om med hver dag. Men for resten er det vist bedre, jeg gemmer den til stads. Nå, lad os nu se.

Gaverne til den lille Arabi, nr. 181, bliver jeg også ene om at takke for; for hun er ikke mere end lige kommet op i blomst-klassen, det er børnehavens øverste klasse, når de går ud af den, skriver de helt pænt. Du havde nu for resten sendt hende et par dejlige drengbukser, og det havde faktisk været bedst, om hun havde kunnet gå i dem, for de er varme og gode; men så vidt er piger ikke her endnu. Og der var jo ingen mangel på små skørter i kassen, det var nemt forandret. Hun fik også foruden de dejlige sweaters, der var til hende, 2 par varme strømper og noget undertøj, så nu er hun godt forsynet. Hun lider da ingen nød for tøj i vinter. Du kan tro, jeg er glad for hver en, jeg kan sige det om, og der bliver jo en del klædt på af Ballerup-kasserne. Hils endelig alle de gode venner, der har strikket og syet så gode ting til os. Når jeg er færdig med de særlige gaver, kommer jeg til det uhyre spændende at sortere alt det, jeg har fået, og det er meget, og så sætte en liste op på dem, der trænger mest til tøj. Bare de ikke trænger mest alle sammen, for så bliver listen for lang.

Marie så jeg for resten ikke i dag. Her har været en masse vrøvl med skolerne i denne sommer, og sært er det jo ikke, for de har underskud alle sammen, så de var blevet helt forstyrrede i hovederne; men nu går det da nogenlunde. Alligevel er jeg ikke helt færdig med skolekontrollen, så jeg ved ikke rigtig, hvorfor hun ikke var i skole; men hun var vel bare lidt forkølet, det er så mange i disse dage.

Imidlertid skriver hun og Alice selv, og så fortæller jeg samtidig lidt om dem. Ja, Alice er jo da for resten ude af skolen, det ved I vel nok? Men hun bor jo i vore huse, så hende kender jeg så godt. Mon vi ikke nok kan give jer en anden i stedet for hende? Jeg har jo min nød med de børn, der blev understøttet fra Tyskland, nu da der ingen penge kan komme ud af landet. Føden kan jeg vel skaffe dem, men skolepenge helt umuligt. Så jeg ville gerne have en af dem anbragt i Ballerup.

Ja, nu en hjertelig tak til alle vennerne og allermost til dig selv, og de kærligste hilsner fra
Din Karen Jeppe.

Aleppo d. 28. 12. 1934

Min kære Ivara!

Tusind tak for dit julebrev og for de to bøger, der omtrent lige er kommet ind ad døren. Det er da godt alting ikke kommer brasende lige til juleaften, så kunne man vist slet ikke få vejret mere. Jeg glæder mig meget til at læse dem og beder dig hilse alle hjemme.

Naturligvis er breve ikke det vigtigste, kære Ivara, men de kærlige tanker. Dem føler jeg meget godt, det skal du slet ingen bekymring gøre dig for. Du er for træt til at skrive breve og har for mange at skrive til, nu da du har dine børn ude. Plag dig ikke med det.

Du fik jo heller ikke julebrev fra mig i år; for jeg fik min jule-influenza netop i rette tid til at lade alt mit juleskriver gå i vasken; men jeg tænkte meget kærligt på mine venner, mens jeg lå i sengen, så har man bedst tid til det, og det var netop jul, så det mærkede du vel nok.

Men nu vil jeg ønske dig et glædeligt og godt nytår og sige dig rigtig mange tak for det gamle og for alt det, du gør for mine børn.

Og så de bedste hilsner også til din mand, ham kan jeg så godt lide, fra
Din Karen.

Aleppo d. 23. 1. 1935

Min kære Ivara!

Tusind tak for dit kort fra i januar engang. Ja, det er jo nu ordnet med skolebarnet, og jeg er henrykt over at have fået Hovhannes, nr. 254, så godt anbragt, jeg har jo sådan en naturlig svaghed for dem, der klatrer op ad tagrender og i det hele indlader sig i den slags "ungdomsforvildelser". For resten er Hovhannes flink i år i 1. klasse og i det hele godt på vej til at blive fornuftig. Nyt tøj får han til påske, i den henseende skal du ingen bekymringer gøre dig for ham, vi har fået mange stoffer og sko og strømper fra Tyskland. Derimod kan det godt være, vi ikke har så meget til jul, og sweaterne fra Danmark er i hvert fald noget helt andet end det, vi får fra Tyskland.

Hovhannes var ved doktoren i anledning af en bagatel for et par dage siden, men ved den lejlighed erfarede jeg, at han har vegetationer i halsen og en mængde orm, så nu skal vi til at reparere til på ham.

Du vil nok hilse din mand og dine børn og alle vennerne i Ballerup og ønske dem en god påske. Det kan det jo snart blive. Jeg tager nu til Tine nogle dage. Så farvel så længe og mange hilsner fra
Din Karen.

Breve fra Karen Jeppe trykt i Armeniervenner.

Det er nu over fem år siden, Karen Jeppe døde, men hun hører til den slags mennesker, man ikke glemmer, når man en gang har mødt hende.

Vi havde tænkt, at det muligvis ville kunne påregne interesse at læse nogle breve eller i nogle tilfælde uddrag af breve, som Karen Jeppe har skrevet, breve, der for så godt som alles vedkommende ikke før har været trykt.

De viser os ikke blot Karen Jeppe som det menneske, der elskede armenierne, men de giver også små indblik i en rig og særpræget personlighed, og vi aftrykker dem i det håb, at de må være med til at skaffe nye venner for det arbejde, som vi efter Karen Jeppes død har følt os forpligtet og tilskyndet til at fortsætte, så længe der skønnes at være brug for det og mulighed for at gøre det, det vil også sige: Så længe der er venner, der vil slutte op om det arbejde.

Paris, den 30.-3. 1921.

Ja, nu har jeg truffet en hel del af de fremragende armenere her, og jeg har talt med dem om sagen; men egentlig er jeg ikke så meget klogere, end jeg var før. Hvor udstrakt opgaven er, og hvem man kan forlade sig på, ved jeg endnu ikke. Heller ikke er det let at indse, hvad Folkenes Forbund i virkeligheden er for noget. Nu håber jeg på Geneve, at jeg skulle få større klarhed.

Sagen er blevet så meget mere aktuel for mig, som det i går gik op for mig, at der faktisk er den allerstørste udsigt til, at jeg bliver valgt ind i kommissionen; det fremgik af to breve fra miss Robinson til delegationen. Så var det, som om det store bjerg faldt ned over mig, og det er nu lige ved at trykke mig ihjel. Nå, jeg har da lov til at se på det, og er det over mine kræfter, kan jeg jo gå fra det. For jeg synes jo, der hører en så umådelig sum af energi og administrationsdygtighed til for at føre dette til en god ende, at det kan ret egentlig kun en amerikanerinde gøre. Hos dem findes undertiden sådanne rent utrolige evner. I hvert fald, hvad er jeg over for sådan et læs? De fremhæver her, hvad man har gjort uden nogen diplomatisk støtte. Ja, det er jo sandt nok; men der er nu en gang store ånder, dem hører jeg blot ikke til.

Ak! Og jeg, som sagde til mig selv, at nu skal det være slut med de for store opgaver, nu vil jeg leve så ubemærket som muligt og i det stille løfte mennesker op af det dybe smuds, de er sunkne ned i. Og så er det værre, end det nogensinde før var.

Så vender jeg tilbage til fortællingen om Moses foran den brændende tornebusk. Hvad nyttede alle indvendinger ham, og til sidst førte han jo da Israel ud af fangenskabets. Men naturligvis, der kommer det igen, Moses var en stormand.

Ja, det er nu ikke sådan at rede op. Måske er dette kaldet, og så må jeg jo følge, og så får man jo kræfterne, det ved jeg ud af mange års erfaring; men jeg må dog have lov til en gang at give mit hjerte luft og sige, at jeg er bange og ville så gerne være fri. Der er mennesker nok, der gør noget halvt og er tilfredse med det; men det kan jeg nu ikke. Og her er det alt for mange menneskers skæbne, der bliver lagt i min hånd.

Aleppo, den 15.-5. 1921.

Ja, så faldt bomben jo alligevel. Ved denne tid har De sandsynligvis fået underretning om det ad anden vej; jeg er valgt til medlem af kommissionen.

Der blev naturligvis samtidig spurgt, om jeg ville modtage valget, og jeg telegraferede tilbage:

"Received Your hon. telegram. Please let me know conditions plan extension of the work. Letter following."

Dernæst afsendte jeg et brev, som jeg vedlægger i afskrift. Det vil sige, dette er kladden, jeg har forbedret stilen lidt i det endelige brev; men det gør jo ikke så meget, meningen er den samme.

Det brev, der blev afsendt, ligger meget langt fra det første udkast. Jeg havde tænkt mig at stille spørgsmålene helt anderledes og straks gå løs på det endelige mål: "Er der nogen udsigt til, at der kommer noget positivt ud af hele aktionen?" Det er jo skrækkeligt at se på, hvordan så mange af den slags foretagender enten helt løber ud i sandet, eller gør det hele værre, end det var før. Europæerne synes virkelig altid kun at give sig af med armenske forhold for på en eller anden måde i bund og grund at ødelægge dem. Men så tænkte jeg, at det dog sikkert afhænger en del af de personer, der sidder i komiteen; det bliver i hvert fald ikke bedre af at holde sig tilbage.

Og så fik jeg en tanke. Jeg har allerede mærket, at de fleste af de børn, der er tilbage blandt muhammedanerne, ikke findes i byerne, dem, der er der, kan vi efter min mening se bort fra. Nej, de findes i landsbyerne. Enten de nu er fra by eller land, så har disse seks års udlændighed tvunget dem ind i bondelivet, og skal der komme noget ud af dem, må de blive under de kår. Bliver det nu til noget med det frie Armenien, så må staten give nogle udstrakte domæner, hvor de kan oplæres til landvæsenet og opdrages til rigtige armenere, og som så siden, når de bliver voksne nok til det, kan udstykkes til dem. På den måde kunne den armenske, stærkt udtyndede bondestand få en værdifuld forøgelse. De øvrige armenere, der lever ude i verden, er mest byboer, så det er ikke det element, der savnes.

Måske finder De den tanke fantastisk. Vi får se. Det er tit det mest fantastiske, der viser sig positivt gørligt. Når jeg går ind i komiteen, så er det i hvert fald for den tankes skyld. Måske viser der sig under arbejdet noget andet, som er bedre; De ved jo alle, hvordan jeg er, bliver et slået i stykker for mig, så bygger jeg noget nyt op af stumperne. Jeg kan ikke sige, at jeg er glad ved dette arbejde, men det var jeg heller ikke, da jeg i

sin tid blev sendt til Urfa. Jeg skulle, og jeg gik. Dette her forekommer mig også at være uafvendeligt, altså hvorfor kæmpe forgæves mod sin skæbne?

Her var jeg i øvrigt begyndt at indrette mig og havde fået øje på en hel del opgaver, som jeg så vidt muligt vil tage med på vejen. Bl. a. er jeg begyndt at opfriske den gamle kunst, de armenske broderier, og jeg tror virkelig, det skal lykkes; jeg håber ved lejlighed at kunne sende en eller anden smuk prøve. Det kan også godt være, at jeg kan finde et marked for det på stedet, eller i hvert fald her i Orienten. Nu gør jeg noget færdigt, og kommer jeg til at rejse, skal jeg se at hygge mine egne kartofler samtidig.

Jeg er ikke helt vis på, hvordan dette brev vil komme af sted, men jeg tænker nok, det skal komme frem, og jeg håber at kunne indlægge en artikel til "Armeniervennen". Vi lever i Orienten her, men jeg føler mig ikke helt sikker med hensyn til, hvor orientalske censurforholdene er. Nu prøver vi. Der er mange ting, der ser ud af mere, end de er, og alle europæiske folkeslag er ikke lige "europæiske".

Jeg længes nu snart efter at høre noget fra mine venner i Danmark. Til det skridt, jeg nu gør, ved jeg jo, at jeg har komiteens velsignelse, ellers havde jeg naturligvis først spurgt ad i København. Vort forhold består lige fuldt for det, det går jeg da ud fra som givet, ellers havde jeg slet ikke indladt mig på det.

Jeg har det personligt godt og lever lykkeligt og tilfreds med min kære familie i det dejlige havehus; men i øvrigt er forholdene her ikke glimrende. Syrien, isoleret som det er nu, har jo egentlig ingen rigtige eksistensmuligheder; skilt fra sit naturlige opland, Kurdistan og Nordmesopotamien, sygner det hen. Her er stor arbejdsløshed, dyrtiden er nærmest tiltagende, så meget mere som sølvet taber i værdi, alt og alle venter med længsel på freden med Tyrkiet, så vejene kan blive farbare igen. Turiststrømmen på den anden side skulle jo også gerne komme i gang. Vær vis på, at jeg disponerer med den yderste forsigtighed med alt, hvad jeg foretager mig, så meget mere, som dette nye foretagende nu krydser mine planer, der ellers var ved at få fast form.

Aleppo, den 9. 12. 1921.

... Jeg har for en måneds tid siden skrevet til komiteerne i Århus og Odense, det var endnu før katastrofen i Kilikien, og jeg har i sinde i disse dage at skrive til den svenske komite. Det er derimod ikke så let for mig at skrive bladartikler om denne sag, hverken til "Armeniervennen" eller til andre blade, det kan De sikkert nok forstå. Jeg vil bede komiteens øvrige medlemmer om at gøre det, jeg kan heller ikke tale mere ud af selvsyn end De, da jeg omtrent ingen flygtninge har set. Men det er jo ikke svært at forestille sig den uhyre elendighed ved en sådan flugt, særlig om vinteren.

Jeg finder dog, at vi ubetinget må benytte disse tildragelser til en udstrakt agitation, for nu kaldes der på os. Vi må bidrage vort til at hjælpe disse hjemløse mennesker på fode igen, og det er ikke almisser, der nu kræves af os; det er arbejdsmuligheder, vi må skabe.

Nu ser vi tiden an, og når jeg bliver helt klar over, hvor alle disse flygtninge er taget hen og hvor den største nød findes, så mener jeg, at jeg bør tage derhen. Det arbejde, jeg hidtil har gjort, er jo ikke derfor spildt, det kan lige så godt fortsættes på et andet sted. De må endelig tilsende mig alle de oplysninger, De kan fremskaffe angående denne sag, naturligvis benytter jeg i lige måde alle veje, der står mig åbne.

Jeg mener nu, at vi burde rette vor agitation imod følgende:

At der rundt om i landet dannes kredse, der hver især er i besiddelse af 100-200-300 kroner, efter som nu kredsen er stor eller lille, og at de for de penge en gang om året eller hvert andet år køber håndarbejder, som de så sørger for at sælge enten ved en fest eller underhånden, hvordan det nu bedst kan gå.

Sådanne udsalg kan udmærket godt arrangeres i tilslutning til andre missionsfester, da det for os er det vigtigste, at fonden forbliver intakt; hvor stor en del af overskuddet, er mindre væsentligt. Især tror jeg efter mine erfaringer fra mit rejseliv derhjemme, at Santal-Missionen ville være meget imødekommende; der er noget i vore tanker og arbejdsmåder, der straks finder hinanden i gensidig sympati. Jeg kender et par af dens

gode mænd personligt, og jeg har tænkt på at skrive til dem. Så ville jeg også bede om, at brevet måtte blive tilsendt stiftsprovsten så snart som muligt, han har måske meget frugtbare tanker netop på det område. Til den svenske komite skriver jeg en af dagene og prøver, hvad jeg der kan udrette.

Frem for alt søger jeg naturligvis handelsforbindelser til broderierne.

En amerikansk handelsrejsende fra Paris har været her. Han interesserede sig meget for sagen, og det sidste brev derfra klang håbefuldt; det lader til, at et par af de store modemagasiner vil forsøge sig med det. Nu får vi se, hvad det bliver til.

Siden har her været en repræsentant for et stort amerikansk firma, der beskæftiger tusinder af arbejdersker rundt om i verden. Han syntes særlig godt om stingene, men tænkte sig dem nærmest anvendt til ensfarvede arbejder. Man vil sende mig stoffer og mønstre hen imod foråret. Det var jo det store kup, om det lykkedes. Så er der også "Liberty" i London og muligvis Ægypten, hvor der jo er livlig turistfærdsel. Jeg har fået fat i et par tråde, der fører derhen. Verden er jo ikke så lille, når man ser sig lidt om.

Men begyndelsen er det sværeste. De ting, De har fået i kassen, er de rene begynderarbejder, de er dyrere og ikke nær så smukke som dem, jeg nu laver, og jeg håber om nogle måneder at være kommet meget længere frem, både hvad skønhed og billighed angår. Heldigvis ligger vanskeligheden ikke så meget i stingene, dem lærer de armenske kvinder hurtigt; det svære er at få fat i de rigtige farver og stoffer, at finde de rigtige mønstre og kompositioner og så få det hele sat op på den rigtige måde. Og så er der en masse småfejl, man gør, som alle sammen skader arbejdet og må rettes. Men hvad jeg har lært, løber jo ikke fra mig, det tager jeg med mig alle vegne og mine forbindelser ligeså.

Hvis vi får det lavet i Danmark og Sverige, sådan som jeg tænker mig det, med små kredse, så skal jeg nok sørge for afveksling, idet jeg kan optage alle mulige andre små orientalske industrier; sådan noget morer folk, og det giver arbejde alt sammen.

Naturligvis benytter jeg mine forbindelser derhjemme for at få sådanne kredse i stand. Når De gør det samme hver især, så kommer der nok noget ud af det.

Jeg har tænkt mig, at hvis der fandtes kredse, der gerne ville gøre det arbejde, men ikke havde pengene til at begynde med, så kunne jeg jo godt sende håndarbejderne første gang. Når De så stillede en basar eller en anden fest an, så fik de nok en fond ud af overskuddet.

Egentlig kribler det i mig efter at være hjemme og rejse landet rundt og stille apparatet an, det kan De nok mærke, men det kan nu ikke blive til noget, og der er jo da også andre folk nok, der kan lave det. Mon det ikke var godt at søge føling med frøken Forchhammer og fru Lemche? Jeg kommer også til at tænke på fru Karen Stampe-Bendix. Men det er naturligvis ganske overflødigt af mig at bemærke, det ved De meget bedre.

... Jeg har suppleret systuen med et væveri. Det har jo altid været min yndlingside at have mere end et ben at stå på. Det, jeg stiller an af den slags, afhænger ganske af forholdene på det sted, hvor jeg slår mig ned. Væveri går brillant i Aleppo, mit naturligvis også. På et andet sted bliver det måske noget helt andet, jeg tager fat på.

Så er der denne sag med Folkenes Forbund, den er jo naturligvis rent kørt i stå nu. Hvad skal det også blive til at tage armenske kvinder og børn ud af muhammedanske huse, når armenierne ikke har noget blivende sted i verden? Hvis den europæiske politik vil noget og kan noget, så skulle den se at skaffe armenierne et hjemsted. Kan den ikke det, må den helst holde sine fingre fra det armenske spørgsmål, der kommer aldrig andet end fortræd ud af den indblanding.

Og så vil jeg ønske Dem alle et glædeligt nytår og sige tak for det gamle: Vi har haft det godt sammen, og det håber jeg skal blive ved endnu i mange år, så vi kan få noget udrettet, som vi kan være bekendt at se tilbage på som de danske Armeniervenners indsats i det armenske folks liv.

Aleppo, d. 16/12. 1921.

Imidlertid må jeg se at få en eksportindustri oparbejdet, så har jeg noget at komme derhen med. Og til at knytte forbindelser med verden er Aleppo et belejligt og passende sted. Ganske vist er grunden noget varm under fødderne, vi bor ”som i telte”; men når De fra Deres side passer på, at jeg ikke er i penge-nød, så skal jeg nok se at lette i det passende moment, om det skulle være nødvendigt, jeg er ikke på nogen måde stærkt belastet.

Det, jeg i grunden havde baseret mit arbejde på, var at lægge et net over egnen, et net af enkelte mænd, der hver på sin plads søgte at hjælpe de armenske kvinder og unge mænd, særlig dem fra landsbyerne, til flugt. Der var allerede en del sådanne mænd, men de trængte til støtte og til en slags organisation, og der skulle skabes flere centrer. Så skulle der også være et modtagelseshjem her i Aleppo og videre organisationer, der tog sig af flygtningene og hjalp dem til at finde deres plads i verden og blive til mennesker, for de havde jo været slemt forsømte i alle disse krigens år. Det sidste var ubetinget det sværeste og det, der voldte mig mest hovedbrud.

Som en slags sugepumpe skulle apparatet have virket, og det skulle nok have trukket de stærkeste og bedste elementer ud af hele distriktet, og de andre kunne det egentlig være det samme med.

Men hvad kan det nu blive til? Hvem tør vove sig ud i denne verden, hvor der ikke findes en sikker plet for armenierne? Og hvem vil påtage sig det ansvar at lokke nogen ud på de veje? Jeg ikke!!! Det er aldeles bestemt. Først og fremmest en sikker havn, lægger jeg ikke ud. Ikke sandt, i det stykke er vi enige.

Kommer der nogen af sig selv, så vil jeg hjælpe dem, så godt jeg kan. Men foreløbig kommer der ingen, de tør ikke.

I øvrigt er her jo flygtninge nok rundt om, og den mest nærliggende opgave er at se at skaffe dem arbejde. Det kunne jeg nok have lyst at skrive til det armenske Røde Kors om. Bare nogen ville hjælpe mig med at sælge, med at åbne handelsveje, og så længe indtil de findes, de andre veje over basarer og velgørenhed og alt det.

Så snart jeg har det i nogenlunde orden, skal jeg nok røre mig og nå hen til dem, der trænger.

Se dog til det armenske folk her i disse egne, sønderrevet, udplyndret, hjemløst. Der er kun en eneste magt i verden, der kan bringe det på fode, og det er arbejdet. Alt andet er ødelæggende.

Hvor mange af de ideer, jeg på en eller anden måde kommer til at bære frem, er overhovedet mine? Jeg er bange for, når jeg skulle til at analysere mit liv, at jeg aldrig har fundet på noget, men altid har græsset på andre folks marker.

Jeg har forresten ikke været dygtig nok til at skrive til ”Armeniervennen”. Først hindrede censuren mig betydeligt, og nu har de sidste tildragelser ligesom lammet mig. Verden, sådan som jeg så den, ramlede sammen, og nu skal jeg til at foretage en nyorientering. Det er, som om jeg ikke rigtig kan skrive, før jeg igen føler fast bund under fødderne. Men De har jo selv sammenlignet mig med edderkoppen, der utrættelig begynder igen, når dens tråde sønderrives. Jeg kommer nok snart til hægterne igen, så skal De høre nyt fra mig.

”Lad nordenvinden blæse, når blot håbet ikke dør.” Det digt af Kamar Katila kender De jo nok. Det synger stadigt inde i mig, og det bliver vel det, der bliver optakten til en ny artikelrække til ”Armeniervennen”.

Aleppo, d. 19. 4. 1922.

Livet er dyrt, og det er utroligt, hvad man bliver nødt til at anskaffe, når ens hjem en gang er skrabet til bunden, sådan som mit blev det under krigen. Nu lader livet dog til at blive noget billigere, forhåbentlig lykkes det mig til næste år at komme ud af det med mindre. Jeg vil jo gerne få så meget som muligt tilovers

til arbejdet; men hvad skal man gøre ved den sag, det kan heller ikke nytte at "spæge sit kød" for meget, så bliver det sløjt med arbejdskraften, og det er det allerværste.

Lidt efter lidt rettes mange øjne rundt om i Europa mod os, og der ventes noget af os. Om alt går vel, skal jeg slå et slag i sommer, men så må hjemlandet heller ikke lade mig i stikken.

Heldigvis har jeg det godt. Mine kræfter holder godt ud, skønt jeg må afse Misak meget til rejser i dette kommissionsarbejde, og så bliver der jo meget til mig. Det er en stor ting, at jeg bor så godt her i haverne og har så lykkeligt et privatliv; der er ikke noget af nogen slags, der tærer på mig.

Aleppo, d. 1615. 1922.

Jeg er meget ked af, at jeg ikke fik noget afsendt til juni-nummeret, jeg skulle endda have været ved at agitere for det børnehjem, der nu her gror op af jorden, enten jeg vil eller ej. Det er der ganske simpelt. Jeg havde regnet med forrige uge; men jeg befandt mig ikke vel, så der var ingen fremgang i mine skriftlige arbejder. Det er jo det, man dårligst kan fremtvinge, de må ligesom selv bryde frem, om der da skal være noget ved dem.

Aleppo, d. 9/6. 1922.

Med hensyn til møntforholdene, så har jeg længe undret mig over, hvad det er, der er uklart ved dem, men nu tror jeg, der er gået et lys op for mig. Komiteen antager formodentlig, at et guld pund er en imaginær værdi, ligesom man f. eks. beregner priserne på middelhavsdamperne i "guldfrancs", skønt man såmænd aldrig ser et eneste eksemplar af det kære metal.

Et guld pund er imidlertid en yderst reel værdi. Det er virkelige guldstykker, vi får udbetalt, og de veksles i rigtige sølvpenge. Her i Syrien findes der ganske vist papirpenge, de såkaldte "livres" og "piastres syriennes". De går også i handel og vandel, og i Beirut f. eks. findes der overhovedet ingen anden mønt, men her i Aleppo står vi noget tilbage i kultur, her handler vi mest med "rigtige" penge, det gamle, velbekendte tyrkiske guld og sølv. Hvordan deres kurs forholder sig til de tyrkiske papirpenge, ved jeg slet ikke, dem er vi heldigvis ikke belemrede med!

Aleppo, den 26.6. 1922.

Det, der særlig glæder mig, er, at man i Geneve i princippet billiger min arbejdsmåde, endskønt den så temmelig er stik imod vore oprindelige instruktioner. Det tyder på en god forstand hos de ledende, at de kan sætte sig ind i fremmede forhold og lade os herude tænke for os selv i stedet for at dirigere fra "det grønne bord".

Jeg er i øvrigt slet ikke utålmodig, for jeg deler ikke den opfattelse, at armenierne bliver til muhamedanere af at leve iblandt disse. I hvert fald bliver den mandlige ungdom det ikke. Det ser nok sådan ud, så længe de er små, men der kommer en dag, da folkebevidstheden vågner i dem, og så stikker de af, hvis de finder nogen som helst udvej til det. Før den tid er der overhovedet ikke noget ved dem, selv om man får fat i dem. Det er i alderen mellem 14 og 18, at "armeneren" vågner i dem, og så er de beredte til alt for at komme til deres egne. Denne stærke livsstrøm varer en halv snes år; i den tid kan man få meget ud af dem. Siden, når de bliver ældre, har mange af dem tilbøjelighed til at få "mave" og til at blive "fellah" s og muhamedanernes lydige slaver; men inden den tid håber jeg at have dem vel anbragte i Kaukasus.

Hvad kvinderne angår, så kan vi sagtens få fat i det nødvendige kontingent til de armenske mænd, der er, og ugifte orientalske kvinder er i grunden en uting.

Altså, jeg har slet ikke feber i kroppen. ”Den, der kører med stude, kommer også med.” Ja, jeg er nu engang jyd; hvad er der at gøre ved den sag?

Hovedtingen er at få mennesker ud af dem, der kommer, og skabe de rigtige rammer til at tage imod dem. Strømmen skal nok komme, og ”sennepskornet” skal nok blive til det store træ med rederne og fugleungerne og det hele. Bare ingen angst, det gror.

Men hvordan skal vi byde dem de rigtige livsbetingelser? De kommer med en glødende kærlighed til bondelivet, også de, hvis forældre var byboere. De kan næsten ikke holde bylivet ud; ja, de bliver ligefrem syge af det, og det er jo da synd med vold og magt at skabe byboere af sunde folk, om vi kunne bevare dem i den stand.

Virkelig, når jeg ser på drengene, så spørger jeg undertiden mig selv, om der ikke ud af denne ulykke for dem er groet noget, som livet i sit normale løb aldrig havde budt dem. Er det en race? Jeg kan ikke rigtig forklare mig, hvorfra de har fået denne ejendommelige kraft.

Men hvordan skal vi bære os ad?

Aleppo, den 14/10. 1930.

Mon jeg har fortalt, at vi har fået en agronom ud til landsbyen. Han får en lille løn, blot sådan, at han lige kan dække sine udgifter, med forplejning og det hele kommer det til at beløbe sig til 1000 kr. om året, og det er ikke meningen, at det skal blive varigt. Hovedsagen er nemlig, at han får en farm derude, som bliver hans ejendom. Tine er nemlig stor nok til masser af farme. Denne bliver nu altså mønster-farmen for hele egnen; men indtil den kommer til at give et ordentligt udbytte, skal manden jo have noget at leve af. Samtidig overtager han så naturligvis det egentlige ”landvæsen” i vore kolonier og selvfølgelig også uden for dem, det vil sige, han overvåger såning og høst, anlæg af vingårde og anden beplantning, samt anlægger nogle haver. Det er morsomt, at der i år bliver anlagt skolehaver til børnene derude, foreløbig er der kun araberbørn, så det er virkelig spændende, hvad der kan komme ud af det. Jeg spenderer et par hundrede kroner på den sag til indhegning og sæd og sådant. Naturligvis er vi klar over, at vi får masser af vanskeligheder at overvinde, kvæg og græshopper o.s. v.; men på den anden side forekommer skridtet os så uhyre vigtigt, da vi er vis på, at det vil give stødet til noget helt nyt på landsbyskolernes område, og de er jo netop nu ved ligesom at krybe op af jorden. Armenierne derude har jo småskoler, men den første arabiske skole skal, om alt går vel, bygges og startes næste år i Tine i samarbejde mellem os og den arabiske regering. Vi står altså lige i udviklingens brændpunkt, og hvad vi nu gør eller ikke gør, vil være af den største betydning.

Ville det være for meget at bede den danske komite om at hjælpe mig med den agronom? Mon jeg kunne få 1000 kr. om året til den sag?

Aleppo, den 8/5. 1931.

Der er noget ejendommeligt ved folks opfattelse af den slags arbejde som mit, noget, der ærgrer mig så grundigt. Når man ellers får en beskæftigelse, der giver en god indtægt, så er man taknemmelig for det. Er det derimod et missions- eller velgørenhedsarbejde, så skal man have tak til og opmuntring og den slags, man får straks en duft af at ”ofre sig” i stedet for at sige til sig selv, at man skulle være glad til.

Nå, sådan er jo altså menneskene; men skulle jeg engang få et menneske herud, skal jeg da allerførst få hende grundigt indprentet, at hun aldeles ikke ”ofrer sig”. Jeg er da lige ved at gå ud af mit gode skind, når nogen siger det til mig; selv kongen måtte jeg absolut gøre det begribeligt, at der ikke var tale om offer.

(Det var under audiensen, efter at Hans Majestæt havde dekoreret Karen Jeppe med fortjenstmedaljen i guld.)

Aleppo, den 31/7. 1931.

Da jeg var en lille pige og fik undervisning af min far, husker jeg, at han belærte os om solen og begyndte på følgende måde: "Hvis vi rigtig skal gøre os klart, hvad solen betyder for os, lad os så begynde med at tænke os, at den ikke var til." Og derefter oprullede han gruppevækkende tilstande for vor fantasi. Ja, hvad skulle der blive af de over 300 faderløse børn, hvis det tyske budget blev indstillet? Lad os håbe, at det ikke sker! Men selv en formindskelse ville være en slem historie.

Aleppo, den 19/10. 1931.

Tak for al ulejlighed og omtanke, for det er jo i grunden tænkningen, der tager det meste ud af en, det finder jeg da. Ja, jeg er noget rådvild stadigvæk, for kniven skærpes jo. Det er snart ikke til at se, hvordan vi skal komme igennem med alle de børn, vi skal sørge for. Imidlertid er vort system elastisk, et børnehjem af den almindelige slags ville helt være til at fortvivle over. En sådan tanke havde jeg også, da jeg indrettede det; for man kan jo da nok se, at Tyskland endnu ikke er stabiliseret, det var da også åbenlyst og tydeligt for mig i 1926, da jeg sluttede kontrakten med Lepsius-missionen, til dels derfor valgte jeg denne fremgangsmåde. Det er i grunden altid til nytte at være lidt politisk orienteret.

Men hvad skal man sige i disse dage? Jeg havde en slags fornemmelse ligesom jordskælv, da sterling begyndte at glide? Det var netop det utrolige, det uhørte.

Det er i grunden ikke rigtigt at sige, at jeg har været syg i sommer; men jeg har ikke været rask uger igennem, og jeg ved ikke, om det ikke snart er kedeligere; men nu er det da overstået foreløbig. Jeg glæder mig meget til badekuren næste sommer. Når man har haft den og fået sig udhvilet efter den, og livsfølelsen så vælder op indefra, så er der noget ved at være til. Tænk, at have det sådan altid! Men det er jo umuligt og utroligt, den slags ting må man ikke vente sig af livet!

Aleppo, den 17/2. 1932.

Det hænder, at man har en vågen nat, og det er nu ikke altid det værste, for somme tider kan man udtænke en hel del ved sådan en lejlighed

... Der har måttet regnes og tænkes meget, men derfor er man her naturligvis. "I gode tider kan min blinde bedstemor også gøre det af," siger armenierne.

Aleppo, den 3/5. 1932.

Man bliver ængstelig til mode, når man må være med til at se, opleve og altså også lide med alt dette, og man kan sukke: "Herre, hvor længe?"

Ind i fremtiden formår vi ikke at skue; men vi vil holde ud på vor plads og bede om visdom til at udrette så meget som muligt med det, der er betroet os. Det øvrige må vi overlade til Gud, til sidst må alt dog tjene hans formål, ser det end aldrig så mørkt ud. Hvis vi ikke havde den klippefaste tro, ville livet herude simpelthen være uudholdeligt.

Men vi vil bede vore venner: forlad ikke vore fattige og syge, det er længe siden, vi har gennemlevet så bittert et år som dette.

Aleppo, den 4/5. 1932.

Også jeg er underkastet omgivelsernes indflydelse; jeg behøver bare at tage til Tine for at blive et helt andet Menneske, både hvad åndedrætsorganer og fordøjelse angår. Men så er der noget andet, som jeg ikke synes helt godt om, det er, at de mekaniske funktioner i mit nervesystem begynder at opvise visse forstyrrelser. Men lad mig nu ikke udtrykke mig forkert; jeg vil fortælle et eksempel. Jeg har alle dage været meget ordentlig anlagt, således at jeg kunne finde alle mine ting i mørke, og jeg udførte en mængde ting vedrørende påklædning o. lign., mens samtidig mine tanker arbejdede med noget helt andet. Jeg vidste knapt selv, hvordan alt det blev gjort; men gjort blev det fuldkommen rigtigt. Men en dag blev jeg forvirret stående. Jeg havde trukket en forkert skuffe ud, det var aldrig hændt mig før. Og nu efterhånden er der mere af den slags, der går galt for mig. Folk ler ad mig, hvis jeg kommer til at omtale det; men det er faktisk alvorligt, det er en forandring i mine nervefunktioner, som jeg ingenlunde er glad ved, kan De tro. Og nu må De altså endelig ikke le ad mig, det ville være synd imod mig.

Tine, den 2/8. 1932.

Landsbyliv med mange dyr at sørge for er jo nu i høj grad mit sværmeri, og det nyder jeg her. Min "stil" er overhovedet "bondepige", som jeg altid sagde til Jenny, og det er den faktisk; når jeg bliver gammel, håber jeg at kunne trække mig tilbage til Tine og passe høns; men inden jeg når så vidt, er der jo en del at tage sig til, så det er vist bedre, jeg retter min opmærksomhed og mine tanker mod de ting, der ligger for.

Aleppo, den 29/11. 1932.

Naturligvis er jeg jo "født" grundtvigianer, det kan da ikke være andet, når jeg er fra Gylling, der har vist aldrig været andet der; men jeg tror ikke, det havde forandret sagen stort, hvis jeg havde haft rod et andet sted; for grundtvigianismens hele livsindstilling passer til mit naturel. Eller er det måske blevet sådan, fordi jeg er født og opdraget i det? Det ved man nu ikke. Mystikken om "det levende ord" kan jeg ikke sige, at jeg har nogen egentlig forståelse af, og de ydre former - bragesnakken etc. - er heller ikke så meget efter min smag, men livsindstillingen - ja, jeg kan ikke i en fart finde noget bedre ord - den er herlig. Jeg kan så fuldt ud forstå, hvad en af santalmissionens arbejdere skrev engang i et blad: "Det er lige meget, hvad vi er, når vi kommer herud; for vi ender alle som grundtvigianere."

Aleppo, d. 18.11. 28. (Tak for en hilsen til jubilæet.)

". . . . Ja, det er jo et tidsrum, og man tænker meget tilbage på alt det, de 25 år har bragt. Jeg følte mig til mode næsten som jeg kan tænke mig, at en sølvbrud må føle det. I 25 år har jeg levet med det armenske folk, og fra år til år er det kommet til at stå mit hjerte nærmere, og sandelig er der meget at takke for trods de tunge lidelser, også for dem måske. Vi opnår jo vel engang at få det hele at se ovenfra.

Men når jeg ser, hvor mange, der i grunden er, der har begyndt på lignende veje, og som er blevet slået ud af banen og nu ligger mere eller mindre som vragstumper, så er der overmåde megen grund til taknemmelighed, for jeg har jo hele tiden haft et skrøbeligt helbred. Hvor ofte kunne det ikke have bragt mig

til fald; men det er, som om jeg har været båret over alle de vanskeligste steder. Gode og forstående venner har jeg også haft, der ikke forlangte mere af mig, end jeg kunne yde, og som med finfølelse dækkede over manglerne. ...

Dette brev skriver jeg i sengen, derfor er det som det er, men velment er det helt igennem. Jeg har haft nogen feber på det sidste, og er ikke rigtig kommet op endnu. Det er godt, Jenny Jensen er kommet hjem igen, for hun kan sandelig få noget udrettet ...”

Tine, d. 31.7. 34.

” Ja, herude ser det jo ikke godt ud; vi kan snart ikke se, hvor bedringen skulle komme fra. Og mon det ikke snart kunne blive for sent? Jeg mener, at der med tiden nedbrydes så meget, at grundlaget for hele den opvoksende generation ligesom er vaklende. De ældre er jo snart færdige, men mon de unge har noget at stå imod med? For mine øjne ser det mere og mere alvorligt ud. Imidlertid gør vi jo hver især, hvad vi kan, så må vi håbe, at der er velsignelse over det.

Aleppo, den 3/1. 1933.

Tåremomentet, det moment, da man selv bliver bevæget og får tårer i øjnene, savner jeg selv ganske og aldeles, og det er et savn og ligeledes en manglende sikkerhedsventil; jeg kunne særlig ønske, at jeg havde den nu under de fortvivlede forhold i år. Det være langt fra mig at briste ud i tårer; men jeg bliver mager, og når De får den nytårshilsen læst, som jeg i dag sender til ”Armeniervennen”, så ved jeg, at De kan føle, at det er ravgalt med ”skufferne” igen, men denne gang i et helt andet plan.

Alligevel skal De nu ikke være bekymret for mig: der er noget voldsomt solidt egetømmer et sted dernede i bunden, det holder nok; det har jo udholdt en hel del belastningsprøver indtil dato; men det er lidt svært at undvære den sædvanlige kvindelige sikkerhedsventil.

Postdam, d. 22.11. 1933.

Nå, ja, nu er jeg jo altså i Tyskland, og det første, jeg blev klar over, da jeg fik øjnene ordentlig gnedet op herovre, det var, at jeg havde gjort en dumhed. Jeg havde ikke til fulde forstået turistmarkens krinkelkroge, og jeg har nu al mulig grund til at tro, at jeg ikke kan tage penge med mig ud af landet, da jeg nemlig ingen har bragt med ind. Man er meget uklar over fortolkningen, og jeg har ikke rigtig fået tid til at få føling med Emissionsbanken; men sådan ender det nu nok.

Potsdam,d. 22/11. 1933.

... Jeg bliver her til lørdag aften. Det er et lidt kostbart hotel, men meget komfortabelt, og jeg føler, at jeg kan unde mig selv en god lille ferie oven på alt det slid, jeg havde i Danmark. I øjeblikket er jeg da også i feriestemning og ville være det endnu mere, hvis jeg ikke skulle til at tage fat på en lille artikel til ”Armeniervennen”; men der er jo da Middelhavet. Den fred, man har der, er noget ganske enestående; den giver en en forsmag på hvilen i graven, hvis man da ellers får ro der. Det er jo nu noget, man ikke har prøvet endnu, det kan godt være forbundet med en del besvær, som man endnu ikke kan forestille sig. Altså, det lader vi stå hen foreløbig uafgjort.

Det nye Tyskland har jeg endnu ikke noget rigtigt Indtryk af; men noget er der da. Jeg har ingen arbejdsløse set på gaderne; dog mindes jeg min fars ord: ”Fordi du ikke har set en ting, lille Karen, derfor kan den godt

eksistere.” Det er en nyttig visdom at lægge mærke til. Den tyske gepäcktråger har jo altid været noget af det mest fuldkomne, man kunne tænke sig, så hans dyder kan man jo ikke undres over.

Derimod foreligger der på et andet punkt noget meget positivt. Da jeg var her på gennemrejse i foråret, var der overalt fuldt af opslag over, at man skulle overgive sko til pudsning, tøj til børstning etc. til hotelkarlen personligt, da hotellet ellers ingen garanti overtog. Nu er disse opslag fjernede, og da jeg ringede for at sætte mig i forbindelse med hotelkarlen, blev jeg undervist om, at jeg med fuldkommen sindsro kunne sætte mine sko ud på gangen, skønt hotellet er så langt fra at være fyldt, så jeg følte mig lidt underlig ved de tomme gange.

Aleppo, 14.12.1933.

... For øjeblikket får jeg just ikke ret meget gjort, da jeg har haft en influenza og ikke er rigtig i orden endnu. For en gangs skyld var min rejse ikke så heldig. Udhvilet kom jeg jo ikke ud af i Tyskland, som man næsten kunne tænke sig. Det var altså faktisk for meget, nu har jeg indrømmet det for mig selv, helt og fuldt, jeg var overtræt; men hvordan skulle jeg kunne få hvile i Danmark? Det kunne jo slet ikke lade sig gøre, så det havde ikke nyttet noget, om jeg havde udsat min afrejse nogle dage. Tilfældet var ganske simpelt håbløst. I Triest skrev jeg en del breve og var så endelig ”klar til at vende”; men havet blev ingen rigtig hvile, fordi jeg kom ind i en voldsom orkan, vel nok den voldsomste, jeg har været med til. Så var det jo også uheldigt at stå af i Beirut; men hvad skulle jeg gøre, når jeg ingen anden båd kunne nå? Dernede ved kysten opvarter de nemlig med iskolde rum, det forekommer dem, at det er selvfølgelig, at man fryser om vinteren. Og jeg kunne nu ikke nå Aleppo samme dag. Bronchitis eller sådan noget har jeg heldigvis ikke; men en influenza har jeg fået, dog temmelig let. Alligevel, med trætheden og det hele har den nu taget en uges tid, og det bliver vist først efter jul, at jeg rigtig får taget fat på arbejdet. Men hvor jeg nyder at være hjemme hos mig selv og rigtig hvile ud, så jeg når det jo nok alt sammen. Der er også meget andet godt at fortælle. Vejret er dejligt! Det regner, som det skal, og alligevel begynder det at spire, så vi er meget glade.

Aleppo, 14.-7.-34.

... Der er for mig ikke tvivl om, at jeg er blevet for gammel til at tåle overanstrengelse. Før kunne jeg ret hurtigt komme til kræfter igen; men med tiden varer det jo stedse længere, inden man kommer over noget, så bliver det ganske urentabelt at overanstrenges sig. Før kunne det sådan set tit være rentabelt nok, derfor var jeg også lige glad med det. Men nu har jeg altså besluttet at afholde mig fra den slags. Det spørgsmål må vi jo så tage op til drøftelse, når jeg igen står for tur til at komme til Danmark.

Aleppo, 1.11.1934.

... Mit helbred er ikke så galt; men mange kræfter har jeg just ikke. Man bliver jo nu heller ikke yngre med årene. Nu er jeg begyndt med at holde onsdag eftermiddag fri, det er måske en god ide; for jeg kunne ikke holde ud til enden, allerede fra fredag begyndte jeg at stønne ved arbejdet. Det drejer sig jo om at blive fuldt klar over, at man skal være fri onsdag eftermiddag, ellers nytter det ikke noget. Nu skal jeg se, hvad resultatet af det bliver, det er måske et godt eksempel til efterfølgelse.

Aleppo, 3.1.1935.

... Situationen er nu sådan, at opgangen er begyndt. Det er den jo på flere steder, her også. Vejret er ligeledes glimrende, det øser ned i ligefrem utrolige kvantiteter, og det var på høje tid, for der var for lidt grundvand over alt. Hvis der ikke kommer nye komplikationer i verden, er vi vel så kommet igennem det dybeste vand; men ulykken er, at der er kærtret en mængde fartøjer, og flere er absolut synkefærdige, det synes næsten overmenneskeligt at få dem reddet i land. Det er ligefrem utroligt, hvor mange operationer, vi må foretage, fordi legemerne er ganske ude af stand til at klare sygdomskimene ved egen kraft. Alligevel er der dødsfald i mængde: altså flere forældreløse børn. Dertil valuta- restriktionerne, mest føleligt jo i Tyskland. Sådan er det, og hvad kan vi nu stille op? Sådan set er det jo ligegyldigt, når vi får klaret vore egne udlæg og værste huller med resten af pengene; naturligvis løber jeg derhen, hvor jeg ser at vandet trænger ind. I den henseende kender vennerne derhjemme mig jo godt nok. Det er bare om at vide, hvor meget vi har. De må ikke blive forskrækket over dette brev. I grunden er det for resten skrækkeligt, men alligevel: Lad os så vidt muligt tage den med ro.

Aleppo, 1.2.1935.

Tusind tak allerførst for brevet fra Randers! Det var vel nok fornøjeligt, jeg nød hele situationen sammen med Dem; for et godt hotel og et godt kupehjørne samt en god bog er nu også de allerbedste tilflugtssteder, jeg kender derhjemme. Ja, og så selskabet naturligvis; men det søger jeg endda undertiden at unddrage mig ved at vælge en bog, hvor jeg ikke på nogen måde risikerer at møde mig selv.

Aleppo, 5.3.1935.

Store tanker har jeg slet ikke, det er nu også sådan en misforståelse. Alt det jeg gør, det ligger lige for næsen, så et barn må falde over det; det er bare de voksne, der har så mange forstandige betænke-ligheder, at de ikke kan få noget gjort. De tænker så meget frem og tilbage, hvorimod jeg, der ikke er belemret med al den forstand, travler af sted lige ud ad landevejen. Det er hele hemmeligheden, kære.

... Ja, kære I, så let er livet jo ikke, man må rigtignok bede om at fylde sin plads, den er rigelig stor til mig. Og det værste er jo, når man føler, at energien svigter, så får man så svære anfægtelser, og alligevel kan man ikke gøre stort ved det; for man har nu engang ikke flere kræfter, end man har. Man kan sagtens gå og nusse med det daglige, men den åndelige anspændelse, der hører til for at åbne nye kanaler, den kan man ikke yde, og så tørrer jo alting ud. Det er det svære spørgsmål, der piner mig mest; men igennem skal man jo, og man skal gå på jorden, om den så var gloende. Så er det godt, at man har venner, der hjælper med at bære.

Efter Udgivelsen af Bogen om hende. Aleppo, den 7. Jan. 1929.

Kæreste Frøken Sick !

Tusind tak for alt det, De har sendt mig. For de 1400 kroner, for den indbundne bog og de to anmeldelser og for julekortet. Det er rigtignok meget.

Det er underligt med disse anmeldelser, ja, de falder jo egentlig i tråd med det, jeg er vant til at se i pressen; men ofte bliver jeg dog siddende i stille undren og tænker på, hvem mon egentlig denne "Karen Jeppe" kan være; for mig er det da ikke; så meget er vist. Det er helt mærkværdigt, når jeg så bagefter ser mig selv sådan uden videre underskrive med ganske koldt blod - Karen Jeppe; for det kan jo ikke være mig alligevel!

Der hænder mig så meget mærkeligt her i verden. Jeg var år om at begribe, at det var mig, der var "Commissioner of the League of Nations"; for det er jo virkelig en stor stilling. Jeg har aldrig i grunden rigtig

vidst, at jeg havde den, skønt jeg jo skulle handle ud fra det standpunkt. Hvad nu guldmedaljen angår, så ligger den forsvarligt låset ned et sted og kommer aldrig frem. Hvad bruger man sådan en til? Jeg synes ikke, jeg kan være bekendt at hæfte den på; det ser så underligt ud.

Og nu bogen, den er snart det allermærkeligste! Det er jo sandt hvert ord; alt det, der fortælles, er sket netop sådan. Landsbyerne, husene, redningshjemmet o. s. v., det ligger der alt sammen; men det er jo ligesom kommet af sig selv, der var ikke det mindste mærkværdigt ved det, det groede op af jorden. Det var ikke mig, der lavede det.

Dette opgør trænger sig så stærkt på i disse dage. Jeg kan ikke gøre ved det, jeg drømmer endogså om det; i nat var jeg ganske tydeligt to personer; det var en mærkværdig drøm. Jeg synes, jeg må fortælle Dem det; De vil jo sikkert bedst være i stand til at forstå denne undren, der vokser og vokser i mig. Det er vel nok rigtigt, det, De skriver om de 7 brød i ørkenen, eller hvordan det nu var. Jeg har aldrig gjort andet end simpelthen gået lige efter næsen, og ladet det ske, der ikke kunne være anderledes.

Måske er jeg en slags åndelig søvngænger. I hvert fald er det umuligt for mig at forklare, og jeg er jo ellers også nødt til at tie med det; folk må jo tro, at jeg ikke er rigtig i hovedet; men den Karen Jeppe, der fortælles så meget om, det er nu altså ikke mig. Nu ved De det i hvert fald, kære frøken Sick, og gem den viden godt i Deres hjerte.

Jeg ville ønske, jeg vidste, om det samme var tilfældet med Mathilde Vrede?

Ja, så er der ikke mere. Blot tak igen, og ganske særligt, fordi jeg turde sige alt det til Dem; skulle jeg helt lukke det inde i mig selv, gik jeg vidst og blev sær.

De allerkærligste hilsener fra Deres hengivne og taknemmelige
Karen Jeppe.

Uddrag af breve fra Karen Jeppe til „Skoleforældre“.

” . . . jeg ville skrive til Dem om. . . vandhjulet i landsbyen. De gav os jo i sin tid 80 kr. til det, og dem ville jeg sige tak for. Der var også andre venner, der gav noget, og nu har vi fået et dejligt vandhjul sat op. . . . Ellers var det vandhjul jo da et af mine største ønsker, for vi har ikke så lidt vand i landsbyen, når vi kan få det hentet op. Det er ikke så langt nede, kun nogle få meter; men op skal det jo. Nu kan hesten gå og trække i flere timer, inden vandet synker noget videre i brønden, og næste dag er der lige så meget igen. Brønden ligger temmelig højt, og foran den er der en hel dal, der altså kan overrisles...”

” . . . De spørger ... om armenierne kender nadverbordets velsignelse. Ja, det gør de, det er jeg glad over at kunne sige med fuld overbevisning. Hvor skulle de vel også ellers få kraften fra til at tømme den kalk, det er dem beskåret at drikke, og det uden at forarges. Og så er der noget særligt ved deres altergang at menigheden får så direkte del i den, idet der uddeles indviet brød til alle dem, der er til stede. De, der er indtegnede, knæler ned ved alteret og får brød dryppet i vin, sådan er nu deres måde, og formen har jo ikke så meget at sige, sådan set. Det er ånden, det kommer an på. Men det andet tror jeg næsten er en levning af det gamle kærlighedsmåltid; de gamle orientalske kirker er jo sprunget lige ud af apostelkirken, der kan dog let gå noget tabt, når man drager så vidt over land og hav, som kristendommen måtte for at nå til os. Mig er det da, som om jeg fornå et pust fra de henfarne tider, når jeg modtager det brød. . .

Om plejebørnsarbejdet.

I nedenstående brev fortæller Karen Jeppe om det arbejde, der er knyttet til det særlige plejebørnsfond (egentlig: De Faderløse Børns Fond), som fortrinsvis går ud på at hjælpe faderløse børn, men som også tager sig af sådanne, hvis fædre af en eller anden grund er uden arbejde. Fondet består mest af gaver fra Schweiz, men støttes også af andre lande, deriblandt, som ses nedenfor, af de danske Armeniervenner.

Kære Venner!

Med inderlig taknemmelighed sender jeg Dem regnskabet for plejebørnsfondet. De plejebørn, som ikke kan få del i den ordinære hjælp, er meget dårligt stillede, men hvorledes ville det gå, hvis vi ikke havde dette fond og alle de andre større og mindre hjælpeskilder, som gør det muligt for os at give dem noget fra tid til anden. Man vover ikke at tænke på det, for i så fald ville de jo faktisk gå til grunde.

For at ingen skal glemmes, fører vi en liste over alle de plejebørn, som ikke får hjælp fra nogen side, hverken fra deres slægtninge eller fra hjælpeforeninger, vore eller andre. De færreste af dem har slægt, det er forfærdeligt, hvor det armenske folk er blevet kastet rundt til alle sider. Disse hjælpeløse tager vi os så af, enten efter tur eller i forhold til deres nød, hvis vi da har noget at give bort. For eksempel har vi i løbet af efteråret og vinteren sendt bud til dem alle og har så givet dem klæder af de pakker, der er sendt os. Gud ske lov, der bør være nok til dem alle, især har enkerne fået en hel del. Til børnene har vi desværre ikke kunnet give så meget, at den værste nød blev lindret. Det er forresten intet under. Dr. Lepsius Missionen og Action Chretienne har tilsammen langt over 300 børn i pleje, men derudover findes endnu 53 familier med tilsammen 160 børn, som ingen tager sig af på regelmæssig og tilstrækkelig måde.

En tredjedel af det samlede antal børn er med andre ord afhængige af tilfældige understøttelser. Således er forholdet i øjeblikket. I 1930 derimod var vi så lykkelige, at alle de børn, som trængte til det, enten var i pleje eller kun behøvede at vente en kort tid, indtil de kunne finde et sted at være.

Dertil kommer så en mængde stakkels børn, som ganske vist har deres fædre, men som alligevel er lige så dårligt stillet som de forældreløse, fordi deres fædre enten er arbejdsløse eller ude af stand til at arbejde. Der hersker stor nød imellem de børn, og vi har i den forløbne vinter ikke engang været i stand til at skaffe dem de allernødvendigste beklædningsgenstande, det var os, aldeles umuligt. Gaverne gik ganske vist meget rigeligt ind, ja de var langt større, end man skulle have ventet det i så dårlige tider. Men nøden var så uhyre stor, at det var umuligt at hjælpe, så det forslog.

For nu at komme tilbage til de 53 familier har vi allerførst undersøgt deres boligforhold. Vi har skaffet plads til temmelig mange, og ved samarbejde med andre, som også havde ledige værelser, er vi nået så vidt, at ingen mere er uden husly, hvilket jo er meget værd, og vi er da også taknemmelige for det. Børnene er på en eller anden måde skaffet ind i skoler. Armenierne selv har mange fripladser til deres rådighed, og til sidst har de danske Armeniervenner taget sig af resten.

Og nu maden, den må vi også tænke på, uden den er alt andet forgæves.

Naturligvis arbejder mødrene, så godt de kan, hvis de da kan finde arbejde, hvilket undertiden er meget vanskeligt. Og så må man betone: ”så godt de kan.” For desværre er mange af dem lige så udslidte og ødelagte som deres mænd. Men selv om mødrenes arbejde er den største kapital, må de alligevel yderligere hjælpes, hvis de ikke skal gå helt til grunde.

Fra De danske Armeniervenner får vi heldigvis temmelig meget hvedemel, som vi uddeler. Vi får også ret ofte personlige gaver til madvarer, og så må listerne frem, for at vi kan se, hvor langt vi nåede sidste gang. Hovedsagen er, at ingen glemmes, og så lader vi dem hente til os, hvis det er muligt, for at undgå, at de vænner sig til at plage os i tide og utide, hvilket jo virker demoraliserende på dem.

Schweizermælken er også af stor værdi for os, for at småbørnene ikke skal blive alt for underernærede.

Og så som en herlig slutning på hele rækken kommer plejebørnsfondet - 82,94 guldpund.

De fleste har deraf fået 1 pund, lig 23 schweizerfrancs, nogle få, som var i særlig nød, fik to gange.

Så var der ikke mere i fondet, men så fik vi lykkeligvis af Züricherkomiteen en gave, som tillader os at give hver familie foreløbigt 4 syriske pund, lig 18 schweizerfrancs, og så håber vi på fremtiden. Fortvivle må vi ikke.

Selv om vi ikke mere kan hjælpe de enkelte børn rigtigt og rigeligt, så er vi dog glade over, at ingen familie nu helt er uden hjælp. De har alle et sted, hvor de kan vende sig hen i nøden, og sker noget usædvanligt slemt, går ingen bort uden hjælp. Allerede det er meget værd, og derfor kan vi ikke takke Gud og vore venner nok.

Aleppo, den 8. maj 1934.

Karen Jeppe.

Endnu nogle breve fra Karen Jeppe.

Fru Meyer Benedictsen har venligst overladt os nogle breve, som Karen Jeppe har skrevet i årene 1922-25, en periode, som vi manglede breve fra, da vi aftrykte en række andre breve fra Karen Jeppe's hånd.

Red.

Aleppo, den 30/1, 1922.

"... Når man bare indprenter sig selv, at man har det udmærket, ja, så har man det virkelig brillant. Sådan bærer jeg mig akkurat ad med at leve og i det hele og store finde det henrivende. Det er hos mig i øvrigt ikke en erhvervet filosofi, men noget jeg ganske simpelt er født med. I min ungdom havde jeg alligevel ikke så lidt plage af livet, fordi jeg følte mig nødsaget til at bebyrde mig selv med alle andre menneskers ulykke; men nu ved jeg ikke, hvordan det er fat, jeg tror det er, fordi jeg begynder at blive lad; for efterhånden opdager jeg, at det heldigvis ikke er mig, der har skabt og indrettet den verden, vi lever i, og at jeg altså heller ikke behøver at bebyrde mit sind med alle de fejl, den har. Jeg passer mit og gør, hvad jeg kan, og lader det øvrige ligge. Det er vistnok et alt andet end ideelt standpunkt; men det giver ligesom mere arbejdsfred og kraft, og det gælder jo om at få noget bestilt nu om stunder.

Som jeg altid siger til mine pigebørn i systuen: "Hvis I tror, at man kan slå sig igennem her i verden uden ved at yde det allerbedste, man formår, så tager I storligen fejl. Det var før krigen, man kunne leve på den måde. Se til at blive første klasses arbejdere, ellers går I til bunds."

For sådan er livet jo blevet, står man stille og ser sig om, så er man imens sakket agterud, og man må vist kaste en hel del overbord for at kunne føre skibet igennem.

Men det var nu slet ikke det, vi skulle snakke om; for det kommer slet ikke an på, hvor meget eller hvor lidt af mig selv, jeg må kaste overbord, men på, at jeg får skibet i havn, og det er det, jeg spekulerer på tidligt og silde; for jeg kan jo nok se, at jeg er kommet i lag med et meget større arbejde, end jeg anede.

Jeg var såmænd bange nok for det, og ville meget gerne være løbet fra det hele, da den sag kom på med Folkenes Forbund. Det var i fjor sommer, at alt det skriveri med Geneve var, og det er vist og sandt, at jeg måtte lægge mig en dags tid, hver gang der kom bud derfra, sådan tog det på mig; men til sidst gik jeg jo i tøjjet, og nu trækker jeg jo læsset, omendskønt jeg skæver tit nok mistænksomt til det.

"Heldigvis" må jeg næsten sige, lægges der mig hindringer i vejen, så propagandaen ikke kan blive så udstrakt, som jeg havde planlagt; for tilstrømningen havde i så fald sikkert trykket mig ihjel. Der er nemlig en meget stærk vilje til flugt blandt armenierne rundt om i de muhammedanske huse, og jeg er egentlig slet

ikke så bange for opsættelse, som de er i Konstantinopel. Jeg har set adskillige eksempler på, at nationalfølelsen vågner i dem, når de bliver gamle nok til at forstå, at de er armeniere, jeg er personlig så sikker på, at i hvert fald halvdelen af dem kommer, selv om der naturligvis hengår 4 - 5 år, inden vi kan få fat i dem.

Alle mine tanker rettes nu imod, hvordan jeg skal kunne sørge for dem, når de kommer, og hjælpe dem til at blive til mennesker; for det er jo det dødfødte ved hele projektet, at Folkenes Forbund ikke tager sig af den sag. Derfor ville jeg jo ikke have med det at gøre.

Mine tanker for den nærmeste fremtid ser nu sådan ud. I begyndelsen af juli tager jeg i bjergene og bliver der et par måneder for at få noget skrevet. Her kommer jeg ikke ud over det daglige. Det får Misak så passe imens, og det kan han godt.

Vi må nemlig absolut se at skabe en stor europæisk organisation, ellers kan vi ikke føre sagen igennem; for De kan være vis på, at vi får med mere end hundreder at gøre, hvis vi da ikke bliver forstyrrede af en eller anden politisk omvæltning. Den organisation skulle vi gerne arbejde med på alle sammen ...”

Aleppo, den 19/12 1922.

”... Her er vi nu lige ved de 200 flygtninge, og der kommer nogle hver dag. Stadig spindes der nye tråde, der når så den ene og så den anden. Jeg tænkte nok, den metode skulle vise sig virkningsfuld, jeg er snarere bekymret for, at den skal blive for stærkt virkende; for her er jo 30.000 her i distriktet, og kommer de først i bevægelse, så er det jo ganske umuligt at stoppe op for den bølge.

Indtil nu har jeg haft megen glæde af dem, der kom, både af drengene og af de unge piger, mod forventning må jeg sige, næsten mest af de sidste. Jeg havde hørt så megen tale om skuffelser i forholdet til dem, at jeg var lige ved at blive modløs; men, nej, det er en udmærket race, lærenemme, flittige, ærbare, alt, hvad en ung pige bør være.

Jeg er glad ved mit arbejde, og jeg holder godt til det, skønt let er det jo ingenlunde. Systuen går brillant; vore varer vinder udbredelse og er på mange steder meget skattede.

Ja, der kunne være meget mere at skrive om; men jeg må jo være meget økonomisk med min tid og mine kræfter, de har så mange steder ærinde.

Skriv endelig snart til mig. Vi må have arbejdet i 1923 lagt til rette. Går det ikke på anden måde, så må jeg jo til Europa for at gøre propaganda, og det bliver det jo endelig nok til; for når de har lukket i Konstantinopel, hvem andre skulle så tage til Geneve i efteråret; men det er just ikke let at se, hvordan det kan blive ordnet her uden mig. Men nu lader jeg foreløbig hver dag og hver måned have nok i sin plage og ser til, hvad der kan udrettes med pennen ...”

Aleppo, den 21/3, 1923.

”... Ja, nu er det længe siden, De har hørt noget fra mig, og det er jo gerne et tegn på, at det ikke står helt godt til med mig.

Det gør det da heller ikke, jeg er kørt træt og trænger til lidt hvile og til en luftforandring, Jeg har da også længe rettet mine tanker mod en Europatur i denne sommer og har nu lidt efter lidt lagt alt til rette til den. Jeg gik ud fra den betragtning, at jeg i sommertiden måtte tage bort mindst 2 måneder. I fjor havde jeg 7 uger; de medgik akkurat til de skriftlige arbejder, jeg måtte lægge lidt til, om jeg skulle have nogen virkelig hvile, og 2 måneders ophold i bjergene koster 1.000 kroner, det er der ikke noget at gøre ved. For de samme penge kommer jeg til Danmark. Dernæst kommer Geneve i september, og det lader til at blive meget nødvendigt at komme derhen ...

... Jeg ville gerne have lejlighed til at sondere stemningen og prøve alle muligheder. Man kunne også tænke sig at føre det videre ad privat vej, men med ligaens moralske eller politiske støtte. Interessen vokser for det i verden, og verden er nu slet ikke så lille; men det fordrer megen åndelig friskhed og kraft at føre sådan en sag igennem, og den har jeg i øjeblikket ikke. Og så er slaget på forhånd tabt.

Jeg søger nu at konsolidere arbejdet på bedste måde, mens jeg endnu har ligaens midler, bygger barakker f. eks., så vi ikke har nogen lejeafgift af betydning. Hvis dette arbejde nemlig opretholdes gennem en årrække med langsom vækst, kan det blive til overordentlig stor velsignelse; skal det forceres, laver man ulykker. En sag, der også er af stor interesse, er systuens og hele broderiets udvikling. Det har nu efterhånden vakt stor opsigt i Syrien, og "Near East Relief" ønsker at indføre det i adskillige af deres børnehjem og industriskoler. Vi forhandler nu om det, og når det bliver lagt rigtigt til rette, så er det en god udvikling, der vil tjene til at give det armenske folk dets gamle kunst tilbage gennem en virkelig renæssance. Dog er det et stort ansvar og vil kræve meget arbejde og megen agtpågivenhed fra vor side, idet vi stadig må opretholde atelieret, der holder retningslinjen klar og giver nye impulser.

Vi har således to vigtige arbejdsgrøene på hånden, og det er et stort pres, der til stadighed udøves på min hjerne, den trænger nu til fuldkommen hvile i andre omgivelser for en måneds tid.

Desuden må jeg have lejlighed til at tale med mange mennesker for at kunne udnytte alle muligheder, der er, en tur op igennem Europa og til England ville være til stor nytte.

Hvad nu arbejdet her angår, så kan Misak føre det videre for en tid. Han er vel indarbejdet i alle arbejdsgrøene. Imidlertid mangler han sprogkundskaber, og kapitulationerne spiller en stor rolle her, så jeg finder det nødvendigt at, have en europæer her for den tid, da jeg er borte. En sådan har jeg da også fundet, en polak Leopold Gaszcyk på en 27 - 30 år, vel bevandret i Orienten, sprogkyndig og af en sjælden behagelig og solid karakter.

Hvis der ikke kommer nye omvæltninger i verden, nærer jeg ingen betænkeligheder ved at lade de to stå for styret en tid.

Konsulaterne her er åbenbart "informerede" fra Geneve, den norske vicekonsul antager sig ganske særligt min sag og har en officiel bemyndigelse til det, endvidere er han min gode ven og står os altid bi med råd og dåd. Kort sagt, jeg finder det hele betryggende.

At komiteen skulle have noget imod det, kan jeg ikke tænke mig, De ved jo godt, at jeg ikke lader mig lede af luner, men at jeg overlægger grundigt, hvad der er bedst at gøre, og det er jo nu af så afgørende betydning for hele sagens udvikling, at jeg er "på højden" åndelig talt. Det, der kræves af mig, er ikke så meget mekanisk arbejde, som det er stadig tænken, initiativer, propaganda, korrespondance, og den slags bliver man træt af, og så kan man ganske simpelt ikke mere.

Hvad kan det nytte, at jeg skriver breve, når de ikke gør den virkning, de skal?

Hvis alt nu går, som jeg tænker mig det, så ville jeg se at komme herfra omkring midten af juni, tage først til Geneve og så derfra op igennem Europa. Hvem jeg kan træffe på den tur, ved jeg endnu ikke. I Danmark tales vi jo så ved og kan så ordne det videre.

Hvordan går det med den nye aktion derhjemme? Kommer der noget ind? Naturligvis håber jeg at komme ud på en tur i Danmark til de store byer og se at få dannet nogle flere komiteer. I Schweiz har jeg begyndt på noget med Basel som udgangspunkt, og til England fører der da også nogle tråde. Det allernyeste er Australien. Der er nok at gribe fat i, men kræfter, kræfter! Der ligger den største vanskelighed ...

... Sikke en forskrækkelse vi fik på selve påskemorgen. Vort hus i byen brændte af. Ilden opstod ikke hos os, men i en snedkerbutik underneden. Heldigvis kom ingen til skade, og vort tab var kun ringe; men det var jo et stort arbejde, inden vi fik dem alle under tag igen. Nu er vi omtrent så vidt, at vi lever videre som før ... "

Aleppo, den 29. marts 1924.

” ... For nu at tale om det vigtigste først, om den hjælp, jeg skulle have og som er absolut nødvendig til september, så har jeg fået brev ikke fra schweizerinden selv, men fra en af vore fælles bekendte, og jeg har svaret og sendt betingelserne. Nu kan vi jo se, hvad der kommer ud af det. Hende kender jeg ikke personligt, men vi har så mange fælles bekendte, og jeg ved derigennem så meget om hende, at jeg overfor hende er ret sikker i min sag. Jeg vil just meget gerne have en ”hårdkogt” til den plads, en som jeg overgiver kontoret og så ikke ser mere til den side, desformelst at der er en hel mængde andre sider, jeg nødvendigvis må se til. Det er nemlig aldeles utroligt, hvor meget her er at bestille, og det ser da ikke ud til at blive mindre; nu skal vi jo til at kolonisere i Mesopotamien, og jeg skal af med Misak, han skal lede kolonien.

Ja, den sag er ikke sådan helt på det tørre endnu, derfor går jeg ikke dybere ind på den i øjeblikket; så snart den er i orden, skriver jeg naturligvis indgående.

Karen Bjerre har allerede vundet mit hjerte efter fru Katris beskrivelse. Hende kan jeg tage med ud om 1 - 2 år, så kan hun hjælpe mig i systuen og hjemmet og især tage sig af de nye piger; for til den tid er det ganske sikkert, at jeg heller ikke kan overkomme det mere. Egentlig var jo Jenny Jensen den rigtige til det arbejde; bare hun kunne komme, så kunne jeg glide ud af det lige med det samme. Imidlertid tror jeg, hun sidder for fast i Danmark, og hun er vist heller ikke rask nok. . .

... Foreløbig har vi vist kun råd til en person, og hvis jeg skal blive ved med at tage mig af kontor-arbejdet, så kan jeg ikke overkomme propagandaen, og så dør hele sagen ud. I øjeblikket har jeg 6 komiteer af forskellig art at forsyne med propagandastof og 3-4 andre døre er lukkede op, når jeg blot kunne få tid til at gå ind ad dem.

”Min plan er i år at få bygninger, industrier, koloni o.s.v. sat i forsvarlig stand, så jeg næste år, hvis Folkenes Forbund falder fra, kan lade alt gå til selve redningsarbejdet. Kunne vi blot regne med Folkeforbundets støtte et år til, så var det ikke så farligt, og der arbejdes en del for det, særligt i England, men meget mere kunne have været gjort, hvis jeg ikke havde været nødt til at være omtrent tavs i 3 måneder, fordi arbejdet her tog hele min tid.

Gaszczyk er mig i øvrigt en udmærket hjælp, jeg aner ikke, hvad jeg skulle have gjort uden ham; men han må jo så tit af sted til stationerne nede ved Eufrat, han er i det hele min ”attache diplomatique”, der hele tiden optræder på Folkeforbundets vegne, mig er der næsten aldrig nogen, der ser noget til.

Desværre er mine kræfter ikke som bedst, jeg har måttet holde ferie en hel uge, og jeg tilbragte det meste af den i sengen, jeg var fuldstændig færdig. Nu er det dog meget bedre, jeg har kunnet konsultere en nervespecialist, der er her på gennemrejse, og bliver nu behandlet med bade + forskellige kemikalier, så det går absolut fremad.

Det følger jo af sig selv, at jeg i valget af min hjælperske vil rette mig efter komiteens ønske. Jeg kan så godt forstå, at De helst vil have en dansk, det vil jeg også; men jeg synes i og for sig, at til kontor-pladsen har det ikke så meget at sige. Det er, om jeg så må sige, en ”fagplads”, lige som man jo dog ved valget af en garver først og fremmest undersøger, om han kan garve. Langt vigtigere var det, at nummer 2, der skal tage sig af hjemmet og systuen, blev en dansk. Hvis Karen Bjerre skriver til mig, hvad hun endnu ikke har gjort, så ville jeg foreslå hende at uddanne sig i den retning og så være klar til september om et år. Pengene behøver vi ikke at være så bange for, systuen kan betale det meste af hendes løn. I det hele må her jo skaffes personale, Danmark kan selvsagt ikke betale alt det, men til denne første kontorplads regner jeg altså sikkert med komiteens løfte, det drejer sig om, at jeg bliver frigjort for at kunne holde arbejdet gående...”

Aleppo, den 6. oktober 1924.

” ... Det er dejligt at skrive og udarbejde, når man har haft så megen hvile, at hjernen af sig selv forlanger at komme af med noget af det, den producerer. Det er derimod svært, når man skal klemme og pine den for at få noget ud af den. Det har jeg desværre måttet i denne sommer.

Resultatet af dette hjerneplageri er vist ikke så værst, hvad de skrevne rapporter o. lign. angår, det er sært nok det samme. Derimod er det miserabelt for hjernens vedkommende, den har taget det meget fortrydeligt op. Og denne fortrydelighed fører mig nu til emnet - Jenny Jensen. Det kan altså ikke gå nu at vente længere, der bliver for meget forsømt af forskellig slags, fordi jeg ganske simpelt ikke kan mere.

Heldigvis er fundamentet jo også for så vidt i orden. Det har frk. Forchhammer naturligvis berettet. Ikke blot har vi fået nogle penge fra Geneve, så virksomheden kan gå videre, men så vidt jeg kunne forstå, var stemningen en hel anden end i fjor, der var flere penge i kassen og ikke så stort et ”spareskrig”. Det lover jo bedre for fremtiden.

Samtidig udvider jeg jo kredsen af vore venner og udvider virksomheden. Det sidste nye er kolonisationen, det er der, vor fremtid ligger. Men ganske vist, når man har koloni i Mesopotamien med traktor og beduinvrøvl, så har man fået kam til sit hår, man kan nok risikere at blive skaldet ren og bar.

Hvorom alting er, så er det betimeligt, at Jenny Jensen nu kommer. Det er jo også så vidt i orden, hun er rede, og komiteen er rede, det var mig, der holdt igen og sagde: ”Vent lidt!” Det er jo heller ikke så lige til at få et menneske mere, inden man ser lidt klarere på arbejdsforholdene. Men nu synes jeg altså, at tiden er inde.

Var det ikke betimeligt, om hun holdt jul derhjemme og så drog af? Jeg tror, hun skal have lidt tid til at sunde sig på det, så hun ikke skal blive febrilsk. Der er jo det, der er behageligere end en vinterrejse; men der er da også en hel del, der er værre, særlig hvis man tager over Middelhavet. Der er det jo nærmest varmt.

Man kan i øvrigt også tage igennem Tyrkiet, og måske vil Jenny Jensen foretrække det. Billigere er det da vist også. Trættende derimod, og der er jo hundekoldt om vinteren, men Jenny Jensen kan bedre stå for den slags ting, end jeg kan. Vi har direkte tog fra Konstantinopel en gang om ugen. Naturligvis, hvis hun bryder op med det samme, så har jeg jo ikke noget imod det. Hvis hun vil vente til foråret, kan hun endelig også det, skønt det ikke passer mig så godt og heller ikke er så heldigt for hende. Hun kan lettest leve sig ind både med vejret og med arbejdet i vintermånederne.

”...Mig passer det i enhver henseende at få hende hertil lige efter jul. På det tidspunkt omtrent rejste jeg også ud i fjor, og det var da i og for sig meget behageligt.

Jeg er overordentlig glad ved tanken om at få Jenny hermed. Hun er ”knagende” dygtig, som jyderne siger, og behagelig i omgang. Fanatisme er hun omtrent fri for. Det kunne jo ikke være bedre.

Det er min mening, at hun skal overtage systuen og forestå hjemmet i Aleppo. Den slags kan hun gøre meget bedre end jeg. Hun får så min bolig overladt, det er jo ikke nødvendigt, at jeg bor lige op ad optagelseshjemmet, når hun er der. Plads til os begge er der ikke, og det er bedre for mig at bo andetsteds.

Desuden må jeg tilbringe megen tid i kolonien, og næste år håber jeg sikkert at komme til Europa. Dame Rachel ville have haft mig til Geneve i år; men det blev sagt for sent, det kunne ikke mere lade sig gøre.

Imidlertid betaler det sig uden tvivl at være i Geneve i september, man knytter meget værdifulde forbindelser der. Endelig håber jeg ved den lejlighed at få et sommerophold i en bjergegn i Mellemeuropa, hvor jeg kan få en virkelig hvile, ellers kommer det vist til at se galt ud for mig i længden. Danmark er desværre ikke det rigtige for mig, jeg bliver aldeles nervøs af de lyse nætter, jeg sover aldrig ordentligt en nat derhjemme om sommeren, så det er min hensigt først efter Geneve at tage op til Skandinavien.

Ja, sådan tænker jeg nu; men der kan jo komme mange forandringer inden den tid. En tid lang var det min plan at tage til England til foråret; men jeg finder oprigtig talt, at England er noget rigeligt udsuget på alle måder. For øjeblikket udstrækker jeg mine følehorn til de engelske kolonier, og i Australien synes gnisten at

have fænget. Verden er jo heldigvis temmelig stor, skønt nægtes kan det ikke, at den er skrumpet en del ind i den sidste tid, finder De ikke også det?

Det er i øvrigt lykkedes mig at vinde franskmændenes sympati, de viser stigende interesse for mine foretagender. Det er jo heller ikke så ilde. I det hele synes jeg, vi har et godt og lovende samarbejde; men noget anstrengende er det jo.

Det er vist den 15. december vort julenummer skal udkomme. Til det håber jeg at sende en artikel om kolonisationen. Foreløbig er der jo endnu ingen beretninger aftrykt om de enkelte børn, og det tror jeg nu da vil interessere ikke så få. Jeg skrev og skrev i ferien, mest engelsk, sommetider tysk. En dansk artikel skulle jeg også have udarbejdet; men så sagde hjernen ”stop”. Den ville ikke mere...

Aleppo, den 21. januar 1925.

”...Dette brev sidder jeg i sengen og skriver, det kan De nok se på skriften. Det er nu på syvende uge, jeg for det meste må holde sengen, naturligvis fejler jeg slet ikke andet, end at mine kræfter efterhånden er fuldkommen udtømte. Heldigvis er mit hoved temmelig ordentligt igen, så jeg har kunnet ordne regnskaberne og udarbejde breve og alt det. Jeg tror ikke, arbejdet her har lidt videre skade; men jeg har ikke kræfter til både at gøre arbejdet med min hjerne og til at slæbe kroppen omkring, altså lader jeg ganske roligt den ligge i sengen, den er jo ikke så nødvendig.

For en uges tid siden læste jeg i ”Armeniervennen”, at den danske komite havde besluttet at udsende 2 damer til næste år, Jenny Jensen og Karen Bjerre.

Med hensyn til Jenny Jensen, så er jeg fuldstændig klar over den sag, hun kommer i april, så snart hendes engagement ved skolen udløber. Hun skal lede stationen i Aleppo, systuen og optagelses-hjemmet altså, og desuden vil jeg overdrage hende prokuraen for det hele, mens jeg er i Europa.

Hvad Karen Bjerre angår, så har hun for længst skrevet til mig; men da jeg ingen endelig besked havde fra komiteen, vidste jeg ikke rigtigt, hvad jeg skulle svare hende.

Min tanke med hende er, at hun skal ud i kolonien, hvor hun dels skal styre hjemmet og dels tage sig -af alle mulige sygdomstilfælde. Med samme post skriver jeg udførligt til hende desangående. Hun har -allerede gennemgået et par kursus, nu skulle hun gerne sætte sig grundigt ind i alt angående småbørns pleje, det er så vigtigt derude. Den franske læge fra Rakka kommer, når som helst vi ønsker ham, og vi har nu vort eget automobil derude, så hun behøver ikke at handle selvstændigt, men kan i alle vanskelige tilfælde tilkalde lægen, så magter hun det nok.

I år skal jo nu en del af optagelseshjemmet flyttes til kolonien, de små drenge er der allerede, det har jeg vist glemmt at fortælle, de bor foreløbig i den svenske bygning, hvor skolen også er; men til foråret skal vi selv bygge, Folkeforbundet altså. Misak er jo omtrent altid i kolonien, så det er jo ingen ubetinget nødvendighed, at der straks skal en husmoder derud; men selvfølgelig, når det vokser, så kommer jo den tid, da det bliver meget ønskeligt. Det kan ikke nytte, jeg tager mig ret meget på af den slags, det har jeg ikke tid og kræfter til. Med sygeplejen forholder det sig omtrent på samme måde, nu ligger der 4 armenske landsbyer derude og mindst 2 til rykker ud til foråret, og så er der jo alle araberne. Det hører med til hele vor kulturelle opgave derude. Nu begynder vi sådan, finder jeg, siden kan vi tænke et skridt videre frem.

Karen Bjerre må jo nu være ca. 25 år, det er den rigtige alder. Jeg ville gerne tage hende med, når jeg engang vender tilbage til Aleppo, så vil jeg beholde hende her i byen et par måneder, så hun kan sætte sig ind i de særlige orientalske sygdomme, det kan hun jo ikke lære i Danmark, noget armensk kan hun jo også lære her. Ensomheden tror jeg ikke, De skal være bekymret for, jeg kommer jo selv til at tilbringe en stor del af min tid i kolonien, og folk er der nok af derude, Europæere også, desuden er det nemt nok at svippe til Aleppo, togforbindelsen er god nu...

Det nyeste er, at Lord Mayors Fund interesserer sig stærkt for arbejdet her, og at en engelsk dame ønsker at komme hened. Hun forlanger ikke mere end rejseomkostningerne.

Så var der telegrammet med forespørgsel, om bazarting kunne være i København i begyndelsen af marts. Jeg måtte svare "impossible". Fremfor alt, fordi Århus er fuldkommen udgået i hvide håndarbejder. Man kan heller ikke med sikkerhed påregne, at postpakker ankommer på mindre end 8 uger, så det var ikke gørligt. Jeg havde allerede tidligere skrevet til frk. Sick og foreslået, at bazaren henlagdes til næste efterår, altså til dette, ville jeg sige, så kunne jeg nemlig også være i København til den. Ikke fordi jeg tror, at det har nogen stor betydning; men forberedelserne til en bazar tager et halvt år. Jeg tænker ikke, frk. Sick havde fået mit brev, dengang telegrammet afsendtes. Hun ville nemlig efter jul sende mig en ønskeseddel; men den skulle jeg jo have haft i september, hvis der skulle være bazar i marts. Jeg tænker i øvrigt, at Jenny Jensen, når hun kommer, kan tage sig af det. Jeg kan ikke ret godt overkomme de mange småting mere, det kan De sikkert let forstå... "

Aleppo, den 15. februar 1925.

"...Det nyeste er, at Lord Mayors Fund har sendt mig 100 pund sterling med bud om, at der kommer 200 til. ...Jeg kommer lidt langsomt frem i år, hvilket dels skyldes min egen svaghed, dels den omstændighed, at Gaszczyks beskæftigelser er blevet så mangfoldige og mangeartede, at jeg sjældent nok har ham ved skrivemaskinen. Men fremad kommer vi dog. Jeg må bede alle om lidt tålmodighed, så bliver det lidt efter lidt klaret alt sammen...

... Ja, jeg er særdeles glad og taknemmelig, fordi jeg må få Jenny Jensen herud nu. Hun passer lige til at tage det arbejde op, som jeg nu absolut må give fra mig, nemlig stationen i Aleppo, det vil altså sige systuen og optagelseshjemmet, tilligemed den del af de skriftlige arbejder, der naturligt knytter sig dertil.

Det er ting, hun har udmærket godt tag på, vi har skrevet en del sammen om det, så hun fuldt ud er på det rene med, hvad hun skal ordne eller få rede på, mens hun endnu er derhjemme.

Hun vil blive fuldstændig selvstændig og ansvarlig i den stilling, og desuden skal hun have prokuraen for det hele, mens jeg er i Europa.

Der er mere end rigeligt til mig endda, de ydre stationer, kolonisationen og propagandaen. Nej, Gaszczyk tænker jeg ikke på at afskedige, jeg overvejer tværtimod at få en sekretær; for han har for mange andre jern i ilden. Der er en englænderinde, der har tilbudt sig; men hvad der bliver af den sag, er endnu alt andet end vist.

Hvad nu Karen Bjerre angår, så er det ganske rigtigt, at jeg helst selv vil tage hende med, når jeg rejser tilbage. Hende har jeg tænkt på at tage med ud til landsbyen, hvor hun skal være husmoder i det nye hjem, og samtidig så vidt muligt være til hjælp i forefaldende sygdomstilfælde i naboskabet. Det synes mig at svare til hendes alder og uddannelse. Jeg har også skrevet til hende om det, men endnu ikke fået svar, hvad der vel også var for tidligt at vente.

Det er en betydelig lettere plads end stationen i Aleppo, fordi hun ikke her har noget med pengene at gøre, og altid har Misak ved hånden i alle påkommende tilfælde. Hun får visse områder tildelt, hvor hun kan handle selvstændigt, i øvrigt er jeg der meget ofte og kan stå hende bi med råd og dåd. Jeg glæder mig meget til hende, der har været noget i de beskrivelser, jeg har fået af hende, der i en særlig grad har talt til mit hjerte. I øvrigt får jeg hende jo at se om ikke så længe og kan få talt med hende om et og andet.

Med hensyn til Jenny Jensens rejserute, så kommer dette brev vel for sent til at få nogen indflydelse på den, da hun jo kommer til at rejse ret snart efter 1. marts. Jeg skrev imidlertid straks til hende og anbefalede hende at undersøge prisen på ruten København-Berlin-Saloniki-Alexandrette.

Jeg antager, at den er ret billig og også behagelig. I forretningernes mængde er vi ikke nået til at sætte os rigtig ind i prisforholdene, jeg havde nemlig begyndt at tænke på at rejse den vej hjem til sommer. Dog herom senere.

Jeg finder også, at Jenny Jensen skulle gøre ophold i Potsdam, da hun sikkert får meget med den komite at gøre. De vil nemlig have enkeltberetninger, hvad der jo måske trækker ikke så lidt, men foreløbig ligger over mine evner at få gjort. Jeg har sendt 24, det er såmænd al ære værd; men jeg skylder dem vist ca. 50.

Heldigvis kan Jenny Jensen jo godt tysk, så det kommer hun nok ud af.

Det var sikkert en god tanke for den danske komite at komme med i kolonisationsarbejdet, og der er ved at arbejde sig op i mig en bestemt forestilling om, hvor danskerne skulle gøre deres indsats; men foreløbig står det lidt for uklart for mig. Det, jeg tænker på, er at hjælpe vore egne unge til at sætte bo som landmænd; men som sagt, der må tænkes og regnes lidt nærmere over det. Vi har jo heller ikke arven endnu, så måske det kunne vente lidt..."

Aleppo, den 9. februar 1925.

"...Det er ikke let at få en helhed ud af Armeniens historie, det er et liv i skyttegrave, ja, mere end det, et liv helt ude på den yderste forpost, det kommer der ikke let nogen enhed ud af, og det er heller ikke den jordbund, hvoraf store personligheder gror frem. Derimod tror jeg, det fostrer overordentlig sej folkevilje, man kæmper for hver fodsbred terræn.

Denne til det yderste hærdede udholdenhed, der hos armenierne ligefrem er blevet til instinkt, forbavser mig gang på gang, den møder mig så ofte i redningsarbejdet.

En 12-års dreng står i min stue. Hvor gammel var han i deportationstiden? 3 år højst. Han vidste da heller ikke mere, at han var en armenier, indtil for et par år siden en omvandrende armensk arbejder kom til den landsby, hvor han levede blandt araberne. De to var begge fra Urfa. Den voksne så på drengens ansigt, genkendte ikke blot sit folks, men også visse familietræk. "Du hedder Kework," siger han til barnet, "og er fra Urfa. Jeg kender din slægt."

Drengen troede ham øjeblikkeligt. Visse barndomserindringer må være vågnet i ham; tænk også på den grimme ælling, da den hørte svanernes skrig. Han blev endnu 2 år hos sine arabiske plejeforældre, men det var et liv i strid. "Jeg er en armenier, jeg vil tilbage til mit folk og til min kirke."

Araberne benægtede ikke, at han var en armenier; men de søgte at holde ham fast ved deres folk og deres religion både med det gode og med det onde. Det var og blev forgæves.

"Hvorfor ville du egentlig ikke være muhammedaner," spurgte jeg. Han så forundret på mig: "Hvordan kan man det, når man er armenier?"

Er der nogen dansker, der kan tro den historie? Jeg kan, for jeg oplever den gang på gang; men jeg synes selv, at den spotter al psykologi. Det er noget, der kun kan sidestilles med dyrenes instinkter; i alle lande kommer en kattekilling jo, når man frembringer en hvislelyd; men hvorfor? Hvem kan forstå det?

Armenierne er vore yderste forposter i kampen med asien. Der har de stået i 2000 år, deraf dette alt overvindende instinkt. Anderledes kan jeg ikke se den røde tråd i armeniernes historie og karakter. Hvordan skal også forposter blive, når hæren lader dem i stikken? Hver graver sig ned i sit hul og skyder derfra på fjenden, til den sidste patron er opbrugt, siden går det løs med kniven og til sidst med tænder og negle. Sammenhold kan der ikke mere være tale om.

Det kunne se ud til, at "Asien" vinder frem; men det er da sandelig ikke forposternes skyld.

Jeg er i øvrigt bange for, at jeg mangler den nye "internationale ånd og er for meget racemenneske. Deraf min seje fastholden ved armenierne; inden i mig lyder der altid et ganske vist godt gemt: "Ned med Asien!" "En avant Europe!" Hvad skal man gøre? Man er, som man er, der er i os alle uovervindelige instinkter.

Imidlertid, som "League of Nations Commissioner gør man vel i at mindes Paulus berømte leveregel: "Jøderne er jøder og grækerne grækere."

Ja, arbejdet i Danmark går egentlig ganske godt fremad, og det bliver nok bedre med tiden. "Verden" trækker det sikkert med sig.

Indlagt vil De finde 1. del af vor årsrapport med afregning og billeder. Den egner sig vist ganske godt til at indrykkes i aprilnummeret.

I øvrigt er der i år gået 7.500 pund sterling gennem mine hænder. Det er slet ikke dårligt, finder jeg, og næste år tegner til at bringe mere. F. eks. omhandler jo nu denne afregning 1200 pund; men af sådanne bidrag er der for 1925 allerede indbetalt 400 pund og 700 pund er anmeldt, dem kan jeg regne sikkert med. Det er kun fra 2 selskaber, Lepsius' og Lord Mayors Fund.

Sammen med rapportens anden del skal jeg sende en sådan oversigt, der også kan optages i "Armeniervennen".

Om Jenny Jensen og Karen Bjerre har jeg jo skrevet til komiteen. Jeg må blot tilføje, at det er Fru Meyer-Benedictsens beskrivelser, der har gjort mig så glad i Karen Bjerre. Hvert ord er som talt ud af mit hjerte, jeg glæder mig meget til hende.

Alt, hvad systuen og optagelseshjemmet angår, kan Jenny Jensen ordne ganske, som hun finder for godt. Jeg har allerede givet hende hånd- og halsret over hele foretagendet. Jeg går jo nu ud af sagaen nogle måneder og forsvinder et sted i Mellemeuropa, indtil jeg skal til Geneve i september. Det er på den allerhøjeste tid, at jeg får fuldkommen hvile. De kan jo nok se på brevet, dels at jeg sidder i sengen og skriver, dels at jeg ikke skriver godt mere, jeg glemmer ord og får uorden i bogstaverne. Jeg har skrevet til Dr. Vischer, han har været min læge i mange år og ved besked med alting. De undrer Dem måske over, at jeg ikke kommer til Danmark; men jeg kan ikke tåle de lyse nætter. Denne gang må alle andre hensyn vige for det ene, at jeg må vinde kræfter..."

Karen Jeppe skrev i et af de første numre af Armeniervennen (nr. 2 i 1921) under overskriften:

Mine oplevelser blandt armenierne.

I min ungdom blev min livsvej knyttet til det armenske folk, og alt som årene gik, blev de bånd, som bandt mig, stærkere og stærkere. Nu som 44-årig ved jeg, at livet kun kan få værdi for mig, når det leves for dem og med dem. Deres lidelser er mine lidelser, deres håb og skuffelser ligeledes. Det er en tornefuld vej; men den er for mig den eneste.

Vel må mine venner tit med undren spørge: "Hvad er det hos dette fremmede folk, der har grebet dig så stærkt, at du aldrig kan komme løs af det?"

Jeg spurgte mig selv om det i mange år, førend jeg fandt svaret, fandt det i deres historie, den lærte mig at forstå det dybeste i deres natur, det som jeg først opfattede med instinkt.

Gennem den forstod jeg, at jeg stod over for vor kulturs, vor religions pionerer, dem, der havde stået gennem århundreder på vagt på den yderste skanse for alt det, der var dem og os helligt.

Forunderligt blev jeg især grebet af deres udvikling efter at de, først af alle folk, havde taget ved kristendommen. Da blev kirken deres faste borg i den hårde kamp, blev det sted, hvor de reddede alt, hvad der var dem dyrebart, deres sprog, deres folkeejendommelighed, deres høje, sædelige ideal, og der blev det alt sammen bevaret, lutret og gennemtrængt af kristendommens ånd.

Således blev deres liv en åndelig enhed samlet om korset. Når de kæmpede for det, kæmpede de for at bevare *sig selv*, og hellere lod de sig hugge i stykker, end de gik på akkord med livet, det var det store ved dem. Så opfyldtes da ved dem ordet: ”Den, som sætter sit liv til, skal bevare det.” De er martyrfolket frem for noget, deres martyrs tal igennem tiderne tælles i millioner; men det armenske folk lever den dag i dag.

Hvad det vil sige forstår vi bedst, når vi vender vore tanker mod de mange lilleasiatiske folk, der bukkede under på den onde dag og opgav sig selv for at redde livet. De har ophørt at eksistere som folk, deres efterkommere er det vel, der nu under navn af tyrker bebor Lilleasiens landsbyer.

Men de, der har kæmpet i forreste række, de ser tit ikke så godt ud ved siden af dem, der sad hjemme i fred. Armenierne bærer mærker af det liv, de har ført gennem mange generationer. Dog, det tjener dem til stor ære, at trods alt er deres grundinstinkter rene og stærke, i pagt med det allerbedste i os. Og det er disse dybeste drag i deres natur, der gør, at man aldrig kan komme løs fra dem igen.

Det er da formålet med den artikelrække, jeg begynder her i ”Armeniervennen”, at føre mine læsere ind i armeniernes liv og tænke måde. Jeg ved det af erfaring, at det at kende dem til bunds er det samme som at elske dem, og at samværet med dem i høj grad beriger ens liv.

Det går os vel alle sådan, at det er medlidenheden, der først fører os hen til armenierne. Måtte det gå mange, som det gik mig, som det gik mig selv, at medlidenheden bliver til kærlighed.

I hundes vold.

En armensk kvindes historie, fortalt efter virkeligheden.

Af Karen Jeppe.

Vi bringer her en fortælling af Karen Jeppe om en armensk kvindes tragiske skæbne i årene under og lige efter verdenskrigen.

Fortællingen har tidligere været offentliggjort i december 1920 i Odder Dagblad, hvis daværende Redaktør den gang redigerede ”Armeniervennen”.

Det var den 2. november 1915. Ingen grå, regntunge skyer rugede over jorden, sådan som vi uvilkårligt tænker os det, når vi hører ordet november. Nej, høj og klar hvælvede himlen sig over den mesopotamiske slette. Endnu var den bløde vind fra sydøst ikke kommet, den, der bringer det indiske oceans varme fugtighed ind over Mesopotamien og fornyr plantelivet ved sine forfriskende regnskyl. Alt, hvad der ikke kunstigt var vandet, lå endnu i dødens bånd, afsvedet af sommerens fortærende solhede. Dog, plantelivet ventede på genfødslen, snart, snart ville foråret komme. Men hvad med menneskene? Ventede der dem noget forår? ”Kan de døde ben blive levende igen?” Sådan havde en af Armeniens store digtere spurgt, da han sad ved Vansøens bred. Her havde han måttet gentage sine ord med endnu mindre håb om opfyldelse. Godt, at han blev fri for at se den dødens alle, der lige fra Urfas mure strakte sig langt, langt ud i den gule, afsvedne slette, uendelig som den. Den var vel beplantet, denne alle, men den overskyggedes ikke af friske, grønne træer, det var menneskelig, der flankerede vejen, lig i alle stadier af forrådnelse. Nogle var faldne om lige uden for byens port. Man havde drevet dem op fra sygelejet med stokkeslag; nogle få hundrede Skridt var det lykkedes dem at slæbe sig frem, så sank de sammen, og ingen tortur i verden kunne nu bringe dem videre. Der udåndede de og befriedes fra deres lidelser. Døden var den barmhjer-

tigste af alle, den havde bragt lindring til tusinder og tusinder. Men nogle måtte gå langt, langt på nøgne, sårede fødder, bedækkede af støv både udvendig og indvendig, plaget af ulidelig tørst og sult, inden de endelig nåede havnen.

Og der var levende mennesker, der endnu færdedes ad den vej. Mennesker, der endnu ikke havde fundet hvile.

Midt på eftermiddagen hvirvledes støvet igen op derinde ved byen, og efterhånden blev det til en lang, uigennemtrængelig støvsky, der væltede sig igennem "alleen".

Forrest kom en stor trop soldater, der, ført af deres officerer, marcherede taktfast, om end påfaldende langsomt, af sted. Så kom de dødsdømte, et helt tog af kvinder, førende deres børn ved hånden eller bærende dem på ryggen. Bagtroppen bestod igen af soldater.

Det var en uhyre eskorte, de kvinder havde, og sådan plejede togene ikke at drage af sted. I almindelighed ledsagedes de kun af enkelte gendarmere. Dog, disse soldater havde været medvirkende, da armenierkvarteret i Urfa var blevet skudt ned og mændene dræbt. Nu skulle de til Mossul for at gå imod russerne. Så kunne de tage dette tog af kvinder med til den nærmeste station på Bagdadbanen.

Det var på en måde bedre for de kvinder, end hvis de var kommet af sted som de andre; for soldaterne forstod ikke rigtig deres opgave, som var at få gjort ende på kvinderne så snart som muligt. De mente, at de skulle bringe dem til stationen, og det gjorde de. Men på den anden side var det vanskeligere at flygte fra toget. Det var ellers blevet almindeligt, og talrige kurder og arabere gjorde gode forretninger på det. De omsværmede togene og stjal kvinder hver eneste nat. Nogle af kvinderne betalte røverne for at bringe dem tilbage til Urfa eller holde dem skjult i landsbyerne, andre røvede kurderne for egen regning og solgte dem til tyrkerne rundt omkring, nogle beholdt de selvfølgelig til eget brug. Hvorfor købe deres koner i dyre domme, når man kunne få dem så nemt? Allerede den første nat forsvandt der gerne et stort antal kvinder. De ledsagende gendarmere fik deres procenter af forretningen og drog så videre med resten.

Men disse soldater havde ingen rigtig forståelse for disse forhold og ingen øvelse i det. Allerede i haverne, som toget måtte igennem, da det var kommet lidt uden, for porten, blev der stor skuffelse. Mange af byens tyrker ventede der for at få fat i de smukkeste kvinder. Nogle for at tage dem med hjem til haremmene, andre for at få en pige at more sig med en nat. Hun overlevede det jo sjældent, når sådan en flok rå, fulde mandfolk havde slået sig løs på hende en hel nat igennem. Liget blev så liggende i haverne. Der lå så mange i forvejen.

Og det var fatalt, at det nu just skulle være dette tog, der ledsagedes af de fremmede soldater; for det var jo netop det, man havde ventet sig så meget af. Disse kvinder havde stået under missionærernes beskyttelse, og man havde egentlig ikke tænkt sig, at de skulle have været deporterede; men så var det dog kommet alligevel, da regeringen var færdig med Urfas andre kvinder. De var ikke udplyndrede, havde ikke været hærgede af sult og sygdom og al slags nød. De var så friske og smukke. Det var noget helt andet end disse udasede, halvdøde kvinder, man ellers fik fat i. Og så var tilmed døtrene af byens bedste armenske familier iblandt dem, kvinder så smukke, at enhver tyrks tænder løb i vand, når han tænkte på dem.

Det var da heller slet ikke bæremen af de unge tyrkere, der ventede i haverne den eftermiddag. Det var jo netop byens elite, og de havde for længe siden afgjort, hvem der skulle have Nishan Effendis datter, og hvem Immersion Effendis. Og så nu denne skuffelse.

Deportationsgendarmene kendte de alle personligt; dem kunne de sagtens ordne sig med. Men hvem af disse soldater skulle man henvende sig til? De flankerede toget til alle Sider. Absolut intet at gøre. Tyrkerne var rasende, da de så alle disse kvinder drage igennem haverne, uden at de kunne få fingre i dem.

En af de allersmukkeste og mest attråværdige var Asnif. Man vidste ikke, om man mest skulle beundre hendes skikkelse, hendes teint eller hendes store, brune, klare øjne. Hun gik imellem sin mor og sin svigermor, og de var lige bekymrede for, hvordan de skulle bevare hende for skændslen.

Asnif var endnu ikke gift, men hun var forlovet, og hun var i det sjældne tilfælde, at hendes forlovede endnu levede. Arschog holdt sig skjult ude i bjergene, og han håbede stadig på, at han skulle slå sig igennem. Men at han skulle kunne komme hende til hjælp, så højt vovede hendes tanker sig ikke.

Da solen gik ned var endnu ingen af kvinderne røvet eller flygtet, men nu kom jo natten, og den var den farligste. Soldaterne samlede alle kvinderne på et sted, udstillede vagtposter og slog så lejr.

Da de tændte bålene, blev egnen levende rundt omkring. Lejrbålet var gendarmernes sædvanelige signal, så kom kurderne og araberne, indlod sig i forhandling med dem og fik så lov at røve kvinder eller gods, hvis de stakkels deporterede da endnu havde noget, der kunne røves fra dem.

Denne aften kom de jo også, og nogle var smarte nok til, dækkede af natten, at få en forhandling i gang med vagtposterne. Kvinderne begyndte at forsvinde. Der var bud efter Asnifs søster. Hun havde formående venner i Urfa, der mente hende det godt. Ved hjælp af bestikkelser slap hun ud af lejren og tog vejen ad Urfa til igen. Asnif havde forsøgt at komme med, men over for hende var den vagthavende korporal ubøjelig.

Asnif begyndte nu at få mistanke om, at en af de højere officerer havde kastet sine øjne på hende, og det viste sig at være en kun alt for rigtig formodning. Næste dag kom der en hest til hende og god mad. Adskillige af de andre unge kvinder blev udmærkede på samme måde. De udgjorde officerernes andel i byttet. Asnif mærkede også snart, hvem det var, der efterstræbte hende. Dog turde han ikke tage hende ind i sit telt om natten, overbefalingsmanden forstod ikke spøg på det punkt. De soldater, der havde ladet kvinderne flygte den første nat, blev retskaffent gennempryglede næste morgen. Han holdt for så vidt mandstugt. Men officeren fandt lejlighed til at tale med Asnif om dagen. ”Når vi kommer til stationen,” sagde han, ”sender jeg dig til Aleppo til min moder. Jeg får selv orlov om en måneds tid, så kommer jeg hjem og så skal vi giftes.”

Asnif kunne lige så godt lade være med at gøre modforestillinger. Hun var i hans hånd. Hun bad da blot, om hun måtte tage sin lillebror, Manuo, med, og det lovede han hende. Det eneste hun endnu håbede af livet var, at hun måtte kunne redde denne dreng. Arschog fik hun vel aldrig mere at se, og hendes øvrige familie gik jo døden i møde.

Da de nåede stationen, blev alle kvinderne endnu en gang omhyggeligt talte og så afleverede til en deportationslejr. Dermed var overbefalingsmandens hverv til ende.

Om aftenen blev Asnif afhentet. Fortvivlet klamrede hun sig til sin mor. Hun syntes, dette var bitrere end døden. Kun tanken om Manuo holdt hende oprejst. Med ham ved hånden fulgte hun soldaten, der førte hende til stationen. Der kom officeren hen til hende for at overbevise sig om, at det var den rigtige, soldaten kom med. Sammen med flere af de andre unge piger stod hun der på perronen og ventede. Så kom toget raslende østfra gennem natten. De unge mænd kom og anbragte deres bytte i en særlig kupe. Manuo var også kommet med ind; men i sidste øjeblik løftede officeren ham ud igen, gav ham en sølvmonet i hånden og sendte ham tilbage til deportationslejren.

Asnif kørte alene ud i natten. Hele hendes slægt var blevet borte for hende. Foran hende lå det tyrkiske harem, et liv i slaveri og skændsel. For skændsel var og blev det for hende, selv om hun efter Islams lov var aldrig så meget gift med tyrken. – Og Arschog! – Ak ham var det umuligt at tænke på, og lige så umuligt at lade det være.

Til al denne ulykke kom også et legemligt ildebefindende. Asnif havde stærk hovedpine, var dødtræt og hen ad morgenstunden kom det over hende som feber. Dette sidste var dog nærmest en velgerning. Nu sansede hun knap nok de virkelige forhold mere. Da toget rullede ind på perronen i Aleppo, havde de andre piger måttet lægge hende ned på bænken. Hun havde ikke mere kunnet sidde oprejst, og hun talte i vildelse.

Nogle soldater, der havde fået orlov, havde af deres officerer fået overdraget det hverv at bringe de unge piger til deres bestemmelsessted. En lille billet fra en af officererne til stationspolitiet hjalp dem over pasvanskelighederne; men den soldat, der skulle have bragt Asnif til hendes røvers mor, vidste ikke, hvad

han skulle stille op. Han havde med møje fået hende slæbt ind i ventesalen og lagt hende på en af bnkene. Der stod han nu og spekulerede på, hvad han videre skulle foretage sig. Endelig besluttede han sig til selv at gå hen til damen og fortælle det passerede.

Svigermoderen blev alt andet end begejstret, da hun af soldatens ord og et brev fra sin sn skønnede, hvad det drejede sig om. Hun havde selv i sin tid haft en armensk medhustru, så hun vidste nok, hvor betagede de tyrkiske mænd kunne blive af disse fremmede kvinder. Heldigvis var armenierinden død en tidlig død, så hun igen havde sin mand for sig selv. Og nu var sønnen på de samme veje. Så kunne hun såmænd lige så godt opgive at få ham til at tage sin søsterdatter, som hun allerede fra vuggen havde udset til at være hans brud. Det eneste lyspunkt i hele tildragelsen var egentlig Asnifs sygdom. Den kunne måske redde hendes femtidsplaner fra at strande. Hun sendte bud efter familien læge, og ved hans hjælp lykkedes det efter et par timer at få Asnif indlagt på et sygehus. Nu var hun foreløbig dækket over for sin søn. En tyfuspatient, for det var Asnif, var jo meget bedre anbragt på et hospital end hjemme hos hende.

Hendes håb stod nu til, at Asnif skulle dø; men efter et par ugers forløb blev hun overbevist om, at sådan ville det ikke gå. Asnif kom sig. Imidlertid havde svigermoderen forhørt sig rundt omkring og havde fået opspurgt, hvem Asnif var. Det traf sig da så heldigt, at hendes fars halvbror boede i Aleppo. Armenierne i denne by var ikke deporterede, så han levede der med sin familie i gode forhold. Han blev ikke lidt forbavset, da han en dag gennem en læge fik bud om, at hans broderdatter l på hospitalet, og at han kunne komme og hente hende.

Ikke mange dage efter kom officeren hjem. Hans første spørgsmål gjaldt Asnif. ”Hun havde tyfus, da hun kom; så blev hun indlagt på hospitalet, og der døde hun. Gid du må blive i live!” Lægen bekræftede moderens udsagn.

En uge efter blev officeren forlovet med sin kusine. Asnif var fri.

Gennem en svejtser-købmand i Aleppo fik hun forbindelse med Urfa. Hun erfarede, at hendes søster levede – og Arschog. Ak, kunne hun blot n hen til dem. Livet syntes endnu at have solskin i behold for hende. Dog, det var lettere sagt en gjort. Det var ganske umuligt for en armenierinde at få rejsepas dengang. Hun måtte være glad, hvis hun havde en plet, hvor hun kunne leve i fred. Og end ikke det blev Asnif beskåret.

En tyrkisk embedsmand, der havde sin bolig i nærheden af Asnifs slægtninge, fik uheldigvis øje på hende. At se hende og begære hende var for ham et og samme. En dag lod han familien vide, at de skulle deporteres, men at han ville afvende denne skæbne fra dem, hvis de ville give ham Asnif.

Denne frygtelige deportationstrusel hang den gang som et uvejrligt over alle armenieres hoved. Selv om de rigtig indfødte Aleppo-armeniere ikke skulle deporteres, hvor let kunne ikke en eller anden tyrk skille sig af med en familie, han havde noget imod. En anklage, et ord om, at de var tilrejst fra Urfa, var nok til at bringe dem på den sorte liste og sende dem ud i døden i ørkenen. Familien blev grebet af skræk, og en aften blev den intet anende Asnif ført til tyrkens hus.

Pludselig og uventet havde haremmets døre lukket sig over hende. Hun blev endda ikke gift med denne tyrk. Hun var ganske simpelt hans slavinde.

Asnifs herre var en r og udsvævende person, en dranker og en hasardspiller, og det, skønt han på en måde gik på gravens rand. Han var, ligesom de fleste medlemmer af husstanden, hårdt angrebet af syfilis. Asnif forstod godt, at det var døden for hende at blive der; men hun blev strengt bevogtet, og desuden, hvor skulle hun flygte hen? Det sidste spørgsmål var næsten det sværeste.

Da fik hun en dag en hilsen, der fik hendes hjerte til at banke i nyt håb. Der kom en armenierinde der i huset til vask og andet groft arbejde. En dag, da hun og Asnif var alene i vaskehuset, sagde hun: ”Svejtser-købmanden, ham, du ved nok, der er så god ved vort folk, han lader dig sige, at i hans hus er der altid plads for dig.”

Ja, sådan var det virkelig. Han havde fulgt hendes spor og havde nu også haft held til at få et budskab ind til hende.

Asnif havde nu været i huset så længe, at familien begyndte at slappes i sin vagtsomhed. De blev overbevist om, at hun ingen steder havde at flygte hen. Onkelen ville jo selvfølgelig aldrig modtage hende, og hvem havde hun ellers? Hun vidste, at manden den næste aften ville komme sent hjem, så gjorde hun aftale med vaskerkonen om, at hun skulle møde hende et sted i nabolaget efter mørkets frembrud

Sådan gik det, og sent på aftenen bankede hun på købmandens dør.

Her var hun i sikkerhed. Tyrken søgte, rasede, skældte ud. Alt forgæves. De fremmedes huse var lukkede borge for ham, og hvor skulle han desuden finde på at søge der. Onkelen fik en drøj tid, men til sidst lykkedes det ham at overbevise tyrken om, at han ikke vidste noget om Asnifs flugt.

Og så traf det sig da sådan, at hun kort efter var på vejen til Urfa. Hun rejste i en europæers ledsagelse og med et syrisk pas.

Asnif kunne næsten ikke tro sine egne øjne, da hun så de kendte steder. og endnu mindre, da hun blev modtaget af sin søster. Og så kom det aller vidunderligste, en mørk aften trådte Arscho ind i stuen. Han levede som flygtning i en landsby lidt derfra under beskyttelse af en formående tscherkess, der havde fattet godhed for ham, og hos hvem han følte sig sikker.

Det var som et eventyr, alt for smukt til, at det kunne være sandt. Når blot Asnif ikke altid havde været så træt og følt sig så elendig. Skulle det mon være sygdommen fra tyrkens hus, hun havde slæbt med sig? Nej dog, hun var naturligvis blot blevet forkølet på vejen, det gik nok over igen. Men nu blev søsteren også opmærksom på hendes svaghed, og en dag fik hun det alt sammen at vide om tyrken. Det havde Asnif ellers fortiet. Hun syntes ligesom ikke, de andre skulle erfare noget om hendes dybeste skændsel.

Nu gav søsteren ingen ro. Asnif måtte til lægen, og så kom den sørgelige sandhed for en dag. Lægen gav ganske vist håb, han talte om bjergluft, sød mælk, og hvad man nu siger ved sådanne lejligheder. Men hvordan skulle det kunne lade sig gøre under så usikre forhold. En armenierinde i de tider og - tage i bjergene! De to ting kunne dog umuligt forenes.

Den næste aften kom Arscho på besøg. Han holdt sig aldrig borte ret længe ad gangen, skønt det ikke var ufarligt for ham at færdes i byens nærhed. Magneten trak ham alt for stærkt. Da han fornam den sørgelige nyhed, sad han en tid lang tavs og tænkte efter; men så klaredes hans ansigt op og afspejlede en glæde, som var de andre ufattelig. ”Ja, Asnif,” sagde han endelig, ”det bedste er, at vi gifter os, så tager jeg dig med til landsbyen. Der kan du få både bjergluft og god pleje. Du skal se, du bliver rask der.”

Glæden lagde nu også sit purpurskær over Asnifs blege ansigt og gjorde hende om muligt endnu skønnere. Det var jo dog også hendes livs dejligste drøm at komme til at leve sammen med Arscho. Men dette udtryk veg snart pladsen for en dyb skuffelse. ”Nej, Arscho, det er jo dog umuligt. Det ville blot føre til, at du også blev smittet.”

”Så meget bedre, Asnif. Hvad er livet værd uden dig? Der er dog ikke meget ved at leve som armenier. Man ved aldrig, når man står op om morgenen, om man er død inden aften; i bedste fald er man altid tjener for andres døre og må leve af deres nåde. Lad os nyde livet, så stærkt, vi kan, og så få ende på det.”

Asnif lod sig overtale. Når Arscho trængte ind på hende, var hun værgeløs. Der var noget inde i hende selv, der drog hende til ham. Enten det nu var liv eller død, så var det i hvert fald lykke, det han førte hende ind til. Hvorfor skulle hun ikke hvile ud i den? Skulle livet kun bringe hende elendighed? Nej, hun havde ret til også at få sin del af solskinnet.

Det var besluttet. Arscho skulle indrette alt i landsbyen på bedste måde og ordne sagen med Tscherkessen. Blandt de armenske flygtninge der var der også en, som var præsteviet. Hans velsignelse var en fuldgyltig vielse for de tider. Det kunne ikke være bedre. Han drog af sted i høj stemning. Om nogle dage skulle han hente sin brud, hende han elskede med en lidenskab ud over alle grænser.

Fra Asnif var en lille pige, havde han udset sig hende til sin fremtids hustru, og som barn havde hun leget på hans skød. Så kom den tid, da hun blev så vidt voksen, at hun efter landets skik holdtes helt borte fra ham. Han havde end ikke set hende i et par år. Dog al den ulykke havde knust de former, hvorunder armenierne levede deres liv. Enhver slog sig igennem, som han kunne. Og for Arschog og Asnif havde det været let at finde hinanden. Erindringen fra hendes barndomstid bandt dem sammen og skabte fortrolighed imellem dem den første gang, de så hinanden. Men for Arschog havde det været som en åbenbaring at træffe hende, hendes skønhed som kvinde overgik langt det, han havde ventet sig af barnet. Han blev lidenskabeligt forelsket i hende. Da hun blev deporteret, var han vanviddet nær. Havde hun været død, kunne han lettere have båret det; men det at vide hende i tyrkernes hænder, det var meget mere, end et menneske kunne udholde. Dog, himlen var ham nådig. Hans eget liv var i stadig og umiddelbar fare. Hver dag og hver time måtte han opbyde al sin legemlige styrke og al sin åndsnaerværelse for at undgå at falde i sine fjenders hænder, og selvopholdelsesdriften, som er den stærkeste af alle, havde bevaret ham fra at henfalde til grublerier. Men nu, da begge var sluppet igennem uvejret, nu havde han kun en tanke og et ønske, at besidde hende for enhver pris. Alt andet var ham ligegyldigt.

Også Asnif gav sig i begyndelsen hen i skønne drømme. Dog snart kom hun til at se anderledes på det. Hvad var det, hun var i færd med at gøre? Tusinder og atter tusinder af de unge armeniere var dræbte af voldsmændene. Hvor mange var der nu tilbage, der kunne skabe et nyt folk? Og her var nu en, der som ved et mirakel havde undgået døden, ham ville hun letsindigt bringe i ulykke. Det var endda hendes egen Arschog, ham hun elskede over alt. Nej, det ville hun ikke gøre, ikke for alt i verden. Ham skulle intet ondt nå. Man talte jo dog allerede nu hemmeligt med hinanden om det frie Armenien, der skulle opstå, og alles øjne lyste ved den tanke. Der, hvor der ingen tyrker var, hvor alt åndede fred og tryghed, der skulle Arschog leve. Asnif begyndte at udmale sig det alt sammen. Hun så hans hjem og hans børn, også børnenes mor. Men ak, hun havde jo ikke Asnifs træk. Det var en fremmed kvinde.

Var der da intet spor af Asnif i huset? Jo, hendes billede hang på væggen, og når Arschog så på det, fik han tårer i øjnene. - Ja, gjorde han nu også det? Legede han ikke så fornøjet med børnene, som om der ingen Asnif havde været? Og kunne hun ikke fra sin plads på væggen se, hvordan han tog den fremmede kvinde i favn? - Nej, tusinde gange nej! Dette var utåleligt. Nej, Arschog havde ret, de skulle dø sammen. Men måske døde Arschog før hende. Ja, sådan var det. Lidt efter lidt blev sygdommens tegn åbenbare på ham. Hun så hans lidelser, dem hun havde ført over hans hoved. Endelig kom den dag, da hun hulkende kastede sig over hans lig. Døden forbarmede sig ikke og tog hende med, hun sad alene tilbage i sin elendighed. Hvem ville have med hende at gøre? Hun kunne jo bringe dem døden ved sin nærværelse, hun, der havde dræbt sin elskede.

Men hvorfor skulle de ikke kunne leve og måske endog få børn? Tyrken og hans kone levede jo dog, takket være den gode pleje. De fik endog afkom. - Nej, det var dog det værste af alt, de to elendige børn, der havde slæbt sig omkring der i huset, en plage for sig selv og andre fra den dag, de kom til verden. Sådanne børn ville Asnif ikke give livet, ikke for alt det, der var til.

Det så galt ud, hvordan hun end vendte det.

Længe kastede hun sig frem og tilbage på lejet uden at finde hvile, indtil endelig søvnen forbarmede sig over hende.

Næste morgen så hun helt anderledes på det. Hun skulle jo blive rask i bjergene, var det ikke det, doktoren havde sagt? Netop, alt det onde, var kun natlige fantasier, nu åbnedes lykkens dør for hende.

Søsteren var imidlertid betænkelig ved det bryllup. Hun gik til lægen og talte med ham om det. Og nu tog han bladet fra munden. "Gifte sig! Nej, det var da vanvid, fuldkommen uforsvarligt. Sygdommen var overhovedet for vidt fremskreden til, at der var stort håb om helbredelse. Der burde jo forsøges en

luftforandring, hvis det kunne lade sig gøre, men ikke under den form. Det var usandsynligt, at Asnif nogen sinde kunne tåle at gifte sig. I bedste fald kunne hun ved udmærket pleje vegetere resten af livet.”

Lægen var selv en armenier, som tyrkerne havde skånet, fordi de ikke kunne undvære ham. Han advarede meget imod at bringe en af de armenske unge mænd i fare. Der var alt for få undslupne ødelæggelsen.

Søsteren græd bitre tårer, mens hun så skånsomt og kærligt som muligt meddelte Asnif den fulde sandhed. Det var alvorlige tider, man var vant til, at se døden i øjnene og havde derfor også strøget den skyhed af sig for at tale om den, der ellers hæfter sig ved mennesker.

Asnif havde nu set det klart og tydeligt. Det var for hende en forbrydelse at gifte sig med Arschoğ.

Men hvordan skulle hun undgå det? Arschoğ ville være døv for alle forestillinger, det vidste hun. Han ville håbe imod enhver fornuft. Og selv om han var vis på, at hun skulle dø, så ville det for ham være en grund mere til at rive hende til sig for at besidde hende den måske korte tid, der var tilbage.

Og en ting vidste hun lige så sikkert, Kom han, så tog han hende. Hun kunne ikke modstå. Hendes egen trang til dette sidste solskin ville netop mødes med hans, hans vilje ville være hendes langt overlegen, og uden at se frem eller tilbage ville de gå ind i denne rus, der ville føre dem begge til graven.

Hun vidste hverken ud eller ind.

Søsteren forstod hende ikke helt. Hun mente, at Asnif jo blot kunne sige nej, så var der ikke videre. Hvad plagede hun sig for? De to søstre ville leve sammen. Hun skulle nok være forsigtig og ikke blive smittet. De var de eneste tiloversblevne af deres slægt, det var det rimeligste, at de blev hos hinanden, hvordan det så gik. Og så kom brevet fra Arschoğ.

En af tscherkessens tjenere bragte det til søsterens hus. Det var kort og godt: ”Alt er i orden. I morgen aften henter jeg dig. Din lykkelige Arschoğ.”

Det var sikkerlig ikke for at sove, at Asnif søgte sit leje den aften.

Endnu engang overvejede hun alting grundigt, så stod hun sagte op for ikke at vække søsteren. I den anden stue tændte hun et lys og satte sig i en krog og skrev til Arschoğ. Der stod det alt sammen om, at hun var flygtet til et sted, hvor han ikke kunne finde hende, og hvorfra ingen vendte tilbage. Han skulle ikke søge. Hun ville ikke bringe ulykke over ham. Han skulle leve både for sin egen og for deres ulykkelige folks skyld. Hun nedkaldte himlens velsignelse over ham og over hele den slægt, som hun håbede skulle udgå fra ham. Så var det færdigt og blev lagt på en iøjnefaldende plads. Asnif åbnede yderdøren og forsvandt ud i mørket. Da hun kom udenfor, lysnede det allerede i øst. Det var dog ikke solen, der kom, men månen. Dens skin var nok til at vejlede hende. Hun vidste godt, hvor hun ville hen. Den dybe brønd derude i kløften, den skulle gemme hende for bestandigt. Døden var hende jo vis alligevel. Hvad kunne det par år byde hende, dem hun måske havde tilbage? Bedst at få ende på det med det samme, inden hun tog nogle af sine kære med sig.

Så optaget var hun af disse tanker, at den tavse, natlige ensomhed ikke skræmte hende. Før hun vidste af det, havde hun nået sit mål. Der lå det dybe, sorte hul foran hende, og der skulle hun ned. Da det kom til stykket, kunne hun ikke.

Hun blev siddende på kanten af brønden, og nu, da spændingen løstes, nu forfærdede selve natten hende. Hun skjulte ansigtet i sit sjal og var bange for at røre sig, bange for at gå tilbage. Havde der dog blot været et menneske i nærheden.

Men der var ingen. Lydløs stilhed over hele landskabet, det var knap nok, at den lette lind bevægede vinstokkenes blade. Dog, var det ikke skridt, hun hørte langt borte? Jo, det var det, det var menneskeskridt. Men hvilke mennesker? Det måtte dog være fjender. Nu var det værre end før.

Det raslede blandt vinstokkene. En hund gøede lige i nærheden af hende. Den havde opdaget hende på sine strejftog. Vejen førte ellers ikke der forbi, de to tyrker, der kom vandrende hen ad den, var ikke kommet i tanker om at gå ind til brønden; men hundens rasende gøen vakte deres opmærksomhed. Asnif ville flygte;

men hunden for rundt om hende og hindrede hende i det. Hun hørte tyrkernes udråb: ”Ah, en kvinde, det var jo herligt .”

Da sprang Asnif i brønden.

Karen Jeppe sværeste tid.

Misak Melkonians, hendes armenske plejesøns, erindringer.

Oversat fra ”Orient im Bild”.

Efter Karen Jeppe død i juli 1935 forekommer det mig at være rigtigt at berette om den del af hendes liv, som omfatter hendes arbejdsår i Orienten, idet den første og sidste del af hendes liv er kendt gennem Ingeborg Maria Sicks Bog: ”Pigen fra Danmark”. Mange af hendes venner vil gerne vide nærmere om arbejdsårene i Orienten, selv om det er den del af hendes livsbane, der tærede mest på hendes kræfter og tilslut sled hende op: verdenskrigens tid, i hvilken Karen Jeppe med egne øjne måtte se sit elskede armenske folks undergang.

I midten af juni 1914 tog Karen Jeppe som sædvanligt med sine børn – denne artikels forfatter og hans hustru - fra Urfa til byen Medjeide, der ligger tre timers rejse mod nord. I de hede sommer måneder trængte vi nemlig til luftforandring. Vi ejede ved Medjeide et vinbjerg, som vi nåede til med hest eller æsel, og hvor vi blev i hen ved tre måneder. Længere bort fra Urfa ville Karen Jeppe ikke fjerne sig, da hun to til tre gange ugentlig på sit æsel måtte begive sig til byen for at være i kontakt med sit arbejde der. Jeg red hver morgen til mit arbejde i byen og vendte om aftenen tilbage til vinbjerget. I reglen kom Karen Jeppe mig da i møde på et bestemt sted; jeg steg så af hesten, og mens jeg berettede for hende, hvad jeg i dagens løb havde oplevet i byen, nåede vi hjem til vort vinbjerg. Således gennemlevede vi lykkelige dage i bjergene ved Medjeide. En augustdag, da jeg som sædvanligt om morgenen kom til byen, fandt jeg befolkningen stærkt ophidset. Folk stod i grupper og talte om krigen: England, Frankrig og Rusland havde erklæret Østrig og Tyskland krig. Den tyrkiske regering havde allerede udsendt en befaling, efter hvilken enhver mandlig undersåt skulle melde sig til militærtjeneste.

Den dag begav jeg mig tidligere end ellers på tilbagevejen til Medjeide for at bringe Karen Jeppe disse efterretninger og for at rådspørge hende, om jeg som Armenier også skulle melde mig. (Man kunne godt være i tvivl, da de kristne undersåtter i Tyrkiet ikke altid er militærpligtige, men som oftest kan købe sig fri for militærtjeneste.)

Jeg foretog mig aldrig noget af vigtighed her i livet, uden først at spørge Karen Jeppe om hendes mening. Da jeg ankom til vinbjerget, og hun så mig vende så usædvanligt tidligt tilbage, blev hun meget forundret og spurgte straks om grunden. Jeg må have set meget nedtrykt ud, og hun har derfor anet, at noget usædvanligt var på færde. Jeg fortalte hende, hvad jeg havde hørt. Ved den uventede beretning blev Karen Jeppe først meget oprevet; efter nogen betænkning sagde hun: ”Indtil nu har jeg ofte sagt dig, at jeg ikke troede på verdens undergang; men nu synes det mig, at undergangen er nær. Gud give, at det armenske folk ikke må blive revet med i krigen; thi ved en sådan katastrofe er de små nationer altid i fare”. Hun sørgede nu for, at vi hurtigt kunne vende tilbage til byen, og pålagde mig at lade mig indtegne. Hun ville derefter gøre alt, hvad der stod i hendes magt, for at befri mig for militærtjenesten. Hun frygtede for, at den skulle virke forrående på mig. Vi vendte således tidligere end ellers tilbage til byen fra ferien.

Udskrivningen af soldater begyndte. Armenierne gjorde sig umage for på enhver måde at efterkomme regeringens befalinger; friske, glade og syngende kom de for at opfylde deres militærpligt. Blandt de muhamedanske undersåtter var der mange, der ved flugt forsøgte at unddrage sig deres pligt; men de blev fanget, lænket og af politiet ført til kasernerne. Mærkeligt nok var regeringens holdning lidet venlig overfor armenierne; man mærkede, hvorledes den efterstræbte dem og anstregte sig for at kunne angive dem. Det lykkedes dog ikke. Karen Jeppe besøgte flere gange om ugen føreren for Urfa-armenierne, for igennem ham at holde sig underrettet og med ham at lægge råd op om, hvordan det skulle være muligt at bringe den armenske befolkning i sikkerhed. Man var jo ikke sikker på, om der ikke mod armenierne, som mod den kristne befolkning i sin helhed, i slige krigstider ville blive truffet en eller anden skadelig og farlig tvangsforanstaltning. Og til sidst kom også den stund, hvor man fik den at føle og fik beviser for regeringens virkelige hensigter.

En morgen fik vi at vide, at man havde foretaget husundersøgelse hos nogle ansete armeniere, og at mændene i lænket tilstand var blevet ført bort i fangenskab. Karen Jeppe gik straks til føreren. Hun vendte meget nedtrykt tilbage, men lod dog straks intet forlyde om sine indtryk. Tilslut fortalte hun dog enkelthederne: at foruden de allerede fængslede ansete armeniere var der foretaget lignende deportationer fra byen Seitun, og i løbet af nogle dage ville fangetransporterne komme gennem Urfa. Denne sidste efterretning berørte i øjeblikket kun befolkningen i Seitun, men Karen Jeppe frygtede for, at den samme skæbne skulle ramme hele det armenske folk, og hun havde en forudfølelse af, at ulykken ville ramme alle byerne i Hayasdan (Armenien).

Pludselig midt i vor ængstelse indfandt en delegation fra øvrigheden sig i det tyske børnehjem, hvis ledelse var overgivet til Karen Jeppe; herrerne blev af Karen Jeppe ført fra værelse til værelse, til sidst også til mit. De gennemstøvede hver en krog, men fandt selvfølgelig intet. Kun nogle flag, som Karen Jeppe havde ladet lave til at smykke mit og min hustrus værelse med ved vort bryllup, tiltrak sig deres opmærksomhed.

Delegationens fører, der havde rang af oberst, erklærede, at han kendte alle nationers flag, men disse farver var ham ganske ubekendte. Det var det daværende armenske politiske partis farver, Daschnakzutionpartiets. Karen Jeppe svarede med sin sædvanlige koldblodighed og slagfærdighed, at det var et meget gammelt folks flag. Efter nogen betænkning sagde obersten: "Det er muligt", og gik bort med sine ledsagere. Karen Jeppe fulgte dem smilende ud, idet hun efter herværende skik og brug ønskede: "På gensyn!"

Gennem sit lange ophold i Orienten og sin skarpe iagttagelsessevne kendte Karen Jeppe tyrkerne; hun vidste, hvordan man skulle omgås orientalerne. Vi tog selvfølgelig øjeblikkelig alle flagene ned og tilintetgjorde dem; thi vi vidste, hvad det kunne føre til, hvis man som armenier på en eller anden måde vakte tyrkernes mistænksomhed. Derfor blev Karen Jeppe nu også overordentlig forsigtig og pålagde også os den allerstørste forsigtighed, for at vi ikke skulle være de første til at give grund til nogen som helst mistanke. Men øvrigheden gik stadig kraftigere og kraftigere til værks. Man chikanerede og plagede armenierne, ja, foretog endog beslaglæggelser. En af vore stedlige autoriteter var stadig på færde, forsøgte at rydde hindringerne af vejen og hjælpe, hvor han kunne. Karen Jeppe var en af de første, han traf sammen med, og overfor hende åbnede han sit hjerte.

Efter at de fængslede indflydelsesrige armeniere fra Urfa var blevet transporteret lænket ud til ørkenen ved Rakka, begyndte man nu også på at berøve armeniere af ringere stand deres frihed. Fra fængslet blev de i kolonner ført i retning af Diarbekr. Undervejs dræbte man dem. At tilintetgøre hele armenierfolket i Tyrkiet var nemlig det daværende ungtyrkerregimes mål. Det gik efterhånden op for os; det fik vi lidt efter lidt at føle. Endnu var vi naturligvis af den mening, at tyrkerne ville behandle os tolerant, fordi en regering som den kristne tyske var i forbund med dem. Men tilslut måtte vi indse, at vi tog fejl. Det armenske folk stod uden for loven og blev revet med ind i verdenskrigens hvirvel.

Vi Urfa-armeniere beholdt kun to trofaste venner, der dag og nat udelukkende arbejdede på og af alle kræfter stræbte efter at hjælpe såvel de bosiddende armeniere i Urfa som de deporterede, der kom igennem Urfa. Disse to venner var Karen Jeppe, den danske missionær ved den tyske orientmission, - og Urfa-armeniernes fører, Artavast Kalenderian, en højere gestlig, kaldet Vartabed. Denne Vartabed Artavast var lige fra begyndelsen af sit ophold i Urfa blevet gode venner med Karen Jeppe, og begge var lige enige om i fællesskab at tage sig af armeniernes såvel åndelige som legemlige behov. I den nuværende trængselstid arbejdede de endrægtigt sammen og understøttede og trøstede hinanden. De var blevet enige om, at den ene skulle tage sig af de indre, den anden af ydre anliggender. Karen Jeppe skulle henvende sig til repræsentanter for forskellige nationer og bede dem om hjælp til det lidende armenske folk. Vartabed skulle sætte sig i forbindelse med byens indflydelsesrige tyrkere for at bede om deres beskyttelse, om fornødent ved hjælp af penge. Karen Jeppe berettede om al uretfærdighed og forbrydelse mod armenierne; men hun kunne kun komme i forbindelse med de tyske og amerikanske konsuler og repræsentanter. Hun rettede talrige henvendelser i form af breve til den tyske konsul i Aleppo og tryglede ham om at gøre sin indflydelse gældende over for øvrigheden for at lette det armenske folks ulykkelige tilstand. Hun modtog fra den tyske konsul følgende svar: "Vi kan ikke blande os i indre tyrkiske anliggender". Karen Jeppe blev meget ophidset over den tyske konsuls svar; Vartabed, som hun fortalte om afvisningen, var det heller ikke før nu lykkedes at komme i forbindelse med de tyrkiske notabiliteter, så at man begyndte at fortvivle.

Deportationerne med alle deres rædsler begyndte nu. De første karavaner, der ankom til Urfa, bestod af byen Seituns indbyggere. Fra øvrighedens side gjorde man sig foreløbig umage med at behandle dem mildt; til rådighed for de første kolonner havde man uden for bymurene rejst telte; gendarmen beskyttede de hjemløse. Men det var, som om man ved mild behandling af de første transporter ville forhindre, at de efterfølgende skulle ane deres skæbne; de senere deportationskolonner fik ingen lettelse. Øvrigheden lod menneskene strømme ind i karavanseraierne (chans), men forbød dem atter at forlade tilflugtsstedet, endogså når de bare ville tilfredsstille deres levnedsmiddelbehov.

Urfas kristne indbyggere forsøgte på alle måder at hjælpe de stakkels deporterede. Den sidste karavane fra Seitun blev anbragt i nederste etage af det tyske børnehjem. Folkene berettede om, hvorledes de undervejs var blevet pint og plaget og frarøvet deres få ejendele. Karen Jeppe forsøgte, så godt hun kunne, at trøste dem. Hun gav dem mad og anskueliggjorde overfor regeringen, at man måtte forunde de udmattede mennesker en hviledag i Urfa. Øvrigheden var umådelig høflig og lovede Karen Jeppe, at hendes ønske skulle blive opfyldt. Men ved midnatstid blev de deporterede af gendarmene med stokke og piske drevet af sted mod ørkenen. Næste morgen opdagede vi forfærdet, at der ikke var en eneste af dem tilbage i byen. Vartabed kom en dag med den efterretning, at der også andre steder i landet foretoges armenierdeportationer. Karen Jeppe blev ikke forundret, men sagde bare: "Jeg havde nok tænkt, at det ville komme så vidt". Og atter opmuntrede hun præsten til sammen med hende at arbejde på, at Urfa-befolkningen kunne blive skånet. Fra nogle indflydelsesrige tyrkere havde Vartabed, rigtignok mod en stor pengesum, opnået løfte om, at de ville forsøge at redde de endnu ikke deporterede.

Efter at de første mennesketransporter var ført af sted mod ørkenen, beslaglagde øvrigheden alle chans til brug for de fra Højarmenien ankommende deporterede. Fra Diabekr, Charput og andre byer kom de. De fortalte forfærdelige ting; de havde indtil deres ankomst til Urfa lidt usigeligt. Deres mænd havde man undervejs skilt fra dem og dræbt for øjnene af dem. Karen Jeppe hørte på alle disse beretninger, og tårerne stod hende i øjnene. Hun forsøgte at få sat igennem, at de deporterede i det mindste kunne blive en tid i Urfa og få ro. Men det var umuligt. Uden ophør, og også uden at klage, arbejdede Karen Jeppe ansigt til ansigt med alle disse rædsler og beskæftigede sig dag og nat med de ulykkelige. Mangen en gang lykkedes det mig kun med stort besvær at få hende til at hvile sig en smule.

”Hvordan skal jeg dog kunne hvile mig, Misak, når disse stakler bliver pint? De må dog i det mindste have et menneske, der kan trøste dem”. Jeg kunne endelig til slut overtale hende og overtyde hende om, at det var nødvendigt for hende at hvile sig, hvis hun skulle kunne hjælpe andre. Hun gav mig så ganske vist ret; men det varede ikke en halv time, før hun atter stod op, gik nedenunder og var midt blandt de fordrevne, tog del i deres smerter og tilbragte utallige søvnløse nætter, som kun var viet til grublerier over, hvordan man skulle kunne lette hine stakkels menneskebørns svære skæbne. Men for hver dag, der gik, blev underretningerne om de ankommende og afgående transporter værre og værre. Karen Jeppe styrtede utrætteligt fra den ene til den anden: til Vartabed, til regeringen, til hr. Eckart, lederen af tyskernes hjælpe- og missionsarbejde i Urfa. Intetsteds fik hun gode efterretninger. Fra alle sider strømmede dårlige nyheder ind. Karen Jeppe led kvaler. Hun led med os armeniere, som om vi havde været hendes eget folk, som havde det været hendes egne brødre og søstre, man uden barmhjertighed drev i døden.

Til slut sagde hun en dag til mig: ”Misak, før mig et eller andet sted hen, hvor jeg kan hvile ud”. Hvorhen skulle jeg føre hende? Jeg var selv armenier, altså også viet døden. Og dog var det ubetinget nødvendigt at bringe hende ud af disse omgivelser for i det mindste for nogle timer at skaffe hende ro for forfølgelsesens rædsler. Derfor foreslog jeg hende at tage ud til vort vinbjerg. ”Er du ikke bange?” spurgte hun. Jeg svarede: ”Når du er hos mig, er jeg ikke bange”. Så blev det besluttet, at vi den næste morgen skulle bryde op for at tage ud til vinbjerget. Karen Jeppe's æsel, Lalo, stod parat tidligt næste morgen, og efter nogle timers forløb nåede vi vort vinbjerg. Så snart Karen Jeppe havde udhvilet og vi havde fået noget at spise, gik vi hen til den nærliggende landsby, Garmudsch, for at erfare noget om dens rent armenske indbyggers tilstand. Da vi noget senere begav os på hjemvejen, ville mange armeniere ledsage os tilbage til Urfa. Disse armeniere var kommet fra Urfa ud til Garmudsch, var blevet der og frygtede nu for at vende alene tilbage, da de var bange for at blive dræbt undervejs. Vi tog dem alle med os og bragte dem sikkert og vel tilbage til Urfa; dette var kun muligt takket være vor elskede Karen Jeppe's tilstedeværelse.

Da vi kom tilbage til byen, så vi allerede på lang afstand en hel del kvinder i røde gevandter. Vi vidste, at det var deporterede. Karen Jeppe forlangte, at vi skulle standse, for at hun kunne betragte og om muligt hjælpe skaren; jeg forestillede hende imidlertid, at det var nødvendigt først at bringe vort følge sikkert hjem, og så derefter beskæftige os med de andre.

Da vi selv var nået tilbage til vort hus i Urfa, bad Karen Jeppe mig om straks at skaffe oplysninger om disse kvinder i de røde gevandter. Jeg begav mig af sted og stødte ved udkanten af byen på flokken. Men hvem kunne nærme sig de ulykkelige? Den tyrkiske pøbel havde styrtet sig over dem og slog løs på dem. Andre rev klæderne af kvinderne. Disse var fortvivlede og udmattede, og deres fødder var ombundet med pjalter; de kunne med deres børn på skuldrene ikke mere løbe og vidste ikke, hvorhen de skulle vende sig. Pludselig så de en vandpyt på vejen, og alle som en styrtede de sig over den for at slubre det smudsige og udrikkelige vand i sig. Da sprang en del tyrkere frem og rev dem tilbage; det var de tyrkere, der skulle beskytte dem, give øvrigheden meddelelse om dem og skaffe gendarmer til hjælp til at bringe dem til vort tyske børnehjem. Karen Jeppe afventede, mens jeg undersøgte alt dette, tålmodigt min tilbagekomst; hendes spørgsmål om grunden til min forsinkelse afskar jeg med disse ord: ”Moder, der er ingen Gud til! Hvis der fandtes en Gud, så var disse kvinder ikke kommet i en sådan situation”.

Den selv til hjælp trængende Karen Jeppe trøstede mig med moderlige ord; derpå ville hun vide, hvorfra disse deporterede var kommet. Imidlertid var jeg selv faldet lidt til ro, havde fået mig sundet lidt og kunne nu fortælle hende, at de var kommet fra landsbyerne rundt om Erzertun, og at de tidligere gennem Urfa kommende deporterede havde været i en glimrende forfatning sammenlignet med denne transports elendighed.

Straks tog Karen Jeppe sig for at udsøge de mest medtagne, mens jeg stadig var ganske lamslået over, hvad jeg havde set; men lidt efter sprang også jeg op og søgte efter Karen Jeppe blandt de deporterede. Til sidst

fandt jeg hende; hun var beskæftiget med at vaske staklernes ansigter; på deres sår lagde hun. salve. De stakkels menneskebørn måtte, mens hun behandlede dem, berette om deres lidelser. De ulykkelige kvinder klagede ikke over, hvad de havde måttet tåle; de velsignede Gud og bebrejdede ham ikke deres trængsler. Ja, de priste Gud! Da jeg hørte det, skammede jeg mig, en sitren gennemfor mig, og da Karen Jeppe vendte sig om mod mig, forsøgte jeg at løbe bort derfra; men hun gav mig hånden og opfordrede mig til at hjælpe. Lige til om aftenen blev jeg ved hendes side, mens hun sørgede for de syge og delte levnedsmidler ud. Først sent holdt hun op og havde da end ikke kraft til at gå. Møjsommeligt ledsagede jeg hende til hendes hjem. Ingen af os kunne sove denne nat. Selvom Karen Jeppe ikke ville lade sig mærke med det, så jeg dog, hvor nedslået hun var og ude af stand til at tale.

Næste morgen hørte vi en stærk larm. Sendt af Karen Jeppe gik jeg af sted for at erfare grunden. Men, min Gud, hvad måtte jeg se? De deporterede havde styrtet sig over et æselkadaver og rev og sled nu i kødet. Mit forsøg på at skille dem ad, så enhver kunne få et stykke kød, var forgæves. Efter nogle minutters forløb var der ikke andet tilbage af dyret end knoglerne, som de grådigt gnavede løs på. Jeg vendte hjem til Karen Jeppe for at berette, hvad jeg havde oplevet. Hun sagde, at vi nok blev nødsaget til at flytte over i et andet hus. Den næste morgen påbegyndte vi så, med vore tiloversblevne 13 børnehjemsbørn overflytningen til et hus, der havde tilhørt den tyske missionslæge Doktor Vischers, der imidlertid var rejst tilbage til Schweiz.

Efter nogle dages forløb var flytningen tilendebragt. Vi antog, at vi ville få det roligere nu, da vi var rykket længere bort fra skuepladsen for de elendige staklers lidelser. Det slog også til for os. Vi hørte ganske vist de ulykkeliges skrig, men overværede i det mindste ikke med egne øjne deres jammer. Men for Karen Jeppe var kvalerne ikke blevet mindre. Hun anså det for sin pligt morgen og aften at bringe dem mad, trøste dem og tage del i deres sorger. For at skåne hendes kræfter og bringe hende lidt hvile ville vi have hende til at opgive sine daglige besøg hos de deporterede. Men hendes svar var stadig det samme: ”Hvem skal hjælpe disse stakler, når jeg ikke gør det?”

Det var en virkelig lykke for hende, at man netop i disse dage skaffede de stakkels fordrevne enkelte lettelser, så at de kunne ånde op, i det mindste for en kortere tid. Men snart begyndte regeringen igen at forfølge armenierne i byen. Alle de løfter, som man havde givet Karen Jeppe, og for hvilke hun for at kunne lette armeniernes stilling havde betalt klækkelige pengesummer, var nu glemt. Armeniernes fører løb fra den ene til den anden og fik også nye tilsagn om lettelser. Men trods alt forblev de stakkels forfulgte menneskers stilling den samme. Tyrkerne ville nu virkelig gøre den djævelske plan, som de havde haft i længere tid, nemlig fuldstændigt at udlette amenierfolket. Ære og løfter gjaldt i dette tilfælde intet.

Stadig mere og mere trykkende blev atmosfæren, mere og mere tilspidsedes sagen. Men utrætteligt satte den armenske fører alt ind på at hjælpe sine landsmænd: han forlangte husly til dem, og han gik i brechen for deres retmæssige krav. Alle deres sorger og bekymringer gjorde han til sine. Men denne uhyre ulykke kunne han ikke bære alene, og ganske naturligt delte hans gode ven Karen Jeppe byrden med ham. Thi hun var den eneste, der formåede at trøste ham, kun hendes råd kunne hjælpe ham.

Disse to ædle mennesker grublede nu over, på hvilken måde de bedst kunne afvende den truende ulykke fra de stakkels mennesker: måske ville regeringen indløse sine løfter, hvis armenierne, der havde forskanset sig i deres bydel, overgav sig? Det troede Karen Jeppe dog ikke på. Men føreren kunne ikke se nogen anden udvej. Han håbede ved en eventuel overgivelse i det mindste at kunne redde kvinder og børn fra døden. Og han var beredt på at ofre sig selv, om fornødent, for at redde sit folk.

Men tyrkerne var klar over, at nu var det rette øjeblik kommet. De europæiske magter var alt for stærkt optaget af egne bekymringer til at bryde sig om, hvad tyrkerne havde for med armenierne eller kræve dem til regnskab herfor. Tyrkerne følte sig ikke bundet af nogen forpligtelse, og derfor mente de sig berettiget til med alle til rådighed stående midler at befri sig for de forhadte kristne. Med lethed mente de at kunne

udviske ethvert spor af grusomhed. Den armenske førers forhåbninger var altså ganske hen i vejret og hans uendelig store kærlighed og opofrelse for sine landsmand helt omsonst.

En morgen, da vi lige var vågnet og endnu ikke stået op, fik vi en frygtelig nyhed: Føreren var om natten blevet fængslet og straks sendt af sted i retning af Diabekr, hvad der var det samme som at han var sendt til slagtebænken. Jeg klædte mig hurtigt på og skyndte mig hen til Karen Jeppe, der allerede var vågen. Min oprevethed syntes hende ganske naturligt påfaldende. Da hun spurgte mig om årsagen til mit sindsoprør, bortforklarede jeg det ved, at jeg havde haft onde drømme. Også hun havde sovet dårligt, tilstod hun, og desuden havde hun forudfølelsen af en eller anden stor ulykke. Jeg betragtede hende lidt, men vovede endnu ikke at meddele hende den jobspost, jeg var kommet for at overbringe. Vi talte i nogen tid om andre ting. Men hvorfor blive ved at hemmeligholde ulykken for hende? Kort efter vidste hun alt. Det gjorde en så stærk virkning på hende, at hun segnede om.

Vi var alle forsamlet om hende og forsøgte at trøste hende. Men det var forgæves. Hun græd og vedblev at gentage: ”De dræber min ven. Hvem ved, i hvilken dal eller på hvilket bjerg? Hvem skal nu lindre disse stakkels menneskers lidelser? Hvad formår jeg alene at udrette?” Efter at hun havde tilbragt to pinefulde dage og nætter, stod hun op. Gud havde trøstet hende: ”Gud har villet det. Hvad skal jeg så gøre? Jeg må opbyde alle mine kræfter på at hjælpe dette folk, indtil det også er forbi med mig”, sagde hun.

Ved mordet på føreren var armenierne blevet berøvet deres ledelse og vidste ikke, hvad de skulle gøre. Alle og enhver tænkte nu kun på at redde sig selv. Ulven var trængt ind blandt den hyrdeløse hjord og opslugte, hvad den havde lyst til. Den tyrkiske regering var glad over at have befriet sig for den armenske fører, der hver time på dagen havde forårsaget den hovedbrud ved sine bebrejdelser og klager og idelig havde mindet den om dens løfter. Nu kunne regeringen gøre, som den ville. Dog fandtes der endnu et menneske, der af og til kom og alvorligt og indtrængende talte til regeringens samvittighed. Det var Karen Jeppe, der fri og frygtløs gik rundt i byen og trøstede de ulykkelige.

Regeringen skammede sig for hende, fordi hun var en fremmed og et øjenvidne til alle de uretfærdigheder og grusomheder, som tyrkerne havde forøvet. Nu mente tyrkerne at kunne narre Karen Jeppe ved søde talemåder og høflige svar.

Derved blev det muligt for hende, uden at støde på modstand, at føre armenske familier ud af det indre af byen og bringe dem til hendes hus. Politiet formåede ikke at hindre hende deri. Den tyske tæppefabrik åbnede sine porte for alle disse familier. Hver morgen gik Karen Jeppe hen til dem; hun var deres trøstende engel.

En aften var hun meget forsinket; vi begyndte allerede at ængstes for hende. Fulde af uro ventede vi på hende. Endelig kom hun, ledsaget af en armensk præst. Det var Karekin Vosgeritschian, som kun havde reddet sit liv ved gennem længere tid at have holdt sig skjult for regeringen, snart her, snart der. Nogle dage senere bragte Karen Jeppe også hans familie hen til ham. Men Karekin måtte leve skjult i huset og kunne kun om natten opholde sig lidt i gården for at trække frisk luft.

Da armenierne mistede deres fører og derved blev berøvet deres bedste hjælper og støtte i nøden, tabte de ganske hovedet. Ulven benyttede så sin frihed til at gå på rov dag og nat; den behøvede jo ikke at være forsigtig nu, da der ikke fandtes nogen, der kunne forhindre dens onde planer.

Da sluttede en gruppe af 18-20-årige armeniere sig sammen for at finde et middel til at hjælpe deres folk. De var enige om, at det var meningsløst at udsætte sig for deportationerne, ja, meget bedre at forskanse sig i husene og dø der, da døden jo alligevel ventede dem derude i ørkenen, hvor de udsattes for sult og tørst og fjenders frygtelige pinsler. Derfor skulle de alle sammen holde sig parat til at gøre modstand lige til det sidste. De selv ville som de allersidste følge deres mødre og søstre og ville vide at dø tappert og værdigt.

Karen Jeppe var bestandigt iblandt dem. En dag bragte hun os det budskab, at armenierne rustede sig til modstand. De var af den mening, at den korteste vej var den bedste, da døden lurede på dem overalt og det er et menneskes pligt at dø i ære. Hendes hus var overfyldt af armenske familier. For at disse ikke skulle tilbringe tiden uden nyttig beskæftigelse, begyndte hun på at give dem undervisning i tysk. Alle dem, der havde fundet tilflugt hos hende, forsøgte hun at trøste; de havde alle sammen slægt og venner ude i byen, svævende i den største livsfare. Hun gik morgen og aften rundt til dem alle og bragte dem mad. Denne pligt, som hun havde pålagt sig, forsømte hun ingensinde. Hun gav sig end ikke tid til hvile. Overhovedet tænkte hun aldrig på sig selv og kendte kun en opgave: at tage del i alle de ulykkelige staklers lidelser og smerter. Det faldt hende aldeles ikke ind, at hendes kræfter ikke skulle kunne slå til til en sådan oprivende gerning, Dog, når selv Gud den Almægtige ikke kunne hjælpe her, hvad formåede så hun?

Regeringen holdt sig underrettet om armeniernes planer og satte alle kræfter ind på at tilintetgøre armenierfolket inden for bymurene. Den havde nu fået et våben i hænde, hvormed den mente at kunne retfærdiggøre sig over for menneskeheden. Til begrundelse af deres afskyelige planer kunne tyrkerne nu anføre armeniernes opstand. Derfor gjorde de intet for at forhindre armeniernes forehavende, også fordi de vidste, at der til undertrykkelse af opstanden kun behøvedes få timer. Men de begyndte dog på at gøre visse forberedelser. Først og fremmest blev antallet af soldater til byens forsvar forøget. Repressalierne mod armenierne blev værre og værre. Dag og nat blev de forfulgt. Ved højlys dag brød tyrkerne ind i deres huse, voldtog de armenske hustruer og unge piger og røvede, hvad de havde lyst til. Det så i virkeligheden ud, som om regeringen selv arbejdede på en armenieropstand. De armenske unge mænd, som var blevet foruroligt ved modstandernes handlemåde, fremskyndede deres foranstaltninger, og en skønne dag greb de midt under den daglige dont flugten for en flok soldater. Det var stormsignalet til det armenske folk.

Kampen var begyndt.

En eftermiddag hørte vi klokkeklemten fra den armenske kirke. Det var dødslokkens dumpe klang. Et alvorligt tegn. Armenierne havde besluttet sig til med egne hænder at trække i klokkerebet for deres død, da de nemlig vidste, at der efter deres død ikke fandtes nogen, der kunne udføre dette sørgelige hverv.

Karen Jeppe vendte øjeblikkeligt hjem til alle dem, hun havde taget under sin beskyttelse. Så snart vi alle var forsamlet omkring hende, forklarede hun for os betydningen af dødslokkens klemten. Hun kunne ikke undertrykke sin bevægelse, men græd bitterligt. Derpå trak hun sig tilbage til sit værelse, hvor hun i lang tid var ene med sin fortvivlelse.

Vi var alle sammen grænseløst forvirrede og så forvildet på hinanden. Vi havde jo dog gennem lang tid set, hvor det alt sammen bar hen. Men da vi nu virkelig stod over for kendsgerningerne, blev vi trods alt frygteligt rystet. Tilslut brød vor armenske præst Karekin den dødlignende stilhed. Han bad en bøn og opfordrede os til at være beredt på døden, da der jo ikke mere gaves nogen anden udvej og det således var Guds vilje.

Vi bad Gud om at forlade os alle vore synder.

Så snart vort indre oprør havde lagt sig lidt, kom vi i tanker om Karen Jeppe og gik samlet ind for at trøste hende. Hun stod op og tog fat på sine vanlige pligter. Hun påbød alle mændene at forblive dagen lang i deres værelser, for at tyrkerne ikke skulle opdage dem. Denne befaling gjaldt først og fremmest Karekin, som var en af dem, hvem faren truede mest.

Krigen var begyndt mellem to ulige magter. Da vi befandt os uden for byen, fik vi ingen sikre meddelelser om, hvad der foregik. Vi så kun, hvorledes tyrkiske folkemasser gang på gang angreb og atter trak sig tilbage, og sårede bragtes til hospitalerne. Pøblen havde sluttet sig til de 10,000 soldater. Kanonerne arbejdede uophørligt. Om natten fandt der heftige, men resultatløse angreb sted; det lykkedes dem ikke at trænge ind i armeniernes bydel.

Vi fik meddelelse om, at armenierne i det tyske hus var blevet hentet af regeringen og anbragt i nogle herberger. Vi frygtede for, at man ville gøre det samme med os. For at sikre os derimod, begyndte vi på at indrette nogle underjordiske skjulesteder, hvori vi opholdt os om dagen. Kun om natten kom vi frem for at trække lidt frisk luft.

Karen Jeppe jog fra den ene myndighed til den anden for at opnå tilladelse til at besøge de deporterede. Regeringen havde nemlig forbudt enhver hjælp til dem, så længe kampen stod på. Men tilslut lykkedes det Karen Jeppe at sætte sin vilje igennem, så at hun kunne fortsætte sin barmhjertighedsgerning. Ofte havde hun næsten ikke kraft til at stå op af sin seng, men ved opbydelse af al sin energi lykkedes det hende dog, og hun skyndte sig hen til de fordrevne. En tyfusepidemi var brudt ud blandt dem; der døde daglig i hundredvis. Mangen en gang vendte Karen Jeppe tilbage uden at have haft lejlighed til at få sig vasket. Vi frygtede derfor stadigt for, at hun også skulle blive smittet. De andre missionærer var bange for at nærme sig de ulykkelige fordrevne; og det gjorde de måske ret i, da de som beskyttere af armenske børn måtte undgå over for regeringen at virke alt for påfaldende armeniervenlige.

Krigen varede i tre uger. De to stridskræfter var, som sagt, højst ulige. Armenierne modtog slet ingen hjælp udefra. Krigens udfald var ganske klart. I armenierkvarteret var der udbrudt brand. Nogle familier tændte ild i deres huse og lod sig indebrænde. Andre antændte et underjordisk bål og døde kvælningsdøden for ikke at falde som offer for tyrkernes blodrus.

Ulven, der nu uhæmmet kunne mætte sin rovlyst, forfulgte sit bytte mere ustyrligt og grusomt end tilforn. Efter indtagelsen af den armenske bydel søgte flygtningene tilflugt her og der og rettede særligt deres blik mod missionshusene. Det var præsten Karekin, de ville finde. De havde fra en eller anden erfaret, at han nogle få dage før krigens udbrud havde opholdt sig i Karen Jeppes hus. Derfor henvendte de sig til hende og opfordrede hende til at udlevere deres præst til dem. Men hun ville ikke udlevere ham og skjulte ham derfor i det nærliggende vinbjerg, der var et sikrere skjulested. Hver aften efter mørkets frembrud sendte hun føde ud til ham.

Efter at den tyrkiske regering havde ladet de armeniere, der fandtes ind i byen, myrde, rettede den nu sin opmærksomhed mod de armeniere, der havde søgt tilflugt hos missionærerne, og fordrede dem udleveret. Tyrkerne var endnu ikke mætte af de uskyldiges blod, de allerede havde udgydt; armenierne skulle udryddes. Karen Jeppe havde øjeblikkeligt en plan rede, som hun lod udføre: nede under jorden skulle der indrettes skjulesteder til mændene. Kvinder og børn ville hun stille under det tyske børnehjems beskyttelse og håbede, regeringen ville lade dem i fred der.

Husundersøgelserne begyndte nu hos missionærerne. Selvfølgelig ville turen også snart komme til os. Derfor gemte vi os hver morgen ganske tidligt, ja, endnu længe før solopgang, i vort skjulested. Kun om natten kom vi frem for at udføre alt nødvendigt arbejde. En eftermiddag hen imod kl. 4 fik vi påbud om hverken at tale eller bevæge os, men være umådeligt forsigtige, da huset var omringet. Uden med den mindste lyd at røbe vor nærværelse sad vi og ventede på, hvad der ville ske. Adskillige gange hørte vi lyden af skridt, der nærmede sig, og blev fyldt med rædsel ved tanken om, at vort skjulested kunne blive opdaget. Dette mareridt varede i flere timer. Men så blev alt pludselig stille. Derpå hørte vi Karen Jeppes Stemme: "Misak, de har plyndret huset og ført også Lucia bort". *(For 30 år siden var Karen Jeppes adoptivdatter Lucia lærerinde i Urfa børnehjemmet. Senere blev hun gift med Misak. Da de ingen børn havde, tog de den lille forældreløse Takuhi til sig. Lucia har nu gennem mange år ledet Karen Jeppes husholdning i Aleppo, mens hendes mand sammen med beduinerne opdyrker den tørre steppejord ude i dobbeltflodlandet Tine.)*

Vi blev grebet af fortvivelse og begyndte at bede. Vi ønskede intet inderligere, end at det snart ville blive mørkt, så at vi kunne komme ud og få mere at vide om dagens hændelser. Men tiden syntes at stå stille. Endelig hørte vi atter nogen tale. Det var Karen Jeppe. Hun forsøgte på at hæve faldlemmen til vort fangehul.

Vi hjalp hende, nedefra, skubbede faldlemmen til side og svang os op. Vi gik alle sammen ind i et mørkt værelse, hvor Karen Jeppe fortalte os om alt, hvad der var sket, og gentog, at endogså Lucia var blevet ført bort. Man havde forlangt, at Karen Jeppe skulle udlevere den gejstlige, vor fader Karekin. Og hun forudså, at tyrkerne ville komme tilbage den næste dag, for at foretage en nøjere husundersøgelse. Derfor anså hun det for nødvendigt, at vi for en tid forlod huset. Det var et hårdt slag for os, thi hvorhen skulle vi gå? Overalt lurede døden på os. Efter moden overvejelse besluttede vi os til at flygte derud, hvor vor gejstlige fader Karekin holdtes skjult. Denne tanke trøstede os. Vi bad en stund sammen og tog så fat på vore forberedelser. Karen Jeppe fyldte selv vore tasker med forråd. Imens dækkede vi vort skjulested til med jord, for at regeringen ikke skulle finde noget mistænkeligt. Så snart vi var færdige med dette arbejde, samledes vi igen, tog vore tasker med forråd til os, og, efter at have kysset Karen Jeppe's hånd, begav vi os på Vej . . .

Natten var bælgmørk, og vi var uvant med at færdes i et sådant mørke. Ethvert skridt, ja, den mindste støj, gjorde os angst. Undervejs stødte vi ofte på døde, som vi nærmede os sagte og forsigtigt for at undersøge, hvem det kunne være. Men de var ganske ukendelige. På nogle var hovedet skilt fra kroppen, andre igen var blevet ligefrem parteret. Det var et umenneskeligt slagteri, der her var foregået.

Vi måtte nødvendigvis nå vort mål før månens opgang. Derfor var det os ikke muligt at gå hen til alle de døde og bede en afskedsbøn for dem. Forfærdelig beklemte begav vi os atter på vej, og en time senere kom vi til det sted, hvor vor elskede fader Karekin holdt sig skjult med sin hustru. De var netop kravlet frem af deres hul for at trække lidt frisk luft. Da de opdagede os i det fjerne, blev de meget bange og flygtede tilbage til deres skjulested. Men så snart de havde genkendt vore stemmer, kom de atter frem. Vi satte os så alle sammen på jorden, og grædende begyndte vi al fortælle om alt, hvad der var sket, om hvordan man havde dræbt alle armeniere i byen og udplyndret vort hus. Vor fader Karekin var stærkere og modigere end vi. Han bøjede sine knæ, gav Gud æren og begyndte at bede for os alle. Han talte trøstende til os. Således tilbragte vi natten. Ved morgenrødens første skær kravlede vi ned i vort skjulested og lukkede godt til.

Det rum, vi sov i, en lille hule af form som et værelse, var allerede for mange år siden blevet indrettet i vinbjerget: den ene halvdel befandt sig under jordens overflade og den anden over denne. Der fandtes også en lille dør, gennem hvilken et menneske med besvær kunne komme ind. Man måtte kravle på maven. 8-10 personer kunne opholde sig i hulen på en Gang. Vi kunne sidde bekvemt og strække benene. Næste morgen spiste vi, efter at vi havde bedt sammen. Vort måltid bestod af løg og brød og nogle rosiner. Vi var endnu ikke helt færdige med at spise, da vi langt borte hørte en stemme; det var en hyrde, der nærmede sig. Vi holdt straks op med at spise, samlede løgskallerne sammen og afventede med bankende hjerter vor skæbne. Hyrden kom syngende nærmere og steg op på vor klippehule. Her begyndte han på at ryste blade af træerne for at fodre sine får og geder med dem. Igennem en lille revne observerede vi ham. Da pludselig trængte en ged sig ud fra hjorden og kom hen til vor lille dør. Da den havde lugtet løgene, begyndte den at snuse rundt til alle sider. Vi blev rædselsslagne og forsøgte at få den væk. Men det var forgæves. Den prøvede på at løsne sten for at komme ind. Fader Karekin gav sig da til at bede, og et øjeblik efter steg hyrden ned, samlede sin hjord om sig og gik sin vej. Vi åndede atter op og takkede og lovpriste Gud, at han havde befriet os fra denne fare.

Hele dagen lige til om aftenen blev jeg derude. Men jeg var besluttet på allerede den næste nat at vende tilbage til byen for ikke mere at betræde dette snævre rum. Jeg syntes, det måtte være bedre at dø i fri luft end at sidde indespærret i sådan en lille hule og ængstes for den mindste lyd.

Så snart mørket var brudt frem, vendte jeg med begge drengene tilbage til Karen Jeppe. Jeg fortalte hende, hvorledes det var gået os den foregående nat, og bad hende om tilladelse til om dagen at opholde mig ude i det nærliggende vinbjerg, men tilbringe natten i hendes hus. Det indvilligede hun i. Og efter at hun havde forsynet de to drenge, jeg havde haft med mig, med fødevarer, ledsagede jeg dem lidt på vej og vendte så tilbage til Karen Jeppe. Vi begyndte nu at lægge råd op om, hvad vi skulle foretage os. Først besluttede vi os

til at forsøge på at skaffe noget gift fra apoteket og fordele det iblandt os. Og dernæst måtte vi sætte alle kræfter ind på at befri Lucia. Denne nat kunne ingen af os sove. Forklædt som tyrk forlod jeg den næste morgen huset og vandrede ud til vinbjerget. Karen Jeppe begav sig hen til flygtningene for at bringe dem mad og for at trøste dem. De levede stadig i håbet om atter engang at kunne vende tilbage til deres huse. Regeringen havde lovet Karen Jeppe at frigive Lucia, mod til gengæld at få udleveret Karekin. Karen Jeppe havde talt med hr. Eckart, men fået at vide, at det ikke nyttede over for regeringen at gøre forestillinger angående Lucia. Så ventede vi da på, at regeringen skulle bekendtgøre sin beslutning. Om Aftenen kom Karen Jeppe hjem og fortalte os om al sin møje. Hun sagde, at da alle hendes anstrengelser havde været forgæves, ville hr. Eckart forsøge i det mindste at befri Lucia. Det var lykkedes Karen Jeppe at få fat i noget gift. Hun delte den nu i lutter småpartier, som hun pakkede særskilt ind, og gav os dem med den bemærkning, at hvis vi skulle falde i hænderne på regeringen, kunne vi selv gøre en ende på vort liv for at undgå grusomme pinsler. Karen Jeppe sagde til mig, at hvis man fangede og dræbte os, ville hun dele skæbne med os, da hendes liv så ikke mere havde nogen værdi for hende. Jeg udførte så hendes befaling og gav hvert barn en pakke gift, idet jeg sagde til dem, at det var Karen Jeppe's vilje.

Karen Jeppe var fuldstændig udslidt. Om natten var det hende umuligt at sove. Så drøftede vi i stedet mangt og meget. Da alle vore hidtidige håb var tilintetgjort, lagde vi råd op om, hvorledes vi skulle kunne skaffe de tiloversblevne friheden, og gennemtænkte enhver mulighed for at modstå kommende farer.

Regeringen foretog endnu nogle husundersøgelser i Karen Jeppe's hus, dog uden at finde noget fordægtigt. Karen Jeppe var nu helt alene i bygningen. Jeg opholdt mig i de nærliggende vinbjerger. En dag, da jeg følte mig meget nedtrykt, blev jeg dog i huset. Om eftermiddagen drak Karen Jeppe sin the. Pludselig trådte dr. Visschers tjener ind og fortalte, at hele vor ejendom var blevet beslaglagt af byen. Karen Jeppe blev siddende som forstenet. Men så snart hun havde sundet sig lidt, løb hun ind i sit værelse, tog nogle penge og begav sig hurtigt hen til øvrigheden. Da pengesummen ikke var tilstrækkelig stor, vendte hun tilbage for at hente flere penge. Men på en gang var det, som om hendes ben ikke kunne bære hende. Hun var ved at besvime og bad mig om at støtte hende, og jeg ilede hende til hjælp. Men efter at have sundet sig et øjeblik, rejste hun sig og styrtede af sted for at fuldende det påbegyndte arbejde. Det varede ret længe, inden hun kom tilbage, træt og nedbøjet. Jeg lagde hende hen på hendes seng og skyndte mig ud for at søge efter Ali. Jeg gjorde ham det klart, at han med alle midler måtte forsøge at befri Lucia og bringe hende tilbage. Jeg lovede ham som belønning for hans tjeneste 50 tyrkiske guldpund. Ali begav sig på vej, og jeg gik atter ind til Karen Jeppe og fortalte hende, hvad jeg havde gjort. Da hun var fuldstændig overtræt, kunne hun intet sige; men hun tog min hånd og søgte at berolige mig. I lang tid blev hun liggende helt udmattet, hvorfor jeg underrettede hr.

Kunzler, der kom tilstede og gav hende nogle styrkende midler. Hun slog øjnene op og begyndte at tale om de tilbageværende og om, hvor forfærdeligt kvinderne og børnene måtte lide under soldaternes grusomheder. Da det var hende umuligt at undertrykke sin sorg, begyndte hun at græde. Kun med allerstørste besvær lykkedes det mig at berolige hende, idet jeg forsikrede hende om, at hun endnu havde uhyre meget at udrette; derfor var det nødvendigt, at hun tænkte lidt på sig selv og ikke var så oprevet, for at hun kunne sætte sine kræfter ind på at redde de armeniere, der endnu var blandt de levendes tal.

Den nat var hun selvfølgelig meget urolig. I søvne talte hun om flygtningene. Ofte vågnede hun op og kaldte på mig. Da hun sagde, at hun var bange, forsikrede jeg hende om, at jeg nok skulle våge. Hun ville have, at jeg skulle tale med hende og fortælle hende noget, der kunne sprede hendes tanker.

Morgenen efter denne næsten uudholdelige nat kom Ali med den nyhed, at Lucia var blevet frigivet. Han havde efterladt hende i muldyrdriverens hus for senere at bringe hende hen til os. Så snart Karen Jeppe erfarede dette, fik hun sin styrke tilbage; hun sprang ud af sengen, og det var ikke til at mærke på hende, hvilken forfærdelig nat hun havde tilbragt. Hun var ude af sig selv af glæde og smittede også mig. Gud havde bønhørt hende: Lucia var reddet.

Den 3. november var det vor bryllupsdag. Lucia var undsluppet de deporteredes karavane, men hun holdt sig skjult i muldyrdriverens hus og afventede mørkets frembrud til at vende tilbage til os, da det naturligvis var alt for risikabelt for hende at vise sig ved dagens lys.

Ganske tidligt om morgenen sad Karen Jeppe og jeg ved morgenmåltidet, som vi nød i glad stemning, fordi vi var så lykkelige over Lucias redning. Det, som vi mennesker ikke formåede, havde Gud fuldbragt. Hvem skulle have troet, at Lucia kunne undslippe 4-500 vogtere!

Vi havde glemmt marmeladen til morgenbordet, og Karen Jeppe bad mig hente den ude i køkkenet. Da jeg tilfældigt kastede et blik ud af vinduet, kom jeg til at stivne i rædsel. Hvad jeg så derude var frygteligt: hele huset omringet af politi og soldater. Uden at tage marmeladen med mig vendte jeg om for at fortælle Karen Jeppe, hvad der var sket. Hun rejste sig ganske bestyrtet fra bordet og gik med den allerstørste forsigtighed op ovenpå for at gemme mig et eller andet sted. Søgende løb jeg hid og did, men intet skjulested syntes mig sikkert nok. Da faldt det mig pludseligt ind, at der i et af værelserne lå en masse vasketøj, tæpper og sengetøj stablet op. Så hurtigt jeg formåede løb jeg derind. Jeg kylede alt tøjet hulter til bulter mellem hinanden på gulvet og skjulte mig under det; og så lå jeg og afventede min skæbne.

Kort efter blev der banket hårdt på døren, og Karen Jeppe gik ned og åbnede. Hun var fuldkommen behersket, da hun spurgte: ”Undskyld, hvad vil De nu igen?” Derpå lod hun hele forsamlingen tillige med fru Kunzler, som også var med, træde indenfor. Politichefen forklarede Karen Jeppe, at han søgte efter den armenske gejstlige Karekin. Karen Jeppe førte ham ganske koldblodigt rundt overalt, og gendarmerne begyndte nu på en systematisk gennemøgning af hvert eneste rum i stuetagen. De kom også ind i vor spisestue, hvor vi begge lige havde siddet og spist. Men deres forblindede øjne opdagede ikke, at der var dækket til to, Beviset for tilstedeværelsen af endnu en person i huset foruden Karen Jeppe. Kun fru Kunzler opdagede det og blev grebet af en frygtelig angst, fordi hun vidste eller havde en anelse om, at jeg befandt mig i huset. Efter at politiet havde gennemstøvet alt nedenunder, gik de op ovenpå; jeg kunne høre deres trin på trappen.

Indtil dette øjeblik havde jeg ikke ofret mig selv en tanke, men udelukkende tænkt på Lucia. Men pludselig stod det mig klart, hvor forfærdeligt det ville være for hende, hvis hun skulle miste mig i samme øjeblik, hun selv var blevet reddet, og endda på selve vor bryllupsdag. Kun et under kunne nu redde mig fra den truende fare. Men dette under skete.

Skridtene kom stadigt nærmere; nu var de i værelset, hvor jeg havde skjult mig. Politichefen gav befaling til at gennemøge alt meget nøje og indgående. Jeg holdt vejret, for at jeg ikke med det mindste åndepust skulle røbe mig. Efter at de forgæves havde undersøgt hver en krog i værelset, gav chefen befaling til også at søge under tæpperne. Hvad der derefter skete, ved jeg ikke. Jeg opfattede kun den næste befaling: at en af gendarmerne skulle trampe rundt i vasketøjet. Jeg mærkede vægten af et menneske oven på mig, og fødder, der trådte på min ryg.

Jeg trykkede mig hele tiden fladt ned mod gulvet, for at den, der trådte på mig, ikke skulle mærke mig. Til sidst knælede manden ned og stødte med knæene rundt overalt; og han rodede rundt i tøjet med sine hænder, som om han æltede dej. På en gang så jeg en svag lysstribe, lige ved mit hoved var nogle tæpper blevet løftet op. Mit blod stivnede i rædsel, for jeg tænkte ikke alene på mig selv, men også på Karen Jeppe, der jo svævede i den samme store fare som jeg. Men til alt held varede det kun et øjeblik, førend tæpperne atter faldt på plads og alt igen var mørkt omkring mig. Manden, der havde undersøgt vasketøjet, erklærede nu, at der ikke var noget skjult under bunken, og jeg begyndte at håbe, at jeg måske var reddet. Trods alt var jeg stadig yderst forsigtig; endnu var de alle i værelset og talte ivrigt sammen. Jeg bad til Gud og priste ham for dette under.

Lidt efter forsvandt de alle ud af værelset; jeg kunne ånde befriet op. Men så hørte jeg igen skridt, som dog heldigvis lidt efter atter fjernede sig. Til sidst var alt tyst. Beskæmmede og med tomme hænder måtte de gå

deres vej. Jeg kunne se Karen Jeppe ansigtstræk for mig. Sikkert genspejlede de lidt skadefryd, fordi Gud havde krydset menneskenes planer. Jeg trak vejret dybt; ubeskrivelig var min taknemmelighed over for Herren den Almægtige, der havde reddet mig fra den visse død!

Endelig kom Karen Jeppe tilbage, og hendes søde stemme klang i mit øre: ”Misak, Du er fri, kom bare frem”, råbte hun. Jeg smed hurtigt alle tæpperne til side, omfavnede hende og takkede hende af mit ganske hjerte. Så så hun alvorligt på mig og sagde: ”Mit barn, ved du, at jeg bad Gud med den største inderlighed, af mit ganske hjerte, om ikke at tage dig fra mig?” Derpå knælede hun ned og bad en takkebøn til den himmelske fader, der havde frelst mig. Men så var det også ude med hendes kræfter. Jeg måtte lede hende hen til hendes seng, hvor hun længe blev liggende ganske stille. Men hver gang hun åbnede øjnene, udtrykte de hendes glæde over, at vi denne gang ved Guds hjælp havde sejret over det onde.

Så snart hun hen på eftermiddagen følte sig styrket af hvilen, stod hun op og gjorde sig færdig til at gå hen til flygtningene. Jeg havde forladt huset og var gået ud til vinbjerget, hvor jeg med utålmodighed afventede mørkets frembrud for at kunne begive mig hen til Lucia. Endelig langt om længe var det mørkt nok, og jeg gav mig til at undersøge vejen. Da kom Ali gående og med ham en kvinde i tyrkisk dragt. Jeg løb ind i muldyrdriverens hus og fandt Karen Jeppe. ”Kom”, sagde hun, ”jeg venter også på vores Lucia”. Og nu kom hun ganske rigtigt ledsaget af Ali. Men da hun så mig, blev hun forskrækket og vovede ikke at løfte sit slør. For også jeg var jo forklædt som Tyrk, og i mørke var det meget vanskeligt at genkende mig. Men da Karen Jeppe så hendes tøven, forklarede hun hende, at denne tyrk, det var mig, hendes Misak. Da kastede Lucia sig i Karen Jeppe arme og begyndte at græde. Karen Jeppe klappede hende og forsøgte at berolige hende og fortalte hende, at vi begge den samme morgen, ved Guds hjælp, var blevet reddet. Derpå tog hun os i hånden og førte os hjem.

Den nat tændte vi ikke lys. Vi sad først sammen og græd af glæde. Så redte vi Karen Jeppe seng; og vi sov selv i det samme værelse, da hun stadig frygtede for, at man igen skulle tage os fra hende. Indtil daggry blev vi hos hende og talte om de seneste hændelser. Lucia græd over sit adoptivbarn. Hun fandt det så sørgeligt, at hun ikke havde kunnet tage det med sig. Hun forestillede sig, hvordan det, når det vågnede og ikke fandt hende hos sig, ville råbe højt på sin moder. Og netop sådan var det også gået til, efter hvad de sidst ankomne senere fortalte hende; barnet var vågnet og havde kaldt på sin moder, og var så begyndt at græde bitterligt. Det stakkels værgeløse lille barn!

Hvordan ville dets skæbne forme sig?

Den næste dag opholdt Lucia sig bag en spansk væg. Jeg forlod huset og holdt på afstand øje med, hvem der kom og gik. For jeg var stadig bange for, at man atter skulle føre Lucia bort. Men der skete Gud være lovet intet den hele dag. Den tredje dag klædte Lucia sig på som en kurderkvinde, og jeg bragte hende hen i Alis hus, da jeg mente, hun var sikrere der. Vi havde nemlig hørt, at regeringen eftersøgte ”Pigens datter”. Det betød Karen Jeppe datter, altså Lucia. Karen Jeppe sendte med små mellemrum Ali ind til byen for at erfare nyheder. En dag kom han tilbage med den nyhed, at man stadig eftersøgte vores gejstlige fader Karekin, hvorfor man på ny ville undersøge vort hus. For en sikkerheds skyld sendte vi Lucia af sted med Alis søster til et fjernere liggende sted. Også jeg holdt mig borte fra huset. Om aftenen mødtes vi alle igen. Og da Lucia så senere var gået sin vej, drøftede vi indgående, hvad vi skulle gøre med Karekin. Vi kom til det resultat, at enten måtte han flygte ud i ørkenen til beduinerne, eller også tage livet af sig. Andre udveje gaves ikke, hverken for ham eller for os. Usigelig tungt hvilede denne beslutning på os begge. Men vi kunne ingen anden udvej finde. Skulle Karekin bestemme sig for selvmord, så måtte, blev vi enige om, Ali ordne alt således, at regeringen fandt hans lig, således at den kunne blive forvisset om hans død.

Den næste aften kom de unge for at hente nogle levnedsmidler. Jeg meddelte, dem vores beslutning. Og uden at tage noget spiseligt med mig, sluttede jeg mig til dem, da de atter drog af sted, for at jeg kunne tale med

vores gejstlige fader om hans skæbne, der hvilede så tungt på os alle, at ingen havde mod til undervejs at sige et eneste ord. Fuldstændig knuget af vore tunge tanker nåede vi ud til de unges skjulested. Da de andre derude opdagede os, blev de meget glade og spurgte straks om, hvad vi havde besluttet at gøre ved dem, thi kulden blev for hver dag stærkere, så at flere af dem allerede var blevet syge. Jeg berettede for dem om den tunge beslutning, vi var kommet til. Til sidst tog jeg mod til mig og sagde, at det kun var muligt at befri dem fra deres vanskelige stilling, hvis vores præst og hans hustru blev fjernet herfra. Med tilbageholdt åndedrag afventede vi Karekins svar; efter et øjeblikks tøven sagde han, at flugt ville for ham ingen befrielse være, da døden overalt lurede på ham. Det var godt, at han var stemt for hellere at dø her på stedet, for ikke at drage andre med sig i fordærv. Jeg kunne derfor kun give ham min fulde tilslutning, men måtte dog endnu engang pege på begge muligheder: enten at flygte eller at tage gift. Uanfægtet valgte vores gejstlige fader den sidste udvej. Han samlede os omkring sig, faldt på knæ og begyndte at bede. Derpå velsignede han os, sine børn, strøg os over panden, kyssede os og formanede os til at forblive tro mod vort folk og vor Gud. Andægtige påhørte vi grædende hans ord. Da, på en gang forlod han os, da han mente, der ingen tid var at spilde, før han fuldbragte sin beslutning om at dø, så at vi andre før daggry kunne søge os et andet skjulested.

Han hældte lidt vand i en lille skål, kyssede os alle for sidste gang og gik med sin hustru og to af os ind i sit lille vinbjerghus, der lå i kort afstand fra vores skjulested. Undervejs forsøgte han at indgyde sin hustru nyt mod og opmuntre hende til at se døden frygtløst i øjnene. Men hun græd og klagede over, at hendes børn jo nu kom til at stå helt ene i verden. Endelig var vi ved bestemmelsesstedet. Præsten satte vandskålen ned på gulvet og lod os knæle ned omkring sig. Han bøjede også selv sine knæ og bad Gud gøre dette bitre øjeblik lettere for ham. Derpå tog han giften, som hans hustru bar skjult på brystet, og rakte hende den, som om det var den hellige nadver, som han så ofte havde rakt hende og sin troende menighed. Uden en klage modtog hun den. Hun slugte giften sammen med lidt vand. Så tog han sin egen lille giftpose frem og drak dødsdrikken uden vaklen. Vi så åndeløst og fulde af beundring på disse to helte.

Derefter sagde vores fader: ”Jeg takker Karen Jeppe. Overbring hende min hilsen og sig hende, hvor højt jeg ærer hende. Jeg lægger mine børn og alle jer andre ind under Guds beskyttelse og overgiver jer til hendes omsorg, der beskyttede os og sørgede for os og derigennem selv kom i trængsel og fare. Måtte Gud lønne hende derfor!” På denne gribende måde talte han, enkeltheder kan jeg ikke huske, da det alt sammen ligger 22 år tilbage i tiden. Desuden ville min pen ikke være i stand til virkeligt at beskrive dette heltemod. Nu blev vores fader mere og mere udmattet, og hans stemme stadig svagere og svagere. Hans hænder hvilede i mine og blev for hvert minut stadig koldere og mere livløse; tilslut svigtede stemmen helt. Der indtrådte en hellig stilhed. Hans sjæl gik ind til Gud uden dødsdramatik. En halv time senere udåndede også hans hustru. Også hun opgav stille ånden.

Derpå fjernede, vi os, overladende vores gejstlige fader med samt hans uforlignelige hustru i Guds varetægt. Vi gik ud til vore kammerater for sammen med dem hurtigt at lægge råd op om, hvad der var at gøre. Vi begav os alle på vej hjemad. Vi var meget stærkt bevægede og ude af stand til at trøste hinanden. Ganske hensunkne i tanker hørte vi pludselig vores hund gø; da først blev vi klar over, at vi allerede befandt os foran vort hus. Hunden strøg sig kælent opad os. Karen Jeppe ventede. Hun havde ikke sovet, men som en skytsengel våget og vandret frem og tilbage foran huset. Der havde jo kunnet ske det forfærdelige, at vi var faldet i hænderne på vore fjender. Uden et ord tog hun os med indenfor. Så samlede hun Karekins børn om sig, kyssede dem og forklarede dem om forældrenes død. Hun lovede dem at være dem i moders sted til det sidste.

Der var ingen tid at spilde. Det begyndte allerede at gry. Vi måtte tage os sammen os; ikke længere hengive os til vores sorg og smerte, men tænke på, at de unge nu måtte flygte ud i bjergene. Karen Jeppe stod hurtigt op og hentede, hvad hun kunne finde af brød og andre levnedsmidler, som hun derpå fyldte i en sæk. Så

kyssede hun dem alle og sendte dem af sted. ”Herren være med Eder”, sagde hun til dem. Vi tre andre blev tilbage i huset og begyndte at bede.

Det var umuligt for os at sove denne nat. Næsten hele natten græd Karen Jeppe bitre tårer og vedblev at udbryde: ”Misak, vi er også mordere”. Hvor meget jeg end forsøgte at trøste hende, det var forgæves. Således gik tiden indtil solopgang. Denne nat var en af de sværeste i vort liv.

Karen Jeppe følte sig ikke vel. Hun kunne næppe bevæge sig. Og samtidig erfarede jeg, at regeringen eftersøgte Lucia. Jeg fik hende øjeblikkelig til at iføre sig en kurdisk klædning, hvorpå jeg sendte hende hen til Alis hus, for han var kurder. Og så flyttede jeg ud i vinbjerget, da jeg ikke ville fjerne mig alt for langt fra huset. Jeg havde ligesom på fornemmelsen, at man atter ville føre min hustru bort fra mig. Og desuden var Karen Jeppe syg og havde ingen til at tilse sig. Opfyldt af sådanne tanker holdt jeg stadig udkig med huset. Regeringen var som en hund kommet på sporet af os. Den satte alt ind på at lokke os i fælden. Men dagen gik, uden at der skete noget. Om natten var vi igen samlet og takkede Gud, fordi han havde beskyttet os. Karen Jeppe havde det noget bedre. Hun var selv meget forsigtig for ikke at forværre tilstanden, for vi var alle overbeviste om, at faren langt fra var overstået. Og allerede den næste dag fik vi bekræftelse herpå. Politio og gendarmeri omringede Alis hus. De søgte efter Lucia og de tre koner, der var med hende. Gud være lovet, at de ikke kunne genkende Lucia. Det var, som om forfølgerne var slagne med blindhed. De andre koner befandt sig i Jakob Kunzlers hus. Da politimændene ikke fandt, hvad de søgte, kom de til Ali. Kort efter var konerne ude hos mig, og jeg sendte dem ikke bort. Jeg lod forsynet råde. Da hørte jeg pludselig Alis søster med høj røst råbe Lucias og Markmis navne, hvad der foranledigede mig til at gå hen til hende. Jeg anede sammenhængen. Regeringen havde truet med at føre hendes broder bort, hvis de ikke udleverede konerne. Derfor var hun nu kommet for at hente konerne, så at hendes broder kunne blive sat på fri fod. Konerne var ganske enige om, trods mit ønske om det modsatte, at udlevere sig til regeringen. Men jeg tillod ikke Lucia at gå. Vi to begav os op ad bjerget. Alis søster førte de tre andre koner tilbage og meddelte regeringen, hvad hun vidste om Lucia og mig.

Gendarmerne begyndte straks at jage os. I mellemtiden havde vi forladt vort skjulested. Så snart Karen Jeppe havde fået kundskab om disse hændelser, gik hun rundt i vinbjerget og søgte efter mig for at kunne berette for mig om gendarmernes færden. Samtidig kom en bereden politimand til syne. Vi havde allerede bemærket, at der foregik et eller andet i huset, men enkelthederne kendte vi naturligvis ikke. Gendarmen spurgte Karen Jeppe: ”Hvad søger De efter her?” Koldblodigt svarede hun: ”Jeg er kommet for at hjælpe med til at opspore flygtningene”. Men trods lang eftersøgning fandt de intet og måtte beskæmmet drage bort igen.

Lettet vendte Karen Jeppe hjem. Hun syntes det var modigt af mig at flygte med Lucia. Vi blev indtil midnat ude i bjergene og gik så hjem, hvor Karen Jeppe fuld af utålmodighed ventede på os og selvfølgelig ikke havde lukket et øje. Vi var fri, sad atter sammen og talte om de farefulde hændelser, som denne dag havde bragt os. Og Karen Jeppe på sin side berettede om, hvor hun havde moret sig over gendarmerne, der med uforrettet sag beskæmmet havde måttet forlade stedet.

Den efterfølgende nat kom de unge for at hente brød. De tog Lucia med tilbage ud i bjergene.

Det var nu sidst på efteråret; vejret var meget koldt og regntiden var begyndt. Nogle af de unge var blevet syge. Vi måtte lægge råd op om, hvad vi skulle gøre med dem. Ja, hvad var der at gøre? De opholdt sig nogle dage hos os, men indså da, at deres stilling var uholdbar. Det var en ren musefælde for dem. Vi rådslog med Karen Jeppe, og efter megen talen frem og tilbage blev vi enige om at udgrave jorden under værelserne, så at de unge her kunne finde et tilflugtssted.

Allerede samme nat begyndte vi på arbejdet; og den næste dag var hulen færdig. Alle de unge blev holdt skjult dernede dagen lang; kun om natten fik de lov til at komme op. Nedgangen til hulen var lige under Karen Jeppes seng. I tilfælde af husundersøgelse lå Karen Jeppe syg, så at ingen skulle fatte mistanke. Således gik nogle måneder, i hvilke vi var forskånet for enhver forfølgelse.

Til sidst troede vi endog, at al fare var forbi. Men vi tog fejl. Gud havde i sinde at føre os gennem mange prøvelser; endnu fandtes der ingen ro for os.

Der kom sygdom i huset. Lucia og to flygtninge fik tyfus, og vi havde ingen til at pleje dem. De unge kunne heller ikke hjælpe os. Så påtog Karen Jeppe sig en sygeplejerskes pligter, hun ikke alene sørgede for de syges renlighed, men hun trøstede og opmuntrede dem også og tilberedte måltiderne. Kun om natten kunne vi hvile os lidt, når de unge vovede sig ud af deres skjul og overtog pasningen af de syge.

Således forløb nogle uger. Vi levede i en stadig angst for regeringen, da vi var klar over, at man ville føre os bort, hvis det blev opdaget, at der var tyfus blandt os. Men gudskelov var denne frygt ubegrundet. De syge kom sig uden at regeringen fik færten af sygdommene.

Karen Jeppe arbejdede utrætteligt, så længe de syge trængte til hende. Men da de begyndte at komme sig, var det slut med hendes kræfter. Hun blev så svag, at hun måtte gå til sengs. Vi blev grebet af en frygtelig angst; thi uden hendes hjælp var vi fortabte. Hun var vores skytsengel. Frygteligt nedslåede tilbragte vi de lange dage i vort skjulested.

De syge var nu snart raske igen, men endnu ude af stand til at hjælpe sig selv. Nogle af vore unge blev så hos dem, og andre sad på lur bag de tillukkede vinduer og observerede, hvad der foregik udenfor, for at vi ikke pludselig skulle blive overrumplet. Og to af dem plejede Karen Jeppe. Hele huset var på benene; men ingen sagde et ord eller gjorde den mindste støj.

Engang sad min broder på udkig, men han var blevet mindre påpasselig, så at hr. Eckart pludselig, uden at hans ankomst var blevet meldt os, trådte ind i huset og gik direkte ind i Karen Jeppe's værelse, hvor der opholdt sig to af de unge. Vi var ikke ganske sikre på hr. Eckarts Indstilling over for os og havde derfor hemmeligholdt flygtningenes tilstedeværelse i huset for ham.

Hr. Eckart var naturligvis meget forundret over tilstedeværelsen af de to unge og så skiftevis fra dem til Karen Jeppe. De to forlod værelset for at fortælle os, hvad der var hændt. Jeg blev ganske rådløs og forvirret og turde ikke tænke på følgerne. Dette uventede sammentræf kunne blive skæbnsvangert for os. I min harme slog jeg min broder kraftigt, fordi han havde været så uforsigtig. En halv time senere forlod hr. Eckart huset, og jeg løb straks ind til Karen Jeppe. Hun lå næsten bevidstløs i sin seng og lignede en død. Så frygteligt havde besøget og samtalen taget på hende. Ved det ynkværdige syn af vores skytsengel blev jeg ramt i min inderste sjæl. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle gøre. Efter lang tids forløb åbnede hun øjnene med et fraværende blik. Hun tog min hånd i sin og fortalte mig med lange afbrydelser om samtalen.

Karen Jeppe var blevet så oprevet, at vi fik det indtryk, at hendes nerver var fuldstændigt nedbrudte. Det var, som havde hun lidt skade på sin forstand. Ofte sprang hun ud af sengen. Med argusøjne vågede jeg over hende. Og alt imens jeg beroligende strøg hende over panden, førte jeg hende tilbage til sengen. Der oprandt nu uger fulde af bekymring for hende. Ofte vidste hun slet ikke, hvad hun gjorde, og hun talte i vildelse. Imidlertid var Lucia blevet så rask, at hun kunne være hos Karen Jeppe, hvor jeg så kunne pleje dem begge. Således forløb tre uger. Endelig en dag slog Karen Jeppe sine øjne op og spurgte forundret om, hvad der var sket med hende. Hun kunne ikke fatte, at hun havde ligget bevidstløs i hele tre uger. Fra dag til dag blev hun nu bedre og bedre, men længe formåede hun dog ikke at stå op. Hun spiste liggende. I tre-fire måneder varede denne tilstand. Så begyndte hun på dagligt at være oppe en time. Det var vi alle meget glade for. Vi flokkedes om hende for at opmuntre hende en smule med vore løjer.

Efter alt, hvad der var sket, var det ikke så sært, at jeg selv nu var ganske udslidt. Mange gange gik jeg ved 6-tiden om aftenen lidt ud for at trække frisk luft på vinbjerget, og for at høre og se lidt af alt, hvad der foregik derude. På en sådan tur så jeg en flok soldater, der havde lejret sig på jorden og ventede. Jeg fattede ikke den ringeste mistanke til dem, men gik hjem igen. Da Karen Jeppe om aftenen sad på sin balkon og nød den friske luft, bemærkede hun, at der var tændt bål rundt omkring. Hun kaldte på mig, pegede på ilden og ytrede sin mistanke om, at den var antændt af soldater, der belejrede vort hus. Da jeg nu opdagede, at disse bål

virkelig var lagt tilrette og grupperede sig omkring vores grund, fik jeg den samme bange anelse, som jeg dog fortav, for ikke igen at oprive hendes nerver, så at hun fik et tilbagefald. Jeg forsøgte at indbilde hende, at det var soldater, der bare havde slået lejre for natten. Men hun lod sig ikke berolige, før vi gik ind, og jeg lovede hende, at jeg ville træffe sikkerhedsforanstaltninger for os.

Nogle af vore unge havde i løbet af de mange måneder, de havde været skjult hos os, tænkt meget over, hvordan de bedst kunne lave sig et sikkert gemmested, og efter at være kommet til et resultat, var de straks gået i gang med planens udførelse. I viktualiekælderen havde de gravet et hul, der var så dybt, at de til sidst var stødt på husets grundmur. Herfra trængte de nu videre under jorden, til de nåede ud under gårdspladsen. Denne hule kunne rumme en hel del mennesker. Så snart arbejdet var færdigt, bad de mig om at se værket. Det var meget tilfredsstillende. Rummet gav plads til 15-20 mand, der her var sikre for enhver udspejden. Alle de mange bål rundt om os lod os ane en fare. I morgendæmringen opdagede vi, at soldaterne havde dannet en tæt kæde rundt om huset. Vi gik øjeblikkeligt til vort skjulested og efterlod kun min broder hos Karen Jeppe, for at han, når hun vågnede, kunne berette for hende, hvad vi havde opdaget. Meget tidligt om morgenen lod befalingsmanden Karen Jeppe melde, at han ville lade hendes hus gennemsnøge. Karen Jeppe meddelte ham, hvornår hun kunne være færdig med at stå op og spise sin morgenmad, da hun var færdig, kaldte hun på befalingsmanden og spurgte ham om målet for hans besøg og undersøgelser.

Politichefen erklærede, at det forlød, at man her husede 30 flygtninge fra Rusland, hvis udlevering han krævede. Halvt spøgende, halvt spottende, spurgte Karen Jeppe, hvordan han dog havde tænkt sig det muligt, at 30 mennesker havde kunnet komme ubemærket fra grænsen til Urfa og ind i hendes hus. Og så bad hun ham om endelig at undersøge alt på det højeste for at finde flygtningene.

Soldaterne gennemstøvede hver krog, hvert hul. De hankede på vægge og paneler for om muligt at finde hulrum. Men alt forgæves. Ikke et spor fandt de. Ned under jorden, hvor vi sad gemt, trængte larmen af deres skridt. Kvinderne var meget ængstelige; vi havde vort besvær med at hindre dem i at græde højt. Efterhånden befandt vi os i en uudholdelig situation, da luften næsten var opbrugt; til sidst kunne vi næsten ikke trække vejret. Endelig fjernede skridtene sig, og vi følte, at faren for denne gang var drevet over. Karen Jeppe fulgte soldaterne til dørs og sagde, at hun til enhver tid var parat til atter at åbne sit hus for en undersøgelse.

Så kaldte hun på os. Vi kravlede frem fra vort skjul og kyssede hendes hånd. Hun kyssede os på panden, førte os ind i sit værelse og gav sig til at bede. Hun takkede Gud, fordi han også denne gang havde hjulpet os ud af faren.

Men det var dog en uholdbar situation, vi befandt os i; således kunne det ikke blive ved at gå. Karen Jeppe forsøgte på enhver måde at bortlede regeringens opmærksomhed; men tyrkerne pønsede kun på at finde en lejlighed til at beslaglægge vort hus, for derigennem at få fat på flygtningene. Karen Jeppe var dens dog for klog og forpurrede hver gang deres onde planer.

I efteråret 1917 kom der til Urfa en flok soldater under anførsel af en tysk major Bille, der snart lærte hr. Eckart og hr. Kunzler at kende. Karen Jeppe stillede igennem hr. Kunzler det forslag til kommandanten, at han skulle tage bopæl i hendes hus, hvor hun ville garantere ham fuldstændig ro og fred. Han syntes godt om forslaget; næste dag tog han boligen i øjesyn og fandt den velegnet til formålet. For at forhindre, at regeringen skulle beslaglægge den, inden han nåede at flytte ind, lod han straks følgende bekendtgørelse slå op på porten: "Det er regeringen forbudt at beslaglægge denne ejendom", hvorpå han anbragte to skildvagter foran huset.

Regeringen lod aldrig en gunstig lejlighed gå fra sig: Spørgsmålet om kommandantens bolig skulle jo løses; under dette påskud kunne man sætte sig i besiddelse af Karen Jeppe's hus.

En politimand kom og befalede huset rømmet inden 24 timer. Fra vort skjulested hørte vi samtalen mellem Karen Jeppe og ham. På en grov og brysk maner sagde han til hende, at den instruktion, han havde fået,

kunne der ikke forandres noget ved. Den tanke slog ned i mig, hvad der vel ville blive af alle os, hvis regeringen beslaglagde huset.

Men alle vore bekymringer svandt bort, da vi hørte majorens vagtposter komme ind og ganske; uden videre stille sig op foran politimanden og spørge ham om, hvad han havde at gøre her. Han svarede dem med en modbydelig slesk stemme, at han skulle drage omsorg for deres kommandants ro og fred. Men soldaterne befalede ham øjeblikkeligt at forføje sig bort; de greb fat i ham og tvang ham med magt ud af huset.

Nede i vort skjul glædede vi os og takkede Gud. Nogle dage senere flyttede majoren ind i den for ham reserverede del af huset. Karen Jeppe gjorde alt, hvad hun kunne, for at gøre opholdet så behageligt som muligt for ham; men hun var meget svag. Til stor nytte for hende var hr. og fru Kunzler, der på alle måder forsøgte at hjælpe hende.

Den arme major vidste ikke, at alle disse tjenester i virkeligheden gjaldt os, flygtningene, og at han gav os et tilflugtssted i sit hus og indirekte beskyttede os. Jeg sender ved denne lejlighed min hjerteligste tak til hin ædle kommandant.

Vi kunne nu atter trække vejret lidt friere; vi vidste, at vi nu igen for en tid kunne føle os sikre for tyrkerne. Vi tilbragte nogle uger uden angst og bæven. Da vi var kommet lidt til kræfter, gav vi os til at spekulere over fremtiden. Vi var ganske klare over, at denne rolige tilværelse ikke ville vare længe. Vi måtte finde på en udvej. Nogle af flygtningene kunne arabisk og var fortrolige med de veje, der førte ud i ørkenen; de bestemte sig til at søge ud til araberne. Denne beslutning forelagde de for Karen Jeppe, der efter nogle dages betænkning indvilligede deri; og så snart hun havde forsynet dem med arabiske klæder og truffet de nødvendige forberedelser, sendte hun dem en nat af sted. Thi også Karen Jeppe var klar over, at majoren jo nok ikke blev så forfærdelig længe i hendes hus, da en soldat jo altid må være forberedt på oprud med kort varsel. Hun måtte derfor tænke på at træffe sikkerhedsforanstaltninger. Selv om hun var oppe og kunne færdes lidt omkring, følte hun sig dog meget svag og trængte til luftforandring. Derfor besluttede hun sig til at flytte ud til Medjeide vinbjerget. Hun meddelte majoren det, og han gav hende nogle soldater med til beskyttelse. Allerførst gik jeg med disse soldater ud til vinbjerget for at gøre huset rent og bringe alt i orden. Det var ved at blive forår, da vi flyttede ud.

Derude i vinbjerget var vi lidt på afstand af regeringen og kunne føle os friere. Vi var ikke bange mere. Først og fremmest var det os til stor nytte, at vi havde gjort bekendtskab med Osman, en nomadesheik, der boede i den af armeniere rømmede landsby Gardmuch. Indbyggerne i denne og omliggende landsbyer frygtede denne mand; selv gendarmerne i landsbyen havde respekt for ham.

Så snart regeringen erfarede, at Karen Jeppe var taget ud til vinbjerget, var den klar over, at vi måtte være hos hende eller i hendes umiddelbare nærhed; den besluttede så at gå direkte til værks imod os. Men Osman tog os under sin beskyttelse og forbød gendarmerne at drive jagt på os; ellers skulle han nok sørge for at komme dem til livs. Således opstod den ejendommelige situation, at gendarmerne, når de havde fået befaling til at søge efter os, først sendte os bud om at forsvinde, for at de officielt kunne melde, at deres eftersøgning havde været resultatløs. Efter hver razzia berettede de over for regeringen, at de ingen flygtninge havde fundet hos Karen Jeppe. Og når de således havde gjort deres pligt, besøgte vi i al venskabelighed de selvsamme gendarmere, hvad vi roligt kunne gøre på grund af vor forbindelse med Osman.

Efter at vi i længere tid havde nydt solen og den friske luft, begyndte vi at tænke på fremtiden. Høsten var knap, vore klæder lasede og Karen Jeppes penge ved at slippe op. Nogle gange spurgte jeg Karen Jeppe, om hun ikke ville lade mig følge med Osman, når han tog på jagt efter levnedsmidler; men det ville Karen Jeppe ikke tillade. På den anden side begyndte det at knibe for os. Brødet var ved at slippe op. Så en skønne dag bestemte jeg mig til at slutte mig til Osman, uden først at indhente Karen Jeppes tilladelse dertil. Vi begyndte så at stjæle får og ”hente” grønsager fra de omkringliggende haver.

Jeg fortalte Osman, at det var på hældningen med vort brødforråd. Han svarede: ”Det skal nok blive ordnet. Og han tøvede heller ikke, men tog to af vore mænd med sig. Efter to dages forløb stod der 14 muldyr belæsset med korn foran vort hus. Vor glæde kendte ingen grænser. Vi læssede kornet af, og Osman drog af sted med sine muldyr. Så havde vi da atter brød nok. Og nogle geder forsynede os dagligt med mælk og madsun (yoghurt).

Lige til om efteråret førte vi et roligt og sorgløst liv. Karen Jeppe havde haft godt af luftforandringen. Hun begyndte på dagligt at spadsere en tur på en times tid. For os gjorde hun sig ingen bekymringer, da Osman jo tog sig af os.

Efter sædvane havde Osman en dag på vejen til Aleppo overfaldet en købmandskaravane og frarøvet den alt, hvad den havde af penge og varer. Soldaterne, der var blevet underrettet om denne tildragelse, vovede ikke at skride ind, så Osman bragte sit bytte i sikkerhed i landsbyen. Denne gang var det dog blevet regeringen for meget; to uger senere omringede en mængde soldater landsbyen for at fange Osman.

Han ville ikke overgive sig, så der udspandt sig en fortvivlet kamp. Lykken havde imidlertid vendt Osman ryggen. Han blev ramt af en kugle, der gjorde ende på hans liv. Så snart vi hørte derom, flygtede vi ud i bjergene.

Efter Osmans død syntes Karen Jeppe, det var formålsløst og alt for risikabelt at blive i Medjeide. Hun begyndte at træffe forberedelser til at vende tilbage til Urfa. Og samtidig hermed vågnede spørgsmålet om at rejse hjem til Europa. Derfor beskæftigede hun sig indgående med hver enkelt families forhold. Hun sendte alle mændene på arbejde ved jernbanebyggeriet. Regeringen var blevet noget mindre ivrig efter at forfølge armenierne nu, da hensigten var nået. Da alt var ordnet, betroede Karen Jeppe mig i en kurderhøvdinges varetægt og gik så i gang med sine rejseforberedelser. Da de var overstået, førte hr. Kunzler hende en skønne dag bort i en tysk lastautomobil. For os, i særdeleshed for hendes børn, var denne afsked forfærdelig tung, fordi vi troede, at vi aldrig mere vi skulle gense hende. Men vor frygt var ubegrundet, thi i 1921 vendte hun tilbage til os.

Misak Melkonian.

Hvor længe endnu?

Er der ikke mange af vore venner, der får dette spørgsmål stillet, når de henvender sig til andre mennesker om hjælp til armenierne, og som ikke rigtig ved, hvad de skal svare på det?

Der er dog nu hengået en del år, siden armenierne kom ud af Tyrkiet, de lever for tiden under fredelige forhold både i Syrien og i Grækenland, ja så vidt vi ved også i Kaukasus. Skulle man så ikke synes, at de nu snart måtte kunne hjælpe sig selv?

Der er heller ingen tvivl om, at hvis den katastrofe, der ramte dem under krigen, havde været af nogenlunde samme format som de ulykker, der kom over andre lande og folkeslag, så havde dens følger nu været overvundne; men den var i forhold til folkets størrelse og hjælpeklender så forfærdelig og overvældende, så man ikke kan undre sig over, at de endnu ikke er komne på fode, det er tværtimod at betragte som et under og som det stærkeste bevis på armeniernes enorme livskraft og energi, at de ikke er gåede fuldstændig til grunde.

Når et folk mister 80 % af sine mænd og al sin rørlige ejendom og dertil bliver uddrevet af det land, det før beboede, kunne man nok synes, at det måtte være viet til undergang.

Jeg tænker mig, at det billede af armeniernes kår, som Aleppo frembyder, i alt væsentligt stemmer over ens med tilstandene overalt, hvor de lever som flygtninge i Tyrkiets grænselands. Jeg vil da i korthed gøre rede for, hvordan stillingen er i vor by.

Da i årene 1922-23-24 den store flugt fra eller uddrivning af Tyrkiet fandt sted, kom der ca. 150,000 armeniere til Syrien. Aleppo var indfaldsporten og den første station, men da de havde spredt sig over det øvrige land og var faldet lidt til ro, var der endnu ca. 70,000 tilbage i Aleppo. Lidt efter lidt udvandrede de i alle mulige retninger, og tallet er nu kommet ned til ca. 40,000. Af dem har 28,000 fundet plads i byen. De er ikke mere proletariat, men er optagne i det normale erhvervsliv og slår sig igennem, mere eller mindre godt, men dog tåleligt og selvstændigt.

Men i barak-lejren lever endnu 12,000. En hel del af dem kan sidestilles med dem, der er flyttede ind til byen, de er blevet derude i lejren, fordi de nu en gang har bygget sig en hytte og vænnet sig til det liv, og så fordi det er alt andet end let at finde en passende bolig inde i byen; men de har det daglige brød og ansøger heller aldrig om hjælp.

Det er således slet ikke så mange tusinde, der endnu ikke er komne på fode efter det store skibbrud; men deres kår er til gengæld så meget mere håbløse, fordi deres kræfter nu synes aldeles udtømte.

Det er heller ikke til at undres over, når man betænker, hvad der siden krigens begyndelse, altså i de sidste 15 år, er vederfarede dem.

Først kom der et halvt år af stigende uro og ængstelse, der var tider, da de næsten daglig gik i overhængende livsfare og i en stadig dødsangst. De, der kender blot en lille smule til den slags oplevelser, ved, hvordan en sådan sindsstemning kan nedbryde et menneske. Umiddelbart derpå fulgte deportationerne, hvis egentlige formål jo var langsomt og systematisk gennem sult, overanstrengelse og sygdom at knække armenienes livskraft. Det lykkedes i stort mål, de overlevende var næsten altid mærkede for livet.

Alligevel blussede efter våbenstilstanden folkets kraft op på ny i håbet om et uafhængigt og fredeligt hjemsted under vestmagternes beskyttelse. Tilbagereisen til Kilikien og opbygningen af nye hjem og nye eksistensmuligheder fordrede en stor kraftudfoldelse fra armenienes side; men de kunne yde den, fordi de blev båret oppe af et lysende udsyn og en stor begejstring.

Så meget sværere var flugten fra de nye hjem, som de måtte tiltræde så snart derefter, og nu lyste der ikke mere noget håb på deres vej; men den frygtelige skuffelse kastede sin mørke slagskygge over deres sind. Nu gjaldt det for enhver om med sammenbidt energi at slide sig frem til en lille plads og et lille levebrød for sig og sine, og det forekommer en næsten utroligt, at det virkelig er lykkedes for så mange; for rent bortset fra, at de for det meste igen havde mistet deres smule ejendom og stod på bar bund, måtte de kæmpe med efterkrigstidens økonomiske misere i et land, der selv var meget uheldigt stillet og stod over for den opgave så at sige at måtte omlægge hele sin tilvante økonomi.

De af dem, for hvem det lykkedes ved opbydelse af deres sidste kræfter endnu engang at få fodfæste og arbejde sig frem, fik jo der igennem nogen opmuntring, og eftersom deres forhold lidt efter lidt bedredes, kunne de unde sig selv en bedre forplejning. De er på vej op efter og ser nu i hvert fald for deres børn en lysere fremtid i møde.

Men der var dem, for hvem det glippede, de kom ikke frem. De har siden da kæmpet en håbløs kamp mod den yderste fattigdom. Nu synes målet at være fuldt, de kan ikke mere, de er så udslidte og udmarvede, så de helt bryder sammen og opgiver sig selv og kampen for tilværelsen.

Denne selvopgivelse, der er et så unaturligt fænomen for armenierne, hvis hovedegenskab netop er den aldrig svigtende livsenergi, viser sig på forskellige måder, lige fra det rent ubevidste, at de ikke mere formår at reagere over for sygdomme, men kan dø af næsten ingenting eller pludselig mister forstanden, til det mere bevidste, at mændene i fortvivlelse forlader deres familier og forsvinder, hvad der er sket særdeles hyppigt i det forløbne år.

Dette sidste må ikke på nogen måde sidestilles med, hvad der jo desværre ret ofte forekommer i europæiske lande, at faderen tager sig sit familieansvar let og går fra konen og børnene. Der er her ikke tale om nogen

moralsk svigt, men om et fuldstændigt sammenbrud. Manden havde nået det punkt, da han ikke kunne mere, og når man tager alting i betragtning, kan man egentlig kun undres over, at han havde holdt ud så længe.

Sådan er stillingen, og for de børns skyld, der nu lever under disse svære kår, må vi blive ved at hjælpe nogle år endnu, indtil en ny generation er vokset frem, og alle bestræbelser må være rettede imod at gøre denne opvoksende generation nogenlunde levedygtig, så ikke alt for mange skal komme til at gå ind til et byrdefuldt liv i svaghed og anden elendighed.

Der er nok af det iblandt de unge, de, der som børn gennemlevede krigens og deportationernes rædsler, og som nu altså er imellem 15 og 30 år. Lidet talrig er den generation i og for sig, for børnene var gerne de første, der døde på deportationsvejene; men sørgeligt er det at se unge piger, der har hutlet sig igennem sammen med deres mødre, har siddet ved brodererammen eller tæppestolen, længe førend de endnu i nogen måde var skikkede til det, og dertil har fået en meget dårlig ernæring og har levet i elendige huller. Vi har adskillige af dem i vore nærmeste omgivelser, der er ligesom ikke noget at gøre ved dem, de er uhjælpelig syge og svage.

De unge mænd i samme alder synes gennemgående at have slået sig lidt bedre igennem, hvad sundheden angår; men de har ikke lært noget. I den tid, da de skulle have gået i skole og ellers være blevet uddannede, blev de jo kastede frem og tilbage af skæbnen og var glade ved overhovedet at have reddet livet.

Nu kommer den næste generation, og desværre vrimler baraklejrene af børn, hvis forældre enten er døde eller så dybt nedsunkne i fattigdom og elendighed, at de ikke kan skaffe dem tilstrækkeligt hverken af mad eller klæder eller skolegang. Det er de børn, vi må tage os af, dem vier vi vore kræfter.

Først og fremmest bestræber vi os for at bevare hjemmene, idet vi drager omsorg for deres forældre, når de bliver syge, så de ikke helt skal dø fra dem. Uden denne metodisk gennemførte sygepleje ville lejren have været så fuld af forældreløse børn, at det ville have været rent umuligt at få dem opdragede og forplejede. Dernæst sørger vort suppekøkken og vor øvrige fattigpleje for, at ingen børn helt går til af sult og nød, ligesom vi dog også finder et og andet at give dem på i den kolde tid.

Meget har vi ved vore venners hjælp kunnet yde på det punkt; men vi må i det kommende år berede os på at give endnu flere sultende og underernærede børn adgang til vort suppekøkken.

Dette køkken har på en måde forandret karakter i det sidste par år. Tidligere lukkede vi det om sommeren for at samle vore kræfter om en større bespisning i vintermånederne, nu føler vi mere og mere nødvendigheden af en helårlig omsorg for de mest trængende familier, og ganske særligt kommer de børn i betragtning, hvis fædre er døde eller syge eller forsvundne, de små stakler er jo så ganske henviste til os, ellers måtte de gå til grunde i sult og elendighed.

Blandt de virksomheder, vi holder i gang for at mildne nøden i lejren, vil vi da også henvise til vor systue, der beskæftiger mange kvinder og derved giver de fattige hjem en meget velkommen bifortjeneste, og til vort arbejdsanvisningskontor, der har anbragt og overvåger flere hundrede armenske kvinder, der tjener deres brød ved husgerning i de bedre huse i Aleppo. Husligt arbejde er i forhold til andre stillinger særdeles vel betalt; men før det kom under vor kontrol, var det ingeniunde ufarligt at slå ind på for yngre kvinder, så de tit foretrak at sidde hjemme og lide nød. Nu er der derimod mange, der tager plads som tjenestepiger eller rengøringskoner og således virksomt understøtter deres familie i den hårde kamp for tilværelsen.

Vi ville også særdeles gerne være i stand til at skaffe flere af de fattige børn i lejren nogen undervisning, Det er rent ud mærkværdigt at se, med hvor små midler armenierne kan holde en skolevirksomhed i gang, og hvor gode resultater de kan opnå selv i yderste fattigdom. Der er ikke mange af lærerne, der får over 100 kr. om måneden, de fleste arbejder for langt mindre, og der er lærerinder, der kun tjener 20 kr. om måneden, og så får de endda kun løn for de 9 skolemånedes.

Lokalerne er barakker af samme slags som lejrens øvrige hytter, blot jo noget større. Væggene er som regel gode nok, da de ofte er af soltørrede jordsten. Tagene er blikplader, glasvinduer og gulv findes næppe, og det er svært at skaffe det allernødvendigste af bøger og skolemateriel. Ja, og børnene, der går der, de er ofte alt andet end mætte og velplejede, og alligevel lærer de en hel del. Det er disse skoler, befolkningen ser hen til som midlet til at skabe en bedre fremtid for deres børn.

Der er noget så uendelig rørende over disse arme forsøg på ved meget store ofre at hjælpe børnene lidt frem ad. De 25-ører, der hver ugedag skal medbringes til skolerne, har været svære at skaffe, det har ofte, været **nødvendigt** at give afkald på et måltid mad for at kunne betale, og stor er fortvivlelsen i de hjem, hvor det trods alt har vist sig umuligt at skaffe børnene nogen undervisning.

Vi har en skole, der ligger ude ved vore nye huse, den underholder vi, og den er under vor kontrol, der får ca. 120 fattige børn gratis en god undervisning, i udmærkede lokaler; men vi ville gerne nå ud til nogle flere, ville gerne have fripladser i skolerne inde i lejren, så nogle af de mange børn, der nu står og ser længselsfuldt efter skoledøren, kunne få lov til at komme indenfor.

Måske kunne vi så også hjælpe skolerne lidt på anden måde, så de kunne få mere ud af arbejdet. Lærere og lærerinder trænger i høj grad til lidt opmuntring og støtte ligesom armenierne i det hele taget. De strider alle sammen hårdt for, at holde sig oven vande, man får den dybeste respekt for deres energi og udholdenhed; derfor kan man heller ikke blive træt af at hjælpe dem.

Vist må vi sukke og spørge: "Hvor længe endnu?" Ikke "hvor længe skal vi blive ved med at hjælpe armenierne?", men "hvor længe skal dette folk leve i denne uforskyldte nød?"

Uheldigvis er vi for svage til at skaffe dem deres ret, og de mægtige, der kunne gøre det, har travlt med så meget andet; men i hvert fald kan vi vise dem kærlighed og forståelse, måske kan det lykkes os derved at hjælpe, de hårdest ramte til at holde ud, så de ikke går helt til grunde.

Lyngby, den 31. August 1929. Karen Jeppe.

En Tak og en Bøn.

Inden jeg forlader Danmark, ville jeg gerne gennem "Armeniervennen" sende en hilsen og tak til alle dem herhjemme, der gav mig en så festlig og hjertelig modtagelse. Tak særlig for den dybe deltagelse for armeniernes nød, der overalt mødte mig.

Det giver mig mod til endnu en gang i år at rette en bøn til Dem.

Vi står i år over for en ny og særlig vanskelighed, eller rettere over for to, der tilsammen gør det meget svært for os at komme igennem vinteren.

Den første vanskelighed omtalte jeg allerede flere steder i mine foredrag, den består i en stærkt forøget bolignød, idet 450 hytter i denne sommer er nedrevet af regeringen for at skaffe plads til gader.

Det er det aller elendigste kvarter af baraklejren, der således er forsvundet, og sådan set kan vi kun være glade ved det, da det usunde opholdssted faktisk hvert år kostede menneskeliv. Men på den anden side står jo nu mange fattige mennesker uden tag over hovedet.

Regeringen giver dem ganske vist jord, hvorpå de kan bygge huse; men det er jo kun de færreste, der har råd til at bygge.

Til 45 familier har vi allerede givet hjælp, idet vi har skaffet dem bjælker til deres tage. Murene har de i sommerens løb selv bygget af soltørrede jordsten, og nu er altså også tagene lagt; men de mangler endnu døre og vinduer. 25 Kroner behøves der mindst til hver hytte for at holde vinterkulden ude.

Et af husene under opførelse -beboerne er alle selvbyggere,

Måske var der dog en og anden, der nu op imod jul ville være med til at beskytte en sådan fattig familie mod den kolde, gennemtrængende vind.

Desuden er der jo selvfølgelig mange, der har lejet sig ind månedsvis, men som ofte i vinterens løb, når arbejdsløsheden bliver slem, vil være ude af stand til at blive ved med at betale. Det er vel kun ca. 5 kr. om måneden, men de 5 kr. kan det ofte være umuligt at skaffe.

Og langt sværere bliver det hele derved, at tyrkerne igen i dette efterår har drevet en mængde armeniere ud af landet over til Syrien.

Nøjagtig statistik har jeg endnu ikke hverken over deres tal eller over deres tilstand; men de fleste er kommet til fods, og de slap først over grænsen, da tyrkerne havde bemægtiget sig al deres ejendom.

Se her en mor med sine to småbørn. Hun har båret dem med sig så langt på sine mødige fødder; men det ser ud til, at hun nu må begrave dem i den fremmede jord.

Sådan så børnene ud i deportationstiden. Hvor forfærdeligt, at vi nu skal til at se på den slags elendige småvæsener igen.

Det siger sig selv, at vort suppekøkken vil blive belejret, og at vor læge vil få stærkt øget arbejde.

Det er ikke gode udsigter for julen; men vi sætter vor lid til julens herre, nu, som så ofte før, vil han vide at tænde lys selv i de mørkeste vråer. Vi ved også, at skal det ret blive jul for os, må vi beslutsomt stille os i hans tjeneste som hans medarbejdere.

Og det vil vi tilønske hinanden til julen, at vi må få kraft og nåde dertil.

Lyngby, den 20. Nov. 1929.

Karen Jeppe.

Skolearbejdet i Aleppo.

Ja, nu har jeg jo været hjemme over en måned og er begyndt at komme over regnskaberne og alt det andet, der uvægerlig følger med hjemkomsten og årsafslutningen. Endelig får jeg nu tid til at tage fat på den nye opgave, vi denne gang stillede os i Danmark: At hjælpe de fattige børn i baraklejren til skolegang og i det hele at ophjælpe og støtte fattigskolerne.

Det første, jeg tog mig for, var at få et dybere indblik i den egentlige "folkeskole" i baraklejren, den, der slutter sig til den gregorianske kirke og sætter det som sit mål at optage *alle* de børn, hvis forældre ønsker at sætte dem i skole, uanset om de kan betale eller ej.

Egentlig er det noget i samme retning, vi vil opnå, men vi må dog være klar over, at vi må videre ud, vi må hjælpe mange forældre til at *kunne ville det*; for der er jo mange, for hvem børnenes arbejdskraft betyder så meget, at de ikke en gang er i stand til at sætte dem i en gratis skole.

Men lad os begynde med begyndelsen og undersøge, hvor vidt den gregorianske skole i baraklejren magter det problem at modtage og undervise alle de børn, hvis forældre er i stand til at ernære dem i de år, de besøger skolen.

Derfor satte jeg mig i allerførste række ind i skolens pekuniære forhold, og jeg må sige, at jeg der fik indblik i noget, der fyldte mig med forbavselse, nej, med *beundring*, det er endda næsten et for svagt udtryk.

Folkeskolen underviser 550 børn i 8 klasser med forskellige underafdelinger og forudser dertil et budget på 310 £, eller godt 5000 kr. Lokaler har den dels i kirken, der er en stor barak, luftig, ja naturligvis, men, da den skal give plads til 5 afdelinger, der kun ved forhæng er adskilte fra hverandre, ret uegnet til skolebrug, dels i andre små barakker, virkelig elendige huller med gruelig dårlig luft. Det er ikke til at forstå, hvordan der kan undervises der; men det bliver gjort, det er et faktum, og lad mig sige det straks, det bliver gjort godt.

Eleverne i skolens øverste klasse er som regel 13 år gamle, de er upåklageligt underviste i de almindeligste skolefag og har endda fået tid til at lære både noget fransk og arabisk. Man må nok spørge sig selv, hvordan det er blevet gjort under de forhold.

16 lærere og lærerinder arbejder i skolen, de 5000 kr. er bestemt til at betale deres løn, hvad der altså vil sige, at de gennemsnitlig får 300 kr. om året. (Anm. På den tid langt under, hvad en dansk industriarbejder tjente) Den, der får mest, er bestyreren. Han opnår den svimlende løn af næsten 900 kr. om året, men så er der til gengæld lærerinder, der arbejder for 170 kr. Vore syersker er for det meste bedre betalt, for slet ikke at tale om tjenestepiger, der dog gerne tjener 200 kr. og kosten.

Når man så tager i betragtning, at disse lærere og lærerinder underviser ca. 6 timer om dagen under meget vanskelige og enerverende forhold, synes jeg virkelig, man får fornemmelsen af at stå over for en helteskare. Der er mange af dem blandt armenierne, og takket være dem synker folket ikke ned i fuldkommen uvidenhed, og bliver ikke til et proletariat.

Så snart Armenierne er kommet til ro et sted, sættes skolerne i gang, og allerede det næste slægtled arbejder sig op af uføret igen. Fædrene bliver ofte ved tidernes ugunst reducerede til lastdragere og lignende, men børnene skal der blive noget andet og bedre af.

Det var med en følelse af ærefrygt, jeg forlod den skole, fast bestemt på at stå disse energiske, opofrende mennesker bi efter bedste evne.

Bistand kan de nok trænge til; for vel forudser skolen et budget på 5000 kr.; men en ting er at forudse, en anden at få pengene ind, og jeg syntes ikke, det var let at indse, hvor de skulle komme fra.

Fra de betalende elever indkommer der ca. 2000 kr. om året, lidt over 1000 kr. får de fra forskellige armenske foreninger, dernæst sælger de en lille blomst og giver et par koncerter og lignende, hvorved der "måske" indkommer 4-500 kr.

"Vel", sagde jeg, da jeg havde regnet det hele sammen, "hvor skal de sidste 1400 kr. komme fra?" Det vidste bestyreren heller ikke, men han håbede, at "noget skulle vise sig", og at de skulle få noget fra kirken. Da det imidlertid oplystes, at 400 kr. af skolens gæld fra forrige år endnu ikke var dækket, og at kirken skulle betale dem først, fandt jeg just ikke situationen håbefuld.

Men hvem kan også håbe som en armenier? I det stykke kan man jo slet ikke hamle op med dem. Det er godt, de kan, hvordan skulle de ellers kunne holde livet ud.

Det er nu klart nok, at lærerne ikke kan få deres løn, førend pengene kommer ind, så de må jo skaffes, derfor slider de også i det med lodtrækning og koncerter, som om de ikke havde mere end nok i selve skolearbejdet. Det var godt nok, at jeg havde en ret klar forestilling om, hvor i hvert fald en del af pengene skulle komme fra, selv om jeg ikke rykkede ud med sproget. Alene det, at jeg spurgte så indgående om alting, har dog sikkert givet bestyreren håb om, at det til syvende og sidst nok skulle komme i orden. I grunden havde han ret, "der viste sig noget", det gør der jo endelig altid, når man sætter alle sine kræfter ind på en god sag.

Og så til slut blot et ord om børnene. Dem kommer der jo senere så meget om, når vi nu skal til at tage os af de enkelte; men så meget må jeg dog straks sige, at jeg kom til at synes overordentlig godt om dem. Det var klart, at også de havde lagt stor energi i arbejdet, og det til trods for, at en del af dem kunne have været ikke så lidt bedre ernærede.

Adskillige spiser i vort suppekøkken, man kan næsten kende dem uden at få dem udpeget, og det bliver vel til flere spisebilletter med tiden. Rørende var det at se deres bestræbelser på at holde sig hele og rene, og de så virkelig så pæne ud, skønt man jo godt kunne se, at der lå stor fattigdom bagved.

Alt i alt var besøget i folkeskolen en oplevelse. Der bliver sikkert i tidernes løb meget at fortælle om skolen og om det liv, der rører sig inden for dens vægge.

Aleppo, den 1. Februar 1930. *Karen Jeppe.*

Arsjaluis Darak

Arsjaluis far er død for mange år siden. Hvordan familien havde slået sig igennem krigen, har jeg glemt, men en dag, i året 1929 stod moderen med 3 børn i vort kontor, blottet for alt.

De havde levet i Djerabulus, hvor manden havde været en fattig murer, og børnene var stærkt underernærede fra fødselen. Syg var han også, han led af vattersot, men havde alligevel forsøgt at arbejde for sig og sine. Nu var han død, og det sidste konen havde bedt armenierne i Djerabulus om var at sende hende til Aleppo. Det havde de så gjort, og det var billigt sluppet for dem.

Her havde hun fundet frem til vort kontor, og der stod hun nu og vidste hverken ud eller ind, hun bare græd og børnene med.

Vi skaffede hende så et godt værelse ude i enkehusene; hun fik en måtte til gulvet og lidt sengetøj, for det de havde, forslog hverken helt eller halvt, og så skulle vi til at undersøge deres sundhedstilstand. Moderen havde elendige øjne. Efter 5 års pleje er de nu så vidt, at hun kan se til det meste grove arbejde. Noget medtaget er hun også ellers, men det går da an. Hun kan bidrage til hjemmets ophold, og Lepsius Missionen har gjort resten i de forløbne år.

Arsjaluis og hendes 3 år ældre søster var begge meget svagelige, søsteren døde da også et år efter af en tyfus, som hun ikke havde kræfter til at komme over. Den mindste, en 2 års dreng, der hedder Kevork, kunne overhovedet ikke støtte på benene. Helt sikkert går han ikke endnu, men der er stor fremgang fra år til år. Og Arsjaluis selv er nu blevet en stor og rask pige, men hun er lidt tilbage i skolen, fordi det varede så længe, inden hun kunne få begyndt. Hun var for svag til det.

Hun og Kevork mindede mig altid om et par fugleunger. Tæt trykkede op til hinanden sad de på deres trappe eller et andet sted i nærheden af hjemmet, de talte ikke meget, legede sjældent med de andre børn, sad blot og inddrak solskinnet og den gode luft og samlede kræfter, indtil vingerne kunne vokse frem. Nu kan de heldigvis bære dem. Glade og fornøjede springer de om blandt de andre børn.

Men nu kniber det med at få penge fra Tyskland. Klæder håber vi delvis at få derfra, men skolepenge kan vi ikke skaffe. Nu er vi så lykkelige over, at vi har fundet danske plejeforældre, der vil sørge for Arsjaluis, så hun kan få et par års skolegang.

Karen Jeppe.

Mod Afslutningen.

Om hjælpearbejdet i Aleppo, som det er udført i fortsættelse af folkeforbunds-kommissionens arbejde.

Arbejdet med at eftersøge og udfri armenske kvinder og børn er i løbet af 1929 gradvis blevet reduceret, men man er endnu ikke i stand til at sige, at det er endelig afsluttet.

I løbet af året er 45 personer ankommet til vort hjem i Aleppo. 38 af disse var kvinder og børn, kun 7 større drenge kom i følge med kvinderne, og vi anbragte dem hos os for en nat eller to.

På en enkelt undtagelse nær kom de alle fra Tyrkiet, ofte fra meget fjernt liggende egne, og mange af dem måtte gå langt for at nå frem til Syriens naboland. I reglen mødte de der muldyrdrivere eller chauffører, som vidste, at de ville få deres udlæg dækkede, hvis de bragte flygtningene til os. Hvor mange genvordigheder denne viden om forholdene frelste dem fra, konstaterede vi først, da andre armenske flygtninge begyndte at indfinde sig i Syrien. Ingen synes at have rakt dem en hjælpende hånd - hvis de ikke kunne betale udgifterne ved transporten måtte de gå hele vejen til Aleppo, og mange ankom i en sådan forfatning, at der faktisk ikke var stor forskel fra deportations-karavanerne.

Udgifterne ved arbejdet og anbringelsen af disse 38 kvinder, så vel som eftersøgningen af deres pårørende og eventuel hjælp til at klare sig selv, har beløbet sig til 321,02 tyrkiske pund eller lidt mindre end 300 pund, men heri inkluderes en meget sørgelig udgift - 50 pund - for en enkelt pige, hvis lidelser har været så frygtelige, at hun mistede forstanden, før hun nåede vort hjem.

Hun havde allerede nogle gange været i Aleppo, men havde uheldigvis ikke fundet vort hjem. Og som det ofte går sådanne ubeskyttede pigebørn, kom hun her i forbindelse med dårlige mennesker, der behandlede hende frygteligt, og til slut blev hun sendt til stadshospitalet som sindssyg; dette hospital har ingen særlig afdeling for sindssyge patienter; hun var således kommen fra det dårlige til det, der var endnu værre, før vi hørte om hendes skæbne.

Vi fik hende omhyggelig undersøgt af en specialist, og da han gav os godt håb om hendes helbredelse, sendte vi hende til et udmærket privat sindssygeasyl i Libanon - hvor hun endnu opholder sig - for en månedlig betaling af 6 pund.

I optagelseshjemmet har vi endnu at sørge for 3 vedvarende svage piger. De to af dem har været hos os fra begyndelsen, og en måtte tages hjem i foråret. Hertil kommer 30 andre kvinder, som har opholdt sig der for kortere eller længere tid; de fleste af dem, fordi de var syge og måtte hjælpes til at genvinde deres helbred, før de kunne klare sig selv. Udgifterne ved deres ophold i hjemmet og for den nødvendige lægehjælp har beløbet sig til 150 pund.

Vi er "De danske Armeniervenner" dybt taknemmelige, fordi de har hjulpet os til at bære byrderne ved optagelsen af disse kvinder, som kom til os med børn i armene. Det ekstra tilskud af 100 pund satte os i stand til at anbringe 10 af disse kvinder i små, hyggelige hjem, hvor moderen lever med sit barn eller sine børn, selv arbejder så meget hun kan, og så håber fra os at modtage resten af, hvad hun behøver til at ernære og opdrage sine små på en god måde.

I begyndelsen af året 1929 havde vi 19 kvinder eller børn at drage omsorg for; 38 nyankomne blev modtaget i løbet af året, og en måtte, som allerede omtalt, tages hjem.

I virkeligheden er hun ikke den eneste, der er kommet tilbage i løbet af året; andre er blevet taget hjem og plejet i nogen tid, før de atter kunne forlade os og begynde deres arbejde; men deres tilfælde var ikke alvorlige, de kom sig, bare ved at opholde sig i nogen tid under daglige forhold i vort hjem.

Enhver pige ved, at hun i tilfælde af nød altid kan vende tilbage til os, og denne bevidsthed støtter dem måske mere end noget andet i deres liv og strid.

Ikke alle de nyankomne blev modtaget i optagelseshjemmet. Vi har i de senere år indledt et samarbejde med slægtninge af de forsvundne, idet vi har hjulpet dem til at finde disse og bringe dem til Aleppo, så undertiden har vi straks kunnet anbringe dem i deres egne hjem.

Af de 38 personer, som vi har måttet tage os af i det forløbne år, har 25 fundet deres slægtninge, 2 er blevet gift i vor landsby, 10 er blevet anbragt under opsyn af "Armeniervennerne", 9 er anbragt på anden måde, 2 små børn blev optaget i et dansk børnehjem, 2 piger arbejder som tjenestepiger i Aleppo, og 8 er endnu i vort værg, 7 i hjemmet og 1 på sindssyge asyl.

Og nu med hensyn til fremtidsudsigterne! Kan dette arbejde betragtes som endt, eller skal det fortsættes endnu nogen tid?

Der var en tid, hvor vi virkelig troede, at vi kunne slutte af og lukke døren til hjemmet, fordi ingen anmodede om hjælp. Men da de armenske flygtninge fra Tyrkiet i det sene efterår begyndte at ankomme til Syrien, opdagede vi, at der blandt disse også var kvinder fra muhammedanske hjem, og at disse kvinder behøvede særlig beskyttelse. De andre kom familievis, og hvor megen nød de end måtte udstå, så havde de dog nogen til at hjælpe og vejlede sig, nogen, der kunne drage omsorg for dem. Men disse andre kvinder var *alene*; deres familiebånd var for længst sønderrevne, og de vidste ikke, hvorhen de skulle vende sig. Der var derfor ikke andet for os at gøre end at tage imod dem og hjælpe dem, indtil de enten kunne finde deres pårørende eller blive i stand til at klare sig selv.

Naturligvis er der kun få unge piger iblandt dem, de fleste af dem er over tyve år. Nogle af dem bringer små børn med sig, men i reglen kommer de alene.

- Hvad de trænger til er beskyttelse og ro, undertiden også lægehjælp. Når de er helbredte fra deres sygdomme og udhvilede efter deres genvordigheder, kan de klare sig selv.

Vi føler, at vi ikke definitivt kan lukke vore døre, før denne emigration fra Tyrkiet til Syrien er endt. Så længe som denne står på, vil der altid findes kvinder, som spejder efter en chance til at vende tilbage til friheden og til deres eget folk, og *de* vil behøve vor hjælp og beskyttelse.

Vi tror fuldt og fast, at vore venner i udlandet deler vort syn herpå, og at de vil holde ud med os, indtil den dag kommer, da vi med god samvittighed kan sige, at nu er dette arbejde udført og tilendebragt.
Aleppo, den 20. Februar 1930. *Karen Jeppe.*

En familietragedie.

Om familien Tækæian fortæller Karen Jeppe:

Børnenes far var et par år yngre end moderen, faktisk så ung, at han i 1915 fulgte med kvindernes karavane. Havde han dengang været over 12 år, var han sikkert blevet dræbt. I I samme karavane befandt sig en ung, pige, der blev deporteret sammen med sin mor, og de 3 blev sammen. Da de kom til Aleppo, blev de der en tid; derfra blev de drevet ned til Hama, hvor de opholdt sig hele krigstiden og ernærede sig af tilfældigt arbejde, som de bedst kunne. Efter våbenstilstanden drog de til Killikien og var bosatte der, indtil han blev så voksen, at de kunne gifte sig. Senere måtte de, som alle andre armeniere, drage videre og havnede endelig i Aleppo. Naturligvis, havde den unge mand ikke kunnet lære noget håndværk, hvordan skulle han have båret sig ad med det? Så blev han kanonfotograf, og noget må han jo dog have tjent, siden de kunne få et hus bygget i det ny kvarter ude ved vore enkehuse. Vel skylder de endnu noget på parcellen og har også ellers gæld på huset, og det er slemt nok, for gæld er ikke så nem at have her som hjemme i Danmark. Man må betale ganske andre renter. Imidlertid har de dog nu et værelse at bo i. Havde de blot kunnet få værelset på 1. sal bygget færdigt, så havde de haft noget at leje ud, hvad der havde været en stor hjælp for dem; men det forblev nu desværre ufærdigt. En søndag i august var konen gået ud; med børnene, jeg ved ikke hvorhen, og manden havde begivet sig ud til det nye hus. Naturligvis tog han en hånd i med, når som helst han kunne. Det blev herimod aften, og han kom ikke tilbage. Da blev konen urolig og gik ud for at søge efter ham. Hun fandt ham død i den ny brønd, der blev gravet til huset, og det blev aldrig opklaret, hvordan han var kommet derned; men det må jo have været et ulykkestilfælde. Nu sidder hun med 4 børn, af hvilke 2 er temmelig små: 6 og 4 år. Hun må naturligvis gå på arbejde, hvis hun kan finde noget, og vi må også ellers hjælpe hende, hvis sulten skal holdes fra dørene. Hun har fået en del hjælp fra os, og endnu har hun et og andet at sælge af husgeråd, som manden havde skaffet til huse.

De Syge og Fattige.

Beretning fra Karen Jeppe om syge- og fattigplejen i den armenske baraklejr ved Aleppo i 1929.

Takket være vore venners trofaste bistand har vi gennem hele året 1929 uden afbrydelse eller indskrænkninger kunnet fortsætte vort arbejde blandt de syge familieforsørgere i Aleppos baraklejr. Aldrig behøvede vi at vise nogen af, der havde berettiget krav på vor hjælp, og vi kunne yde hjælpen i det omfang, forholdene krævede. Det er let at indse, hvilken betydning denne fasthed og regel-mæssighed i ledelsen havde for de hårdt prøvede mennesker, vi arbejdede iblandt. Hvad end livet kunne byde dem af vanskeligheder under den hårde kamp for tilværelsen, og hvor usikker deres eksistens end kunne være, et fast

holdepunkt havde de dog. Kom sygdom til, og den tunge byrde gled ud af deres kraftløse arme, så behøvede de ikke derfor at knuges af bekymring. De kunne trygt henvende sig til vort kontor, der vidste de, at byrden blev taget op og båret videre, mens de selv var i pleje, indtil den dag, da de igen havde kræfter til at gå ind under den.

Længere end til familie-forsørgerne kunne vi ganske vist ikke strække os, hvad der lå derudover måtte henvises til andre institutioner, det armenske røde kors f. eks. Vort formål er jo og har fra begyndelsen været at *bevare hjemmene*, så ikke hundreder af børn skal gå til grunde i sult og elendighed. Lykkes det nemlig ikke at begrænse dødeligheden blandt forældrene, vil det snart vise sig, at det bliver komplet umuligt under de nuværende vanskelige økonomiske forhold i verden at skaffe midlerne til at opføde og opdrage børnene.

I årets løb har vi haft 868 syge i behandling, alle fædre eller mødre, på hvis arbejde hjemmets trivsel beroede. Med undtagelse af 5 kunne vi udskrive dem alle raske og styrkede til igen at tage kampen op for det daglige brød. De fik tid til at blive helt raske og behøvede ikke at tage for tidligt fat.

Man vover næsten ikke at tænke på, hvordan deres skæbne ville have været, hvis vi ikke havde været i stand til at hjælpe dem. Hvordan de, inden de endnu havde kræfterne til det, havde måttet begynde at arbejde igen, og så alt det, der måtte sælges, al den gæld, de havde måttet gøre, hvis der da over hovedet var nogen, der endnu ville låne dem noget. Vi har jo tit nok set dem, disse tomme hytter, hvor alt er solgt for at dække omkostningerne ved sygelejet, og så endda bag ved det hele den truende og tyngende gæld, den de i årevis ikke kunne komme ud af. En alvorlig sygdom var altid før ensbetydende med hjemmets ruin. Vi kan ikke være taknemmelige nok for, at vi får lov til at gøre denne velsignede gerning.

Af vore syge har 580 været mænd og 288 kvinder. 167 har været i fuld pleje, mens resten har kunnet klare sig selv, når vi betalte lægen og medicinen for dem.

Den fulde pleje fordeler sig på følgende sygdomme:

Malaria	17 Syge
Almindelig Svaghed	9
Lungebetændelse, Bronkitis	22
Tuberkulose	7
Sygdomme i fordøjelseskanalen	30
Ulykkestilfælde, Brok	26
Øjensygdomme	26
Forskelligt	30

I alt 167 Syge

Malaria:

I det hele har vi haft 331 tilfælde, men for de fleste var en lang behandling med kinin tilstrækkelig, de kunne efter meget kort tids forløb samtidig passe deres arbejde. De 17 patienter, vi havde i fuld pleje; led enten af kronisk malaria eller malaria-tropica, foruden kinin indsprøjtninger, styrkende midler og rigelig, kraftig næring måtte de også have hvile. Plejen strakte sig altid over 3, for nogles vedkommende indtil 9 måneder. I denne tid var patienten ganske ude af stand til at arbejde, så vi også måtte sørge for familien, og her var det jo det danske suppekøkken, der var os en vidunderlig støtte.

Fuldstændig udmattelse på grund af underernæring og overanstrengelse:

Vi har haft 13 patienter, deraf 9 i fuld pleje. behandlingen var dog ikke nær så langvarig som ved malariatilfældene, kun en tog meget lang tid, de andre var helbredt i løbet af få uger. Men i den tid satte vi så også meget ind på at få dem raske, vi sparede hverken på indsprøjtninger, styrkende midler eller kraftig næring, foruden at den syge havde fuldstændig ferie fra alt arbejde.

Fra Schweiz har vi fået en stor gave, mange kister dejlig kondenseret mælk, af den fik de under-ernærede deres rigelige andel.

Lungebetændelse, bronkitis:

Af 77 syge måtte vi have 22 i fuld pleje, da der ellers var grund til at befrygte det værste. Med undtagelse af en, Nr. 256, Hovsep Maledjian, der i øvrigt også gjorde indtryk af at være tuberkuløs, blev dog alle reddede, men ofte efter en hårdnakket kamp med døden.

I de elendige hytter uden sengesteder og med meget utilstrækkeligt sengetøj havde vi mange ekstra-udgifter. Tagene måtte repareres, og vi måtte bringe både sengetøj og klæder til den syge, førend der kunne komme noget ud af lægens arbejde. Vor dygtige sygeplejerske var ofte hos dem nat og dag, parat med indsprøjtninger og andre midler for at holde den synkende livsflamme vedlige. Naturligvis blev hele familien bespist så længe, konen kunne jo ikke vige fra sygelejet, så hun kunne heller ikke gå på arbejde.

I 22 familier udkæmpedes den svære kamp, og rørende var deres taknemmelighed, når far eller mor igen var uden for fare og på vej til bedring.

I de øvrige 55 tilfælde af disse sygdomme var det tilstrækkeligt, når vi sørgede for læge og medicin, resten kunne de selv klare.

Tuberkulose:

Af 15 syge, der søgte hjælp hos os, har vi haft 7 i fuld pleje, da vi havde håb om, at de måske kunne helbredes. Vi giver os ellers ret sjældent af med denne sygdom, da plejen er meget kostbar og dog for det meste omsonst.

Nu behøves det jo heldigvis heller ikke mere, da der i fjor sommer åbnedes et regeringshospital for tuberkulose og andre lignende, vanskelige sygdomme. Den armenske kirke, folkets officielle repræsentant, sørger for, at de fattige bliver gratis indlagt der. Derimod tager vi os af familien, så den syge ikke behøver at bekymre sig for sine kære, ellers var det jo også umuligt for ham at tage til hospitalet og efterlade dem brødløse. Han ville blive ved med at arbejde for dem, indtil det overhovedet var for sent at tænke på helbredelse.

Før var vi meget bekymrede over den store smittefare, denne sygdom medførte for hele lejren; vi anede jo ikke, hvor vi skulle bringe de syge hen for at få dem isolerede. Nu har vi derimod grundet håb om lidt efter lidt at få lejren rensat, så meget mere, som de syge befinder sig vel på hospitalet og har tro til, at de kan blive helbredt der.

Sygdomme i fordøjelsesorganerne:

17 tilfælde af dysenteri har vi haft i fuld pleje, af dem 5 kroniske, mavelidelser 6, hvoraf 3 måtte opereres, tarmlidelser 4.

I kampen mod disse udmattende, som oftest ret hårdnakkede og langvarige sygdomme måtte vi opbyde al vor energi, særlig for at afværge tilbagefald. Til vor store glæde kunne alle patienterne udskrives som helbredte og så vidt muligt ved gode kræfter. Behandlingen og ernæringen var ganske vist meget kostbar; men formålet blev jo nået - *hjemmenes bevarelse*.

Ulykkestilfælde:

Dem har der været ikke så få af, 26 har vi måttet have i fuld pleje.

Mænd, der havde kendt bedre dage, købmænd eller jordejere eller lignende, der nu var sunket ned i dyb fattigdom, og som for at ernære deres familier måtte tage fat på al slags groft, uvant arbejde. Ofte levede de som lastdragere eller håndlangere, og da det jo i grunden oversteg deres kræfter, kom de så meget lettere til skade.

Kun en af dem døde, og det var vist fordi han kom for sent i pleje. Det var Nr. 329, Choren Zeitunlian. Han var murer, og en dag faldt en sten ned på hans højre hånd. Han fik dog kun et lille sår, som han ikke regnede for noget, men da han endelig blev rigtig dårlig og meldte sig hos os, var der ikke mere noget at gøre: han døde kort efter af stivkrampe.

En anden arbejdede i et stenbrud, og en eksplosion der angreb ham således, at han blev sindssyg; dog kunne han efter en 4 måneders pleje tage fat igen på sit arbejde.

En brøndgraver havde nær mistet begge øjne, idet en mængde sand og stensplinter med stor kraft ramte ham lige i ansigtet. Først efter en meget lang behandling og pleje kunne vi udskrive ham som helbredt.

Hos lastdragerne er broktilfælde ret hyppige, og oftest må de opereres.

Øjenlidelser:

Hovedmassen af disse lidelser skyldes den her i landet stærkt udbredte øjensyge, trachomen.

Af 64 tilfælde, som vi havde i behandling, måtte vi tage 26 i fuld pleje, da manden måtte opgive sit arbejde for ikke at blive blind. Denne sygdom kræver megen tid og meget intensiv pleje, undertiden kan helbredelsen fremskyndes ved en operation, men gennemgående må man regne med 8-9 måneders behandling.

Heldigvis er de armenske kvinder meget dygtige til at hjælpe deres mænd, ellers kunne vore midler ikke slå til. Så mangan en mor har med en lille understøttelse holdt hjemmet sammen, mens far var syg. Og så er der jo heldigvis det danske suppekøkken, hvor børnene kan spise sig rigtig mætte en gang om dagen. Havde vi ikke det, så det galt ud for mange.

Foruden de ovenanførte, hyppigst forekommende sygdomme, har vi også haft tyfus, hjertelidelser, lever-nyre- og blæresygdomme, rheumatisme og endnu forskelligt andet i behandling og pleje.

Af de 167 personer, vi har haft i fuld pleje, var der 27, der før havde været hjulpet af os. Undertiden drejede det sig om tilbagefald, undertiden om ny optrædende sygdomme.

21 af vore syge måtte vi indlægge på hospitalet for at få dem opereret. Det drejede sig om mavelidelser, galdesten, brok, øjenlidelser og kvindesygdomme.

Meget foruroligende virker flere anfald af sindssyge af forskellig art, der næsten altid kan føres tilbage til sjælelige depressioner som følge af stor armod, arbejdsløshed, ulykkestilfælde, underernæring o. s. v. Vi måtte i årets løb tage os af 7 patienter, hvoraf 2 er helbredte, mens de 5 andre måtte anbringes på sindssygehospitalet.

I 1930 er udsigterne ikke gode. I den sidste tid er jo igen hundreder af kristne uddrevet af Tyrkiet. Til dels har de slået sig ned i Aleppos flygtningelejr. De har mistet al deres ejendom, ankommer ofte syge og i enhver henseende i en elendig tilstand.

Vi håber, at vi også i fremtiden vil være i stand til at hjælpe de forfulgte, hjemløse mennesker og ikke blive nødt til at skuffe nogen af dem. Så ofte har de nu set deres håb briste og har måttet gå bort med tomme hænder; måtte der i det mindste altid være en dør, som de ved, at de aldrig banker forgæves på.

Aleppo, den 12. April 1930.

Hedelodden fra Varde i Aleppo.

Mens jeg sad og udarbejdede beretningerne om nr. 31- 60 af vore skolebørn, fik jeg lyst til med det samme at fortælle lidt udførligt om de særlige forhold, hvorunder de lever.

De bor ikke som de andre inde i baraklejren, men ude i en ny bydel, der er anlagt lige ved vore enkeboliger, og de bliver ikke underviste i små, uegnede rum, men i en virkelig velbygget, godt indrettet skole. Denne bydel, ”den nye landsby” kaldes den, har en rigtig interessant tilblivelseshistorie, og vi har på en måde været medvirkende ved dens opståen.

Det har jo nu i en årrække været således, at hver vinter blev en hel del armeniere drevet ud af Tyrkiet, snart færre, snart flere; undertiden kom de fra en del af Tyrkiet, undertiden fra en anden.

For nogle år siden kom der en hel mængde fra Kharputegnen. De byggede sig ikke barakker som de fleste andre, men fik lov til foreløbig at slå sig ned i en stor, ufærdig bygning, der ligger ude nordøst for byen, nær ved det sted, hvor nu den nye bydel er vokset op.

Det var en foreløbig boplads, de havde fået. Bygningen tilhørte regeringen, og det var bestemmelsen, at den skulle indrettes til landbrugsskole. Som følge deraf hed det sig altid, at de skulle ud af den, og til sidst blev det til alvor. De var dybt fortvivlede og anede ikke, hvor de skulle flytte hen.

Det lykkedes dog den armenske biskop at få fristen forlænget endnu nogle måneder; han fik samlet nogle penge blandt velhavende armeniere i Amerika og opførte nogle huse på en grund, han købte derude ved haverne. Inden fristen udløb, kunne en hel mængde familier flytte ind i de huse og resten blev anbragt på anden måde, også foreløbigt; men de havde dog tag over hovedet.

Biskoppen havde imidlertid også fået nogle penge samlet til at bygge en skole for derude på grunden. Ganske vist kunne de ikke helt slå til; men vi hjalp ham lidt, og så stod der da snart en stor, dejlig skole. ”Alt for stor”, sagde folk i byen. ”Han er vist ikke rigtig klog. Hvem skal gå i den skole? Det kan man da kalde at ødsle med pengene i så trange tider”.

Så hed det sig, at han havde købt lige så meget jord til, og der skulle også bygges. Det var nu ganske vist hedelodden fra Varde, der var flyttet over til Aleppo; men det tog vi os vel i vare for at lade nogen vide. Biskoppen kunne købe billigere end vi, og han havde byggetilladelsen i orden, så uden formaliteter rejste vore enkehuse sig stille og upåagtet op af jorden.

Til sidst kunne det ikke mere skjules, at det var Miss Jeppe, der byggede. Nå, ja, så havde der jo været god mening i skolen. Den gik det strygende med; for der blev betalt gode og rundelige skolepenge for alle de fra Tyskland forsørgede faderløse børn, der nu sammen med deres mødre levede i enkeboligerne. Der var også tilskud fra de danske armeniervenner, så de fattige familiers børn ligeledes kunne blive underviste. Kort sagt, det var Miss Jappes skole. De, der mente, at det hele lå noget langt ude, blev færre og færre.. Til sidst tav de helt stille.

Imidlertid viste det sig, at den ”foreløbige” anbringelse af nogle af flygtningene ikke var videre holdbar, og flere kom der stadig fra Tyrkiet, der måtte igen ”gøres noget”.

Denne gang var det Nansen komiteen, der tog sig af sagen og købte jord lige ved siden af os. Det blev endda udtrykkelig fremhævet, at de havde købt på samme sted som Miss Jeppe, og at der skulle bygges i samme stil.

Det var flygtningene selv, der byggede husene, komiteen gav dem kun jorden på afbetaling, forresten på meget lempelige vilkår. Men der blev afstukket gader, og de kunne ikke kline hytterne op, som de ville. Modellen var vore enkeboliger.

Uheldigvis havde komiteen forsømt at anlægge kloakker, inden den lagde ud til bebyggelse, så der er ikke så rent og godt dernede, som der var; men nu lader det til, at elektricitetsselskabet får hele byens kloaksystem til bearbejdning, så bliver det også gjort derude.

Men kloak eller ikke kloak, bygget blev der. Alle de, der på nogen måde kunne skaffe sig penge til et hus, fik det rejst, og de andre lejede sig ind i alle slags huller. Så var den sag foreløbig ude af verden, dog kun for et år.

Det næste forår -1929- gjorde regeringen alvor af sin trussel: at bryde det dårligste kvarter af barak-lejren ned. Det var faktisk meget mere end modent til nedrivning; men det var også de allerfattigste, der boede i det, og der var jo jammer og elendighed. Hvor skulle de hen?

Igen købte Nansenkomiteen et stykke jord til i fortsættelse af det forrige, og de, der kunne, byggede på det. Men mange kom ikke længere end til murene. Det var dem, vi tog os af med tage, døre og vinduer.

Nu ligger der altså en hel ny forstad derude med butikker og bageri, og hvad der nu hører til. Skolen er allerede for lille. Næste år må vi indrette noget andet til nogle af børnehavebørnene. Heldigvis har vi nu et godt lokale inde på vor grund, der hvor vi før havde optagelseshjemmet. Så går det for en tid, senere kan der bygges en etage til.

I den dejlige skole går vore børn fra nr. 31 til nr. 60, og vi har indmeldt 30 nye til efter sommerferien (Nr. 101 - 130).

I år er

biskoppen ved at bygge en kirke lige ved siden af skolen. Det bliver en smuk kirke i gammelarmensk stil, den glæder vi os meget til. De Danske Armeniervenner har givet 1000 kr. til den, Dr. Lepsius Mission 1000 mark, og der samles stadig blandt armenierne. Vi får den nok snart under tag.

Grundstenen blev lagt i foråret ved en meget smuk og stemningsfuld fest under stor tilslutning fra befolkningen.. Jenny Jensen og jeg var naturligvis også med, vi er jo meget optaget af kirken og håber at få en rigtig god præst derud.

Vi er glade over, at vi har fået lov til at medvirke ved dens opbygning, alle børnene derude lever alle mangler til trods under ganske anderledes sunde kår end dem inde i baraklejren. Det er en stor velsignelse, at de er kommet ud derfra.

Aleppo, 26. juli 1930.

Karen Jeppe.

Sennepskornet.

Del hele begyndte med, at der i fjor efter et af mine første foredrag hjemme i Danmark kom en familie hen til mig og spurgte, om de ikke måtte få Lov til at sætte et barn i skole nogle år nede i Aleppo, hvis foretagendet da ikke oversteg deres kræfter.

”Med største glæde”, sagde jeg naturligvis, ”det er ikke så farlig dyrt, det kan De nok overkomme”. I en fart regnede jeg efter, hvad det kunne koste, bøger iberegnet naturligvis, og så tænkte, jeg ved mig selv, at der også gerne mangler et eller andet meget nødvendigt klædningsstykke, som barnet må have for at kunne gå i skole. 30 kr. om året var det resultat, jeg kom til. Imidlertid var der naturligvis kommet andre venner til, der skulle høre, hvad det var, vi drøftede. ”Lad mig endelig også få et skolebarn”, sagde både den ene og den anden, og jeg skrev navnene op og sagde pænt tak på børnenes vegne.

Jeg betragtede det dog kun som et udslag af de specielle interesser netop i den kreds. Jeg var nok meget optaget af den sørgelige kendsgerning, at der var så mange børn i baraklejren, der ikke kunne få ordentlig skolegang og således ikke blive udrustet til livet; men min tanke var nærmest at hjælpe skolerne på anden måde. Dog, dette lå i luften, atter og atter mødte jeg det samme spørgsmål, indtil jeg blev klar over, at det *skulle* være, så satte jeg det bevidst på mit program med komiteens billigelse.

Resultatet er blevet, at der er tegnet over 150 skolebørn, og det melder sig stadig flere "forældre".

Da jeg imidlertid kom hjem til Aleppo, var det midt i skoleåret, i lande med en så udpræget sommerhede begynder det altid efter de store ferier. Skolerne er fattige og små og kan ikke så let skaffe plads til så mange ekstra-elever, det må ordnes i sommerferien, så der eventuelt kan indrettes et klasseværelse mere eller ansættes en lærerinde til; men ved at fordele eleverne over alle lejrens skoler fik jeg de første 100 anbragt. Flere var der nu heller ikke anmeldt så tidligt, al der var nogen mening i at sætte dem i skole i år, eller rettere i fjor. For nu efter ferien kommer turen til det næste hundrede, og selvfølgelig finder vi plejeforældre til dem alle.

Imidlertid er jeg gennem dette arbejde med skolebørnene kommet i nærmere berøring med et helt nyt lag af lejrens befolkning, som jeg tidligere kun havde ringe kendskab til. Det var for mig en rigtig opdagelsesrejse, og det, jeg så, fyldte mig først med forundring, senere med forfærdelse. Ja, ordet er ikke for stærkt, lidt efter lidt groede det op i mig.

De børn kommer nemlig ikke fra de allerdårligst stillede hjem. Der er f. eks. ikke mange faderløse børn iblandt dem; takket vare Lepsius Missionens ihærdige og målbevidste arbejde har vi kunnet tage os af dem på anden måde. Deres hjem er heller ikke stærkt hærgede af sygdom eller anden særlig ulykke,

Børnene leger - ligesom danske Børn.

dem har vi allerede under vor forsorg og har gjort det nødvendige for deres børn.

Nej, det drejede sig her om hjem, der kun i de sjældneste tilfælde havde søgt vor eller andres hjælp, men som sad og sled sig igennem ved egne kræfter, og det er ganske utroligt, hvor dybe vande en armensk familie går igennem, inden den tænker på at bede om hjælp.

Dog magtede de ikke at sende deres børn i skole, med mindre de havde været så heldige at få en friplads.

Mest måtte de blive hjemme, og det fyldte far og mor med dyb bekymring, så da det blev bekendt, at der kunne fås gratis skolegang, så kom de frem, og selvfølgelig undersøgte jeg allerførst de enkelte hjemms forhold for at finde ud af, hvor meget de havde at leve af og hvor mange personer, der var i hvert af dem.

Jo flere tilfælde, jeg således fik kendskab til, jo større blev min forundring; for det var et helt særsyn at træffe på en familie, hvis indtægt kunne sætte dem i stand til at spise sig mætte, endsig da at få noget fra til klæder og husleje.

Vi har årelang erfaring om, hvad det her i Aleppo koster at mætte et menneske, vort suppekøkken er jo netop baseret på, at de, der har billetter til det, skal kunne spise sig mætte hver aften, hverken mere eller mindre. Det koster 3 kr. om måneden pro persona, og det er ved anvendelse af den størst mulige økonomi og omtanke, at det kan gøres så billigt. Enhver, der kommer på besøg der og spiser af maden, og som kender til husholdning i Aleppo, udtaler sin forundring over, at det kan gøres for den pris. Det er altså åbenbart så billigt, som det kan blive, og vi ved tillige af lang erfaring, at et barn behøver lige så meget til, altså i det hele 6 kr. om måneden, for at være forsvarlig ernæret. Hvad der er under dette, er absolut underernæring og må virke hæmmende på udviklingen.

Men jeg traf næppe en eneste familie, der havde en månedlig indtægt af 6 kr. pro persona, og da de jo dog havde klæder på kroppen og naturligvis også havde andre udgifter, og deres opgivelser ved nøjagtig undersøgelse viste sig at være helt rigtige, måtte jeg komme til det resultat, at de er permanent underernærede og det endda i høj grad. De får nærmest kun halvdelen af den føde, de skulle have, og hvilke følger det i det lange løb vil få for børnenes udvikling, kan man let nok tænke sig, skønt det først rigtig vil komme for en dag om en halv snes år, når de bliver voksne og skal til at tage livets byrder op. Den elendighed, vi så vil få at se, gruer man næsten for at tænke på.

Her står vi altså over for et helt nyt problem, som bydende kræver en løsning.

Da vi i komiteen derhjemme talte om skolebørnene, bemærkede frk. Sick, der jo selv har set forholdene i baraklejren: "Ja, det kan jo ikke nytte så stort, at vi sender de børn i skole, hvis vi ikke også sørger for, at de får tilstrækkelig ernæring, ellers kan de jo ikke udrette noget i skolen".

"Selvfølgelig", svarede jeg straks, "jeg skal nok sørge for, at vore skolebørn kommer til at spise i suppekøkkenet, hvis de trænger til det".

Se, det var nu let nok sagt; men jeg tænkte mig slet ikke, at der blev så mange skolebørn, og endnu mindre, at jeg skulle træffe så fattige forhold i så mange hjem. Det er vanskeligt at komme til bunds i armenernes trang, fordi de tier om den. I så henseende minder de meget om visse familier derhjemme i Danmark, som har kendt bedre dage, og som omhyggelig dækker over deres nuværende mangel.

Der er noget uendelig brødt og rørende over disse lidt tynde og blege børn i de tyndslidte, men rene og omhyggeligt reparerede klæder, siddende på skolebænken med de brugte bøger, der ligeledes ved stor flid og kunst hindres i at falde fra hinanden, med det billigst mulige papir og øvrige skolesager, og som alligevel lærer meget mere, end man under sådanne forhold overhovedet skulle holde for muligt.

De har nu også lysende eksempler i deres dårligt betalte lærere, der trods den ringe løn gør sig så megen umage med dem, og i far og mor derhjemme, der arbejder og anstrenger sig til det yderste for at holde hjemmet i nogenlunde stand. Det er i grunden utrolig heltemodigt alt sammen, og det fylder en med ærbødighed.

Varsomt træder man over dørtærskelen og søger at finde ud af, hvordan man bedst kan hjælpe hver enkelt familie. Undertiden er der sygdom tilstede, som hindrer enten far eller mor i at yde deres fulde bidrag til hjemmets opretholdelse. På det punkt har vi megen erfaring og kan måske afhjælpe et onde, som de selv længe har stået afmægtige overfor. Vi har også efterhånden fået god forstand på arbejdsmarkedet her, særlig for kvindernes vedkommende, så vi kan stå dem bi med råd og dåd. Garderoben kan vi også gøre en hel del for, og vi kan skaffe udveje for et utæt tag eller lignende: men der bliver endda mange tilfælde tilbage, hvor suppekøkkenet er den eneste udvej.

Hvor stort det befolkningslag eller det børnetal er, der falder ind under denne sidste kategori, ved vi endnu ikke, det er et slags uudforsket land for os; men hvad vi godt kan se, det er, at sennepskornet er ved at vokse op til et stort træ, og at der bliver mange reder at tilse.

På en måde kan det siges, at vi har grebet arbejdet i baraklejren an fra en kant af, og nu skridt for skridt trænger dybere ind i den. Først kom vi til de familier, der ellers slet ikke havde kunnet komme igennem

livet, til enkerne og de faderløse. Det problem er så omtrent løst her i Aleppo, ja, egentlig i Nord-Syrien, løst på en forholdsvis billig og meget tilfredsstillende måde, idet vi ikke tager enkelte børn, men hele familien med under vor forsorg.

Da vi imidlertid så problemets omfang og forstod, hvilke pengesummer det ville sluge, tog vi energisk fat på ved rettidig lægehjælp og anden pleje at begrænse dødeligheden blandt forældrene. Det blev en stor selvstændig virksomhed, og det lykkedes os virkelig ikke blot at holde liv i mange, men også at få dem i gang igen selv efter svære og udmattende lidelser.

Samtidig fordoblede vi vore bestræbelser for at skaffe lønnende beskæftigelse til dem, der kunne arbejde. Vor særlige indsats var der systuen og arbejdsanvisningskontoret.

Men nu åbnes der et nyt felt for os, og da vi engang har fået fat på det, er det umuligt at slippe det igen. Atter er det en børneskare, der bønfyldt ser på os.

Det er blevet sagt af adskillige kyndige mænd her i byen, at de fleste af de mange faderløse børn, der er under vor forsorg, ville være gået til grunde, hvis vi ikke havde kunnet tage os af dem. Sådan kan man ikke sige om denne nye børneskare. De havde kunnet *friste livet*. Det vi skal hjælpe dem til, er at *få noget ud af det*.

Lad os sætte det som vort mål, at de skal være således ernærede, at de virkelig kan få udbytte af undervisningen, at deres svagheder, dårlige øjne eller hvad det nu kan være, skal under lægebehandling, og at de skal have lov til at gå i skole i nogle af deres barneår. Samtidig vil vi naturligvis arbejde for, at skolerne kan blive så gode som muligt.

Det forekommer mig så naturligt, at det bliver Danmark, der tager denne sag op. Ligesom tyskernes egne erfaringer har ført dem til med særlig kærlighed at omfatte de børn, der ellers måtte gå helt til grunde, må det falde det danske folk naturligt at forbarme sig over dem, der har fået alt for små smuler tildelt fra livets bord, så små, at de hverken legemligt eller åndeligt kan blive mættet.

Vi plejer jo selv at blive mætte og endda have noget tilovers, og en lille del af det ville være nok til at mætte dem; for de er så utrolig nøjsomme. De er ikke vokset i fed jord ved rige, rindende vand-strømme, men i en tør, mager jordbund, så de har dybe rødder og evne til at drage fuld næring både til legeme og sjæl af alt det, de får. Dog nu, da selv deres ringe behov ikke kan tilfredsstilles, så de sygner hen og forkrøbles, nu er det på tiden, at vi lader en lille del af vore vandstrømme risle hen over dem, så de kan skyde friske, grønne skud og blive en sund, stærk gren på menneskehedens store træ, i stedet for et arnested for alskens sygdomme, der siden kan blive en af årsagerne til hele træets ruin.

Der er frønnede pletter nok på vort træ, det kan vi alle se. Lad os forsøge på at rense en af dem ved at give det frisk tilførsel af næringsstof, mens tid er.

Aleppo, den 5. September 1930.

Karen Jeppe.

Armenierne i Eufrat-egnen.

Årtiet 1914-1924 har præget sig dybt i menneskehedens erindring. Der findes næppe noget menneske og endnu mindre noget folkeslag, som ikke er blevet draget med ind i de frygtelige begivenheder; talløse menneskeliv blev tilintetgjort på vanvittig måde, og så mange værdier blev ødelagt eller gik op i røg og

flammer, at virkningen sporedes overalt og længe efter, at det sidste skud var affyret, ja, vi sporer den endnu alle vegne. Hele den civiliserede verden er rystet som af et vældigt jordskælv, og vi må grave os igennem store grusdynger for at komme til den klippe, hvorpå et liv kan grundes på ny.

Men mens man med fuld sandhed kan sige, at hele verden har del i den fælles lidelse, har på den anden side virkningerne været særlig skæbnesvangre på enkelte steder. Næppe et eneste andet folk har gennemgået sådanne trængsler som det armenske, og det har endda slet ikke taget del i krigen.

Her skal ikke tales om de rædsler, som under krigen er blevet udøvet mod armenierne, men kun om følgerne deraf. Af de to millioner armeniere, der før krigen levede i Tyrkiet, er en million døde, på forskellig vis pint ihjel af tyrkerne, og de overlevende er, bortset fra nogle få tusinde, som bor i Konstantinopel, berøvet alle deres ejendele og fordrevet fra deres hjem.

Da hele folket før krigen kun talte 4, 5 millioner, af hvilke mange levede under slette kår - der døde f. eks. i hundredtusindvis af sult i Rusland -, betyder det ikke blot meget alvorlige tab for folket, men det ville for en mindre modstandsdygtig nationalitet have været den rene undergang. Man forstår næsten ikke, at armenierne endnu eksisterer, at de ikke alle er døde eller har opgivet kampen for tilværelsen.

For de armeniere, der levede i Tyrkiet, kom katastrofen ikke med et slag; forfølgelserne standsede kun fra tid til anden for derpå atter at sætte ind med fornyet kraft. I 1915 kom de store deportationer. De var så umenneskelige i deres art, at man endnu næppe kan tro på deres virkelighed, selv ikke, når man har været med til at opleve dem. Det forekommer en som en ond drøm. De var navnlig rettet mod befolkningen i Tyrkiets gammelarmenske provinser, der næsten blev fuldstændig tilintetgjort. Derimod forblev et hundrede tusind armeniere i Kilikien i live. De blev ikke som de andre drevet ud i ørkenen og nedhugget der, men deporteredes til Syrien. Der fandtes dog også efter våbenstilstanden nogle spredte rester i de syriske byer, enkelte soldater kom tilbage fra hæren, og endelig var en del også blevet inde i Tyrkiet; helt havde tyrkerne ikke fået dem udryddet.

Det store amerikanske hjælpeselskab, Near East Relief, tog sig af flygtningene; mange af dem drog atter tilbage til deres hjem, særlig de fra Kilikien, der var besat af franskmændene, og der begyndte de så at genopbygge deres ødelagte hjem.

De fleste familier var splittet ad. Når man ved optagelse af forældreløse børn går forældrenes historie efter, kan man iagttage, hvor få ægteskaber der forblev uforstyrrede. Det var sjældent, at manden fandt sine kære igen, når han vendte hjem fra hæren eller vovede sig frem af sit smuthul. De var døde eller forsvundne. Så tog han en anden hustru, der ligeledes havde mistet sine kære; men på den vis blev hjemmene atter bygget op.

I Syrien var der kun forholdsvis få armeniere tilbage. De var enten draget til deres tidligere hjem eller udvandret til Amerika eller andre steder, for det meste for at slutte sig til deres eventuelle pårørende. Man kunne ikke sige, at der her var et egentligt flygtningespørgsmål.

Ganske anderledes stillede forholdene sig, da franskmændene atter gav tyrkerne Kilikien tilbage. Så kom i årene 1921-22 og 1922-23 armenske flygtninge i tusindvis og atter tusindvis over til Syrien. I Aleppo, som dannede den naturlige indgang, kunne de hverken finde bolig eller beskæftigelse; det var frygtelige år. Efter armenierne fra Kilikien, som flygtede for tyrkerne, kom i 1923-24 nye skarer, der var blevet udvist fra andre egne af Tyrkiet. Der var også en mængde grækere iblandt. Det var en situation, man følte sig ganske magtesløs overfor.

Efterhånden klaredes forholdene. Grækerne blev ført over til Grækenland, og en del af armenierne udvandrede. Af de omtrent 200,000, der efterhånden kom ind i Syrien, er ikke engang 100,000 blevet der, og de er mere eller mindre fordelt over hele Syrien.

I begyndelsen blev næsten alle flygtningene i byerne, men der kunne de ikke tjene til deres underhold, og de sank som oftest ned i stor armod. De turde i ikke betro sig til de muslimske bønder eller beduinerne i

landsbyerne; de havde oplevet for meget rædselsfuldt og ville nu ikke bort fra byerne, hvor de i hvert fald følte sig sikre for livet.

Den daværende franske kommandant i Nord-Syrien, general Billotte, som udmærkede sig ved sit vide blik, sin administrationsevne og sin store menneskelighed, havde megen interesse for de ulykkeliges skæbne og var rede til at gøre et stort arbejde for at bosætte en del af dem i Eufratdalen, som var lidet beboet og hovedsagelig blev gennemstrejfet af beduiner; det lykkedes ham dog ikke at overvinde armeniernes mistro og frygt, hvad der i og for sig var forståeligt nok. De var jo dog for ikke mere end 4-5 år siden blevet bosat i Kilikien af franskmændene og kort tid efter ladt i stikken af dem.

Bange for beduinerne var de også. Under krigen havde armenierne været fredløse, enhver kunne slå dem ihjel eller gøre med dem, hvad han ville, og heller ikke før krigen havde de nogensinde været rigtig beskyttet af loven; at slå en armenier ihjel havde i Tyrkiet altid været en bagatel, som sjældent blev straffet. Og det franske herredømme blandt beduinerne var også dengang - omkring 1923- kun ringe befæstet. Det var altså intet under, at armenierne modsatte sig forslaget. Måske havde general Billotte haft mere held med sig, hvis han ville have bosat dem langs kysten; men han så klart, at den virkelige fremtid lå i Eufrat-egnen. Der fandtes der også betydelige jordområder, hvorover staten kunne disponere. Det var en smuk tanke, men desværre i øjeblikket ikke gennemførlig.

Alligevel blev bosættelsen af armenierne begyndt netop i Eufrat-egnen og ikke så længe efter. For at muliggøre det måtte kræfter og tanker sættes i bevægelse fra forskellige egne af verden. Man må undre sig over, hvor mange forskellige kræfter der må virke sammen for at opnå et resultat, selv om det rigtige øjeblik er inde.

Det internationale Forsoningsforbund, en beduiner-pasha og en flok bønder fra Garmudsch, en landsby i nærheden af Urfa, tog alle del deri. Mellem det var vi formidlere, og endelig deltog også Folkeforbundet, der gennem sin udsending gav planen det nødvendige rygstød og den fornødne myndighed.

Det internationale Forsoningsforbund, som ser en af sine opgaver i ud fra sin ånd at bidrage så meget som muligt til løsningen af efterkrigs-spørgsmålene for således at befæste verdensfreden, havde også beskæftiget sig med det armenske spørgsmål og udarbejdet et forslag, hvorefter armenierne skulle bosættes blandt muhammedanerne og sammen med dem være medlemmer af Folkeforbundet, som ved sin fredelige og forsonlige ånd skulle hidføre en venlig stemning mellem de to folk.

Et sådant forslag var allerede blevet overgivet til Folkeforbundet, der end ikke havde svaret forslags-stillerne. Man må jo også indrømme, at det var noget svævende; der manglede alle angivelser af, hvor armenierne kunne bosættes, og hvorledes hele foretagendet skulle finansieres; det var ikke let for Folkeforbundet at tage stilling dertil.

Men forslaget var af Forsoningsforbundet også blevet tilsendt mig, og kernen deri tiltalte mig. Jeg så, at der deri åbnede sig en dør for de fra Tyrkiet fordrevne armenske bønder. De tidligere byboere, i særdeleshed håndværkerne, tilpassede sig forholdsvis let efter erhvervslivet i Aleppo og fandt også efterhånden beskæftigelse, hvorimod bønderne stadig sank dybere ned i håbløshed. Det var måske nok muligt på denne basis at få dem bosat blandt araberne, det ville også være en sand velgerning både for disse og overhovedet for hele Syrien, da de økonomisk dygtige armeniere utvivlsomt ville hjælpe araberne til mere indbringende landbrugsmetoder. Og det var jo allerede dengang klart for enhver, at dersom Syrien skulle kunne eksistere som et selvstændigt land, måtte landbruget ophjælpes meget.

Tidligere havde Syrien, som kystland for det indre asiatiske Tyrkiet, levet af transithandel og af forædlingsindustri. Væverierne i Aleppo fandt f. eks. deres marked i alle egne af Tyrkiet, ved Vansøen såvel som i Bagdad. Nu gik toldgrænsen tæt bagom Aleppo, og den var for det meste ganske lukket; det gjaldt derfor om at søge andre erhvervsmuligheder.

Alle i Syrien *talte* om landbruget, men ingen vovede at gå alvorligt i gang dermed, spørgsmålet om sikkerhed dukkede stadig op på ny, kapitalen forblev i byerne, skønt den ikke mere fuldt ud kunne finde anvendelse. En eller anden måtte begynde og ramme en pæl gennem betænelighederne, ellers kom man ikke af stedet. I 1923 opholdt jeg mig nogle måneder i Europa for at gøre propaganda for mit arbejde, og netop på den tid havde Forsoningsforbundet henlagt sin internationale konference til Danmark. Jeg var blevet indbudt til denne konference for at drøfte den armenske sag, med det resultat, at den svenske afdeling, hvis leder er Dr. Natanael Beskow, besluttede sig til at vove et forsøg i Syrien. Man ville anstrenge sig for at skaffe den nødvendige kapital, medens jeg skulle sætte sagen i vej herude. Naturligvis rådede enhver mig til at gå til kystlandet og begynde der. De politiske forhold i nordlandet syntes mig dog for usikre, fordi man stadig frygtede, at Antiokia-egnen kunne blive givet tilbage til Tyrkerne.

Mod syd ved Beirut var jorden for dyr og landet i det hele taget tæt befolket, og når man vil kolonisere, skal man i hvert fald ikke gå derhen, hvor alt allerede er taget i besiddelse. Jeg fandt altså absolut intet passende i kystlandet.

Det manglede heller ikke på folk, som tilbød mig noget i Eufrat-egnen; men jeg vovede ikke at tage derhen, før beduinerhøvdingen, Hadjim Pasha, meldte sig.

Hadjim Pasha var en af de tre Anase-Sheiker, som i sommertiden drog igennem Eufrat-egnen, og hvis indflydelse endnu dengang var meget stor. Hadjim og Medjem var fætre og gode venner, hvorimod de lå i blodfejde med deres fjernere slægtning, Meswede.

Under kampene mellem tyrkerne og franskmændene, da det endnu syntes usikkert, hvem der ville beholde overmagten i Eufratdalen, var Hadjim og Medjem blevet enige om, at Hadjim skulle gå med tyrkerne, Medjem derimod med franskmændene; den, der havde sluttet sig til den sejrende part, skulle derefter sørge for, at den anden blev benådet. Kampen fik nu det udfald, at tyrkerne trak det korteste strå, og Hadjim var altså kommet på den gale side. Hans optræden blev ganske vist tilgivet ham af franskmændene, men betragtedes dog en tid lang som politisk mistænkelig.

Fejden med Meswede førte til en mængde strejftog og beduiner-røverier, så at han ikke kom rigtig til ro. Og han befandt sig overhovedet i en stilling, som han ikke kunne overse, hvad der ofte gjorde ham usikker og famlende, så at han ikke vidste, hvad han skulle beslutte sig til; derfor blev det ofte hævdet, at han var hyklerisk og upålidelig.

Det, der først og fremmest gjorde Hadjim urolig, var følelsen af, at det efterhånden var ved at tage en ende med beduinlivet, og at han og hans måtte indstille sig på en anden levevis. Denne anden levevis kunne naturligvis kun være landbrug, men hvorledes han skulle iværksætte denne overgang, var et stort problem. At han beskæftigede sig så indgående dermed, var det bedste bevis for, at han var langt forud for de fleste af sine standsfæller i klogskab og indsigt.

Under krigen havde han på mere eller mindre lovlig vis skaffet sig jord; men til rigtig at kunne få udbytte af den manglede han kendskab og frem for alt redskaber og pengemidler. Han var nemlig, som næsten alle beduin-sheiker, i dyb gæld.

Beduinernes liv har længe ikke været, hvad det engang var. Tidligere var bønderne helt og fuldt i deres hænder, de kunne udsuge dem efter forgodtbefindende eller simpelthen afgræsse deres marker. Nu er de henvist til stepperne og til deres kvægavl. Deraf må de leve, og det falder vanskeligt, især i de tørre år, når steppen ganske tørrer hen, og dyrene i tusindvis dør af tørst.

Sværest har sheikerne det; det ligger dem endnu dybt i blodet, at de må sørge for deres folk. I denne kamp for pasha-værdigheden med det ansvar, der følger dermed, synker de ned i gæld. Deres uerfarenhed på mange områder gør det ganske af med dem, de bliver et let bytte for byernes ågerkarle.

Således var Hadjim Pasha politisk set ikke ganske uangribelig, forgældet, usikker med hensyn til den øjeblikkelige stilling, og det endnu mere, hvad fremtiden angik, og endda alligevel et hæderligt menneske, som endogså tillod sig den luksus at have idealer.

Igennem bønderne fra Garmudsch kom vi i forbindelse med hinanden.

Garmudsch ligger ikke langt fra Urfa; før krigen, da alt blev beregnet i ridetimer, hed det: ”En god times æselsridt”.

Det var i vid omegn den eneste armenske landsby, alle andre landsbyer i nærheden af Urfa var enten beboet af kurdere mod nord eller af arabere mod syd; netop der var sprogrænsen.

I sammenligning med de muhammedanske landsbyer kunne Garmudsch næsten betragtes som en by; der var gode stenhuse, noget ganske andet end lerhytterne i de øvrige landsbyer, og gader, var de end smalle og med en dyb rendesten i midten. Der fandtes også håndværkere samt et marked, hvor man kunne købe alle slags varer; de omkringboende kurdere havde været ”i byen”, når de havde foretaget deres indkøb i Garmudsch. Men de, der boede længere borte, behøvede ikke at ulejliges sig så langt, Garmudsch-bønderne bragte dem på æsler de sager lige til døren, som deres hjerte kunne begære. Det var ganske vist ikke meget, en sådan nøjsom kurdisk eller arabisk bondes hjerte begærede, især ikke dengang i den gode, gamle tid før krigen: nu og da et stykke klæde, lidt petroleum, kaffe eller sukker, og, når det kom højt, et par agurker eller tomater eller nogle druer. Det faldt aldrig folk ind selv at dyrke disse gode sager; men det var en delikatesse at spise dem, og så gav man gerne uld, smør eller hvede for dem. Forholdsvis dyre var de tilmed, alle de lækre sager; men det var også et slid at bringe dem så langt på æsler og ikke uden fare. Det skete fra tid til anden, at sådan en lille karavane blev derude og aldrig mere sås i Garmudsch; men, i det store og hele forstod bønderne at finde sig til rette med muhammedanerne, mægtige sheiker, f. eks. den frygtede Ibrahim Pasha, trådte undertiden i skranken for dem og svor blodhævn mod enhver, der dræbte en Garmudsch-bonde. Man kunne næsten ikke komme ud af det uden disse karavaner, særlig hos beduinerne blev de længselsfuldt ventede. For Garmudsch-bønderne var denne tuskhandel en af de vigtigste indtægtskilder. De dyrkede ikke meget hvede, derimod havde de store frugthaver, haver med grøntsager og velpassede vingårde, og de var mellemmand mellem Urfa-købmændene og det store opland.

Under krigen klarede Garmudsch-folkene sig forholdsvis tåleligt. Deres bedste mænd blev ganske vist dræbt, og de blev næsten alle deporterede og naturligvis berøvet deres ejendele, men da de store myrderier fandt Sted i ørkenen, var kun nogle få af dem med, de var blevet drevet videre og delvis i god behold ankommet til Mossul, hvor de kunne leve ugenert i landsbyerne. Men alt i alt er kun 25 % af den oprindelige befolkning tilbage, de øvrige er døde af deres lidelser. Således er det gået en landsby, hvis indbyggere blev skånet, så kan man tænke sig til, hvorledes det så ud andetsteds.

Efter krigen vendte en stor del af de overlevende Garmudsch-bønder tilbage til deres hjemby, kun en lille del blev i Irak og bosatte sig i nærheden af Bagdad. De hjemvendende fik en del af deres grundejendomme igen, selvfølgelig ikke de bedste, de var blevet annekterede af indflydelsesrige tyrkere; men de kunne dog altid slå sig igennem og begyndte på atter at hygge det ødelagte op. Men i vinteren 1923-24 blev også Garmudsch-bønderne drevet ud af Tyrkiet, og de kom foreløbig til AIepo.

Da denne kundskab nåede til Hadjim Pasha, tog han straks til byen. Han ville bosætte Garmudsch-bønderne i sin største landsby, Tel-Samen, og drømte allerede om at lade et nyt Garmudsch opstå der. Med de stærkt konservative arabiske bønder kom han ikke ud af stedet, nu ville han forsøge med armenierne.

Hadjim var naturligvis ikke bønderne ukendt, de var gode venner med ham som med de andre sheiker, han havde også ofte beskyttet dem under krigen. Men alligevel syntes det dem alt for voveligt sådan uden videre at udlevere sig til ham. Slå dem ihjel ville han vel ikke, og han ville rimeligvis også prøve på at hindre andre i at gøre det; men de kendte de arabiske bønders lod og vidste, at de ville blive udsuget af pashaerne lige til

det yderste. Derfor sagde de, at de nok ville komme, men kun i tilfælde af, at Misak ville drage med dem. Det havde Hadjim Pasha ikke det ringeste imod, tværtimod, nu drejede det sig kun om, hvorvidt Misak ville. Misak er min plejesøn, og i Garmudsch-folkenes tanker var vi to et uadskilleligt begreb. De havde lært os at kende før krigen, fordi vi havde haft vor sommerbolig i Medjeide, et bakkeland nord for Garmudsch. Da vi i 1909 købte os ind i denne Egn, hørte den til de mest berygtede, Karavanerne vovede sig næppe derigennem ved højlys dag, selv ikke, når de var mange sammen. Derfor kunne vi købe et stort grundareal der for næsten ingenting, vi plantede et vingård derpå og indrettede os for sommeren. Men den omkringboende befolkning havde oplevet, at Medjeide i de få år fra 1909 til verdenskrigen var blevet fuldstændig forandret, talrige vingårde var blevet plantet i dalene, hjordene græssede i dybeste fred på bakkerne, og kvinder og børn kunne komme og gå, som de ville. Forholdene i Medjeide var blevet et helt ordsprog. Intet menneske tænkte overhovedet på fare der. Og at det var kommen så vidt - hovedsagelig fordi vi havde forstået at gøre os gode venner med alle mennesker rundt omkring - det vidste ingen bedre end Garmudsch-bønderne. Hvis altså Misak ville komme, så ville der naturligvis opstå et nyt Medjeide i Tel-Samen, og de ville uden betænkning drage derhen.

Hadjim kendte også Misak, og det lå ligeledes ham på hjerte at opbygge et "Medjeide", derfor opsøgte han sammen med Garmudsch-bønderne Misak. Misak sagde naturligvis: "Jeg må spørge min mor!" og således kom spørgsmålet frem for mig.

Da jeg havde talt med Hadjim, var det mig straks klart, at det var her, kraften skulle sættes ind, og dette indtryk forstærkedes yderligere ved en rejse til Tel-Samen, som jeg foretog i april 1924.

En Rejse til Tel-Samen! Ja, det er nutildags en dagligdags begivenhed; men dengang var det ikke således; da betænkte man sig to gange. Nogen tid forinden havde vi under redningsarbejdet haft et tilfælde, der gjorde det ønskeligt at sende en eller anden til denne egn for at anstille efterspørgsler. Vi kunne imidlertid kun tænke os et menneske, der ville påtage sig dette, og da han på det tidspunkt ikke var til at få fat i, måtte vi opgive det. I Meskene-bjergene hørte man hyppigt om røveriske overfald, og på et kort, som var udarbejdet under den engelske besættelse, stod der skrevet ved denne egn: "Wild Arabs", det var altså meget lovende. Men vi rejste dog af sted under ledsagelse af pashaen, og, hvad der var hovedsagen, vi kom også hjem igen. Urfa lå på den anden Side af Eufrat, derude i det egentlige "Asien" følte vi os hjemme, så vi drog af sted med godt humør. Jeg rejste i min egen automobil, som, fordi jeg dengang var Folkeforbundets kommissær, bar dettes mærke, kort bagefter kom pashaen i sin automobil, og hvor underligt forekom mig ikke denne forbindelse mellem Folkeforbundet, den allernyeste institution i vor moderne tid, og beduinerpashaen, repræsentanten for et af vore allerældste kulturtrin. Bortset fra automobilen var hans levevis jo endnu næsten den samme som for årtusinder siden. Og alligevel, var hans verdensanskuelse ikke blevet en anden, var han vel ikke kommet. til os med denne Sag.

Ved Eufrat ved Rakka traf vi på det franske militær, og vi blev sat over af militærfærgen, hvad der var meget behageligt; thi de indfødtes færge, der var velegnet for kameler og får, havde endnu ikke tilpasset sig efter automobilerne. Og således kom vi til sidst over til "det forjættede Land", Mesopotamien.

Derefter gik det nordpå, til Balikfloden. Næsten en hel time kørte vi gennem steppen, som ikke er beboet og heller ikke egner sig dertil, fordi jordbunden er saltholdig og derfor tørrer ganske hen i sommermånederne, hvis den ikke bliver vandet. Men ikke langt derfra ruller Eufrat sine vandmængder, ad havet til, og disse vande ville være fuldkommen tilstrækkelige til at forvandle hele steppen til hvedeland. Men Eufrat ligger temmelig dybt i sit leje, så der skal storkapital til for at gøre den nyttig, og så langt er man endnu ikke nået. Omsider kom vi til store damme eller små søer, og endelig kom også Balikfloden til syne og ved dens bredder nogle sparsomme hvedemark. Vi var nået til Tel-Samen. Noget højere oppe var en primitiv dæmning, ved hjælp af hvilken vandet blev fordelt til de forskellige marker. Dæmningen var kun bygget af græstørv, og vandet brød stadigvæk igennem; de af de arabiske bønder, der i øjeblikket havde overmagten og

derfor også beherskede vandet, stod ved dæmningen med deres geværer for at forsvare den mod ethvert angreb, medens en lang række kvinder kom vandrende med græstørv på hovedet for atter at stoppe de huller, hvorigennem vandet stadig slap bort.

Det var os straks indlysende, at pashaen havde ret, når han mente, at man intet ordentligt landbrug kunne gennemføre i Tel-Samen uden en fast dæmning, og at føre armenierne herud ville være ganske umuligt, de kunne ikke begynde med at strides med araberne for vandets skyld, den sag måtte ordnes først.

Men på den anden side kunne han heller ikke fremskaffe alle pengene til dæmningen. Det første, vi blev enige om, var derfor, at vi ville bidrage med halvdelen til opførelsen af dæmningen, og at vi til gengæld skulle have retten til visse arealer. Der blev udfærdiget en lovformelig kontrakt, og den blev også gennemført. Hadjim betalte virkelig halvdelen af omkostningerne, ca. 500 pund; men det interessante er, at man her til lands indtil den dag i dag ikke vil tro, når jeg fortæller, at han har betalt og i det hele taget overholdt kontrakten helt og fuldt, som den blev afsluttet.

Han forpligtede sig også til i enhver henseende at beskytte armenierne og at betale bosættelsesomkostningerne, d. v. s. rejsen til Tel-Samen og opførelsen af husene. Plovdyr ville han også gerne give dem; men det kunne han simpelthen ikke. Han havde nogle spand okser hos araberne; men dem fik han ikke tilbage, og penge til at købe andre for havde han heller ikke. Derimod gav han noget sædekorn, og vi har så hjulpet til med resten.

Straks efter min tilbagekomst til Aleppo rejste de første 30 bønder til Tel-Samen, idet de foreløbig efterlod deres familie i Aleppo, indtil de nogenlunde havde fået indrettet sig boliger. Bagefter rejste kvinder og børn derud, og det er betegnende for deres formueforhold, at de 30 familier med al deres ejendom kunne være på en enkelt stor lastautomobil og en Ford-vogn. Det vil sige, at de, udover det allernødvendigste sengetøj, overhovedet intet ejede. De havde også kun få børn, og de var alle små, først født efter deres tilbagekomst fra deportationen; de, der var født før krigen, var med ganske få undtagelser døde. Hvad de bragte med ud af Tyrkiet, var egentlig kun den nøgne krop.

Da mændene derude ingen plovdyr fik, havde de taget fat med spaderne og anlagt nydelige køkken-haver, der vakte arabernes forbavselse. Naturligvis også deres begærlighed, hvad er ikke en saftig agurk for en herlighed på den tørre steppe; men Hadjim lærte dem snart, at de skulle holde deres fingre fra haverne, og efterhånden forstod de det.

Samtidig fik armenierne arbejde ved den store dæmning, der nu blev bygget over Balik, og som med et slag ændrede hele vandingsproblemet fra grunden af. Nu var der ikke mere at strides om, vand-fordelingen fandt sted ganske automatisk, og alle fandt det vidunderligt.

Det mærkværdigste var endnu tilbage, og det var en traktor. Da det ikke blev til noget med plovdyrene, og årstiden skred frem, sendte vi en motorplov derover. Ganske vist med stor vanskelighed, ved Rakka var det lige ved, at den sammen med færgen var svømmet til Bagdad. Det skyldtes kun en fransk officers energi, at den i sidste øjeblik blev reddet. Han sprang med hævet revolver i vandet: "Efter mig, alle mand"; de måtte med det gode eller med det onde ud alle sammen, og færgen blev atter trukket ind til landgangsbroen.

Endelig var traktoren i Tel Samen. Med lydelig brummen rev den store strækninger op. Araberne måbede over den som over et af de syv vidundere. Det var virkelig ejendommelige folk, der var kommet herud, det var sikkert ikke rådeligt at spøge med dem.

Bønderne byggede deres huse, ganske simple lerhytter, der så godt som intet kostede; men på den anden bred af den største dam rejste administrationsbygningen sig, også et yderst simpelt hus, men underfuldt i deres øjne, med glasvinduer og fladt tag, ikke i myretueform som bønderhusene, og det blev oven i købet hvidtet, så at det skinnede langt ud i landskabet.

Og hvad var det ikke for folk, der kom og gik i det hus, de franske officerer, pashaerne, de arabiske regeringsembesdmænd, og hvem der ellers betød noget. Alle drog de derhen for at besøge Misak. Alle levede i gæstevenskab med ham, og gæstevenskab er i beduinernes verden et af de stærkeste bånd.

Det viste sig da også ved enhver lejlighed, at de alle holdt med ham. Da nogle af Medjems kameler engang havde forvildet sig ind i en hvedemark, sad Hadjim ganske koldblodig foran det hvide hus og skød dem ned, og Medjem tog ham det ikke ilde op. For et par kamelers skyld bryder man ikke venskabet.

På sådan vis lærte steppearaberne, beduinerne og fellaherne (de agerbrugende arabere), at der her var trukket en grænse, som de ikke kunne overskride. Nybyggernes ret var uangribelig. Ganske vist gik det ikke af uden store vanskeligheder, det tog på Misaks nerver, han måtte bruge alle midler og stadigvæk sætte sin ret igennem uden at blive uvenner med nogen. Han turde aldrig blive den lille.

Hvorledes han opnåede det, er hans hemmelighed. Hvorledes en personlighed udøver sin indflydelse, kan man for det meste ikke sige. Ganske vist, han havde gode kort på hånden, bag ved ham stod den fremmede kvinde, som man fra tid til anden så derude, og bag ved hende atter andre, som man ikke så og ikke vidste, hvem var; thi hvem var Folkeforbundet? De fleste kendte ikke engang navnet; men jo mere ubegribeligt, des mere ærefrygtindgydende.

Men hvad havde det alt sammen nyttet, hvis Misak ikke havde vidst, hvorledes han skulle affinde sig med hver enkelt. Det gik ganske som i Medjeide, han satte sin vilje igennem til alle sider, og ikke blot havde de respekt for ham; men han vandt også alle sine omgivers venskab.

Garmudsch-bønderne havde ikke forregnet sig, de var i sikkerhed derude. Allerede den første sommer blev 60 familier bosat i Tel-Samen, og nogle få vovede sig endog af sig selv til en nærliggende landsby, hvor de arbejdede for Medjem Paseha. Det var jo heller ikke vor hensigt ligefrem at grundlægge en armensk landsby i Tel-Samen, vi ville derimod åbne egnen for armenierne, så at de ikke alene kunne drage omkring der overalt uden frygt, men også bosætte sig der.

Armeniernes økonomiske dygtighed og tilpasningsevne lettede os arbejdet meget. Allerede den næste sommer, i 1925, var bønderne i Tel-Samen nået så vidt, at de kunne købe plovdyr selv, og siden 1926 ejede de også sædekorn. Nu kunne vi rette vor opmærksomhed mod den næste koloni, Charb Bedros.

Denne landsby ligger ligeledes ved Balikfloden, men betydelig nordligere, ikke ret langt fra den tyrkiske grænse. Der arbejdede vi ikke i forbindelse med en pasha, men vi lejede den ganske simpelt af ejerne, foreløbig på 3 år.

Det var ejendommeligt for denne koloni, at foruden Garmudsch-bønderne blev der også bosat mange af de armenske unge mennesker, som ved Folkeforbundets redningsarbejde var blevet ført tilbage til deres folk. De var i deportationstiden faldne i hænderne på muhammedanerne og var vokset op blandt dem, adskilt fra deres slægtninge. For det meste havde de været slaver, og i reglen var de også blevet tvunget over til islam. Deres tilbagekomst til deres folk betød samtidig tilbagevenden til kristendommen.

For størstedelen var de kommet til os fra de muhammedanske landsbyer. Landsbylivet, som de nu var vant til, tiltrak dem, og det var svært for dem at tilpasse sig efter bylivet.

I begyndelsen vidste vi ikke, hvorledes vi skulle hjælpe dem; nu var vi så vidt derude, at vi ingen betænkeligheder nærede mere; vi førte dem tilbage til den verden, der var dem bekendt, og de kunne genoptage det landsbyliv, de holdt af, nu ikke som muhammedanernes slaver, men som frie kristne bønder. Det varede heller ikke længe, før de selvstændig kunne overtage ejendommenes drift, og allerede i 1928 blev otte af dem gift. Brudene blev alle sammen hentet fra vort hus; det var befriede piger, der nu vendte tilbage til landsbyerne som armeniernes hustruer, medens de tidligere havde været muhammedanernes slavinder. Kolonien, som først kun bestod af to adskilte gårde, hvor alle de unge mennesker boede sammen, fik nu talrige små tilbygninger udenfor murene, det var de nye hjem. De så næsten ud som kyllinger, der efterhånden vover sig længere bort fra hønen.

Tilbygningerne formerede sig. Nye ægteskaber blev indgået, flere nybyggere kom til; men landsbyen har stadig et centrum i den oprindelige hovedbygning. Der bor også læreren, som om dagen underviser de øvrige beboeres småbørn; vore er jo endnu ikke så vidt, men flokken vokser godt. Men i stedet for indfinder deres fædre og ofte også deres mødre sig til aftenskolen, og hele landsbyen forsamler sig i bygningens forgård lørdag aften og søndag formiddag. Lørdag er sangaften, så bliver de vidunderlige armenske sange sunget, og der bliver fortalt armensk historie. Om søndagen læser læreren op af bibelen, og der føres opbyggelige samtaler.

Hvis en eller anden er syg, ligegyldigt om det er en armenier eller araber, indfinder han sig også ved hovedbygningen, og læreren, der har arbejdet temmelig længe ved "Røde Kors" og derfor har lært en hel del praktisk sygepleje, hjælper da, så godt han kan.

I dagskolen sidder i øvrigt ikke blot armenske børn, også et par små arabere har fundet vej derhen, og så længe vi endnu ikke er i stand til at hjælpe dem til deres egen skole, lader vi dem blive der.

Men vi ville gerne hjælpe dem til en skole og også til meget andet godt og ønskeligt. Thi jo længere vi er derude, des mere vokser araberne sig ind i vore hjerter.

Allerede efter det første par års forløb begyndte Misak at fortælle mig om deres bedrøvelige skæbne. Hvor fattige og forgældede de var, hvor helt og fuldt værgeløse overfor de store, hvor gammeldags i deres arbejdsmetoder og hvor gyseligt uvidende. Hvorledes kunne man hjælpe dem? Spørgsmålet blev mere og mere brændende for ham.

Og når man stadig har et mål for øje, så er det virkelig, som om man ganske umærkeligt rykker dette mål nærmere.

Araberne følte Misaks kærlighed til dem, og uden egentlig at kunne gøre sig regnskab derfor søgte de stadig hyppigere til ham, når et eller andet var kommet i uorden for dem. Han var jo nu også efterhånden blevet en nær ven af alle de "store" og kunne således ofte gøre sin indflydelse gældende overfor dem, altid til gunst for de stakkels undertrykte bønder.

Armeniernes eksempel virkede. Araberne aflurede dem deres arbejdsmetoder, efterhånden opstod der små arabiske haver langs med Balikfloden, og de voksede og blev større og mere frugtbare. Hadjim Pasha anlagde en hel lille poppellund og plantede frugttræer. Når man nu nærmer sig Tel-Samen, fremhæver lundens grønne silhuet sig meget tydeligt, den giver hele landskabet et nyt, fortryllende præg. Ved Siden af ligger Hadjims påbegyndte hus. Det blev desværre aldrig færdigt indvendigt, men det ser man ikke udefra. Hadjim skulle slet ikke komme til at bebo sit hus eller sidde i skyggen af sine træer. Et Stykke længere mod vest, lige over Ain-Isa, Jesus-Kilden, hæver der sig en høj bakke, og deroppe er Hadjims grav. Meget smukt er den anlagt. Misak har skænket gravstenen, og i øvrigt har familien anlagt den. Den hvide sten lyser langt ud i landskabet og er allerede nu blevet et søgt valfartssted. Før Hadjim døde, var enhver mistro imod ham forsvundet, han havde forsonet sig med sin fjende, Meswede, i vort hus. Da striden var forbi, kunne hans sjæls positive, opbyggende egenskaber rigtig komme frem; han bliver nu æret som egnens "grand old man". Og det var han også.

Ganske vist har Syriens almindelige gunstige udvikling bidraget meget til egnens opsving og trivsel, men uden Hadjims indsats var det aldrig blevet til det, det er nu. Han har også efterladt sig andre spor end lunden og den smukke gravhøj. Fremfor alt har han jo ført armenierne derud og befæstet deres stilling derude. "De er Anases", påstod han stadig, det vil sige hørende til hans stamme, det har lige fra begyndelsen givet dem den nødvendige beskyttelse og det nødvendige rygstød.

Hele landet derude ånder trivsel, fred og venskab.

I to år havde jeg nu ikke kunnet komme derud, sygdom og en Europarejse havde forhindret mig deri. Men hvor betaget var jeg ikke af det, jeg så nu i foråret.

At armenierne levede i gode forhold var jo indlysende, det forundrede mig ikke. Men hvad der ligefrem tog vejret fra mig, var den forandring, der var gået for sig med araberne. Det var mig påfaldende ved første blik. De gik ikke mere i laser, men var omtrent klædt som armenierne. Jeg så deres hvedemarken, deres haver, deres telte og hytter, deres kvæg, og begreb, hvad der var sket. Og nu erfarede jeg også, at der ikke fandtes flere landarbejdere. Da jeg for seks år siden lærte egnen at kende, boede der ved Balikfloden, 500 bondefamilier og 300 landarbejderfamilier. Nu var de alle 800 bønder, og tilmed havde hver bonde i det mindste dobbelt så meget tilsæt som for seks år siden, og udbyttet var meget større.

Da alt dette rigtigt gik op for mig, foretog jeg også en valfart til Hadjims grav og lod den hvidte på min bekostning.

Men samtidig så jeg, hvad der nu var vor næste pligt. Vi måtte tage fat på bosættelsen i vor nye koloni, "Tine", med al energi.

For det var rigtigt og glædeligt, at det dyrkede areal ved Balikfloden var tredoblet, men vandmængden kunne på ingen måde strække til mere. Hvis der ikke var kommet meget rigelige regnbyger ret sent om foråret, ville hele den smukke høst denne gang være tørret hen. Det er altså nødvendigt, at nogle af bønderne forlader Balikfloden og drager andetsteds hen. Men hvorhen?

Netop til Tine eller en lignende egn, som ikke er afhængig af flodvandet. Mod nordvest er der store strækninger, hvor man alle vegne finder vandet temmelig nær under overfladen, og hvor jordbunden ikke er saltholdig, men anvendelig for tørkulturer.

Tidligere har dette land været beboet, man ser endnu sporene af de gamle vingårde; Tine betyder i øvrigt figen. Navnet viser, at der engang har været mange figentræer; alene grundet på det tyrkiske misregimente var alt atter forvandlet til tør steppe.

Allerede længe har regeringen, den arabiske såvel som den franske, foreholdt os, at armenierne nu skulle have egen jord og ejendom og ikke stadigvæk være forpagtere eller fæstere. Vi har besluttet os for Tine. Landsbyen vil halvvejs tilhøre Medhjem Pasha og halvvejs os, vi fjerner os altså ikke fra vore venner, "Anaserne". Vi skal intet betale derfor, jorderne tilhører dels Medhjem, dels regeringen, og de overlader os den frit, vi skal kun bebygge den, der er nemlig meget rigelig jord af den art at få; men ingen drister sig til at drage ret langt bort fra floden og betro sig til regnen eller brøndvandet.

Denne sag er blevet så meget mere påtrængende for os, som der i år igen er blevet udvist mange armeniere af Tyrkiet, næsten alle sammen bønder. De har på forskellige steder overskredet grænsen, nogle kom til Aleppo, størstedelen vandrede videre østpå til Kameschli; men omkring 60 familier er også nået til vor egn, og dem ville vi jo gerne tage os af.

De kommer til at mangle plovdyr og sædekorn. Sædekornet har vi, da vor høst var temmelig rigelig, men plovdyrene må vi købe. Et spand okser koster omkring 250 kr., lidt mere eller mindre, alt efter kvaliteten, og vi må anskaffe et spand for hver tre familier. Hytterne vil de selv bygge, og hvorledes de kommer til Tine og slår sig igennem i vinter, kan vi trøstigt overlade til dem selv; thi da der foruden dem overhovedet ikke fandtes nogle høstarbejdere på egnen, har de i den sidste tid tjent godt og således skaffet sig det nødvendige vinterforråd.

Men hvis der skulle komme flere end disse 60 familier til os som nybyggere, bliver sagen betydelig vanskeligere, fordi vort sædekorn da ikke vil slå til. Det ville ellers blive givet til de hundrede nye flygtningefamilier i Aleppo, der også nødvendigvis må bosættes, da de i byen synker ned i stor elendighed og tilmed forværrer den vanskelige stilling i baraklejren. Alligevel vover vi ikke at gå i gang med den nye opgave, fordi vi føler, at den økonomisk vil overstige vore kræfter. Det skulle da lige være, hvis vi kunne

blive understøttet kraftigt af et eller andet selskab med disponible midler. Derimod håber vi bestemt fra vore venner at få de ca. 5000 kr. til plovdyrene. Enkelte beløb er allerede tilstillet os, og resten vil sikkert komme. Men også en læge må der være. Vi må finde et menneske, der ikke blot er dygtig som læge, men som tillige har den nødvendige interesse og kærlighed, ikke blot til sit eget folk, men også til araberne. Vi lægger så megen vægt på stadig at uddybe og udvide venskabsforholdet til araberne.

Den gamle opfattelse, at de kristne er vantro og derfor fjender af religionen, forsvinder efterhånden. De indser, at dette syn beror på uvidenhed, Koranen siger jo selv, at Jesus er Guds ånd. Hvorledes skulle da hans tilhængere kunne være Guds fjender? ”Desuden kan jo enhver se, at eders gerninger er bedre end vore”, bemærker de fleste eftertænksomt efter en sådan dyb samtale. ”Vi er vildledt af tyrkerne, de har opfordret mullaherne til at lære os, at de kristne var vantro, for at vi ikke skulle gøre os gode venner med dem. Nuvel, tyrkerne er vi jo Gud være lovet endelig fri for, nu kan vi leve på ordentlig vis”.

Engang sagde en af de ledende arabere om Misak: ”Det er mærkeligt, thi *skønt* han er kristen, så tænker han dog meget mere end alle vi andre på vort folks bedste”. Og noget lignende har mange andre sagt. Skulle det dog ikke kunne ske, at dette ”*skønt*” kunne forandre sig til et ”*fordi*”. thi ville det egentlig være så underligt, om en eller anden kunne komme på den tanke, at det dog vel måtte være det højeste at lade sig lede af Guds ånd.

Det ved vi endnu intet om. Det, vi ser, er, at forholdet imellem de to folk er det bedst mulige, de lever venskabeligt iblandt hinanden og udvikler sig begge på fredelig vis.

Armenierne kan slå sig ned i denne egn, hvor de har lyst, enhver kommer dem tillidsfuldt i møde, ingen tiltror dem eller endnu mindre os hemmelige hensigter. Vi er der nu engang, og armenierne ligeledes, og ingen spørger ”hvorfor”. Det er en kendsgerning, som enhver har affundet sig med, og som man ikke mere taler om, lige så lidt som det nogensinde falder armenierne ind, at de ikke skulle være i fuldstændig sikkerhed derude.

Nu kan vi altså sige, at vi har gjort begyndelsen. Jorderne er pløjet, nu kan vi så, og vi vil altid have for øje, at det, der vokser op på vor ager, kommer begge folk ligeligt til gode.

Måtte blot araberne derigennem spore om også kun et åndepust af ”Guds ånds” væsen.

Karen Jeppe.

Fra **Armeniervennen. November-December 1930.**

De bagtalte armeniere.

Europas onde samvittighed.

Af Karen Jeppe

Vi bringer herved Karen Jeppes svar på det i ”Jyllandsposten” for nogen tid siden optagne angreb på armenierne. Svaret er også fremkommet i Jyllandsposten.

I dette forår er der i Jyllandsposten under Mærket ”Ast” (Anm: Kaptajnløjtnant Arne Stevns. M.Højmark) fremkommen en artikel, betitlet ”Det nye Syrien. Gamle og ny problemer”. Desværre er denne artikel først nu kommen mig for øje, og jeg har samtidig til min store forbavselse erfaret, at ingen har taget til genmæle

imod den. Så må jeg altså gøre det, selv om det er sent, fordi hr. Ast's ondsindede og usandfærdige udtalelser om *armenierne* dog ikke skal have lov til at stå uimodsagt i den danske presse.

Det er underligt, at medens enkeltmand er beskyttet ved lov, således at der er mange ting, man ikke kan sige eller skrive offentligt om et menneske uden at kunne blive anklaget for æresfornærmelse, så er der frit slag på et folk, helst på et, der er så ubeskyttet og nedtrådt som det armenske. Er et folk for mægtigt, så det gennem sine diplomatiske forbindelser kan øve et vist tryk på ens egen regering, kan det jo endda måske føre til ubehageligheder; men hvem skulle tage sig af armenierne? Overfor dem kan man frit udfolde sin "ridderlighed".

Det afsnit af artiklen, der omhandler armenierne, begynder således: "Det tredje store problem -- for Syrien (indskudt af mig) -- er det mærkelige folk armenierne, som vistnok meget få der vel at mærke kender det - har kunnet tvinge sig til at synes om. De nedstammer efter alt at dømme fra oldtidens hittitter, der var mere grusomme og mere samvittighedsløse end selv assyrerne, og de har ikke ændret sig væsentligt; kun har de valgt penge som våben i vore dage: det er mest effektivt, og hvor de kommer, suger de al rigdom til sig, som vampyrer suger blod. Den dag er ikke fjern, da armenierne økonomisk regerer - - og misregerer -- Syrien".

Om folk synes om armenierne eller ej, kan man jo lade stå hen. Jeg har heldigvis kendt mange, der gør det, netop af folk, *der kender dem* og har levet sammen med dem i årevis. Derimod er der mange, der kommer til Orienten *med en forudfattet mening*, og som så også mener at få den bekræftet. Jo kortere de bliver her, og jo mindre indsigt de har i de faktiske forhold, desto mere afgjort er deres dom.

Et af de mest kuriøse eksempler, jeg har oplevet af den slags, stammer fra en engelsk dame, der havde ladet sig overbevise om, at armenierne var nogle snydere og bedragere, men som ikke kunne få det stadfæstet ved sine egne erfaringer, skønt hun havde levet et par måneder i Aleppo, indtil hun endelig en dag triumferende kom og fortalte mig, at en bestemt købmand havde bedraget hende i en handel, og at han var en armenier. Hun var så åbenbart henrykt over at have fået sin teori bevist.

Imidlertid undrede det mig, da jeg ikke kunne få hendes beskrivelse til al passe på nogen armensk købmand på det nævnte strøg. Jeg tog så derhen sammen med en dame, der havde ledsaget hende, fandt butikken og stoffet og gennemgik hele handelen. Det viste sig da, at manden for det første ikke var armenier, men en syrer, der tilfældigvis var græsk statsborger, og for det andet, at han ikke havde bedraget hende. Hun havde regnet fejl, hvad der så let kan passere for fremmede med det indviklede møntsystem, vi har.

På en måde er denne historie typisk, selv om det jo sjældent er så let at komme til bunds i folks påstande, særlig fordi de generaliserer i stedet for at påvise bestemte tilfælde.

Orienten er så uigennemtrængelig for fremmede, de kan ikke kende forskel på de forskellige folkeslag, og de forstår ikke orientalernes særlige måde at handle på. I visse forretninger i de store byer begynder man jo nu at gå over til faste priser, men i masser af butikker handles der endnu efter det system, der i min barndomstid også var velkendt i Danmark. Jeg kan endnu tydeligt se for mig, hvordan bønderkonerne disputerede med købmændene om priserne og fandt, at de havde gjort en dårlig handel, hvis de ikke fik slået nogen øre af. At turisterne er et ganske særlig kærkomment bytte for de indfødte købmænd her til lands, følger af sig selv, og de bliver flået grundigt, men ingenlunde alene af armenierne, vist ikke en gang mest af dem. Her i Aleppo ved jeg da, at de rigtige "flå-butikker" ikke er i armeniernes hænder, taget procentvis er der ikke mindste tvivl om, at de står i første række med hensyn til at gå over til faste priser og reelle varer.

Men deres betydning i Aleppo som handlende er kun ringe. Den bemærkning, at de "regerer" Syrien, ville sikkert få enhver til at smile, der kender de faktiske forhold hernede. Armenierne er nærmest endnu kun en håndfuld ubemidlede flygtninge, dog føles deres indflydelse ret stærkt på arbejds-markedet for lastdragere, håndlangere og håndværkere.

Hvad især dette sidste angår, så trænger de jo stærkt frem på grund af deres større dygtighed. Særlig det "moderne" håndværk, reparationsværksteder for automobiler, maskiner, elektriske artikler o. lign. er næsten udelukkende på deres hænder, det samme gælder om skrædderier og skomagerier efter europæisk mønster. Endelig er sikkert 90 pct. af læger, tandlæger og apotekere armeniere, og man må sige, at de fleste af dem er både dygtige og pålidelige. Men derfra og til at regere landet er der et umådelig langt spring.

Og hvad hindrer i øvrigt de andre folkeslag i at komme på højde med armenierne i disse fag? Det er da ikke forspring, de mangler. De bor i deres eget land, har deres nedarvede formue, forbindelser og hele deres skolevæsen i behold, medens armenierne er drevet ud af det land, de før beboede, er revet fra hverandre, har mistet hele deres formue, oftest helbredet med, og har fået deres skolevæsen totalt ødelagt. Man må da snarere beundre, at de overhovedet har været i stand til at skaffe sig et levebrød.

Men hvem ser uhildet på armenierne? *Den forudfattede mening* spiller den afgørende rolle, og det er, som om menneskene over for dette spørgsmål står delt i to afgjorte lejre.

Armeniernes værste fjende er verdens onde samvittighed overfor dem; man bagtaler dem, man har gjort fortræd for ikke helt at miste sin egen og andres agtelse. Og der er desværre så mange, der på det punkt har meget at bebrejde sig. Jeg tænker her ikke særligt på tyrkerne. At de har en ond samvittighed og derfor rakker armenierne ned, det er så indlysende, at de fleste mennesker uden videre kan indse det. Derfor virker det også ret aparte, når hr. Ast for at bevise armeniernes uværdighed fortæller en tyrkisk fabel.

Også her må jeg fortælle en lille oplevelse, der passerede to af mine bekendte, da de rejste med banen fra Konstantinopel til Aleppo. Den ene af dem beherskede det tyrkiske sprog fuldkomment, men lod sig ikke mærke med det, de talte fransk med deres medrejsende, en tyrkisk familie, og disse sidste gav sig nu til at udbrede sig om armeniernes skændselsgerninger overfor tyrkerne, hvor mange de havde slået ihjel osv. Da dette emne var uddebatteret, sagde de til hinanden på tyrkisk: "Nå, dem fik vi da en ordentlig krønike bundet på ærmet." Ja, naturligvis ved de godt selv, at alt sådant er usandt, men hvor mange europæere mærker uråd, når disse pænt klædte, høflige mennesker sidder og fortæller dem en eller anden ting. Oh, de er så yndige og elskværdige. Hvis de bare vidste, hvor de f. eks. har deres rigdom fra, ville de måske tænke anderledes.

Hvis armenieren bliver rig, så bliver han det ved arbejde, men det er forkasteligt. Når tyrken bliver rig ved at udsuge og udplyndre andre, så er han et pænt menneske, som man gerne vil omgås. Det er ufatteligt for almindelig menneskeforstand.

Men lad os lade tyrkerne hvile, for hvis de var de eneste, der havde en ond samvittighed overfor armenierne, så var det hele ikke så farligt. Desværre er det samme tilfældet med alle Europas stormagter. Tyskerne var tyrkernes forbundsfæller under krigen og fandt derfor, at de var nødt til at dække over de tyrkiske uhyrligheder. Det blev endog udtrykkeligt fastsat på en tysk journalistkongres under krigen, at man skulle tie sagen ihjel, og hvis det ikke lykkedes, så rakke ned på armenierne. Den dag i dag er der endnu mange mennesker i Tyskland, der aldrig har hørt andet, de tror det endnu og gentager det troligt. Siden kom turen til de allierede. De gav armenierne en mængde løfter, som de aldrig holdt, og så begyndte det samme spil igen, det kunne tydeligt følges gennem pressen. Ganske vist var det jo nu efter krigen, og censuren var ophævet, så der var altid nogle, der brød ud og sagde sandheden.

Alligevel er det klart, at den onde samvittighed har så fuldstændig overhånd i verden. Rettænkende mennesker kan anstrenge sig så meget, de vil, de kan aldrig hamle op med den; derfor må armenierne efter alle de uhørte lidelser, de har gennemgået, også lade en uudtømmelig rendesten af uretfærdig bagvaskelse gå hen over sig.

Naturligvis kunne det ikke falde noget menneske ind at påstå, at der ikke mellem armenierne fandtes svindlere og bedragere - det er jo gerne det, de bliver anklaget for -, men de er da ikke på nogen måde hverken mere upålidelige eller mere pengegale end de andre folkeslag, de lever imellem. Miljøet gør selvfølgelig sin indflydelse gældende, det kan ikke være anderledes, og der er ingen i Europa, der kan forestille sig, hvad det vil sige at leve i lande, hvor ejendomsretten ikke respekteres, eller hvilke midler, mennesker i så fald kan nødes til at tage deres tilflugt til. Det er så fuldkomment håbløst at få nogen til at forstå det, der skal næsten et helt liv til, inden man kan forstå det. Når jeg tager alle forhold i betragtning, finder jeg det oprigtigt talt forbavsende, at armenierne har kunnet redde så mange sunde principper ud af den frygtelige skærsild, de har måttet gennemgå.

Jeg lever jo til stadighed midt iblandt armenierne, og selv nu efter krigen, da den almindelige moral har fået et slemt stød, der har givet genklang helt ind i de mest beskyttede, neutrale lande, har jeg den trygge fornemmelse af at være mellem mennesker, man fuldt ud kan stole på. Det gælder både dem, der er nærmere knyttet til arbejdet, og dem, vi kun nu og da gør forretninger med. De holder deres ord og efterkommer deres forpligtelser. Jeg kan med sandhed sige, at på disse områder lever vi som i Danmark.

Men tilbage til artiklen. Efter at have omtalt Vilsons uholdbare plan om et Storarmenien, går den videre. ”Dette folk, der betyder den økonomiske fare i Syrien, er ikke let at generalisere. Armstrong fortæller, at han ved lejlighed har set 300 armeniere blive ført bort til nedslagning af tre søvnige gendarmere, uden at en mand prøvede at flygte eller sætte sig til modværge, de gik som en flok får. Missionærer har fortalt, at deporterede armeniere uden anfægtelse solgte deres børn af skræk for at komme til at bruge en af spareskillingerne. Ved andre lejligheder, som for eksempel under forsvaret af Aintab, sloges de som djævlene. De forsvarede byen i flere måneder uden hjælp. Da den var i ruiner, og de var helt omringet, dræbte de sidste 600 bevæbnede mænd alle overlevende kvinder og børn og slog sig vej gennem fjendens hær til bjergene.”

Denne passus omhandler 3 punkter.

1) At armenierne ved visse lejligheder lod sig slagte som får. Det kunne man faktisk ofte synes, at de gjorde, og helt har jeg aldrig kunnet forstå det, skønt man må jo huske på, at bag ved de omtalte søvnige gendarmere stod hele det tyrkiske rige, det var hele tiden usynligt til stede, og bag de 300 mænd deres kvinder og børn, der var i tyrkernes hænder. Det var i de tider meget svært for et menneske at vide, hvad det skulle gribe til, for det var overhovedet håbløst alt sammen. Udgangen var altid døden og ødelæggelsen, hvad man så end gjorde.

2) At deporterede armeniere solgte deres børn uden anfægtelser af skræk for at komme til at bruge en af spareskillingerne.

Bare de, der læser dette, kunne se de folk, der ”solgte” deres børn, så var der nemlig slet ikke mere at tale om. De havde overhovedet ingen spareskillinger, men kun nogle laser på kroppen. Brød fik de så sjældent, at det egentlig kun forlængede deres lidelser. Børnene blev taget fra dem af muhammedanerne, og de gjorde sjældent modstand, alt andet var bedre for børnene end sultedøden på landevejene. Undertiden var der så en eller anden, der kastede et stykke brød eller en 25-øre til dem, når han tog barnet. Det var det, man kaldte for at ”sælge” børn. Skade, at det ikke står angivet, hvad det er for missionærer, der har sagt sådan noget; for Guds rige er de i hvert fald en skamplet, hvem de så end er.

3) Så kommer forsvaret af Aintab. Naturligvis hedder det om armenierne, at de ”sloges som djævlene”, mens Mustafa Kemal f. eks. kaldes den ”mægtige, tyrkiske helt”; der er sandelig forskel på udtryk.

Sandheden om Aintab, som jeg kender nøje, da det er vor naboby, er den, at franskmændene og tyrkerne kæmpede om byen, medens armenierne ønskede at holde sig neutrale, ligesom de gjorde i Urfa. Begge steder ville de være fuldtud rede til at kæmpe på franskmændenes side, hvis de havde grundet håb om, at disse ville blive og holde byen; men allerede den gang vidste de nok, hvor det bar hen med franskmændene.

I Aintab blev de imidlertid nødt til at kæmpe, og det gjorde de udmærket, med det resultat selvfølgelig, at de måtte forlade byen flugtagtigt, da franskmændene trak sig tilbage. At de skulle have dræbt kvinder og børn, er det rene opspind.

Dernæst følger der i hr. Ast's artikel et langt citat af Armstrong, som jeg vil springe over, da det ikke indeholder væsentligt nye momenter, og endelig kommer der som et lille resume:

”Deres mest iøjnefaldende egenskab er pengebegæret, der ikke ligner andre menneskers. Nogle elsker penge, fordi de giver magt, andre, fordi de kan skaffe luksus og komfort eller bruges til godgørenhed; der er mangfoldige grunde, men armenierne elsker penge for pengenes egen skyld. En overfed mand vil gå milevidt og slide sig fordærvet for penge. En kujon vil risikere tortur - ja, døden - for at tjene nogle mønter.”

Altså : ”Armenieren elsker penge for pengenes egen skyld”, det vil sige, at han skulle være af gnier-typen, der lukker sine penge ind i en kælder og glæder sig over at sidde og rode i dem.

Jeg kan næsten ikke tænke mig noget mere ”uarmensk”.

For det første findes der blandt armenierne mange idealister, der stræber efter alt andet end netop penge, og for det andet er pengene for dem da altid midlet til at opnå noget.

Det, de vil opnå, kan være forskelligt, der findes bl. a. overordentlig megen godgørenhed blandt armenierne, og de giver store summer ud til deres børns uddannelse; men skulle jeg sige, hvad der efter mit årelange kendskab til dem forekommer mig at være det centrale, så er *penge for dem først og fremmest midlet til at sætte virksomheder i gang.*

Det er jo

netop en af deres hovedegenskaber, at de alle vegne bygger noget op og fremskaffer værdier. De omgås også varligt med værdierne og sløser dem ikke væk.

Men er det ikke netop derpå, man i alle lande kender den gode borger? Hvorfor man laster armenierne for det, medens man føler sympati for dem, der river ned og ødelægger, det går langt over min forstand; men det synes at hænge sammen med den forbrydervenlighed og alle de andre mærkelige samfundsnedbrydende tendenser, som verden nu er så fuld af.

Det var sandelig på tiden, at man betænkte sig på, om verden er til for de arbejdende mennesker eller for lediggængere, eller røvere og andre forbrydere. Hvis den er til for de arbejdende mennesker, så burde armenierne i hvert fald have en af hæderspladserne.

Lys i Mørke.

Karen Jeppe skriver i et privatbrev nedenstående som svar på en forespørgsel om hendes berømte ”13 ord”, fremsatte i folkeforbundsforsamlingen i Geneve:

Under Folkeforbundets forsamling i 1923 var jeg tilstede i Geneve. Det var som sædvanlig i september, men datoen husker jeg ikke, den kunne højst findes i arkivet i Geneve, og jeg tror næppe det ville lønne sig at lede den op.

Vort arbejde var fra forsamlingen henvist til 5. kommission, og da ordføreren havde haft ordet, blev jeg opfordret til at tale. Det gjorde jeg, og det var klart, at forsamlingen var grebet af at høre om armeniernes nødstilstand. Imidlertid blev der dog gjort indvendinger, en af dem, såvidt jeg husker, fra engelsk side. De gik ud på, at vi ikke rådede over tilstrækkelige politiske og økonomiske midler til at løse denne opgave. Vi var, kort sagt, for små og måtte hellere lade det ligge. Alles øjne rettedes nu imod mig, og dirigenten bad mig om at udtale mig.

Jeg sagde da noget, som jeg fandt var så uendelig simpelt og ligetil:

”Yes, it is only a little light, but the night is so dark” (Ja, det er kun et lille lys, men natten er så mørk). Det er jo altså 13 ord; det er det lille ord: yes - indrømmelsen af, at den engelske taler havde ret, ganske vist kunne vi ikke fuldt ud løse opgaven, men skulle vi derfor slukke vort lille Lys? Forsamlingen mente ”Nej!”; vi besluttede os til at gøre, hvad vi kunne, og resultatet foreligger nu: 1900 mennesker reddede ud af mørket.

Usumnasirads-Skolen.

Usumnasirads er et langt ord; men på armensk er det meget poetisk, så gør det ikke så meget. Skulle jeg derimod oversætte det til dansk, blev det både langt og upoetisk, så det var jo forfærdeligt. Naturligvis er det kun, fordi jeg mangler digterisk begavelse; men for en dansk gør det just ikke så meget, for vi har digterværker nok at øse af.

Hos Grundtvig finder jeg skolens navn og program fuldt færdig udformet:

”Oplysning være skal vor Lyst”.

Det er netop, hvad ordet Usumnasirads betyder, og i samme vers udtaler han endnu tydeligere, hvad det er, skolen søger:

”Oplysningen om Livet”.

Jeg fik da også fra første færd indtryk af, at det var en rigtig ”grundtvigsk” skole og følte mig draget til den. Der indmeldte jeg i 1927 en stor del af de børn, der dengang blev betroet til min omsorg,

Den er, som alle armenske skoler her i Aleppo, en privatskole, det vil sige ikke statskole; men den adskiller sig fra de fleste andre derved, at den ikke er knyttet til noget bestemt kirkesamfund. De andre er oprettede enten af den gregorianske, protestantiske eller katolske kirke, der ved kollekter i menigheden eller på anden måde efter evne hjælper dem med at få det til at ”løbe rundt”. Oftest går det kummerligt nok, så lærerkræfterne med ængstelse tænker på, om de nu også kan få deres i forvejen meget knapt tilmålte lønninger; men der er dog altså en menighed, der efter fattig evne bestræber sig for at støtte dem.

Et sådant rygstød har Usumnasirads-skolen derimod ikke, den er sat i gang af en forening af unge mennesker, mænd og kvinder, der tilhører forskellige kirkesamfund. Der er iblandt dem både gregorianere, protestanter og katolikker, der mødes i ønsket om at give børnene, en undervisning og opdragelse, der menneskeligt, nationalt og kristeligt skulle svare til deres ideal.

Hvad nu det menneskelige og det nationale angår, så har alle anstændige armeniere jo omtrent samme mening om det. Bolshevikker har vi overhovedet ikke her. Vanskelighederne kommer udelukkende fra deres religiøse program, skønt det på en måde er så simpelt og ligetil. Kristendommen er for dem Jesus Kristus og hans evangelium. Det er det, de lærer børnene og søger at føre ud i livet, så vidt det står i deres magt. Alt det andet, det der skiller kirkesamfundene fra hinanden, indlader de sig ikke på.

For katolikkerne er sådan noget selvfølgelig det rene kætteri, og protestanterne holder sig ligeledes noget tilbage fra dem, det er nærmest kun den gregorianske kirke, der tager dem i sin brede favn, som de kære børn, de jo er.

For det er nemlig en yndig skole; man kan ikke komme inden for døren uden at føle et pust af den ånd, der råder derinde.

Det allerførste, man lægger mærke til, er den gennemførte renlighed og orden; skolegården, lokalerne, lærere og lærerinder og - børnene, alt skinner. Og det ikke blot en eksamensdag, da har jeg overhovedet ikke været der; men den gregorianske biskop sagde, at han ikke kunne begribe, hvordan alle de mødre bar sig ad med at

få deres børns knæ så absolut rene. Der var dog over 500 børn, og de var renskurede alle sammen. Det kommer vel af, at de bliver holdt så pæne til hverdag. Al den renlighed har da også ført til, at der er meget få børn med dårlige øjne i skolen, hvad der må betragtes som en enestående præstation her i Orienten, hvor øjensygdommene ligefrem hærger landet.

Meget tiltalende er også deres dæmpede stemmer og læreres og børns hele holdning. Der er så stille i den snævre skolegård, skønt den er helt omgivet af skolestuer. Børnene sidder roligt og hører efter eller er optaget af et arbejde, og lærerne råber ikke op. Som gammel lærerinde er man fintmærkende over for den slags. Og så ser de alle sammen så glade ud. Man skulle nærmest tro, de var kommet sammen for deres fornøjelses skyld, hvad de naturligvis i og for sig også er. Lærere og lærerinder er nemlig alle sammen medlemmer af foreningen, og armenske børn elsker jo at gå i skole; men der er nu alligevel noget påfaldende ved den glæde, den kommer ligesom så langt inde fra. Jeg kender den jo ikke blot fra besøg i skolen, men mest fra de børn, der har gået der i flere år, og hvis bedste skat den er.

Det er også fra dem, jeg kender det udprægede, personlige forhold, der består mellem dem og deres lærere. De holder af hinanden, og lærernes indflydelse på børnene strækker sig langt ud over skolens rammer. At selve undervisningen teknisk set er udmærket, behøver vel næppe at tilføjes.

Derimod må der fortælles om de store pekuniære ofre, de mennesker bringer deres sag. Bestyreren, der er sjælen i foretagendet, har arbejdet i årevis uden vederlag, han har endog indskudt den smule kapital, han havde kunnet redde ud af det store sammenbrud. Men heller ikke de andre lærere forlanger ret meget, de arbejder for så lidt som muligt, alt af kærlighed til deres folks børn her i landflygtigheden. De er en vennekreds, der løfter i flok. Men nu har de da også den tilfredsstillelse, at pengene fra år til år slår bedre til, fordi skolen har vundet så megen anerkendelse, og antallet af betalende elever er i stadig stigen. Et stort plus var det jo for dem, da jeg satte børnene i skole, men efterhånden har de også fået en stor og meget interesseret forældrekreds knyttet til den.

Det er et yndigt foretagende, som man med stor glæde ser vokse frem og udvikle sig. Alverdens trængsler synes ikke at kunne knuse den ideale stræben i det armenske folk, derfor kan det heller ikke gå til grunde. Barbarernes horder kan trampe deres haver ned, så man skulle tro, at alle spirer var ødelagt; men næppe er de borte, førend de små blomster rejser hovederne igen og smiler mod solen. Blot nu disse måtte få lov til at være i fred.

Aleppo, d. 18.-10. 1930.

Karen Jeppe.

Redningsarbejdet i Aleppo.

Karen Jepses afsluttende beretning om redningsarbejdet i Aleppo, således som det blev videreført i fortsættelse af Folkeforbundets kommission.

Da nærværende beretning efter al sandsynlighed vil blive den sidste jeg udsender om vort redningsarbejde, føler jeg først og fremmest en stærk trang til at takke alle vennerne derhjemme, som igennem disse år har

gjort det muligt for os at gennemføre det. Det er så svært at skulle opgive et arbejde, førend det er fuldført, og i nødens stund at måtte svigte mennesker, som har et berettiget krav på at blive hjulpet endnu et stykke frem. Den slags halvgjort arbejde efterlader kun en følelse af uro og samvittighedsnag. Takket være vore venners trofasthed har vi imidlertid ikke behøvet at nære sådanne bekymringer, og ved udgangen af 1930 kunne vi roligt lukke dørene for vort hjem, idet den sidste af de unge piger drog ud til vor landsby for at giftes. For alle tilfælde har vi dog et lille værelse stående i en af vore andre bygninger, og skulle en eller anden af vore folk se sig nødsaget til at vende tilbage til os, så kan vi altid tage imod ham eller hende. Og skulle nye folk indfinde sig, skal vi også nok finde en udvej. Biskoppen af Londons fond har som repræsentant her miss Gertrude Patterson, med hvem vi samarbejder, og jeg er taknemlig for at kunne sige, at jeg også i 1931 har modtaget adskillige bidrag, så at vi ikke er blottet for midler til denne gren af arbejdet.

Imidlertid venter vi ikke mange nye. Ganske vist kom der i første halvdel af 1930 40, men siden 1. juli kun 1. Og alle disse havde oftest slægtninge, som tog sig af dem, så snart de nåede Aleppo. Eller rettere sagt, vi hjalp deres pårørende at befri dem og undertiden tillige at sætte dem lidt i gang. En del af dem kom dog også direkte til os, og vi hjalp dem så enten til at finde deres familie eller til at stå på egne ben; ofte var de tillige syge og trængte mest af alt til kyndig pleje. Kort sagt, alle redningsarbejdets kendte træk, kun en miniature. Af helt unge piger havde vi kun 7, hvoraf 6 gik til deres familie, mens den syvende giftede sig ude i landsbyen. De fleste kvinder var i 30 års alderen, og ofte havde de børn med, men heldigvis var der kun en, der gennem længere tid behøvede hjælp til sine to småbørn. 11 unge mænd kom sammen med kvinderne; de havde hjulpet dem til at trodse rejsens strabadser og farer, der var mange og store, især for de talrige kvinder, der kom fra de mørke, fjerne afkroge i det indre Tyrkiet.

For 32 af dem betalte vi rejseomkostninger til et beløb af 51,86 tyrkiske pund.

Langt vigtigere var imidlertid omsorgen for dem, der var reddet, for så vidt formålet med hele arbejdet. Lige fra begyndelsen har vi lagt hovedvægten på det punkt, vel vidende, at kunne vi ikke til en vis grad sikre dem deres fremtid, kunne vi lige så godt opgive det hele. Med vold fjernet fra deres familie og andre naturlige omgivelser som de var, måtte vi enten føre dem tilbage til deres egne igen eller på anden måde give dem en chance for at begynde livet forfra. Og kunne vi ikke, måtte vi hellere have ladet dem blive hos muhamedanerne.

Jeg tror at måtte sige, at vi virkelig har kunnet gennemføre vort arbejde på dette punkt, og da nogle af vore venner hjemme stadig har vist stor interesse for denne sag, er vi også visse på, at de vil hjælpe os helt igennem med de få "tilfælde", der endnu er tilbage. Vi vil derfor fremdeles afgive beretning om disse enkelte, heldigvis er de snart talte.

8 småbørn må vi blive ved at have tilsyn med lidt endnu. På en undtagelse nær er de hos deres moder, men hun trænger til lidt hjælp for at kunne passe dem.

Den sindssyge unge piges skæbne er endnu uafgjort. Da hun ikke ser ud til at kunne helbredes for det første, prøver vi nu på at få hende anbragt i statens sindssygehospital ved Damaskus, som er godt.

Den unge pige, som fik koldbrand, og som har været omtalt flere gange i beretningerne, har nu fundet venner, som vil tage sig af hende, så længe hun lever - stakkels menneske, det syntes også den eneste løsning for hende.

Det sker, at vi betaler en lægeregning for de ny, der vel kan klare deres daglige fornødenheder selv, men heller ikke noget derudover. Beløbene er dog altid ubetydelige.

Af 1900 reddede er dette alt, hvad der er tilbage for os at tage vare på, så vi har al grund til at være taknemlige. Det er vi også, og ikke alene vi, men tillige alle de reddede selv. Vi har altid været dybt grebet ved at se den bølge af taknemlighed, der stiger op fra disse menneskers hjerter, og som giver os så megen sand glæde i arbejdet. Både Jenny Jensen og jeg samt alle de andre medarbejdere har altid været glade og taknemlige over, at det faldt i vor lod at begynde og fuldføre et sådant arbejde.

Naturligvis havde man fra først af regnet med, at redningsarbejdet ville være blevet langt mere omfattende og i det hele lagt større an. Men det stødte på to alvorlige hindringer: Umuligheden af et officielt samarbejde med Tyrkiet og mangelen på penge i de første år. Senere fik vi de tilstrækkelige pengemidler, men da var mange værdifulde chancer gået tabt, som aldrig kom igen.

Man kan imidlertid på den anden side hævde, at det ledende princip i vort hele arbejde måtte have hindret os i at nå de mange tusinder. Vi ville nødtigt have fundet os i tvangsforanstaltninger, selv om det kun havde været på syrisk territorium. Armenierne strømmede på det tidspunkt ind i Syrien som forarmede flygtninge, og det ville da have været lidet opportunt at fremkalde fjendtlige følelser overfor dem, hvilket ville have været uundgåeligt, hvis vi havde begyndt med magt at tage armenske kvinder og børn ud af muhamedanske huse. Og på den tid vi så at sige slog os ned i Syrien, nemlig i 1924, var der allerede gået 9 år siden de sidste store deportationer, og det drejede sig nu ikke mere om små børn, men om selvstændige voksne med egen vilje. Hvis denne vilje ikke faldt sammen med vor, ville der aldrig komme noget godt ud af det. Vor vej ville i så fald være længere og vanskeligere, vi måtte vække deres vilje til frihed og styrke deres mod til at bryde lænkerne, førend vi kunne hjælpe dem bort. Det ville uden tvivl være en langsom fremgangsmåde, men den eneste sunde. Tallet på de reddede var måske blevet større, men den moralske virkning noget tvivlsom. Som det er nu, tror jeg, at vi for så vidt nåede vort mål i Syrien, som de fleste af dem, der ønskede at komme ud, også fik lejlighed dertil. Mange kvinder er der naturligvis, som ikke ville forlade deres børn, og vi mener, de har ret i det. Nu er det, som om deres egen verden kommer tilbage til dem. Lidt efter lidt er armenierne blevet spredt over landdistrikterne i Nord-Syrien, hvor disse kvinder bor. I vore landsbyer ser vi dem mødes med deres landsmænd, som nu står på venlig fod med deres arabiske ægtemænd, deres børn leger med de armenske børn, ja følges endog med dem i skole. Selv gudstjenesterne har de lov at overvære - de fører ikke mere en isoleret tilværelse. I de andre egne, hvor der bor armeniere, sker sikkert det samme. Syrien tager lidt efter lidt imod civilisationen. Slaveri vil snart kun være en fortidslevning. Ganske vist eksisterer det ikke efter loven, men det sker overalt i verden, at der indenfor et hjemms døre foregår ting, som trodser enhver lov. Og nægtes kan det ikke, at den atmosfære kun fortrænges ved civilisationen, hvilket nu sker i Syrien fra år til år.

Men vi ved, at i Tyrkiet er alt anderledes, og vore hjerter bløder inde i os ved tanken på dem, der lider i mørket der. Vi kunne ikke nå dem! Nogle kom ud, mange flere blev ladt tilbage. Ord kan ikke udsige tragedien heri.

Lad os imidlertid være taknemmelige for de 1900, som kom ud, og som blev værdifulde samfundsmedlemmer både for deres folk og for den kristne kirke. Det var en vovelig ting at bringe dem ud, alene deres sygdomme danner et kapitel for sig, og de måtte begynde forfra på al almindelig og kristelig opdragelse for at indhente det forsømte fra de mange spildte år. Men igennem kom de, og de var så lykkelige at finde en virkelig moder i Jenny Jensen, som i 6 år ledede hjemmet og holdt så meget af alle sine børn. Hun omfattede dem med sin kærlighed også efter at de havde forladt hjemmet, så ingen af dem kunne nogensinde siges at være glemt eller overladt til egen skæbne. Det skyldes i overvejende grad hendes omsorg, at de klarede sig så vel i det nye liv, der nu oprandt for dem.

Ved at se tilbage på dette arbejde er jeg glad for at kunne sige, at skønt det ikke var et af de store verdensforetagender, så var det i det mindste helt igennem sundt, og det er blevet ført til ende uden at have efterladt komplikationer noget Sted.

Tak til Eder alle!

Aleppo, 13. marts 1931.

Karen Jeppe.

På Skolebesøg.

Vi har været på hyppige skolebesøg i den sidste tid, først Jenny Jensen, inden hun tog til Danmark, for rigtig at sætte sig ind i de enkelte børns forhold, siden kom turen til mig ved skoleårets slutning. Børnenes standpunkt skulle nu undersøges, og det skulle afgøres, om de kunne flyttes op med klassen, hvad de næsten alle kunne, hvis der ikke var kommet noget særligt i vejen for dem. Et meget vanskeligt spørgsmål var det, om far og mor var sådan stillet, at de kunne lade dem gå et år til, eller om de måtte ud og tjene noget.

Særlig ved vore først optagne børn har det spørgsmål været brændende, for vort mål var først og fremmest at få fat i børn i 10–11 års alderen, som ellers ikke kunne komme i skole, eller ikke gå der længere, og se at skaffe dem et par års skolegang til. Der var jo nogle af dem, der overhovedet ikke før havde besøgt en skole, men de fleste havde været indenfor. For nogles vedkommende var det forældrene, der havde kunnet skaffe skolepengene, men som nu på grund af sygdom eller anden ulykke havde måttet opgive at betale og altså tog barnet ud af skolen. Hyppigst var det skolerne, der var så nedsunket i fattigdom, at de ikke mere kunne give så mange fripladser. I begge tilfælde sikrede vi altså barnet skolegang og bøger, så længe som forældrene kunne undvære dets arbejdskraft.

Sidste sommer fik de fleste et år til bevilget, der var vel nogle udtrådte, men grunden var mest fraflytning eller lignende; dog i år var det slut for mange. Meget hyppigt var der så en lille bror eller søster, der ”arvede” pladsen; for vi tænker jo nok, at vore plejeforældre derhjemme tager imod den lille med samme kærlighed, som de viste den store. På den måde får vi efterhånden mange mindre børn, hvem vi kan give en normal, god skolegang, betydelig bedre end den, der blev deres ældre søskende til del. Og det af to grunde.

For det første hjælper vore tilskud skolen til at komme i bedre stand. Den kan skaffe bedre lærerkræfter og bedre skolemateriel. Med kommuneskolen i baraklejren, hvor en stor del af vore børn går, er der sket en virkelig stor forandring, og ved vor egen skole ude ved vore huse indrettede vi, da det kneb meget med pladsen, to hyggelige ”danske” skolestuer inde på vort grundstykke. Der blev 2 af klasserne anbragt, og så var der plads nok til de andre i selve skolebygningen.

Den åndelige indflydelse, vejledningen, kontrollen og de skærpede fordringer fra vor side er heller ikke uden betydning. Skolerne er sig bevidst, at de må tage sig svært sammen for at beholde børnene. Med de danske skolebørn har vi hidtil ikke behøvet at gøre forandringer, men de børn; der er under Lepsius-missionens forsyng, gik en gang i 3 forskellige skoler, nu kun i 2. Vi tog dem ud af den tredje, fordi de ikke blev så godt underviste, som vi kunne ønske. Det gav alle skolerne en meget gavnlige lære, de har ingenlunde glemt den.

For det andet sørger vi for, at barnet selv så vidt muligt kommer i bedre stand.

Vi beskæftiger os med barnet, ikke blot med dets skolegang, men med dets sundhedstilstand og med forholdene i hjemmet.

Fejler barnet selv noget, bliver det sendt til læge, og vi bærer omkostningerne ved plejen, og er det far eller mor, der er syge, tager vi os ligeså vel af dem, ellers kan barnet jo ikke trives. Det betyder noget at blive sendt til læge af os, vi har megen erfaring, og vi benytter ikke den første, den bedste doktor, i mange tilfælde henvender vi os til specialister, og vi viger ikke tilbage for ret kostbare operationer. Det er ting, de mennesker aldrig ved egen hjælp kunne have tænkt sig at opnå, i mange hjem er der da også derved sket gennemgribende forandringer.

Underernærede børn bliver selvfølgelig sendt i suppekøkkenet, for øjeblikket er 58 billetter uddelt til skolebørn eller deres pårørende, og har et barn ingen ordentlige klæder, finder vi nogle til dem i kasserne. Det er også sket, at plejeforældrene har givet gode gaver til særlig fattige hjem, hvad der har været af en vidunderlig virkning.

Naturligvis er vi endnu ved begyndelsen af denne virksomhed, alt er ikke så fuldkomment, som det forhåbentlig kan blive. Det er ikke så let at komme til bunds i alle børnenes forhold, men efterhånden som vi bliver bedre bekendt med de enkelte familier og nu også får fat i de små børn, bliver forsorgen jo mere effektiv.

Vi bliver stadig gladere for dette arbejde, det var hårdt tiltrængt og lader til at blive meget velsignelsesrigt. En hjertelig tak til alle dem derhjemme, der har hjulpet os med at bære det frem.

Saonte-Olonte, d. 7. juli 1931.

Karen Jeppe.

Efterskrift.

Sammen med Karen Jeppe's skoleberetning vil jeg vise vennerne nogle billeder fra en af folkeskolerne.

I en træbarak, der uden for skoletid benyttes som kirke, undervises 8 klasser.

Helhedsindtrykket, idet man træder ind i et sådant lokale, er medlidenhed og beundring.

Medlidenhed, fordi det hele gør et så fattigt indtryk: Bygningen, skolematerialet og børnene i deres lappede tøj uden sko og strømper selv i den kolde tid. Men også beundring, fordi begejstringen lyser ud af blikkene, og børnene sluger undervisningen. Og beundringen stiger, når man hører, for hvilken løn en sådan lærer eller lærerinde, der har kostet meget på sin uddannelse, arbejder. Bestyreren får 900 kr. om året, lærere og lærerinder 170-200 kr. årlig.

En helteskare udgør de alle, sådan som de med glæde giver deres evner og kræfter, for at deres folk kan rejse sig.

Jenny Jensen.

Syge og fattige i Aleppo 1930.

Atter er et år forløbet, et år, der bragte mange megen glæde og megen lidelse, men i første række naturligvis vore protegeer. De har lidt meget, men de har også modtaget meget, både kærlighed, glæde og lindring rundt om fra hele verden. Vi vil derfor også bringe vore venner og offervillige velgørere en varm tak samtidig med, at vi sender dem årsberetning og regnskab, for at de også deraf kan se, hvor megen nød og elendighed der er blevet lindret gennem deres gave, og for at de sammen med os kan glæde sig over og takke Gud for, at vi var i stand til at gøre så meget for vor næste.

Vor frygt og vore formodninger, som vi gav udtryk for i forrige årsberetning, har desværre faktisk alt sammen bekræftet sig. Vi har således haft mange flere syge at drage omsorg for end året i forvejen, thi i løbet af året 1930 er yderligere 1500 tyrkiske armeniere, berøvet alle deres ejendele, fuldkommen forarmede og forsvarsløse, blevet drevet over grænsen, og deres indvandring i Syrien har følelig forhøjet antallet af nødlidende.

Selvom også en del af disse nyankomne flygtninge har fundet tilflugtssted i andre byer og landsbyer, så har vor syge- og fattigforsorg dog også måttet yde sit, thi man tør ikke gå ud fra, at denne levning af den armenske bondebefolkning efter alle de gennemgåede årelange lidelser, såvel i psykisk som i fysisk henseende, skulle være fuldt på højde sundhedsmæssigt set, da de søgte og fandt tilflugt i Syrien. Ikke alle havde kunnet tåle de utrolige genvordigheder, som tilbagelæggelsen af disse hundreder af kilometer førte med sig, thi det var ikke der som hos os, hvor man kan benytte sig af jernbane eller bil, når man ønsker det, nej, til fods - over bjerg og dal - måtte vejen tilbagelægges. Flere af dem blev da også liggende i vejkanten som offer for en eller anden sygdom eller af udmattelse. Mangen enke og mangt et forældreløst barn havde måttet være vidne til forsørgerens død uden engang så meget som at kunne begrave ham. Det er derfor intet

under, at mange ankom syge og udmattede og måtte under grundig pleje, før de overhovedet kunne tænke på at forsørge familien.

Overfor dem som overfor de tidligere ankomne gjaldt det at gøre opretholdelsen af hjemmene til vort hovedformål. Ja, disse stakkels hjem, som allerede havde udstået så mange storme og rystelser, og som nu kun var at ligne ved korthuse, der kunne blæses om ved det mindste pust, disse hjem måtte vi efter evne beskytte og bevare for det værste: Tilintetgørelsen. Det går vore bestræbelser og vor opgave ud på, og vi kan Gud ske lov sige, at det for det meste er lykkedes os.

De økonomiske forhold blandt flygtningene har desværre ikke forbedret sig, tværtimod, på grund af verdenskrisen er de endog væsentlig forværrede. Ganske særlig er arbejderne indenfor hjemme-industrien: spindere, vævere, farvere, tæppeknytttere, syersker o. s. v. blevet ramte; pengeknapheden, toldspærringen mod Tyrkiet og de usikre markedstilstande har en tid lang lammet deres virksomhed; først efter måneders forløb fandt deres produkter atter afsætning, og arbejdet blev i hvert fald delvis optaget, men altid går arbejdsløshedens spøgelse rundt, og derved stiger også de syges antal.

Bevidstheden om, at man på vort kontor, når det drejer sig om fornuftige anliggender, altid bliver venligt modtaget, ikke behøver at vente længe og næsten aldrig går tomhændet bort, har i årenes løb præget sig dybt i flygtningenes sind, og ikke alene hos os i Aleppo, men så langt som helt op til Nordsyriens småbyer, hvor flygtninge lever og arbejder, har denne efterretning bredt sig. Det er, som om der i mørket var tændt et lys, der fra det fjerne strålede og vejlede. Det hører ikke til sjældenhederne, at der fra Arab-Pounar eller andre egne bringes os en syg fader, og det hedder sig da bestandig: ”Kun der bliver han grundigt undersøgt og plejet, man nøjes ikke med at lade ham sluge kinin eller aspirin, nej, han får det, som han netop behøver for at blive rask - han bliver endogså opereret, hvis det er ubetinget nødvendigt, selv om det er nok så dyrt. Man skyr ingen anstrengelser, såfremt der blot er mulighed for at redde en fader.”

Overordentligt velsignelsesrige har mælkesendingerne fra de schweiziske armeniervenner været for os. Af den sidste sending reserverede vi en tredjedel til underernærede småbørn, resten er anvendt til de syge. Syge mænd, kvinder og børn, som ifølge lægens forskrift har måttet holde mælke diæt (vi har mellem sådanne haft syge, der daglig måtte drikke indtil 6 liter mælk), har vi kunnet pleje med dejlig kraftig schweizermælk.

De rigelige tøjforsendelser fra Tyskland, Danmark og Schweiz har også spillet en stor rolle. Vi har dermed kunnet bringe hjælp til mange syge, thi ofte var linned og varme klæder en hovedbetingelse for helbredelse. Gennem en systematisk fordeling af klædningsstykker til de allermest trængende og svagelige barakbeboere lykkedes det os tit at forebygge sygdomme. Modtagernes taknemlighed er stor, glæden stråler formelig ud af øjnene, når de i de kolde vintermåneder modtager noget varmt til sig selv og børnene. Med stor glæde kan vi meddele vore venner, at vi i året 1930 har kunnet uddele klædningsstykker til op imod 1000 personer, hvilket betyder, at hvert 11.- 12. menneske i baraklejren er blevet hjulpet hermed.

Et andet ikke mindre værdifuldt led har vi takket være dr. Riggerbachs utrættelige virksomhed kunnet føje til vor øvrige omsorg for flygtningene. Det drejer sig om en særlig fond, kaldet ”Schweizerfonden”. Hensigten med denne fond er at gribe ind og hjælpe der, hvor arbejdsrammerne for de forskellige grene af vor virksomhed ellers ikke ville tillade os det.

Vi har indtil nu med de 2500 schweizerfrancs, som denne fond omfatter, hjulpet 46 familier ud af den hårdeste nød, idet vi har udbetalt forsørgerne et til deres arbejde svarende driftsbeløb, for hvilket de har kunnet anskaffe sig det nødvendige og udøve deres profession for egen regning. Denne fremgangs-måde er i de fleste tilfælde blevet kronet med held og har haft en opgang for hele familien til følge. Nu kan de ernære sig tilstrækkeligt og lidt efter lidt udvide deres forretning. Om nogle år vil de forhåbentlig ikke mere høre til proletariatet, men vil være i stand til at føre et normalt liv. Men de behøvede en gennemgribende hjælp en gang for alle for at komme på benene.

Om de hyppigst forekommende Sygdomme kan meddeles følgende

Malaria.

I sammenligning med året 1929 har malariaen vist sig hyppigere. Ikke just, at der er forekommet mange nye tilfælde, det mener i hvert fald vore læger ikke at kunne påstå, de mener snarere, at hos de fleste patienter har der i forvejen været baciller, som på grund af de slette livsforhold og den i forbindelse dermed stående slette ernæring er blevet bragt ud af deres dvaletilstand eller slumrende stadium, om man vil, og er blevet aktive. Mod 331 tilfælde i fjor har vi i år haft 615.

Almindelig Legemssvækkelse.

Også disse tilfælde er forekommet hyppigere, men de har alle på få undtagelser nær kunnet helbredes i løbet af ganske kort Tid. Det danske suppekøkken og den schweiziske kondensmælk har for størstedelen bidraget hertil. Af de 37 tilfælde, som vi havde på fuld forplejning, er desværre 3 gået over til tuberkulose, og de måtte straks sendes til et sanatorium (se tuberkulose).

Lungebetændelse, Bronkitis.

Af lungebetændelse og bronkitis er der i det forløbne år kun konstateret få tilfælde. Vi tror, at den årlige uddeling af klædningsstykker i forbindelse med de pårørendes hurtige anmeldelse af sygdomstilfældene her har spillet en stor rolle. Til trods derfor havde vi dog 25 patienter på fuld forplejning, da man særlig ved en sygdom som denne på grund af slette boligforhold og utilstrækkeligt sengetøj kunne befrygte dødelig udgang. De angrebne var mest familiefædre af det allerfattigste samfundslag, hvis armod i sandhed var hjerteskerende. Vi takker Gud, at vi fik velsignelse til at redde dem alle på en enkelt nær: Nr. 527, Hovhannes Kassabian, der efterlod sig enke og 2 børn. Med gru tænker vi tilbage på tidligere år, da så mange familiefædre blev et let bytte for disse sygdomme og efterlod uforsørgede børn i dusinvis. I den retning er det, Gud være lovet, blevet helt anderledes.

Mistænkelig Tuberkulose.

Af patienter med formodet tuberkulose har vi haft et antageligt antal. I de fleste tilfælde var sygdommen kommen til udbrud som følge af en tidligere lungebetændelse eller af underernæring. Af 19 patienter, som vi havde anbragt dels på det stedlige hospital, dels på sanatorier, er 3 helbredt, 2 er døde, og de øvrige er endnu under behandling.

Under forsørgerens hospitalsophold sørger vi for familiens forplejning, og dør forsørgeren, finder enke og børn tilflugtssted i Dr. Lepsius tyske Orient Missions vajsenshus. De tæt op ad hinanden anbragte træbarakker og lerhytter, de menneskeoverfyldte boliger viser sig stadig at være et godt arnested for udbredelsen af denne frygtelige sygdom. Hvis man på et tidligere tidspunkt ville have forsøgt at isolere sådanne patienter, ville det have været umuligt, ja, det kunne overhovedet ikke tænkes. Regeringens venlige standpunkt overfor disse syge er derfor yderst værdifuldt. Vore undersøgelser har vist, at børnene nu for det meste bliver forskånet for smitte.

Tilskadekomne, Knoglebrud og Brok.

Uvant og meget anstrengende arbejde udøves ofte af folk, som ikke er sådanne arbejder mægtige og kun tager dem, fordi de ellers ikke vil kunne ernære deres familie. Vi har atter dette år haft en anselig række tilfælde, nemlig 31. Af disse var 3 vaskekoner med armbrud, 7 mænd med brok, hvor operation var nødvendig, og behandlingen trak temmelig længe ud. Af disse er 6 nu fuldstændig raske, den syvende derimod ikke, trods operationen; vi har nu af "Schweizerfonden" udbetalt ham 3 tyrkiske guld pund til start af en marskandiserhandel, hvormed han er i stand til at ernære sig og sin familie.

Øjensygdomme.

Vi har i år ikke beskæftiget os med den i orienten så stærkt udbredte øjenlidelse, fordi schweizer-vennerne har indrettet en permanent øjenklinik. De få, vi havde i pleje, var for det meste også behæftede med andre sygdomme eller var blevet bragt til os, før øjenklinikken blev indrettet. Om et sådant særligt tilfælde ville vi gerne fortælle lidt nærmere. Vi havde patienten til behandling i samfulde 2 år. Det var en fader til 4 børn,

som havde pådraget sig ”grå stær” og først kunne blive opereret for ca. 2 måneder siden. Vi kendte allerede familien fra tidligere og havde ofte hjulpet den, men faderen havde på grund af sin øjenlidelse ikke set os, han kendte os kun på stemmen. Et par uger efter operationen kom han en dag ind på kontoret, strålende over hele ansigtet, forhørte sig om den ene efter den anden, da han nu kunne se dem og gerne ville takke hver enkelt. Man behøvede ikke at give ham mange oplysninger, han kendte straks enhver på stemmen, øjeblikkelig var han der og ville efter orientalsk skik kysse hænder og fødder for på den måde at give sin taknemlighed og glæde frit løb, og han udbrød: ”Uden jer ville jeg aldrig mere have kunnet se dagens lys, Gud velsigne vore velgørere og jer, deres hjælpere!” Først om et par måneder kan man tænke på at operere det andet øje, da det endnu ikke er modent nok dertil, men Garabed var allerede i gang med at sælge håndvævede stoffer, og selv om han kun kunne tjene lidt, var han dog lykkelig over delvis at kunne forsørge sine børn. Det mørke, der så længe havde omgivet ham, efterlod i hans sjæl et evigt lys, som han kunne dele med mange af sine Venner.

Sygdomme i Fordøjelsesorganerne.

Arbejdsløsheden, som også har indflydelse på ernæringen, har forhøjet antallet af disse sygdomme. Dysenteri og blodgang er - sammenlignet med de foregående år - i tilbagegang, derimod er mave- og tarmlidelser i tiltagen.

Influenza.

Denne i tidligere år, selv i flygtningelejren, så sjældne sygdom har i år vist sig meget hyppigt, ja, den har endog antaget en forfærdende udbredelse. Af de 500 syge, som vi i september og oktober måned måtte sende til læge, var ca. 50 % angrebet af influenza. Mange af disse blev også samtidig angrebet af andre sygdomme, thi eftervirkningerne efter influenza kan som bekendt ofte være værre end selve sygdommen.

Indtil midten af november måned var denne epidemi stærkt udbredt; nu har vi den lykkeligvis bag ved os, og vi takker Gud for, at der blandt vore influenzasyge ikke var en eneste, der efterlod familien i sorg og savn.

Men blandt de udenfor vor pleje værende syge i flygtningelejren er der forefaldet dødsfald, mest dog børn og ældre folk.

Kvindesygdomme.

Når man tænker på, under hvilke sørgelige, for mennesker ofte ganske uværdige forhold, de armenske flygtningebørns mødre har tilbragt deres sværeste uger, kan man ikke andet end beundre dem og deres mod. Den ro og pleje, som enhver mor ubetinget må have i det mindste en kort tid før og efter barnets fødsel, har været nægtet hine, og derfra stammer også de mange komplikationer og kvindesygdomme. For et par måneder siden havde vi således et ganske særlig trist tilfælde. Det drejede sig om en mor til 3 børn, hvis mand allerede i flere måneder havde været forsvunden, og hun selv arbejdede som stenhuggerske på landevejen lidt udenfor Aleppo. Dag efter dag tog hun fat ved morgengry for først sent om aftenen dødtræt at vende tilbage til hjemmet. I den tilstand hun var i, hørte hun rettelig hjemme på et fødehjem og ikke arbejdende på landevejen. - Pludselig overfaldtes hun en dag af fødselsveer, og inden hun endnu havde nået Aleppo, fødte hun i landevejsgrøften sit fjerde barn. Det er ikke svært at forestille sig denne stakkels kvindes forfærdelige lidelser, før hun kunne komme i hus. Dette fortæller vel tilstrækkeligt om, hvad en flygtningemoder ofte må lide.

Forskellige Sygdomme.

Af de på fuld forplejning optagne 63 patienter falder de 21 på kvindesygdomme.

Sindssyge

kunne vi anbringe i landssindssygeanstalten. Naturligvis er det os, der må sørge for familien, indtil far eller mor har samlet tilstrækkelig kræfter, thi at have en afsindig i huset har altid stor indvirkning på de pårørende.

Paralyse.(Lammelse)

Desværre er symptomerne på denne sygdom blevet hyppigere i den senere tid. Det er virkelig forfærdeligt at se en familiefader i sine bedste år blive hjemløst af en sådan ulykke og at måtte stå magtesløs overfor hans sygdom. Endskønt vi lader disse tilfælde behandle af Aleppos bedste specialister, er de fleste dog håbløst fortabte, de må ganske simpelt betragtes som uhelbredelige.

Syfilis.

Denne sygdom, der i Orienten og ganske særlig i Syrien er stærkt udbredt, har også blandt armenierne søgt og fundet sine ofre. Vi har i år måttet tage flere syfilitikere i pleje. Det er mænd, der har medbragt sygdommen fra den tyrkiske arme, ikke netop som følge af dårlig livsførelse, nej, simpelt hen fordi de i hygiejnisk henseende var ganske ubeskyttede og således blev smittet af deres tyrkiske krigs-kammerater, der overhovedet aldrig kom under lægebehandling. Også kvinderne, som i deportationsårene alt for ofte var udsat for misbrug, bragte mange gange syfilis med sig, og dens udbredelse havde i de første efterkrigsår de sørgeligste følger. Det må også betones, at de fleste af de armenske syfilitikere overhovedet ikke anede, at de gik rundt med denne sygdom. Hvad man ser i dag, er kun følgerne, den akutte periode er nu så godt som forbi. Vore undersøgelser har vist, at der mellem de os bekendte tilfælde ikke fandtes børn, der har arvet sygdommen. En komplet kur med Neo-Salversan tager år, og omkostningerne derved er store, men her skal hjælpes! I mange tilfælde anvendes et særligt præparat med kviksølv for at forebygge videre udbredelse, og vi takker Gud for, at vore protegeer forholdsvis er blevet forskåned.

Astma.

Også denne sygdom var før krigen en sjældenhed blandt armenierne. Klimaforandring under flugten er den væsentligste årsag til dens opståen. Befolkningen omkring Marash-egnen lider ganske særligt derunder og navnlig i forårmånederne.

Orm.

I løbet af 1930 havde vi ikke mindre end 221 sygdomstilfælde, der alle hidrørte fra orm. Den her til lands så stærkt udbredte spoleorm har blandt flygtningene forårsaget de forskelligste sygdomme. Når man betænker, at hunormen årlig afsætter ca. 60 mill. æg, forundrer man sig ikke over, at disse snyltere kan tage sådan overhånd. Dog betyder det ikke, at hvert æg ubetinget afsætter en orm, men på grund af de herværende primitive sanitære foranstaltninger sker der det, at disse æg slæbes ud i haver og på pladser, hvor der dyrkes grøntsager, og derfra videre med disse til byen, hvor de købes af befolkningen, der meget gerne spiser rå grøntsager. Deraf den store udbredelse.

Af 2187 patienter har vi måttet tage i alt 406 på fuld forplejning, da de var for syge til kun at være henvist til læge og medicin, men måtte plejes herudover. For at gøre dem dette muligt fik de udbetalt en i forhold til deres sygdom ugentlig understøttelse, som satte dem i stand til at holde den foreskrevne diæt. I mange tilfælde måtte vi også bekymre os om hele familien, og her har det danske suppekøkken været os en storartet hjælp, uden det havde det næppe været os muligt at gennemføre arbejdet.

Af de 406 patienter, der nød fuld forplejning, blev 199 hos os over en måned, de øvrige 207 kunne allerede efter 1, 2 eller 3 ugers forplejning udskrives som arbejdsdygtige. Børn af sådanne familier kunne endnu i længere tid blive ved at komme i suppe køkkenet, på den måde aflastedes forsørgeren en smule, til han var blevet helt rask.

Af det ovennævnte antal patienter var der endnu 16, som vi måtte overføre fra det gamle til det nye år, da de endnu havde nogle ugers pleje nødvendig, før de var fuldt helbredt.

Operationer.

35 af vore syge måtte anbringes i hospitaler, da de kun gennem operativ indgriben kunne blive befriet for deres lidelse. 30 af disse var mænd, de øvrige 5 var kvinder. Alle operationerne lykkedes med undtagelse af 3 tilfælde, der medførte døden.

Som vi nu sad med de sammentalte og afsluttede regnskaber foran os og sammenlignede dem med forrige års regnskab, afsløredes der en kendsgerning, som satte os i den største forundring.

Vi havde i

1929

868 sygebehandlinger, af disse 167 på fuld forplejning.

Omkostningerne herved androgtyrk. pund 546,00

1930

2187 syge, af disse 406 på fuld forplejning.

Omkostningerne androg tyrk. pund 882,00

For begge års vedkommende kom der for hver patient på fuld forplejning ca. 4, der kun blev behandlet af lægen og fik medicin; men i 1929 kostede behandlingen af disse 5 personer 3,27 tyrk. pund, i 1930 kun 2,17 tyrk. pund. - Hvorledes var dette muligt?

Noget lod sig let forklare. De armenske foreninger havde tilskudt 50 pund til hjælp til operationsomkostninger i forskellige tilfælde. Nogle forsørgere, som en gang for alle havde fået udbetalt af Schweizerfonden en bestemt sum, kunne af den grund hurtigere sendes bort fra sygeplejen. Tøj og mælkeforsendelserne havde ligeledes været meget rigelige. Priserne på levnedsmidler var også gået en smule ned. Endvidere var vi gået over til mere at benytte specialister, hvilket mange gange fremskyndede helbredelsen. Men alt dette kunne ikke nær opveje denne prisforskel. Det blev os da klart, at hovedårsagen måtte søges i, at vor institution efterhånden rigtig var gået ind i folks bevidsthed. I stedet for at vente til en eller anden farlig sygdom var kommen til udbrud, kom de nu ofte fra allerførste begyndelse. Det var ingen sjældenhed, at en kone kunne komme ind på kontoret og melde: "Min mand har siden i går ligget syg med feber, skal vi vente, eller skal lægen komme?"

"Han skal komme straks!"

Og snart efter er konen på vej med et lægekort. Derved er mange gange blevet helbredt på en uge, hvad måske ville have været en måned eller mere, om sygdommen havde fået lejlighed til at udvikle sig, og hvem ved med hvor stort et spild af kræfter dette havde været forbunden.

Og så endnu et. Denne ubetalelige følelse af tillid, der er opstået i disse stakkels menneskers hjerter, kan som helbredende og opretholdende faktor ikke vurderes højt nok.

Vi må spørge, hvad der var blevet af os eller snarere, hvad der var blevet af vore syge, om vi ikke havde kunnet administrere så meget billigere. - Forøgelsen af sygdomstilfældene beroede ikke på, at de var anmeldt så meget tidligere, men på den stadige forværring af forholdene, og måske til syvende og sidst derpå, at individerne bliver mere og mere luvslidte. Vi ved ikke, hvorledes dette skal ende - om de måske en dag bryder fuldstændig sammen. Men så længe vi kan, bliver vi stående på skansen, redder, hvad reddes kan, og viser det sig uafvendeligt, at forsørgeren må gå bort, udfylder vi efter bedste evne hans plads i hjemmet. Der forestår os en hård kamp, det ved vi, men i tillid til Gud og vore venner derhjemme vil vi ikke svigte, men vore bestræbelser skal stedse gå ud på: Ingen at afvise, så at tilliden til os stadig må tiltage, thi det er dog i sidste instans det, der bærer oppe og gør det umulige muligt.

Aleppo, den 28. januar 1931.

Karen Jeppe

Regnskabsåret 1930.

(Tallene angiver tyrkiske Pund).

Indtægt:

Kassa den 1. Januar 1930.....	223,74
<i>Bidrag fra Schweiz:</i>	
De schweiziske Armeniervenners Forbund	466,74
Hr. og Fru Dr. Vischer.....	198,89
Hr. Pastor Hopf	90,79
<i>Bidrag fra Danske i Amerika v. Hr. Pastor Østergård.....</i>	<i>94,95</i>
<i>Bidrag fra Danmark: Hr. Grosserer Christen Daell</i>	<i>56,00</i>
<i>Bidrag fra Tyskland: Dr. Lepsius' Orient Mission</i>	<i>21,76</i>
<i>Bidrag fra Canada</i>	<i>4,49</i>
	<u>I alt 1157,36</u>

Udgift:

Pension incl. Leje	325,94
Læge og Medicin.....	267,65
Operationer	101,21
Specialbehandlinger.....	60,62
	429,48
Schweizer-Fonden udbetalt	110,50
Fattigpleje	12,00
Told og andre udgifter til mælke- og tøjforsendelser.....	16,93
Løn, Harutiun Kamburian	24,00
Div. Udgifter til syge- og fattigpleje	11,25
Leje, kontor og venteværelse	12,00
Administrationsbidrag 1930	50,00
Kassa den 31. dec. 1930 ---.....	<u>165,26</u>
	<u>I alt 1157,36</u>

Bøjet, men ikke knækket.

Længe har jeg gået og tænkt på armenierdagen og haft i sinde at skrive til vore venner der hjemme i den anledning; men det blev længe ved tanken, indtil jeg omsider nåede at få brevet afsendt til oktober-nummeret.

Så må jeg da allerførst fortælle, hvorfor jeg ikke kunne skrive før, og når det kommer til stykket, rummer det måske alt det, der i øjeblikket ligger så tungt på mit hjerte. Jeg syntes, der var to grunde.; men der var vist kun den ene, den viste sig blot for mig i to skikkelser.

Jeg har for det første ikke været rask i sommer. Og derved kommer jeg til at tænke på en lille historie, jeg hørte for længe længe siden. Der var en general, der havde været indesluttet i et fort, som han skulle have holdt, men som han overgav til fjenden uden at have løsnet et skud, og nu stod han for krigsretten.

”Hvorfor skød De ikke?” spurgte den strenge dommer.

”For det første”, svarede generalen, ”fordi jeg ingen ammunition havde. For det andet - ”.

”Ja, så kan De spare Dem de øvrige grunde”, afbrød dommeren ham.

Alligevel vil jeg anføre den anden grund også.

Vi er hårdt trængt af verdenskrisen fra alle kanter, og endnu kan jeg ikke se nogen tydelig vej ud af uføret. Derfor ville jeg helst tie stille, jeg holder ikke af at sige noget, så længe jeg kun kan se vanskelighederne, men ikke midlet til at overvinde dem.

Rimeligvis er de to grunde i virkeligheden en og den samme, det er vel de fortvivlede tilstande, der har haft indflydelse på mit helbred. Lægen undersøgte mig nemlig grundigt og kunne ingenting finde; men syg var jeg alligevel. I sommeren 1928 havde jeg det omtrent på samme måde, også den gang hvilede der en tung byrde på mig; det er åbenbart den måde, hvorpå min natur reagerer overfor for stærke tryk. Ja, krisen er over os, og den er alle vegne. Den føles her i Syrien som forøget nød og arbejdsløshed og dermed følgende sygelighed blandt de fattige. Ja, og dødelighed, det vil atter sige faderløse børn og oprevne hjem.

Men endnu stærkere virker den på os udefra.

Det var vist i Australien, vi først mødte den. Vi havde derovre en komite, der støttede os ret kraftigt.

Pludselig blev det forbudt at sende penge ud af Australien, så tilstoppedes den kilde. Nå, det havde jo mindre at sige, verden er heldigvis stor.

Men over Tyskland blev skyerne stadig mørkere og mere truende, og derfra kommer den allerstørste del af pengene til de faderløse børns underhold.

Lepsius-missionen, som vi der samarbejder med, har imidlertid en ligefrem utrolig dygtig ledelse, endnu holder de fast ved deres børn, men budgettet ankommer naturligvis med stor forsinkelse, og man kan jo sige sig selv, at arbejdet på det område må indskrænkes betydeligt. Indtil nu kunne vi antage os alle faderløse børn, for så vidt de behøvede det. Det kan vi ikke i fremtiden, der må vælges og vrages, og hvad så med dem, der ikke kan komme med ind? I hvert fald er det godt, at der kan skaffes skolepenge til dem fra Danmark, og at vi har suppekøkkenet, så kan vi vel holde sulten fra dørene, med mindre det også i Danmark skulle se så galt ud, at bidragene derfra skulle svinde føleligt ind; men lad os håbe, at den ene dør i det mindste kan holdes åben.

Der er nemlig flere andre, der ser ud til at ville lukke sig.

Vort særlige våben i kampen mod dødeligheden, kampen for at bevare hjemmene, var jo vor sygepleje. Suppekøkkenet var os til megen hjælp, når det gjaldt om at ernære familien, mens far lå syg; men midlerne til at betale læge og medicin, hospitalsophold og sygemad, kom fra Schweiz og fra venner blandt de danske i Amerika. Også der føles krisen stærkt, og dertil kom særlige forhold, der begge steder lagde øget beslag på deres midler. Vi ved, at vi kun kan vente os mindre bidrag derfra, langt fra tilstrækkelige til at opretholde virksomheden i dens tidligere omfang. Foruden den sum af lidelse, dette vil medføre for mange fattige mennesker, der ikke kan blive hjulpet i deres trængsler, vil det fremfor alt betyde, at vi nu kan vente mange dødsfald, der ellers rimeligvis kunne have været afværget, altså mange hjælpeløse børn, som vi ikke kan se udvej til at tage os af. Det ser uhyre mørkt ud.

Naturligvis kunne græshopperne heller ikke finde noget mere passende år til at fortære vor hvede, der dog ellers kunne have givet brød til mange.

Således trækker skyerne op fra alle sider, og endnu har jeg ikke tydeligt set vejen ud af det alt sammen. Den er der, det er jeg vis på, jeg er også lige ved at kunne skimte den, og jeg tror, den fører ud til landsbyerne; men hvordan det hele kan ordnes, er endnu skjult for mig. For at kunne se det og udføre det, behøvede jeg vel også flere kræfter, måske kan jeg få dem ved en svovlkur og en god hvile næste år.

I hvert fald er det nu tid til at ”rense brønden”.

Hvad det vil sige, lærte jeg for nogle år siden, og den oplevelse var mig til megen nytte, så nu vil jeg meddele mine venner den. Trange tider er der ingen mangel på nogen steder, hvem ved, om ikke andre kan have gavn af den.

Se, i vort redningshjem, der jo lå på en lejet grund, havde vi en brønd, der havde ord for at være udtømmelig selv i de tørreste år. Det var mest for den brønds skyld, jeg havde lejet grunden; for i Aleppo ved man, hvad vandmangel vil sige.

Imidlertid forurenedes vandet lidt efter lidt, og i et meget tørt efterår besluttede vi os til at gøre et forsøg på at tømme og rense den. Vi havde motorpumpe, så det skulle vel kunne lade sig gøre. Men motoren arbejdede, så den pustede og stønnede ved det, både dag og nat; men der var lige langt til bunden, vandet strømmede ind lige så hurtigt, som vi pumpede det op. Til sidst opgav vi det; men vandet endte med at blive næsten udrikkeligt.

Brønde skal renses, hvis de skal blive ved med at føre friskt og godt vand, det lærte vi den gang, og det kan man kun gøre, når vandtilførselen mindskes; men så er det også på tiden.

Altså bereder vi os på at "rense vor brønd"; men der er jo fare for at omkomme af tørst imedens. Dog er det min faste overbevisning, at vore venner i Danmark vil sørge for at række os det bæger vand, vi behøver for at stå krisen igennem.

Ja, bedre kan jeg i øjeblikket ikke forklare, hvordan det står til hos os. Det er vist ikke videre klart og udtømmende; men situationen er også "over evne", vi beder om hjælp til at stå det igennem. Vel er vi knugede under trykket, men ikke knækkede, i det stykke er jeg vis på, at vi har lært en del af armenierne. Det skal nok vise sig, at fjederen har sin spændkraft i behold og formår at rette sig igen.

Karen Jeppe.

Aleppo. Oktober 1931.

Betragtninger ved regnskabsbogen.

Mens jeg i denne tid sidder og sysler med årets regnskaber, genoplever jeg i erindringen selve det forløbne år, sådan som det har formet sig inden for vor virkekreds, alle dets glæder og alle dets bekymringer bevæger igen min sjæl, og jeg føler trang til at meddele det alt sammen til vore venner derhjemme.

1931 var ikke noget egentlig glædeligt år at se tilbage på, det har været præget af knaphed og vanskeligheder, men når man har den tro, at alting tjener til vort vel, er der også i dette år adskilligt, der er egnet til at befæste og uddybe den. I hvert fald føler man sig inderlig taknemmelig over, at alle de mange børn, der er betroet til vor omsorg, er kommet igennem året uden at lide nogen skade, det giver grundet håb om, at også 1932 trods alle sorte skyer vil komme til at opvise et lignende slutningsresultat.

Vore skolebørn, hvis tal er steget til 230, voldte ingen større vanskeligheder, da vi havde fået vort budget herud, mens kronen endnu havde sin fulde værdi. Pengene slog altså godt til; men der blev da også brug for dem, særlig fordi vi tog os så meget af børnenes helbred og af deres hjem, når det viste sig at være nødvendigt. På det punkt må vi indskrænke os meget i det nye år; 30 kr. er nu lige akkurat tilstrækkelige til skolepenge og bøger, og så kan der falde lidt af til et særligt sygdomstilfælde; men vi må se os godt for, hvis vi skal slå os igennem med dem. Dog er der det gode ved det, at vi har meget få børn fra "nye" familier. De nyoptagne er mest yngre søskende af dem, vi allerede havde, eller det er faderløse børn, der er i Lepsius-

missionens pleje, men som på grund af krisen i Tyskland ikke mere kan få det fulde plejebeløb.

Skolepengene er så gerne det første, det går ud over, men finder jeg en tom plads hos os, skal jeg nok sørge for at få en af dem puttet ind. Det er børn, jeg har sørget for og våget over i adskillige år, det ville falde mig så svært at tage dem ud af skolen før tiden. Og så er de jo da ret beset nærmest til pladserne, da de har mistet deres far. Det passer i mine tanker så godt sammen.

På de måder har vi altså væsentlig med familier at gøre, der har været under vor forsorg i nogen tid, enten som Lepsiusmissionens plejebørn eller som De danske Armeniervenners skolebarn. I begge tilfælde har omsorgen, særlig for deres sundhedstilstand, været ganske den samme; de kroniske lidelser er for længst taget i behandling, og en hel del operationer er udført. Min lange praksis i ”familie-omsorg” har til fulde lært mig, hvor stor forskel der er mellem ”nye” og ”gamle” familier. Udgifterne til læge og apoteker vil af sig selv svinde meget betydeligt ind med tiden, og det er godt, vi har fået begyndt, mens vore penge var så meget værd.

Langt vanskeligere har det været at slå sig igennem med de godt 300 faderløse børn, der er under Lepsiusmissionens forsorg. Der har måttet regnes og tænkes meget; men derfor er man her naturligvis. ”I gode tider kan min blinde bedstemor også gøre det af”, siger Armenierne.

Indtil juli fik vi hele det ventede beløb, der ingenlunde var beregnet for højt, men dog altså var tilstrækkeligt. For august kom der imidlertid en mindre sum og for september slet intet, Missionen måtte for en tid ganske simpelt indstille sine betalinger. Siden oktober er der igen bevilget os penge, knapt to tredjedele af de oprindelige beløb. Det kan imidlertid stoppe op, hvornår det skal være, da det er svært at få tilladelse til at sende penge ud af Tyskland.

Nu var gode råd dyre. Atter fik jeg, denne gang fra et nyt synspunkt, lejlighed til at glæde mig over det familiesystem, vi havde fået indrettet i stedet for et regulært børnehjem. Hvad i al verden skulle jeg have gjort, hvis jeg havde siddet med et stort hjem? Skulle børnene sendes bort, ville de komme hjem til stor fattigdom, som de var ganske uvante med og ikke havde nogen forståelse af. Nu derimod havde hjemmene stedse været under forsorg og var bragt på fode, de var vel i stand til at tage en tørn, når det kneb. Leje skulle de ikke betale, enten sad de i vore enkestuer eller i deres egne vel istandsatte barakker. Både mor og børn var vel påklædt, det kunne ikke gå så galt.

Gæld havde de ikke, derimod kunne de nok få lidt kredit, hvis det skulle knibe, og som regel havde mødrene fundet gode fortjenestmuligheder. En havde fået en god symaskine, en anden en bedre vævestol, en hel del arbejdede for vor systue, hvor fortjenesten er bedre end andre steder, og nogle havde fået sig indrettet med børnene, så de regelmæssigt kunne gå på arbejde. De kunne for en tid klare sig med mindre tilskud, uden at børnene kom til at lide under det. Vi hørte da heller næppe en klage, og børnene ser stadig godt ud. Nogle familier, der netop var på tærskelen til at kunne klare sig selv, blev helt strøget af listerne, så vi kunne gøre noget mere for de sidst optagne, der endnu trængte meget hårdt til hjælp. Det ordnede sig, så vi kom igennem med dem, vi havde; men nye kunne vi jo ikke optage, det var en stor jammer. Først nu begynder vi at kunne åbne døren lidt på klem, så nogle af de hårdest trængende kan smutte indenfor; for imidlertid ruller tiden, døden har gjort sin høst. Enker og faderløse banker på, det er fortvivlende ikke at kunne tage dem ind, sådan som vi kunne før. Hvor har det været en stor ting i Aleppo i de sidste 5 år, at der stadig kunne gøres plads til dem alle. Det lille ord betyder så uendelig meget, og det var det, vi stedse regnede med. Alle faderløse børn, hvis deres slægt ikke kunne sørge for dem, eller de kom i anden pleje. Alle syge familieforsørgere kunne blive tilsete gennem vor sygepleje.

Vi har måttet stryge det ord nu af vort program, og det har været os en stor sorg. Takket være hr. Daells rundhændede bidrag og mere understøttelse fra de danske i Amerika kan vi stadig tage os af de sværeste tilfælde. De lettere må henvises til ”Røde Kors”, der yder nogen hjælp, selvom deres midler langtfra er

tilstrækkelige til at give den intensive pleje, som vi havde lagt os efter, og som var til så stor velsignelse i mange hjem.

Det er svært at skulle vælge og sende nogle uhjulpne bort, det kræver stor varsomhed og indsigt, de svære tider er jo overhovedet ”prøvestenen” for os alle.

Også suppekøkkenet har følt tidernes tryk og er blevet i nogen grad omordnet.

Det hænder, at man har en vågen nat, og det er nu ikke altid det værste, for sommetider kan man udtænke en hel del ved sådan en lejlighed. Sådan gik det også mig i forårstiden, da jeg syntes, det begyndte at se noget truende ud rundt omkring. Da fik jeg den tanke, at det i sommertiden vist kunne være godt i stedet for kogt mad at give børnene en dobbelt brødration. Vitaminspørgsmålet, der længe havde beskæftiget mig, uden at jeg dog på grund af de noget trykkede pengeforhold havde kunnet gøre noget væsentligt ved det, var heller ikke uden indflydelse på min beslutning. Råkost er billig her om sommeren og for størstedelen meget vitaminrig; når børnene ikke fik kogt mad fra køkkenet, ville mødrene naturligvis fra tid til anden koge noget til dem, men uden tvivl ville de få meget mere råkost.

Da tanken også ved dagslys viste sig at være temmelig holdbar, kom den til udførelse, og det lod til, at den vakte bifald hos de fleste. Børnene trivedes stadig udmærket.

Så kom efteråret, og med det blev krisen akut. Rede penge havde vi ikke mange af, men derimod ikke så lidt hvede; den var kommet ind fra landsbyen i slutningen af august. ”Lad os dele hveden ud”, foreslog jeg, ”så behøver vi hverken at bekymre os om møller eller bager”.

Som sagt så gjort. Hjemmene fik uddelt rationer for 5 måneder, så havde de da noget at leve af foreløbig, og kommer tid, kommer råd.

Denne foranstaltning vakte umådelig glæde. Armenierne er nemlig vant til, når de da har råd til det, at købe hvede ind om efteråret, hvoraf de laver de forskelligste slags gryn. Har de deres grynbøtter fulde, ser de vinteren i møde med godt mod. Men de fattige hjem, vi har med at gøre, havde ikke i årevis kunnet tillade sig det, de havde altid måttet leve af hånden og i munden. Nu hændte der dem imidlertid det hartad utrolige, at de kunne tilberede vinterforråd; så velhavende havde de ikke følt sig i mange år, de blev ligefrem næsten mætte bare ved at tænke på det.

Således voksede der ud af vor pengekrise en stor glæde, og den bliver nok varig, for ordningen er fordelagtig for begge parter.

I hjemmene får de både til gryden og til brødet, det hjælper dem ganske anderledes til at kunne indrette sig og komme ud at det med mindre, og for os er det billigere, vi kan selv levere kornet, og vi får det fragtet på jernbanen for halv pris.

Mens jeg nu sidder og tænker på suppekøkkenet, falder det mig ind, at en samlet oversigt over dets oprindelse og udvikling vist her ville være på sin plads.

Vi startede det under Jenny Jensens ledelse i vintrene 1925 og 26, da der næsten kunne siges at herske hungersnød her i baraklejren, og en tid blev ca. 1500 mennesker daglig bispist der, idet de hver fik en god portion kogt mad med brød til. Det blev financieret af De danske Armeniervenner med bidrag fra andre lande. Efter den anden vinters forløb blev køkkenet i forårstiden stærkt indskrænket, men ikke helt opløst. Samtidig med at vi for De danske Armeniervenners regning bispiste en hel del fattige børn, begyndte jeg også at anvende det som fælleskøkken for de familier, der var under Lepsius-missionens forsyning, idet hvert selskab betalte i forhold til de portioner, der blev udleveret. Denne karakter af permanent fælleskøkken har del senere beholdt. En tid lang blev redningshjemmet bispist på samme måde, og da for et par år siden armenske flygtninge fra Tyrkiet på ny strømmede hertil, og der dannedes en stedlig komite til at tage sig af dem, leverede vi ligeledes dagligt mad til dem for komiteens regning. Sygeplejen gav spisebilletter til familierne under forsørgernes sygdom o. s. v. For alle arbejdsgræne var det fælleskøkkenet, og da armenierne begyndte i stort tal at flytte ud af den gamle baraklejr og bosatte sig i ”den nye landsby” ude ved vore huse,

åbnede vi en afdeling derude. Der kogtes og uddeltes således mad på to steder, mens regnskabet stadig førtes under et.

Da vi nu i efteråret begyndte at uddele hvede, udleveredes den på de samme billetter. For De danske Armeniervenners vedkommende var det mest trængende skolebørn og de syges pårørende, der kom i betragtning, mens det tidligere var nye flygtninge fra Tyrkiet, der var i besiddelse af det største antal af vore billetter.

Da nemlig den ovenfor omtalte komite dannedes, meldte vi os naturligvis også til hjælp, og vi fik et særligt område overdraget. Det viste sig, at der blandt flygtningene fandtes ikke så få kvinder og børn, hvis forsørgere var blevet holdt tilbage inde i Tyrkiet; enten tjente de i hæren, eller de var kastet i fængsel. Omsorgen for disse kvinder og børn blev vor særlige andel i flygtningearbejdet. Atter var det Jenny Jensen, der satte sig i forbindelse med dem, førte bog over dem og sørgede for, at de fik, hvad de behøvede, først og fremmest mad.

Men i tidens løb tyndede skaren ud. Enten kom mændene hertil og kunne selv sørge for deres familier, eller de døde derinde. I så fald kom konen og børnene under Lepsius-missionen. En enkelt tilbageblevet familie blev anbragt på anden måde, så listen kunne afsluttes, inden Frk. Jensen rejste til Danmark. Nu er vore "pensionærer" væsentligt de fattigste af vore skolebørn, hvis billetter gælder for hele året, og pårørende til de syge.

Ja, det er en broget skare, der gennem årene er blevet mættet i suppekøkkenet, det har så at sige afspejlet hele arbejdet. Med de skiftende tider vekslede også vor arbejdsmåde, mens vi dog stadig holdt fast ved den samme grundlinje. Det er som med den orientalske dekorationskunst, så længe den da er ægte: det samme motiv gentager sig uafladelig, men stadig med små forandringer.

Nu er der trukket en ny perle på snoren, året 1931. Det har bragt os bekymringer, vel også skuffelser, men ligeledes mange glæder. Vi føler, at vi har rig grund til at takke Gud for vore venner derhjemme, der trods alle vanskeligheder ikke blev trætte af at hjælpe os.

Derfor er vi også gået frimodige ind i 1932. Vi ser vel de mørke skyer, og vist kan de bringe orkaner og uvejr, men oftest udløser skyer sig dog i forfriskende, frugtbarørende regn. Og når alt kommer til alt, er det vigtigste ikke selve det, der sker, men den måde, man tager det på. Derfor er det visdom, man først og fremmest skal bede om, når de svære tider kommer. Og det vil vi da hjælpe hinanden med.

Aleppo, den 17. februar 1932.

Karen Jeppe.

Lad dem ikke gå til Grunde!

Når jeg i denne tid betragter vore forældreløse børn og indgående beskæftiger mig med dem, lægger frygten sig som et mareridt på min sjæl, og jeg spekulerer på, hvad der vel skal blive af dem ud i fremtiden.

Næsten med hver post får jeg den triste meddelelse, at nogle af "plejeforældrene" falder fra, de kan med deres bedste vilje ikke betale længere. Det er i sandhed ikke mærkeligt, som forholdene nu er i verden; det er snarere ubegribeligt, at så mange hidtil har kunnet betale, og at der endog er kommet nye til. Herover må man virkelig undres, og det vidner om troskab såvel som om evnen og viljen til selv at savne for at kunne

hjælpe andre, der trænger endnu mere. Det er ansvarsfølelse overfor Gud og mennesker, der giver sig udtryk gennem slige handlinger.

”Og dog,” siger jeg til mig selv, ”bliver tingene ved al udvikle sig i denne retning, da må efter menneskelig beregning det øjeblik komme, hvor det vil være umuligt for vore venner hjemme at hjælpe mere.” Så har vi jo endnu tilbage håbet om, at underet med de syv små brød vil gentage sig, ja jeg har næsten følelsen af, at det allerede begynder at virke, for hidtil har ingen af vore børn lidt nød. Det kan vi ikke takke nok for. Men trods alt tegner fremtiden sig meget mørk.

Mangen en gang, når jeg har fået brev om, at fra nu af kan Howhannes eller Mariam kun få 10 kr. i ”plejefølge”, spørger man mig, om jeg kan klare mig med dem. Så spekulerer jeg frem og tilbage, taler med moderen, om hun muligvis skulle kunne skaffe klæder til barnet, ser efter om der skulle være en plads på Armeniervennergernes skoleliste, undersøger om barnet nu ikke kan tages ud af skolen, eller om jeg kan få lidt hvede ude fra landsbyen. Ja undertiden klarer jeg mig så, men undertiden må jeg også bede om nye plejeforældre. Hidtil er det gået godt; men hvor længe? Dette foruroligende spørgsmål trænger sig atter og atter på.

Så kan jeg tænke mig, at en eller anden derhjemme siger: ”Men barnet har jo sin moder, kan hun da ikke ernære det? Her må en enke ofte selv sørge for sit barn, uden at hun straks skal have hjælp udefra.”

Ja det kan være meget sandt, men vi lever desværre i et land, hvor kvindearbejde betales overordentlig slet. Det gælder ikke blot her, men overalt så snart man kommer udenfor nogle enkelte kulturlande i Europa og Amerika. Derfor kvindernes mangelfulde udvikling og deres hele afhængighed af ægteskabet og af manden. I mange tilfælde kan hun simpelthen ikke slå sig igennem alene.

Men det kan den armenske kvinde; såfremt hun er rask, kan hun klare for sig selv og for sit barn. Har hun imidlertid to børn, betyder det underernæring og tunge savn, og har hun tre eller fire, går familien til grunde; lidt efter lidt vil de alle dø af mangel på næring.

Regnestykket er da ganske ligetil. En kvinde, der tjener 70 øre om dagen, er en sjældenhed; 50 - 60 øre daglig betyder en arbejdsdygtig kvinde, og under 6 - 7 kroner om måneden kan ingen spise sig mæt. Men der er andre livsfornødenheder end maden, man behøver også klæder, og børnene skal i skole. Desuden har mange ikke eget hus, men må altså betale husleje.

Og støder der så sygdom til så er alt håb ude! Spise skal man i alle tilfælde, og har så en sådan enke en gæld på f. eks. 20 kr., så kan hun ikke mere. De fattige må betale høje renter, de kan ikke få lånet tilbagebetalt. Og gæld har familierne ofte, om ikke andet så i hvert fald fra familiefaderens sidste sygdom og begravelse. Når en sådan familie kommer i vor pleje, gør vi da også først rent bord. Men hvor ofte er det tilfældet, at en kvinde er rask og arbejdsdygtig? For nogles vedkommende er det således, at vi fra begyndelsen er klare over, at vi også må underholde moderen, fordi hun er for svag til overhovedet at kunne arbejde. For det meste forsøger hun ganske vist at arbejde med, men det går kun med stønnen og klagen, og hver gang jeg ser disse kvinder, overvejer jeg, om de mon vil holde ud, til børnene vokser til. Thi hvad de armenske kvinder, der nu er mellem 30 og 40 år gamle, har

gennemgået, det grænser simpelthen til det utrolige. Og alt det er jo ikke gået spurdløst hen over dem.

Deportationstidens sult, strabadser og overanstrengelse det er et stort under, at nogle af kvinderne slap fra det med livet, i hvert fald blev hele deres tilværelse så at sige undermineret. Kun langsomt kom de til kræfter igen, og så meget desto langsommere, som efterkrigstidens begivenheder ikke lod dem falde til ro. I grunden er kvinderne nøjagtig lige så udslidte som mændene. De er for det meste dygtige og yderst arbejdsvillige; men kræfterne mangler de. Kun de færreste af dem kan gå på arbejde, de må ernære sig ved at knytte tæpper eller ved andet håndarbejde, og så bliver de nu til overflod fra anden side overfaldne af verdenskrisen. Disse ting sælges nemlig næsten udelukkende i udlandet, hvor købekraften nu er ved at høre helt op; hertil kommer

toldmurene, og de i forvejen knap tilmålte lønninger sættes yderligere ned. Således er der næsten i hvert eneste hus stødt noget til, som gør livet endnu sværere, end det i og for sig var i forvejen.

Og udenfor raser krisen overalt. Grænserne trækkes snævrere og snævrere for de kredse, indenfor hvilke der kan ydes hjælp og understøttelse.

Og til dem, som vi allerede har i vor pleje og ser på som vore egne, kommer mange, der endnu står udenfor. Dødeligheden blandt mændene tager snarest til, den ene faderløse familie efter den anden banker på vor dør, og deres nød skærer os i hjertet. Det er til at fortvivle over. Hvorledes skal disse rester af det armenske folk dog komme igennem? Og hvor er det svært at være uden fædreland, fordrevet fra hus og hjem, kun tålt i et fremmed land. Folket har jo mistet hele sin nationalformue, ikke alene pengene, men også de reelle værdier, og så oven i købet en uforholdsmæssig stor del af mændene. Storartet er det at se, hvorledes de stadig ved at hjælpe hinanden; kun vokser det store antal faderløse børn dem faktisk over hovedet. Dersom vi ikke kan hjælpe dem at føre denne opvoksende generation igennem, er det let at indse, at de må gå til grunde.

For et par år siden forekom situationen mig endnu ret fortrøstningsfuld. Vor sygepleje havde som sit mål sat sig at holde forældrene oppe, så længe det på nogen måde var muligt, idet der ydedes dem grundig hjælp i sygdomstilfælde, og mangan gang var resultaterne virkelig gode.

Viste anstrengelserne sig imidlertid at være forgæves, så at familieforsørgeren døde, så trådte den tyske enkeforsørgelse til, hvorved det lykkedes at opretholde hjemmet.

Vi behøvede heller ikke at overveje, hvem vi skulle antage os, og hvem vi skulle lade sulte. Vi kunne tage imod alle forældreløse børn, dersom de trængte til det, såvel som alle familieforsørgere kunne plejes og understøttes af os. Desuden havde vi andre hjælpemidler ved hånden: De danske Armeniervenners suppekøkken for underernærede børn, fripladserne i skolen, den schweiziske øjenklinik, mange kasser fulde af godt tøj, der sendtes til os fra mange forskellige steder, og meget mere - for ikke at glemme arbejdsmuligheder.

Nu er det hele så usikkert, indskrænket, til dels allerede i opløsningstilstand. Hvad skal det blive til med børnene i baraklejren?

Vanskeligst er det med dem i alderen mellem 15 og 30 år, de har kun ringe livskraft og er slet udrustet til kampen for tilværelsen. Der er selvfølgelig undtagelser, nogle er jo sluppet igennem, hovedsagelig ved hjælp af filantropiske selskabers virksomhed; men der er alligevel et gabende hul her. Der er folk over de 30 år, som ganske vist er medtagne af gennemlevede lidelser, men dog ikke helt berøvet deres tidligere menneskelige udstyrelse, og der er børn under 12 år, endda mange. Disse børn viede vi alle vore kræfter, det var målet for vort hele arbejde at ernære dem, undervise dem, opdrage dem. Vi har også allerede set opmuntrende resultater.

Og nu? For Guds skyld, lad dem ikke gå til grunde. Vi kan ikke sige mere, bekymringen for dem fylder vore hjerter med usigelig angst.

I Marts 1932.

Karen Jeppe.

Et Uår.

Som alle steder i den civiliserede verden begynder året hjemme i Danmark med den første januar, og det falder fuldt ud naturligt. Året er nu faktisk forbi, naturen sover sin årlige vintersøvn, menneskene har til afslutning fejret julen, der forkynder lysets sejr over mørket, det går mod forår med fornyet håb og mod, alt bliver nyt og friskt igen.

Selvfølgelig hører vi henede også med til de civiliserede lande, så vi har samme tidsregning; men selve året begynder ikke med januar. Udgangspunktet falder om efteråret, når alt, hvad der er etårigt og vokser fra naturens hånd uden kunstig vanding, er dræbt af sommerens hede og tørke og først med efterårsregnen kan leve op igen af de nye frø, og når alle sommerens frugter på træer og haveurter er modnede og sankede i lade. Da ser alt i spænding hen til det nye år og lever i forventning.

Ellers går vore tanker og ønsker jo gerne i ret modstridende retninger, ”den enes død, den andens brød”, sådan er livet; men på den tid er vi alle enige i det mindste om en ting, vi trænger til regn, og i den trang mødes vi med hele naturen. Også planter og dyr, ja selve jorden, synes at se op til himlen og bede om regn, og aldrig har man fået det indtryk, at den for nogens vedkommende kom for tidligt, eller at der var for meget af den. Det er nemlig ikke blot det nye år, der skal til at begynde for os alle sammen, og som vi. håber at få det mest mulige ud af; men det gamle år med alt dets gamle snavs skal renses ud, og det er regnens allerførste opgave. Så længe det bliver hængende i luften og ligesom dækker jorden, er vi mere eller mindre utilpas, og malaria og influenzaepidemier kan anrette store ødelæggelser iblandt os. Mig forekommer det også, at sjælene bliver syge, og at der er en særlig frodig jordbund for alt ondt; men måske mit syn der ikke er helt rigtigt.

Endelig går det mod regn, og den sidste tid, inden den kommer, er den allerværste. Luften er mættet med fugtighed, så støvet, der hvirvles op af færdselen eller af blæsten, bliver hængende i den, indtil man til sidst synes, at man måtte kunne skære mursten ud af den. Man får ondt i halsen bare af at trække vejret. Da går der et suk efter udfrielse gennem hele skabningen.

Og den kommer jo da til sidst. Vinden springer om i øst, skyerne bliver tykkere og tykkere, en ejendommelig lugt begynder at gennemtrænge atmosfæren, vi lugter regnen. Et temperaturfald, og den plasker ned over den tørstige jord, der begærligt inddrikker den. Det kan vare længe, inden dens tørst er slukket, og der viser sig pytter på overfladen.

Det nye år har holdt sit indtog, befriede ånder vi alle op, og fra første øjeblik spørger vi: ”Hvordan bliver det? Får vi regn nok?”

Vi læser i Bibelen om år, da der slet ingen regn kom, og den slags kan vist forekomme endnu i Palæstina; men heroppe i Syrien, hvor vi ligger nærmere ved Taurusbjergene, og sydøst vinden frit kan blæse ind fra den Persiske Havbugt, er det dog vel aldrig gået så galt. Hver vinter bringer nogen regn; men spørgsmålet er, om der kommer nok, og om det regner i forårstiden. Det sidste er næsten det vigtigste.

I år er der absolut kommet for lidt regn, det er det dårligste år, jeg har oplevet henede, og folk, der er ældre end jeg, og som er født her i landet, siger det samme.

Det begyndte med, at regnen kom overordentlig sent. Ugerne gik, julen med, himlen var stadig tillukket, og det blev meget koldt. Fra Tyrkiet og Persien berettedes der om voldsomme snefald og hartad utrolige kuldegrader; så slemt var det ikke hos os, men det var da koldt nok efter vore forhold.

I den tid grasserede influenzaen her i Aleppo, ofte blev de samme personer angrebet gang på gang, tilmed meget heftigt. Hen imod jul havde den antaget karakter af spansk syge, ofte efterfulgt af lungebetændelse, og uhyggen begyndte nu at brede sig. Man kunne ikke gå uden for en dør uden at møde et ligtog, ja, snart sagt ikke se ud ad vinduet. Og dog er det forholdsvis en meget lille del af byens befolkning, hvis vej til begravningspladsen fører forbi vort hus.

Heldigvis var det ikke slemt blandt armenierne i lejren; der var nok mange, der lå, men de fleste var temmelig let angrebne, den egentlige spanske syge holdt til i andre kvarterer. Alligevel var det mig naturligvis en skuffelse, da jeg under frk. Fugls og fru Vinds besøg havde den fornøjelse at vise dem vore enkehjem, så i hvert andet hus at finde en i sengen. Jeg ved ikke, om det lykkedes mig at overbevise dem om, at det var en forbigående tilstand.

Influenzaen kom jo da også på besøg i vort hus, og den gjorde grundigt arbejde, lige før jul måtte vi gå til sengs alle sammen undtagen Gaszczyks kone og vor pige. Der røg juletræet; først den 6. januar, til armeniernes jul, fik vi det tændt, skønt vi var sløje endnu. Men ellers kom vi alle godt fra det; bortset fra, at vi var noget forstyrrede en tid efter og lavede de mærkeligste fejl, havde det ingen følger. Og nu er vi da forlænget "helt rigtige i hovedet" igen.

Endelig hen i januar kom så regnen og skyllede influenzaen væk, nu kunne vi få vejret igen; men jorden havde ikke rigtig fået slukket sin tørst, mange steder i byen var brøndene endnu tomme.

Og imidlertid kom der alarmerende efterretninger ude, fra landet, ganske særligt fra stepperne imod øst. Hverken græs eller sæd var kommet op, og dyrene døde af sult og kulde. Fårene begyndte at føde, men de kunne dårligt nok stå på benene, endsige da føde livskraftige lam og nære dem med deres mælk. De døde mest lige efter fødslen.

Naturligvis var det ikke vore egne dyr, der var tale om, dem kunne vi da passe på. Vi har et godt, varmt sted til dem og giver dem andet foder, hvis der ikke er græsning. Desuden er Tine rig på mange slags stauder og småbuske, så de finder altid noget.

Men beduinernes hjorder døde derude på stepperne; for det ugunstige vejr strakte sig over det hele, også til Irak og Palæstina, der var ingen steder, hvor de kunne søge tilflugt. For dem var det en frygtelig ulykke, og vi står jo beduinerne så nær og er så fortrolige med deres liv, så det næsten føltes, som om det var os, der var ramt.

For sæden gjorde vi os endnu ikke så store bekymringer, den kom vel nok op, når det blev noget varmere i vejret. I februar regnede det igen, denne gang rigeligt, og nu kom den virkelig op de fleste steder. Den havde i den kolde tid udviklet sine rødder, nu var det, som om den i et sæt sprang ud af jorden. Skønt ikke overalt. Der er egne, hvor sæden slet ikke kom op.

Men det var så også al den regn, vi fik. I dagene omkring påske faldt der vel nogle byger rundt omkring, men de trængte ikke ned, foråret stod fuldkommen i stampe. Nogle steder kom der intet græs, andre steder grønnedes det vel, men visnede kort efter. Sæden kom ingen vegne og begyndte at gulnes. Nu så det for alvor galt ud.

Der var og er noget aparte over luften, der vist hænger sammen med, at vi slet ingen torden har haft i år, måske er det ozonen, vi mangler. Det, der er sået til overrisling langs floderne, vil nemlig heller ikke trives, det visner ikke helt bort, men der kommer ikke noget rigtigt ud af det.

Under disse sørgelige omstændigheder tiltrådte jeg i begyndelsen af april min rejse til landsbyerne. Ellers er det den måned, da alt står i flor, og da en tur ud på landet er den største vederkvægelse. At det i år ville blive noget helt andet, var jeg nok klar over; men så meget mere grund var der selvfølgelig til at tage derud.

Så snart vi kom ud øst for Aleppo, var jeg fuldt klar over, hvordan det stod til. Sæden var grøn, men meget tynd og lav, højst 10-15 cm, og på denne tid skulle byggen være omtrent fuldt udviklet. Og sæden var det eneste grønne, ikke et græsstrå, ikke en blomst var at se langs vejen. Et sted passerede vi en hyrde, der gik med en busk af de store, rødgyldne valmuer i hånden. Han må have fundet den ved et vandløb, og han bar den som en stor skat, de skulle vel også se en blomst derhjemme. Det var, som om det lille træk næsten mere end noget andet åbenbarede mig årets fattigdom og gik mig til hjerte.

Nede ved Eufrat var det om muligt endnu mere hårdt, folk så forsultne ud, og dyrene var forfærdelige at se på for en dansker. Fra færgen kom de imod os i skarevis, de var sat over floden for at drives ud mod kysten til

Amuk-sletterne, hvor det har regnet mere, og græsningen skulle være god; men jeg kan da ikke tænke mig, at de dyr når levende frem. Køer og heste i den tilstand kan et menneske i Danmark aldeles ikke forestille sig, tror jeg; de var lige til at slå ned, og kalve eller føl fandtes selvfølgelig ikke blandt dem. Jeg tænker, vi får mange kadavere at se på hjemvejen til Aleppo. Det er forfærdeligt, hvad dyrene lider i sådanne år, man oprøres i sit inderste: men man ved ikke, imod hvem harmen skal vende sig. De forsultne mennesker, der driver dem af sted, kan man da ikke anklage.

Øst for Eufrat så det lidt bedre ud, på flere steder var græsset kommet op over overfladen, og selv om det jo nu var visnet, var der dog lidt strå tilbage. Efter en times kørsel kom vi til en brønd, hvor nogle hyrder havde lejret sig. ”Kør endelig forsigtigt”, sagde jeg til Gaszczyk, ”så vi ikke skal skræmme dyrene”. Jeg syntes ikke, det så ud til, at de kunne tåle den sindsbevægelse. Der var en del får, men ingen lam, det så sort ud. Hvordan mon det stod til i Tine?

Så kom vi til ”Ain Isa”, Jesuskilden, med Hadjims grav. Den var ikke blevet kalket i år, hvem kunne overkomme det? Jeg heller ikke. Ved Ain Isa var der grøn, overrislet sæd, nogle træer og en del beduintelte, blandt dem Medjems store telt. Dog, han var der ikke selv, og vi havde hverken tid eller lyst til at standse, nu var vi nær ved Tine.

Endelig så vi den. Sæden stod grøn som omkring Aleppo; men græsset var visnet eller måske spist op; for der var en vrimmel af dyr rundt om. I Tine gror der nemlig en staude, ”Rotta”, der er særlig nærende for fårene, forresten også for de andre kreaturer, så en mængde folk var trukket til med deres hjorder. Hadjims sønner var der også, deres telte synedes langt ude mod vest, og deres kameler var spredt over alle højene, men ikke en i sæden, selvfølgelig. Den slags ting gør man ikke mere her. Det er alligevel stort, når jeg tænker på de kampe, vi måtte føre om den sag i 1924; for det er da ikke så længe siden.

Heldigvis er der brønde nok omkring Tine, få alen under overfladen finder man vand alle vegne, og græsningen må vi jo så deles om, som vi kan. Vore får er da også ”indbudt” til stubmarkerne i Tel Samen og Histra, når Hadjims sønner har indhøstet deres sæd der, og vore heste er ”på gæsteri” hos Medjems heste på et engdrag, han ejer et sted, jeg ved snart ikke hvor, og der er gjort plads til vore bønder på forskellige steder, så de kan så hirse på overrisling i sommertiden; for vintersæden kom der ikke noget ud af. Der er en storartet hjælpsomhed til alle sider, midt i al ulykken finder jeg det så opløftende. Ellers ved man jo, at når krybben er tom, bides hestene; men her lader det til at være lige omvendt, jo mindre der er, jo større bliver den gensidige hjælpsomhed.

Og nu er Tine ikke grøn mere. Det var ganske klart, at ingen sildig regn, selv om en sådan skulle komme, ville være i stand til at få noget ud af den sæd, der stod på vore marker, så jeg rådede Misak til at fodre den op, mens den endnu havde god næringsværdi for dyrene, og det har vi gjort. Det varede ikke længe, der var jo mange munde om den, nu er alting bart, kun ”rottaen” giver egnen et grønligt skær, og vor have ligger som en saftiggrøn plet midt i den gulgrå uendelighed. Hvor godt, at vi fik det vandhjul stillet an i fjor, det var en god gave fra De danske Armeniervenner, ellers var vi da tørret helt ind. Men selv med god vanding trives haven ikke videre godt, alting vokser så langsomt og er ligesom forkrøblet. Nu ved jeg, hvad det vil sige, at der ingen grøde er i luften.

Naturligvis var vore dyr først og fremmest genstand for min interesse, jeg havde set for meget på vejen, så det var med et noget uroligt sind, at jeg gik om i baggården, hvor man altid kan finde en del af dem. Det er en stor, lys gård med staldbygninger i bikubestil mod nord og vest, mod øst afsluttes den af en mur med indgangsporten i midten, og med syd ligger en fløj af beboelseshuset, ligeledes i bikubestil.

Først søgte jeg dog efter en ledsager, der kunne jage gæssene væk, i fjor var det omtrent en nødvendighed, for de var meget pågående; men i år var de desværre så ”tamme”, det var knapt nok, de rakte hals, når man gik lige forbi dem. Imidlertid levede de jo da, lagde æg og rugede gæslinger ud, som de førte ud at spadsere. Det var en stor oplevelse for hele gåselejren, da den første gæslingeflok var ude på sin første

tur, de fulgte dem alle sammen. For og bag og ved siderne marcherede de gamle gæs, i midten gik gæslingerne og deres forældre, der begge strakte halsene ud over dem. Nu er det ikke så højtideligt mere, forældrene er alene med deres afkom; men hvad spiseligt de små finder derude, er mig en gåde. De skulle jo nu have kunnet blive borte i græsset, det havde været noget at glæde sig over.

Høns og duer er der om benene alle vegne, men det er heller ikke nemt for dem at bjærge føden, de lever vist mest af det foder, de får morgen og aften, og det kan just ikke blive så meget i sådanne sløje tider. De er stadig i bevægelse på den store åbne plads, der omgiver hele landsbyen. Den bliver aldrig tilsået, der lever dyrene deres frie liv; men det er trist at følge sådan en hønes færd, den går og går, øjnene spejder ivrigt til begge sider, men det er så sjældent, at næbbet kommer til jorden. Alligevel har vi æg nok, og kyllingeflokkene begynder at vise sig derude. Derimod ruger duerne ikke, og de, der kommer på bordet, er små og tørre. Alle dyr er åbenbart ikke lige dygtige til at klare sig, når det kniber.

De større dyr kan lige gå an. Vore okser og heste kan da endnu trække ploven, og det er mere end de fleste formår. Der er mange bønder, der ikke kan så sommersæd i nogen større udstrækning, fordi deres plovdyr enten er døde eller er blevet så elendige, at de knapt kan stå på benene, endsige da pløje. Nu må de selv til at grave, hvis de vil have noget sået, og det kommer de just ikke langt med. Det er i grunden mærkeligt, at netop nede ved floden er dyrene snart i dårligst stand. Man skulle næsten tro, at luften var giftig.

Æslerne klarer sig som sædvanlig bedst, det er utroligt, hvor et æsel kan finde føde og endda være trindt og velnæret. Vi har en lille, tætbygget fyr, der trækker vandhjulet, når hestene er borte. Hele dyret krummer sig af bare anstrengelse sammen til en lille kugle, men rundt og rundt kommer det og er spillevende og fornøjet. Æsler har forresten altid været mit særlige sværmeri, det er ikke værd, jeg kommer ind på dem, så bliver min fortælling bestemt alt for lang.

Hovedsagen er jo også fårene. Naturligvis skulle jeg ud på malkepladsen for rigtig at tage dem i øjesyn. Allerede det, at de kommer på malkepladsen, må vi være meget taknemmelige for, selv om vi ikke har halvt så megen mælk som i fjor. Der er mange får, der slet ikke kan malkes i år, og mange telte, hvor de ikke har en dråbe mælk. Fårenes haler er ganske vist små og slappe, men ellers er de da ikke så magre, og der er lam, både store lam, der er vænnet fra og går fornuftigt og græsser, og ganske små, der med høj brægen styrter ind på malkepladsen og søger efter deres mor for at drikke den mælk, vi har ladet tilbage i hendes yver. Det er noget af det allermorsomste at se på, hvordan de finder hinanden midt i vrimmelen.

Og hver morgen går ”kærnen”, mælken rystes i skindsækken, indtil smørret skiller sig ud fra kærnemælken. En morgen hørte jeg det i drømme, og det lød akkurat som lokomotivet, der futter på Bagdadbanen; men det lokomotiv var blevet så mærkværdig pågående; for skindsækken var blevet hængt op omtrent lige under mit vindue.

Jeg går og iagttager fårenes græsser, det er mærkværdigt, hvad de finder og piller op af strå, som jeg næppe kan få øje på; men de har jo naturligvis også hovedet nærmere ved jorden. De gamle, målbevidste får holder sig mest til rottaen, lammene søger altid efter noget at putte ind imellem; men hvorom alting er, så æder de ustandselt, de har noget af æslets natur, de passer til stepperne.

Endnu mere mærkeligt er det, at så stort et dyr som kamelen kan finde til livets ophold på noget så magert. Puklerne er også meget små. De er nu deres oplagsrum, ligesom halerne er fårenes.

Vi selv har ingen kameler, men Hadjims sønner har så mange des flere, og de græsser i spredt fægtning over det hele. På en af Tines lave, flade høje stod jeg en aften og så dem blive ført hjem. Lidt foran mig, ridende på en kamel, holdt hyrden, og nu begyndte han at kalde og lokke: ”Huit, huit, holle, holle, hov, hov” varieret i det uendelige, med blød melodisk stemme uden et stænk af utålmodighed eller trussel. Dermed satte han ligesom en stor støvsuger i virksomhed, kamelerne græssede mest videre, men alle hoveder var nu vendt imod ham, ethvert skridt førte dem nærmere til ham. Enkelte løftede da også hovederne og kom i gang hjemefter, en kamel, der var helt alene i en sækning, satte i luntetrav; men langt borte på en høj tegnede en

kamelsilhuet sig stadig mod himlen, og i en sænkning kunne jeg se 4, der heller ikke ville komme. Det var spændende, hvad det ville blive til, og jeg blev stående, skønt mørket sænkede sig over egnen. Endelig humpede hyrden af sted på sin kamel, jeg kunne endnu skimte ham, da han dukkede op ved siden af den fjerne silhuet, lidt efter kom de alle i trav forbi mig. flokken var samlet.

Her på stepperne lever alle husdyrene i frihed og er meget tamme, de går omkring med samme selvfølgelighed som menneskene, og om aftenen vender de hjem. Så kommer en ko, tager sig en drik af vandtruget og forsvinder ind i gården, lidt efter et æsel eller en hest. Den slags passer de selv, ingen trækker med dem eller slår dem eller skælder dem ud, kun hvis de skulle gå ind i haven eller i kornet hører de fra det fjerne en stemme, der betyder dem, at det skal man ikke, og lydigt vender de hovedet i en anden retning. De slår eller bider eller støder da heller ikke, der er aldrig nogen, der siger til børn, at de ikke må gå bag ved en hest. Kun gæs og hunde! Uha!

Derfor gør steppens dyr også gerne indtryk af at være glade, især da om foråret; men i år mangler det moment helt, end ikke lam eller kalve eller føl springer omkring, de går så adstadige som gamle dyr, man kan blive helt syg af at se på det.

Menneskene er naturligvis heller ikke glade, de går også stille omkring, de ler og synger ikke som ellers. Men Gaszczyk stod og sang inde i vor gård, imens nogle unge araberpiger trak vand ved brønden udenfor. "Hør til ham", sagde en af dem. "Han kan sagtens synge, han har ikke sået hvede, der ikke er kommet op." Ja, over naturens lidelser havde jeg nær glemt menneskenes nød; men den er jeg jo også snart blevet så vant til, desuden er menneskeslægten gerne selv ude om sine ulykker. Krig og dyrtid laver de da mest selv, og man kan heller ikke sige, at græshoppeplager o. lign. er uforskyldt; for man kan tage sig sammen og slå de skadelige insekter ihjel, det hjælper meget på det; men i år kan den have så mange grunde, og om ikke den enkelte, så er menneskene lige så sagesløse som dyrene, derfor bærer de også deres lidelser på samme måde, de går bedrøvede, men tålmodige og stilfærdige omkring.

De arabiske bønder har jeg nu altid uendelig ondt af; for de er så forladte. Alle er enige om at udsuge dem, regeringen, grundejerne og købmændene, slet ingen tager sig af dem, andre end Misak da, og hans arm rækker jo ikke så langt. Men han har i hvert fald hjerte for dem og hjælper dem, hvor han kan; derfor hænger hans arabiske bønder også ved ham med en trofast kærlighed, og det skal nok vise sig, at de ikke er forladte, men får det nødvendigeste til livets ophold indtil den nye høst.

Og hvad skal vi selv blive til? Inde i Aleppo trykkede det spørgsmål mig meget; for jeg kunne jo da så omtrent se, hvor året bar hen; men her er jeg nær ved at have glemt det, fordi jeg er kommet til at føle vort eget som et led i den store kæde og har set, hvilken privilegeret stilling vi dog har. Vi tænker da ikke for alvor på, at vi skulle komme til at sulte eller ikke skulle have noget at give vore dyr. Ja, vi er fuldt overbevist om, at vi skal blive i stand til at understøtte vore bønder og til at skaffe en ny udsæd, selv om vi endnu ikke klart kan se, hvordan det skal gå til.

Det med udsæden er nu forresten det værste, for den er gået tabt. Noget har vi vel sået i overrislet jord, men som jeg nævnte før, er det heller ikke meget værd. Det, vi høster der, kan forhåbentlig slå til til folkene på gården og til foder for dyrene, måske også til brødkorn til bønderne; men det bliver også det højeste. Nogen udsæd tænker jeg vi får af Medjem og af Hadjims sønner; men mindst 100 £ må vi gøre udvej for på anden måde. Imidlertid er jeg vis på, at vi får det; for vi har altid fået, hvad vi behøvede, og det ville jo være utænkeligt at lade Tine komme ud af drift. Vi ved, hvorfor vi er her, og ved at det arbejde skal fortsættes, så sker det også.

Og så blot hilsen og tak til alle venner derhjemme. Jeg ved, De alle føler med os herude og deler vor overbevisning om, at arbejdet skal opretholdes.

Tine den 28. april 1932.

Moharrem.

Moharrem er arabernes navn på årets første måned, altså egentlig januar; men muhamedanernes år er jo et måneår, deres måneder ligger ikke fast, de flytter sig hvert år 13 -14 dage tilbage i tiden, og man ved aldrig ret, hvornår det er den første. Det er nemlig ikke tilstrækkeligt, at kalenderen oplyser en om, hvornår det er nymåne, og måneden altså tager sin begyndelse. Månen skal også ses på himlen, eller rettere, nogen skal se den, så først ved man, at den nye måned virkelig er begyndt.

I almindelighed spiller denne tidsinddeling dog kun en ringe rolle, da livet retter sig efter den europæiske kalender, undtagen når det gælder om at bestemme tidspunktet for visse muhamedanske fester, og så Moharrem. Den er vigtig, for den er "flyttemåned"; alle de, der bor til leje, gør nu op med sig selv, om de vil blive i det hus, de bor i, eller flytte et andet sted hen, og i hvert fald skal en større del af lejen betales til Moharrem.

I tiden nærmest forud er agenter i travl virksomhed, man ser dem stadig på vej gennem gaderne fulgt af ulykkelige væsener, der ser på lejlighed. Og ingenting passer naturligvis, det ene sted skal man op og ned ad stejle trapper for at komme fra det ene værelse til det andet, andre steder er kælderen et hul, ja, der er måske slet ingen, eller værelserne er for små og uden sol og luft, eller der er ikke vand i huset. Og hvem er naboerne, de der bor i samme gård, og som man ikke kan undgå at få alt for meget med at gøre? Især da enhver familie ikke altid har sit eget køkken. Selvfølgelig er alle lejligheder jo altid for dyre, og familier med mange børn er der ingen, der vil have.

"Bare jeg dog havde et lille hus, jeg kunne kalde mit eget, om det så var aldrig så tarveligt," stønnede en ung kone i Moharrem's skærsild. "Folk ved snart ikke, om de vil svare en, når man kommer for at se på lejlighed, det er næsten, som om man var ude at tigge."

Det er ikke sært, det falder hende for brystet. Hendes far var en rig mand i Urfa, de ejede flere gode bygninger, og den familie, hun blev gift ind i, var ikke ringere stillet; det er ikke sådan at skulle løbe omkring til Moharrem i stedet for at bo i sit eget hus.

Armenierne er da også ivrige efter at få "eget hjem", selv om det kun er lille og tarveligt; en hel bydel vokser op ude omkring vore enkehuse som Nansenfondets gave til armenierne. Ikke gave i den forstand, at de får noget gratis, men som hjælp til selv at kunne bygge. Dog er denne hjælp forbeholdt de fattige. Hendes mand kunne ikke komme i betragtning, så vidt er det ikke kommet med dem, og så længe man har penge at betale med, kan man da endelig også finde et hus at bo i her i Aleppo. Det er værre for dem, der ingen har, og deres tal er stort i år.

Bare en time sad jeg inde på kontoret i forgårs, og sikken en mængde beklagelser, jeg hørte om den sag; for Moharrem er over os i disse dage, den begyndte vist den 7. maj, og inden måneden er ude, skal alt være ordnet.

Den første, jeg kom i lag med, var en ung kone, der sad med et 2-års barn på skødet, og hun vidste hverken ud eller ind. Hendes mand er enten møller eller bager. Hun er nemlig fra Sassun, så behøver man ikke at spørge om det, de folk er enten møllere eller bagere. De havde 3 børn, den ældste nu 10 år, og konen er vist ikke over 25. Hun talte om et sår, manden i nogen tid havde haft på halsen, og som han var blevet meget medtaget af. Jeg kom til den slutning, at det måtte være knogle-tuberkulose, og han var blevet ringere for hver dag, indtil han for en måned siden sagde konen farvel "For mig er der ingen redning, så jeg vil ikke falde jer til last ved at ligge og dø iblandt jer. Nu går jeg ud på landet og lægger mig til at dø, hvor det nu kan

træffe sig." Dermed forsvandt han sporløst, hun havde siden intet hørt fra ham, vidste ikke, om han var levende eller død.

Der sad hun med børnene og havde naturligvis intet at leve af. "Bare jeg dog havde lært noget," klagede hun; "men jeg blev gift, da jeg var 14, og jeg aner ikke, hvad jeg skulle kunne tage fat på."

Det værste var endda næsten, at hun skulle flytte. 40 kr. skyldte hun i leje. "Det kan være det samme med de penge," sagde husværtens; "men ud af stuen skal du." Naturligvis havde hun kun en stue; men det kalder de også "hus" her.

Nu var gode råd dyre. Vi har et fond, hvorfra hun foreløbig kan få en halv snes kroner om måneden. Man kan godt sige, at det hverken er fugl eller fisk; men brødet kan de da købe for de penge, og imidlertid kan vi jo tænke nærmere over sagen.

Men stuen? Ja, vore er desværre alle beboet. Vi snakkede med den mand, der har bageriet lige over for vort kontor, han er naturligvis også fra Sassun, og vi plejede råd med hinanden, men noget positivt kom der ikke ud af det. Sassun-folkene er fattige, deres forening naturligvis også. Så er der den armenske kirke, det var derfra, konen var sendt til os, og der er Miss Buhl, Miss Bjørn og Miss Roberts, der hver på sin måde forsøger at hjælpe. Jævnlig går der bud frem og tilbage imellem os, og formodentlig ender det med, at konen på en eller anden måde får tag over hovedet.

Mens vi i Mihsans kontor drøftede, hvad vi skulle gøre ved den kone, stod der inde hos Gaszczyk en mand fra Urfa. Hans øjne var meget dårlige, men de kunne helbredes gennem en operation med påfølgende behandling, der dog nærmest så ud til at ville trække ud et års tid. Doktoren kunne vi betale fra sygeplejen, men dermed var alt jo ikke i orden, vi måtte tænke over, hvad familien skulle leve af så længe. Manden havde i den sidste tid handlet med kød, som han hentede ude i slagtehuset og solgte et sted i baraklejren. Andet kunne han ikke se til og ville vel heller ikke kunne, førend hans øjne blev betydeligt bedre og kunne tåle at bruges til mere anstrengende arbejde. Men han havde efterhånden fået så megen gæld i slagtehuset, at de ikke ville levere kød længere. 60 kr. var det vist. Uha!

Gaszczyk funderede over "tilfældet". Det er det ord, vi plejer at bruge. "Der Fall", "the case". "Bare han kunne få et får, så kunne han måske klare sig. Jeg tror, jeg skal skrive til Miss Roberts om det." Det er nemlig hende, der udlåner "kapital" til sådanne fattige stympere. Imidlertid lader det til, at hun temmelig hyppigt ikke får sine penge tilbage, og det vil jeg bedst tro, det kunne godt se ud til, at f. eks. det omtalte får kunne "gå al kødets gang".

Til sidst dukkede også spørgsmålet om "stuen" op. Selvfølgelig blev han sat ud, da han også skyldte der. Så blev Mihsan hentet ind; for han er Urfa-foreningens formand, og de har en fællesbarak. Det ender nok med, at manden sammen med sin kone og sine børn havner på en lille gulyplads der, så har de da tag over hovedet og et tørt sted at ligge og sidde på.

Gaszczyk havde i øvrigt ekspederet de folk, der den dag havde henvendt sig til ham; men Urfamandens tilfælde havde jo været noget indviklet, så vi måtte stå hinanden bi med råd og dåd for at komme igennem med det, og endnu stod der uden for døren en kone med en lille pige ved hånden.

Hun kunne vel være en 7-8 år, og hun var blevet overkørt af en cykle. I 3 uger var der ikke gjort noget ved det, og nu var det galt fat med det ene nøgleben, man kunne se udenpå, at der var noget bullenskab derinde. og det hed nu, at det skulle opereres.

Hun fik en seddel med til Miss Buhl; for det tilfælde kunne vi desværre ikke tage os af, vi må holde os til familieforsørgerne. Forhåbentlig har Miss Buhl nu råd til det, ellers er det ikke godt at vide, hvad der bliver ud af den lille pige. Forældrene er nemlig ludfattige, det er umuligt, at de kan bекoste operationen.

Havde vor krone haft sin fulde værdi, ved jeg nok, hvad jeg havde gjort. Jeg havde indskrevet den lille pige som skolebarn og havde betalt operationen ud af skolebudgettet; men nu kan det ikke nytte at tænke på det, der er ikke til mere end skolepenge og bøger.

Noget af det sværeste er at begrænse sine hjælpeforetagender, det kan svide længe i sjælen, når man må afvise et tilfælde som dette. Før gik det på en måde lettere. Vi havde, som vor andel af arbejdet, forsørgerne, ”hjemmenes bevarelse” kunne man nærmest sige; for endte det med, at manden trods al udvist omhu døde, kom enken og børnene under Lepsius-missionens forsorg, så at hjemmet altså dog blev bevaret. Andre sygdomstilfælde gav vi os ikke af med, såsom børn, hvis de ikke hørte til på en af vore lister, gamle, enlige folk, unge mennesker osv. De søgte alle til Røde Kors eller til en af ”misserne”. Vi havde vænnet os til at betragte dem som os uvedkommende, og de henvendte sig efterhånden stedse sjældnere til os.

Dog nu er der ligesom vendt op og ned på det hele. Vi kan ikke mere overkomme alle forsørgerne, og de andre må naturligvis også afvise mange, så nu gør det for alvor ondt at sige ”Nej”, men det er en bitter nødvendighed, man kan ikke mere, end man kan. Konen gik altså med sin lille pige for at forsøge sin lykke hos miss Buhl, og vi gik over til næste punkt på dagsordenen, at indskrive et skolebarn.

Vi har betalt for hende, idet hun kom ind på en tom plads; men vi havde ingen beretning sendt om hende, da jeg ikke var helt vis på, om pladsen virkelig var ”tom”. Den lille pige, der havde den før, var forældreløs og stærkt mistænkt for at have tuberkulose, far og mor var begge døde af den sygdom, og hun så ud til allehånde. Jeg havde sidste sommer fået hende anbragt i Lepsius-missionens børnehjem i Kessab, der er luften så dejlig, et rigtig ideelt sted til et sanatorium.

Men kunne hun blive der? Forholdene i Tyskland var jo meget vanskelige, sæt børnehjemmet blev opløst! Det var nok bedst at holde hendes plads lidt, tænkte jeg.

Dog nu havde lederen af børnehjemmet netop været på besøg i Aleppo, og vi havde talt meget sammen. Han var meget fortrøstningsfuld, de har en del landbrug til hjemmet, og derude ved kysten var vejret ganske godt, så avlen var ikke værst. Føden kunne de i hvert fald få, mente han. Og vor lille pige var så rask, man skulle ikke tro, hun nogensinde havde fejlet noget. Ja, så var det jo på tiden at sende efterretning om forandringen til ”skoleforældrene” derhjemme i Danmark.

Den lille nye pige, Asaduhi Børglian, så helt godt ud. Hun har nemlig i nogle år spist i suppekøkkenet på Lepsius-missionens regning, hun er, hvad vi kalder ”Kostkind”; men moderen, der var med hende, er mager og udslidt. Hun er enke, manden har været død i 7 år, og der sad hun da med 2 børn, den ældste, en dreng, var 8- 9 år og Asaduhi 5. Manden havde været væver, og hun satte sig ufortrødent ind i den tomme vævestol. De første år gik det nogenlunde, det var dengang en god tid for væverne, og hun havde regelmæssigt arbejde; men for 3 år siden slap det op for hende, siden har hun måttet leve af tilfældige beskæftigelser, og det var smalhans. Derfor kom Asaduhi i suppekøkkenet.

Drengen har aldrig været i skole, siden faderens død har han gået i smedelære og havde nu drevet det til at tjene 3-4 kr. om ugen. For et par uger siden måtte hans mester lukke sin forretning, hvad han desværre langtfra er ene om, og så blev drengen arbejdsløs.

Vi drøftede, hvad han kunne tage fat på, om han ikke kunne blive håndlanger. Her bygges meget for tiden, folk er bange for at miste deres penge og sætter dem i bygninger, og så længe det varer, er der jo nogle, der får arbejde.

”Jeg ved snart ikke, hvad det skal blive til,” mente konen. ”Han er ikke stærk og bliver syg, når han har arbejdet nogle dage.” Naturligvis er han ikke stærk. Hvordan skulle han blive det, når han har været underernæret hele livet? Den generation er vi vel k af dem, for de er endt med som ældre søskende til de børn, vi har i pleje. Der er ikke så mange ”krigsbørn”, og dem, der er, er der ikke stort ved.

Takket være vort suppekøkken og Lepsius-missionens forsorg har vi fået mere ud af dem, der kommer efter, de er bedre ernærede og bedre underviste; men nu må vi nok med bekymring [spørge](#) os selv, om vi kan blive ved længe nok, eller om de nu skal til at ødelægges af verdenskrisen. Så var det hele da håbløst.

Nå, endelig blev kontorerne tømt, og jeg gik en runde i ”Hokidune”, eller ”Sjælehuset”. Ja, sådan hedder den bygning, hvor vi i de sidste 3 år har haft systuen og kontorerne. Det var endt med, at vi havde lejet det hele

og installeret enkefamilier eller andre os vedkommende folk i de værelser, vi ikke benyttede til administrationen. Men nu flytter vi ud i vore egne huse med det alt sammen undtagen systuen. Armenierne bor nu i så stort tal derude, at det i virkeligheden er det mest centrale sted for vor virksomhed. Men jeg gad vide, om jeg var kommet i tanker om at flytte derud, hvis krisen ikke havde været. Sommetider skulle man faktisk tro, at man havde et brædt for øjnene og ikke kunne komme i tanker om de simpleste ting. Kriser har åbenbart også deres mission her i livet. Enkerne blev flyttet derud. Heldigvis er der altid nogle, der gifter sig, så vi fik plads alle sammen. 3 værelser på rad er stillet an til kontorer og venteværelse, herefter bor vi "hos os selv", Moharrem kommer os ikke mere ved. Systuen i Sjælehuset har det ingen nød med, den bor til leje hos det armenske patriarkat i Jerusalem, og det er nemt at komme ud af det med det. Nu mangler der blot, at jeg skulle få et lille hus bygget til mig selv ude i nærheden af vor grund, så kunne vi for alvor sige Moharrem farvel for bestandig.

Aleppo, den 18. Maj 1932.

Karen Jeppe.

I den dybeste Nød.

Som omtalt i forrige nummer af "Armeniervennen" nåede Karen Jeppe på grund af sygdom ikke som sædvanlig for armenierdage at skrive en direkte henvendelse til sine venner herhjemme, Hun er nu atter rask, og vi bringer her nedenstående brev til læsernes kundskab

Det har i år været genstand for meget alvorlige overvejelser fra min side, om vi under de nuværende forhold i verden endnu er berettigede til at bede om hjælp til armenierne. Opmærksomt har jeg fulgt forholdenes udvikling derhjemme, og det står jo ikke godt til, der er masser af arbejdsløse i byerne, og landbruget giver underskud. Der er ikke tvivl om, at Danmark ligesom alle andre lande har god brug for sine kræfter til at bære sine egne byrder; og dog kan det godt være, de bliver lettere at bære, når man udvider sin horisont så meget som muligt og tager aktiv del også i andre folkeslags skæbne. Aldrig er livet så svært, som når man taber udsynet og blot stirrer på sit eget.

Men skal man hjælpe andre at bære deres byrder, skal der selvfølgelig være mening i det, ellers bliver det usundt; derfor har jeg også søgt at trænge til bunds i forholdene her, og det er nu min hensigt at fremlægge for vore venner derhjemme resultatet af mine undersøgelser, så enhver selv kan dømme om betimeligheden af at blive ved med efter evne at støtte armenierne i deres fortvivlede kamp for tilværelsen.

For os drejer det sig jo i første linje om armenierne i Aleppo.

Deres tal anslås sædvanligvis til ca. 40.000, og det er vist nogenlunde rigtigt. Deri er indbefattet et par tusinde, der allerede før krigen var bosiddende i Aleppo, og af dem er adskillige endnu nogenlunde velhavende. Resten er flygtninge, der kom hertil under deportationerne eller noget senere, idet de flygtede fra Tyrkiet eller blev uddrevet af den tyrkiske regering. De er så godt som alle kommet hertil med tomme hænder inden for et tidsrum af ca. 15 år, størsteparten i årene 1922 til 1924.

I denne forholdsvis korte tid havde de imidlertid arbejdet sig utroligt op, mange håndværkere havde kunnet etablere sig inde i byen, ligeledes læger og apotekere og mange andre i forskellige erhverv. Det store tal boede også til leje inde i byen, i baraklejren levede endnu hen ved 10.000; men de har stadig bestræbt sig for at flytte ud og skaffe sig bedre boliger, efter som deres forhold bedredes. Dog var der en rest på ca. 5000 mennesker, der ingen vegne kom, det gik stedse tilbage for dem, og de ville være gået helt til grunde, hvis

ikke godgørende mennesker havde taget sit, af dem for dog om umuligt at redde børnene. Først og fremmest var det jo os, de henvendte sig til i deres nød.

Disse 5000 var imidlertid ikke at betragte som "bundfaldet" af 40.000, men af de hen ved 150.000, der i årene efter krigen var draget igennem Aleppo. De stærkere og dygtigere, eller måske heldigere stillede, var enten draget videre eller havde arbejdet sig op, så det var en meget ringe procent, der var i færd med at gå til bunds.

Dem har vi selvfølgelig endnu at tage os af, for så vidt som de ikke er døde. Det tynder nemlig svært ud iblandt dem, antallet af dødsfald stiger fra måned til måned med 15-20 procent, og det går i første række ud over dem. Nu da krisen for alvor er over os, og de sunde og kraftige ikke mere kan finde beskæftigelse, er der slet ingen, der har brug for disse udmarvede mænd og kvinder. Hvordan det skal gå med dem i vinter, det er ikke til at indse.

Arbejdsløsheden her i Aleppo har nemlig antaget et omfang, der rent ud fylder en med gru. For rigtig at overse det vil vi vende tilbage til tallene, de taler deres eget tydelige sprog.

Lad os af de 40.000 lade de 2000 fra før krigen ude af betragtning og se på, hvordan flygtningene er stillet. Deres hovedmasse udgøres af ca. 8000 familier med små børn, det vil sige børn født efter våbenstilstanden. Man kan regne gennemsnittet til 4 personer, ganske vist har de ofte meget mere end 2 børn, men der er jo også nygifte, så det er vist rigtigt. Foruden dem er der en mængde enligstillede kvinder, ikke så få enker med børn, og endelig en del unge mænd og unge piger under 20 år, der under normale forhold så omtrent kan sørge for sig selv, men heller ikke mere.

Det er hele befolkningen, og det hovedsagelige spørgsmål er jo, hvordan det går med disse 8000 familiefædre.

Det første tusinde kan man regne er blevet arbejdsløse som den naturlige følge af verdenskrisen.

Hovedsagelig er det håndværkere som skomagere, skræddere, guldsmede o. lign., der har måttet lukke deres forretninger, fordi folks købeevne tog af. Det er sørgeligt at se de mange butikker, som der før var stor rift om, nu stå ledige med påskrift: "Til leje." Og gennemgående var de armenske flygtninge blandt de første, der måtte give op, fordi de jo selvfølgelig kun kunne have ringe opsparat kapital at falde tilbage på. At deres svende, der ofte også var familiefædre, blev arbejdsløse med dem, følger af sig selv.

Dog, det er kun, hvad der er sket overalt i verden, det er ikke noget særligt for os.

Hårdere ramte væverkrisen, der oprindeligt havde sin årsag i den almindelige grænselukning, hos os fra Tyrkiets Side, men som blev skærpet, fordi vi pludselig blev oversvømmet af uhørt billige japanske stoffer. Hverken de europæiske eller de stedlige produkter kunne på nogen måde konkurrere med dem. Væverierne måtte lukkes fra en kant af, 10.000 vævere blev arbejdsløse, blandt dem mindst 2000 armeniere.

Del lader dog nu til, at regeringen foretager noget for at forhindre denne dumping; men endnu er der kun en ubetydelig bedring i forholdene.

Også de offentlige arbejder er så godt som indstillede, da regeringen står med tom kasse og ikke aner, hvordan den skal slå sig igennem. Mindst 1000 armeniere er blevet brødløse derved.

Det var altså de 4000; men samtidig ruineredes en mængde småforretninger og andre, der havde levet af dem. Lavinen vokser og ender vel med at rive alle med sig.

Tæppeindustrien og de forskellige broderieksporører har enten helt indstillet deres Virksomhed eller byder sådanne priser, at det på ingen måde kan betale sig at udføre arbejdet, så kvinderne, der jo for det meste hjælper deres mænd med at tjene til livets ophold, også er blevet arbejdsløse. Efterspørgslen efter vaskekoner og tjenestepiger er taget uhyre af, og lønnen er derefter, så mange hjem nu står ganske uden fortjeneste, da hverken manden eller konen kan opdrive noget arbejde, selv om de er mere end villige til at tage fat på hvad som helst.

Endelig satte det uheldige vejrlig kronen på værket og spærrede den sidste udvej. Ellers er der altid mange, der i hvert fald om sommeren finder beskæftigelse som landarbejdere; men i år var det udelukket. Der var ingen høst, de kunne tage del i, ingen uldarbejder, der ellers beskæftiger mange, ingen brug for håndværkere i landsbyerne, ingen mulighed for at drive tuskhandel derude, alt var som dødt. Bønderne kom heller ikke ind til byen for at handle. De havde intet at sælge, så kunne de intet købe. Det var et uhyre slag for en stor del af Aleppos forretningsfolk og håndværkere, og det mærkedes alle vegne, selv om det vel nok i første række traf den arabiske befolkning, da det er den, der har mest med landboerne at gøre. Og så kom dertil, at de allernødvendigste fødemidler blev dyre, rent uoverkommelige for de fattige, skulle man synes.

Er der da slet intet arbejde at få i Aleppo, spørger man snart sig selv i fortvivelse. Jo, det er der dog, der bygges en mængde huse. Det er de rige, der bygger, fordi de ikke tør anbringe deres penge på anden måde, og det er mest flotte, moderne huse, der således opstår. Et mærkeligt, uproduktivt foretagende midt i en krisetid; men så længe det varer, giver det jo arbejde til mange, og de, der kan komme i betragtning, søger at få del i det. Men er det den stærke konkurrence, der er skyld i det, eller har det andre grunde? Vist er det, at lønningerne er kommet så langt ned, at selv de, der har arbejde, næppe kan leve af det. Bortset fra mestrene er der meget få, der tjener mere end 1 krone om dagen, mange har langt mindre, og som priserne på Levnedsmidler og andre livsfornødenheder er, kan man ikke se, hvordan en familie på 4-5 personer kan komme ud af det med 1 krone om dagen. De kunne lige akkurat opnå at spise sig mætte for de penge, hvis de ingen andre udgifter havde; men klæder og skolepenge skal da også til, for slet ikke at tale om husleje, som de allerførst må gøre udvej for, hvis de ikke netop bor i deres egen barak.

Ja, det er et mørkt og trist billede, man får af armenierens kår. Over halvdelen er arbejdsløse, uden understøttelse selvfølgelig, og af dem, der er i arbejde, er der relativt få, der virkelig kan leve af deres fortjeneste, endsige da hjælpe de andre, som de dog må og også gør. Det ligger ikke i armenierens natur at spise selv og lade deres naboer omkomme af sult, de ved alle, hvad det vil sige at sulte, så de lukker ikke deres døre for hinanden. Når man tit ikke kan forstå, hvordan en familie overhovedet endnu ”hænger sammen”, så kommer det altid som en forklaring: ”Ja, vore naboer sender os jo noget mad.” Der er mange skåle på vej efter mørkets frembrud fra det ene hjem til det andet, og for det meste kunne de så godt have spist maden selv, det er ikke ”levninger” i den forstand.

Nedrivningen af barakker bidrager også meget til at forøge elendigheden. I forrige måned er 100 blevet brudt ned, og 100 familier stod uden husly. Ifølge Nansenfondens plan skal en barak tages bort, når ejeren har bygget hus i den nye landsby; men i tidernes løb er barakker ofte gået fra hånd til hånd, således at en mand nu undertiden ejer flere barakker, som han lejer ud. Så snart hans eget hus er bygget, rives de alle ned, og lejerne må nu se sig om efter en anden stue; men så billigt som i barakkerne kan de ingensteds bo, og som oftest kan de ikke på nogen måde betale mere i husleje. De stod nu altså i bogstavelig forstand på gaden, det vil sige, de blev siddende på den plads, hvor barakken havde stået, midt i alle murbrokkerne uden tag over hovedet. Ved fælles hjælp er de blevet anbragt foreløbig; men for hvor længe? Enten er lejen blevet betalt for dem et par måneder, eller slægtninge har stuvet sig endnu tættere sammen end de allerede var i forvejen. Vi vil få en mængde andragender i vinter om hjælp til husly.

Andre har fået grund fra Nansenfonden ude i den nye landsby og har begyndt at bygge i tillid til lån, som de skulle få fra samme fond. Det viste sig imidlertid at være umuligt, fordi tidligere låntagere i disse svære tider er kommet så langt ned, at de ikke kunne betale afdragene. Altså var der ikke noget at låne ud af. 41 huse er uden tag og uden udsigt til at kunne skaffe det ved egen hjælp. I sommertiden sad de under den bagende sol, en del fik solstik eller lignende sygdomme; men det er intet imod, hvad der vil ramme dem, hvis de ikke kan få tag over hovedet til vinter.

Dette år er overhovedet meget svært for dem, der har fået bygget derude i den nye landsby, da boligen for det meste har slugt alt, hvad de havde sparet sammen, så deres økonomiske modstandskraft under krisen er

overordentlig ringe. De var kommet bedre fra det, hvis de endnu havde siddet i deres barak og havde haft lidt penge at stive sig af med.

Således er det gået til, at Nansenfondens foranstaltning, der jo syntes at tage direkte sigte på armenierne tarv, og som vi alle var så glade for, nu viser sig at være et tveægget sværd. Livet rummer i det hele taget mange farer for en befolkning, der for så kort tid siden økonomisk har været klædt af til skindet, den går som på for tynd is og kan så let komme til at ”træde igennem”. Sammenbruddet er altid en mulighed, der ligger langt nærmere end i de folkeslag, der har fundamentet i orden og har ”noget at stå imod med”.

Ja, det er de forhold, vi her lever under, deraf flyder de opgaver, der i vinter vil blive stillet til os, og som allerede nu hanker på vore døre.

Hvor ofte må nu ikke en enke gå grædende bort, fulgt af 2 småbørn, som hun ikke aner, hvad hun skal give at spise. Det er et hjerteskræbende syn, det værste man kan få at se; men hvad skal vi gøre? Før var det ikke sådan, da kunne de faderløse børn blive forsørgede, hvis det var påkrævet; men nu er deres tal vokset uhyggeligt, og samtidig har vi færre midler til at stå dem bi. Over 200 har Lepsiusmissionen under sin forsyng, men desværre er der lige så mange, som vi ikke når ud til, og deres kår vover vi knap at tænke på. Kunne vi dog blot gøre udvej for at give dem noget hvede, så de havde brødet i vinter; men det ville koste 4-5000 kr., og hvor skulle vi få dem fra?

Desuden er der så mange familier, hvis forsørgere har forladt dem. Ikke at de letsindigt er løbet fra deres pligt, den slags kender vi ikke meget til her; men de er taget andet steds hen for at søge arbejde, da de så, at alle sunde var lukkede her i Aleppo. Desværre er det ikke bedre andre steder, der hengår måneder, uden at de kan yde deres familier nogen hjælp, og imens lider de den bitreste nød. Hvor mange familier det her drejer sig om, kan jeg ikke sige, de bliver jo ikke indført i bøgerne sådan som de døde; men deres kår er ikke bedre end enkernes. Vel har de et håb, men også stor uvished at plages af, ofte ved de ikke, hvor manden færdes, ja, end ikke om han er levende eller død.

Det følger af sig selv, at sygdom tager til i en foruroligende grad, og vore midler er ikke tilstrækkelige til, at vi kan hjælpe, som vi gerne ville og skulle.

De 41 huse uden tag burde vi bidrage noget til. Der er sikkert også andre, der vil træde hjælpende til, så ved fælles hjælp får vi dem vel tækket, inden den egentlige vinterkulde kommer.

Og endelig er der jo så skolespørgsmålet, der er blevet meget påtrængende i år. Selv om skolerne også tidligere kun med den største vanskelighed blev holdt sammen, og lærerlønnen stedse var langt under lavmål, så var der dog før i tiden så mange fædre, der kunne betale for deres børns undervisning og selvfølgelig også gjorde det; men allerede nu er deres betalingsevne reduceret til halvdelen, og da der betales i rater, er der ikke tvivl om, at mange vil falde fra i årets løb. Det er ikke til at se, hvordan skolerne skal kunne holdes oven vande i denne vinter.

Vi har nu 240 skolebørn på vore lister, og vi bliver bestormede med anmodninger om at optage flere; men det ser ikke ud til, at vi kan forøge antallet betydeligt. De, vi har, stiller også opgaver nok; for det er ikke gjort med at sende dem i skole, vi må for manges vedkommende også sørge for, at de får noget at spise og noget at tage på. Når de sidder og sulter og fryser, har de ikke meget ud af undervisningen. Syge og svage er de også tit, vi har en mængde udgifter til læge og apoteker. En del var meget sløje, da jeg var på skoleinspektion i foråret, nogle var så langt nede, at et sommerophold i bjergene var absolut påkrævet. Det blev da også ordnet. Men når jeg nu om en uges tid kommer på besøg i skolerne igen, nærer jeg ingen tvivl om, at børnenes tilstand har forværret sig betydeligt, og at jeg må til at tage mig af mange på en særlig måde.

Det er en meget stor opgave, vi der har fået fat i, og vi må være glade, om vi evner at føre den igennem.

Foruden at tage os af de enkelte børn må vi have et indseende med, at skolerne ikke synker ned under lavmål, så nytter, det jo ikke at sende børnene derhen. Skoler uden statsunderstøttelse er et meget vanskeligt problem i en fattig befolkning.

Det må overhovedet være vanskeligt for vore venner derhjemme at sætte sig ind i, hvordan livet former sig i et samfund, hvor det offentlige ikke træder hjælpende til over for nødstilstande. Her i landet er der enkelte svage tilløb på hospitalsvæsenets område, men i øvrigt er enhver henvist til at slå sig igennem, så godt han kan, eller gå til grunde.

Selvfølgelig hjælper armenierne hverandre efter en stor målestok; men byrden er så uforholdsmæssig stor i forhold til bæreevnen, at de faktisk ikke kan klare sig selv. Skulle deres venner nu også falde fra i de onde tider, måtte de rent tabe modet.

Jeg personlig ville da føle det som det største nederlag, så havde vi altså arbejdet forgæves indtil denne dag. Og jeg er vis på, at når vore venner ret har prøvet og vejret mine grunde, vil de alle give mig ret i, at nu gælder det netop om at bide tænderne sammen og holde ud. Man forlader ikke sine venner på nødens dag.

Aleppo, den 5. oktober 1932.

Karen Jeppe.

Til mine Venner derhjemme.

Det havde været min hensigt gennem bladet at sende Dem alle en julehilsen og bede Dem tage til takke dermed, da jeg indså, at det ville blive umuligt for mig i år at overkomme personlige julehilsener til alle de mange, der står mit hjerte nær. Desværre var jeg for sendrægtig med at føre min tanke ud i gerning, bladet var gået i trykken.

Så bliver det da en nytårshilsen og en meget varm tak, fordi De ikke glemte os i det gamle år trods al den nød, der nu er til stede også i Danmark. Jeg synes, vi har oplevet vidundere i denne svære tid, det er, som om de mindre brød stadig viser sig tilstrækkelige til at mætte de mange; når vi ikke kan nå "helt rundt", sådan som vi plejede, så kommer det af, at der er så mange flere munde at mætte, så mange, at man med sorg i sind må opgive tanken om at nå ud til dem alle; men samtidig kan man ikke undgå at se, at brødene er blevet drøjere.

Det er den slags mærkelige ting, som man ikke kan forklare. En trofast, gammel ven brugte om dem ordet "mysterium", og det er netop lige på sin plads. Derfor vil vi samles om at lade takken gå videre, højere op. Derfra må vi så også hente den fortrøstning, der alene kan sætte os i stand til at modtage det nye år og gennemleve det, ellers kommer vi ud på dybder, hvor ingen kan hunde.

Her hos os har vi to bekymringer, vi ved knap, hvilken der er den dybeste. Verdenskrisen tynger med voksende vægt, og vejret er foreløbig endnu værre end i fjor. Da blæste det dog ret stærkt, og stormene sendte vekslende luftlag ind over os, der altid kunne rumme en eller anden mulighed, nu er det, som om dødens ro har lejret sig omkring os. En stadig, svag vind fra nordøst fører fra Asiens indre en tør kulde ind over Syrien; hver morgen står solen op på en skyfri himmel, ved middagstid varmer den os lidt op, hen imod aften går den bort igen og overlader os til vor fjende, nattekulden. Støvet flyger som midt om sommeren, og der er intet grønt at se, ikke engang ved vandløbene. Dyrene er allerede bukkede under, kun nogle få holder ud endnu, og nu kommer turen til menneskene at dø af sult. Adskillige derude blandt araberne har resigneret og lagt sig hen for at afvente døden, andre værger sig naturligvis og slår sig på røveri som den sidste mulighed for at bjerpe livet. Og endnu er vi kun ved vinterens begyndelse.

Nytårsdag stod jeg uden for byen og betragtede det døende land; så kom den tanke op i mig som en befrielse: "I år skal du til Danmark og se livet grønnes", men lige med det samme var jeg klar over, at det kunne jeg

ikke. At gennemleve hele elendigheden, allerhelst derude på stepperne, hvor den kommer til at tynde hårdest, og at hjælpe så langt det er muligt, det var vel til at udholde; men at gå og se på det grønne hjemme i Danmark med Syriens ørken brændt ind i hjertet, det, synes jeg, måtte jeg dø af.

Endnu kan vejrforholdene her jo vende sig, så sæden kan reddes, det kan endnu blive forår herude, det kan jo også være, at der bliver forhold, der gør det nødvendigt for mig trods alt at tage til Danmark, på de måder er endnu intet afgjort; men nu i årets første dage ser det sådan ud omkring mig og inde i mig.

Men vi har jo den vished og den fortrøstning, at omend alle andre vandløb udtørres, ”dog livets kilde springer, hvor evig den sprang”. Og ud fra den vished vil vi tilønske hinanden et velsignet nytår.

Aleppo, den 3. januar 1933.

Karen Jeppe.

Faderløse Børn i Aleppo 1932.

Karen Jeppe omtaler andetsteds i bladet den tyske Lepsius-Missions arbejde for faderløse i børn Aleppo, hvilket hun leder for den tyske mission. Vi bringer nedenstående i oversættelse en artikel, Karen Jeppe selv har skrevet i ”Orient im Bild”, hvori hun udførligt fortæller om dette arbejde i 1932.

Med udtrykket plejebørn forstås her de af Lepsius-Missionen antagne faderløse børn.

Når vi ser tilbage på det svundne år, står det os klart, at vi har oplevet et Guds under. Anderledes kan man ikke forklare den kendsgerning, at vi trods den nuværende forfærdelige nødstilstand i Tyskland foruden forskellige særgaver har kunnet få omtrent 45,000 mark til brug for faderløse børn.

Regner vi, at ca. 9000 mark heraf svarer til underhold af godt 130 ”kostbørn” samt landsbylæreren, så er der til de egentlige plejebørn 36,000 mark tilbage, at fordele på 180 børn, altså gennemsnitligt 200 mark pr. barn. Vi havde ved årets udgang 173 plejebørn på vor liste; men til at begynde med var tallet noget højere, så man kan vist regne med 180 som gennemsnit.

Ligeledes er antallet af ”kostbørn” i årets løb sunket fra ca. 150 til 132; men man må kun undres over, at det har været muligt at underholde så mange.

Kostbørnene giver vi et godt måltid mad om dagen eller i særlige tilfælde, hvad der svarer hertil i penge eller hvede; desuden tager vi os i sygdomstilfælde såvel af børnene selv som af deres mødre og søskende, og de har fået mangt et godt stykke tøj fra kasserne. Og ikke at forglemme – vi står dem bi med råd og dåd, når de er stedt i særlige vanskeligheder; men trods alt det tillader vore midler jo ikke, at vi tager os af dem i samme udstrækning som af plejebørnene, for det er budgettet ikke beregnet til. Ikke desto mindre tilstræber vi stadig her i Aleppo at få plads til et barn på en af vore lister. Så føler familien sig ligesom i havn, så ved de, at de har et tilhold i nøden.

Over for familierne søger vi imidlertid, så vidt det står til os, at erstatte den afdøde forsørger. Hvad han ville have gjort for sin familie, såvel i materiel som i åndelig henseende, det tilstræber vi ligeledes at gøre. Hans personlighed og hans kærlighed kan vi selvfølgelig ikke fuldt ud give dem, men på den anden side overstiger vore hjælpemidler og vor indsigt ofte i ganske betydelig grad hans, så at vore plejebørn for det meste er lette at kende på en legeplads eller i en skole på grund af deres velplejede udseende.

For det første er klædedragten påfaldende. Tidligere var vore børn ens klædt; men krisens tryk har tvunget os bort fra det, fordi vi nu måtte tage vor tilflugt til tøjkasserne fra Potsdam, som vi havde gemt fra de ”gode tider”. I 1931 har vi bare hjulpet os igennem, så godt vi kunne, og kun givet enhver det absolut nødvendige, og de gamle familier har delvis klaret sig med egne reserver. Men i år har vi igen sparet noget sammen, og hvert barn har i efteråret fået linned og kjoler, to hele sæt, samt sko og strømper og hvad der ellers hører med, men ens er de ikke mere. Noget af stoffet har vi fået fra Tyskland, en del fra de tilsendte tøjkasser, og noget har vi endelig købt her. De er nu godt og ordentligt klædt på; men krisen har kostet os det, at såvel vi som de enkelte familier har opbrugt alle reserver. Nu skal vi alle til at samle sammen igen.

Med børnene har vi altså klaret os igennem, så godt vi kunne.

For et barn betyder det ikke så meget, om det kniber lidt hist og her, og navnlig da ikke, når det også kniber hos kammeraterne. Men på maden har vi ikke sparet, ernæringstilstanden er og har stadig været tilfredsstillende; hver måned bruger vi 10 -15 kr. til hvert barn, alt efter de lokale priser på levnedsmidler. De familier i lejren, der kan tillade sig det samme, er desværre snart talt; men når et barn skal udvikle sig rigtigt, kan det ikke nøjes med mindre. Her ligger også forklaringen på, at af 10 børn, som jeg i sommer nødvendigvis måtte sende op i bjergene, fordi de ellers ikke havde kunnet klare sig, hørte kun et til vore plejebørn, og det drejede sig oven i købet om en rekonvalescens. Men de andre 9 havde fædre. Det var fattige folks børn, hvis skoleundervisning blev betalt fra Danmark, og som var i min varetægt

Vore plejebørns fortrinlige sundhedstilstand må naturligvis først og fremmest føres tilbage til den rette ernæring; men det er ikke gjort dermed alene. Børnene her er i almindelighed behæftet med mange skrøbeligheder: trachom (smitsom øjenbetændelse), malaria, skrofulose (tuberkuløs betændelse) med mere, og så er de plaget med indvoldsorm. Det kommer af, at der spises så mange rå grønsager, der ikke er rensset tilstrækkeligt. Byens knappe forsyning med vand spiller her en stor rolle.

Men når et barn skal trives, må alle sådanne onder fjernes. Alene øjenbehandlingen er et mægtigt foretagende og naturligvis betydelig vanskeligere, når børnene lever spredt i deres hjem, end hvis man havde dem samlet i et børnehjem. Da skal man nemlig ikke blot gøre udlæg, men også kontrollere, at plejen gennemføres. Malaria og skrofulose fordrer ligeledes megen påpasselighed, idet de forskellige kininpræparater skal tages på rette måde, for ikke at tale om levertran.

Heldigvis bor den største halvdel af børnene i vore huse; de bliver stillet op i række, og så bliver medicinen hældt ned. Men også i lejren passer vi på. Blandt vore ældre familier, som vi nu har haft i pleje i flere år, er der kun meget få af den slags sygdomme. Af de 173 børn på listen har vi kun 17, som man ikke uden videre kan betegne som fuldstændig raske.

Af de 17 skal 3 behandles for vegetationer af skrofuløs natur, 1 dreng har ved øret en rimeligvis uhelbredelig, tuberkuløs betændelse, 1 pige har en lidelse i benet, ligeledes tuberkuløs, og 2 brødre tilhører en syfilitisk familie, hvis samtlige medlemmer er under lægebehandling. En pige er meget svag, det kniber med kræfterne på alle områder, og lægen anser tuberkulosen for at være årsag til det hele. Blandt de i de sidste år optagne børn er der enkelte, der endnu ikke er kommet sig efter at have været genstand for en uhørt vanrøgt. Sådan noget plejer at være langvarigt.

Også armenske børn leger med dukker.

Også eventuelle mødre og søskende bliver behandlet for deres skrøbeligheder, selv om de ikke står på vor liste. En kvinde ligger i øjeblikket på hospitalet; ved et operativt indgreb blev hun frelst fra døden som en brand ud af ilden.

Det må ligeledes bemærkes, at ingen af vore plejefamilier har dårlige boliger, hvilket bidrager meget til sundheden. Når de bor i deres egen barak, bliver den stadig vel vedligeholdt, så at beboerne ikke er generet af dårligt vejr.

Foruden nogle småbørn, der endnu ikke er nået den skolepligtige alder, og 8 større drenge, der står i lære, går alle vore børn i skole. Oftest sender vi dem i Sahagian-skolen, der ligger ude ved vore huse, eller til Usumnasirads-skolen, hvorom jeg engang har fortalt udførligt; nogle går dog også i andre skoler. Men deres undervisning er stadig genstand for agtpågivenhed fra vor side.

At lade dem blive en egentlig højere undervisning til del står desværre ikke i vor magt. Når de er fyldt fjorten år, skal de for det meste ud af skolen, og vore større børn har i almindelighed først begyndt at læse så sent, at de ikke kommer så vidt, som man kunne ønske det. Men de lærer dog altid det nødvendige, hvis Gud da har givet dem evner til det; de yngre børn, som kunne begynde tidligere, kan også nå op i de højere klasser, og de første tolv har allerede betrådt den sti. Alligevel kan man endnu ikke tale om højere undervisning, og det vil vi vel heller næppe nogensinde kunne gøre, dertil mangler vi både midlerne og skolen. Men vi er glade og taknemmelige over, at de kan få en god folkeskoleuddannelse.

Med hensyn til fremtidsudsigterne for vore ofte velbegavede børn står kun håndværket os åbent, og håndværkets stilling er i øjeblikket alt andet end gunstig. Men det ville være håbløst under de nuværende forhold i verden at tænke på noget andet.

Ingen ved, hvad fremtiden bærer i sit skød, og en håndværkers uddannelse er aldrig absolut ensidig, men bærer altid i sig muligheden for en ny indstilling.

Vore drenge opførsel og hele moralske færdene er os stadig en kilde til glæde, og vi kan ikke andet end beundre deres energi og ansvarsfølelse. Modige og beslutsomme går de ud i livet og betragter det som en selvfølge, at de så snart som muligt aflaster deres moder og hjælper hende i den svære kamp for tilværelsen. Ganske vist har det hidtil været ”de ældre sønner”, der blev sat på prøve; hvordan de yngre vil arte sig, vil fremtiden vise. De er måske i det store og hele noget letsindigere, men til gengæld mere foretagsomme.

Pigerne kommer næppe til at åbenbare nogen som helst egenart, dertil er de for stærkt efterspurgt. Næppe er de blevet voksne, førend de er væk. De er så sunde og så velopdragne, og de unge mænd er ivrige efter at

sikre sig en af dem, inden en anden tager hende. Sådanne forhold lader sig næppe ændre; vi lever i Orienten og må til dels tilpasse os levevilkårene der.

Alt i alt er plejearbejdet et velsignet arbejde, og vi håber på og beder om endnu længe at måtte føre det videre.

Men meget svært er det jo, at vi ikke som før kan tage os af alle forældreløse børn. Dødsfaldene tager til, der bliver flere og flere uforsørgede, klagende børn, og kan der ikke skabes udveje, går de til grunde i elendigheden. Gud stå de ulykkelige bi og vise dem en udvej! For menneskers øjne er alt lukket, verdenskrisen tilspidser sig her som overalt i verden, og samtidig er vi truet af en veritabel hungersnød på grund af ugunstige vejrforhold. Efterretningerne fra landsbyerne er forfærdende, og her ser vi daglig med egne øjne, hvor utilstrækkelige vore midler er til at afværge elendigheden.

Natten er sort og isnende kold, måtte dagen kun ikke lade vente så længe på sig, at vi alle omkommer forinden.

Karen Jeppe.

Januar 1933

Syge- og Fattigforsorg i 1932.

1 1931 brød krisen som et voldsomt uvejr ind over os, dybt forskrækket tog vi sejlene ind og gjorde os så små som muligt for at slippe uskadt igennem med vort fartøj. 1 1932 var farvandet stadigvæk meget uroligt og farligt, og krisen var heftigere end nogensinde; men vort skib var nu meget bedre udrustet, og vi havde lært at tilpasse os efter forholdene. Således er det da til vor egen undren lykkedes os at kunne genoptage arbejdet omtrent i det gamle omfang.

De vigtigste grunde til dette glædelige resultat er på den ene side en dansk vens overmåde gavmilde understøttelse - skibet har så at sige fået en kraftig motor -, på den anden side et intimt samarbejde med andre her repræsenterede hjælpeselskaber; vi har altså, for at blive i billedet, lært at navigere bedre.

Ganske vist har vi i det forløbne år kun kunnet anvende 700 pund (*Et tyrkisk pund er med den øjeblikkelige kurs ca. 25 danske kr.*) til sygeforsorgen, hvilket overfor 1930 betyder en tilbagegang på 300 pund; men selv den sum har rakt så vidt, at vi i hvert fald ikke har måttet afvise nogen familieforsørger. Derimod er kvinderne, som vi før også mangen gang tog os af, tildels gået til "Action Chretienne", ligesom de meget talrige tilfælde af øjensygdomme er behandlet der, og hr. Gaszcyk har fra mange steder indsamlet bidrag til at betale de kostbare operationer med. Således er vi kommet igennem, og vi er overordentlig glade og taknemmelige for, at vi har kunnet hjælpe så mange, og at vi ikke behøvede at afvise nogen, uden der forelå særlige grunde herfor.

En svigten fra vor side ville nemlig næsten også have været en dødsdom for den fattige befolkning, fordi forholdene nu faktisk er blevet så vanskelige, at man ikke kan se, hvorledes de skulle kunne have fristet livet uden bistand fra os. 72 mennesker, som vi sendte til læge, ofte med meget farlige symptomer - en havde endog spyttet blod - kom tilbage med en besked, der bestod af et eneste ord: Sult. I flere tilfælde var de så langt nede, at der måtte gives indsprøjtninger, oftest var dog et styrkende middel tilstrækkeligt og nogle ugers understøttelse. Så kunne de atter arbejde; men dersom de ikke finder arbejde, vil det vel næppe vare længe, før de er lige vidt igen. Det er nemlig det aller sørgeligste, at arbejdsløsheden griber så frygteligt om sig, og

noget i retning af arbejdsløshedsunderstøttelse eksisterer jo ikke her. Skulle de alle komme til at sulte, så står vi og kan intet som helst gøre, intet lyspunkt nogetsteds.

Følgende tilfælde behandlede i 1932:

Operationer og hospitalsbehandling.....	48
Ulykkestilfælde, benbrud o.l.	41
Underernæring.....	72
Nervelidelser	45
Sindssygdomme	12
Reumatisme.....	60
Influenza.....	65
Sygdomme i åndedrætsorganerne	76
Tuberkulose	17
Lever- og nyresygdomme	15
Dysenteri	25
Sygdomme i fordøjelsesorganerne	40
Hudsygdomme.....	20
Kvindesygdomme	30
Malaria	160
Forskellige andre sygdomme	<u>41</u>
	<u>I alt.....767</u>

Intet under, at fortvivlelsen vokser, og at sindssygdommene tager til. 12 tilfælde har vi haft under behandling, af hvilke 3 kunne helbredes. De andre måtte opgives som håbløse. I sindssygeanstalten i Damaskus er ikke plads til flere, og bortset herfra kan hverken stat eller kommune gøre noget, følgen heraf er, at mennesker, der er direkte farlige for deres omgivelser, kan gå frit omkring og efterhånden fuldstændig ødelægge deres familie. Det er uhørt sørgelige tilstande.

Ikke meget bedre står det til med tuberkulosen. Det kommunale hospital for lungetuberkulose, som faktisk efterhånden var blevet godt, må stadigvæk foretage indskrænkninger, og det er næsten umuligt at få nogen lagt derind. Ganske vist har vi i årets løb fået plads til tre patienter, af hvilke de to er udskrevet som helbredte; men nu synes også det at være forbi, og rundt omkring i lejren ligger meget syge patienter, der udbreder smitten omkring sig.

Knogletuberkulosen har vi søgt at helbrede på forskellig måde, oftest ved operative indgreb, der tit har hjulpet.

På en ligefrem uhyggelig måde har reumatismen taget til. Vi har haft 60 tilfælde til behandling mod 15 i 1930. Af de 60 var 10 næsten lammede, men er ret hurtigt kommet sig så meget, at de i hvert fald atter har kunnet arbejde.

Udbredelsen af denne sygdom står i forbindelse med opbruddet fra barakkerne og flytningen til den nye bydel. Husene havde sjældent nået at blive tørre, før folk flyttede ind. Ofte var der ikke engang kommet tag på, endnu oftere hverken døre eller vinduer. Heller ikke gulvet var i orden, og de lå på jorden, der endnu ikke var tør, på ganske tynde madrasser. Hvorledes skulle de undgå at blive reumatiske?

Derfor udgiften på 22 pund til tage, vinduer og døre. Dermed var det naturligtvis ikke gjort, der kom også hjælp fra andre kilder. Tag over hovedet har de nu og i mange tilfælde også døre og vinduer, men alligevel kan de nemt pådrage sig alle slags sygdomme i de nye huse.

Af lungebetændelse og andre farlige sygdomme i åndedrætsorganerne har vi haft 76 tilfælde, mange som eftervirkninger af influenzaen, der optrådte epidemisk i efteråret; thi når ernæringen er utilstrækkelig, boligerne alt andet end gode og sengetøjet alt for tyndt, så er en mild influenza tilstrækkelig til at overrive modstandskraftens tynde tråd. Det er nærmest et under, at ingen af de 76 syge er døde; men naturligvis var det ikke gjort med læge og medicin, der måtte meget mere til.

Mange gamle tilfælde af malaria er brudt frem på ny, på grund af afkræftelse. Vi har haft 160 tilfælde til behandling, og vi må sige, at lægen har haft en meget heldig hånd. Han har nemlig fremstillet et præparat, der foruden kinin indeholdt andre gode og styrkende sager, og patienterne kom sig mærkværdig hurtigt. Nye tilfælde har der næppe været, da tilstrømningen fra landsbyerne til Aleppo-lejren nu næsten er hørt op, og der i selve Aleppo kun yderst sjældent opstår malaria.

De mange nervelidelser, 45 tilfælde, har også deres forklaring i de svære livsvilkår, og de er jo for det meste meget langvarige. Ja, hvis de Mennesker havde noget at håbe på, ville meget vel også være anderledes; men man ser kun sorte skyer overalt og må endda være glad, dersom der ikke efter det sørgelige ”I dag” følger et endnu skrækkeligere ”i morgen”.

Vi har haft 48 operationer og andre hospitalsbehandlinger. Dem har vi betalt med 110 pund, men i virkeligheden har de kostet betydelig mere, og merbeløbet fik vi fra andre kilder. Hospitalet er meget billigt og godt, og det er en glæde at se patienterne, når de udskrives; de er da velplejede, har hvilt sig og spist sig mætte. Den første måned efter udskrivningen giver vi dem endnu understøttelse, for at de ikke for tidligt skal begynde at lide nød. Mange er kommet virkelig til kræfter på denne måde og kan atter for en tid klare sig. Vidste man blot, at alt dette er en forbigående tilstand, og at vi snart igen kunne leve sammen under normale forhold, så ville man glæde sig inderligt over hver eneste en, der kommer sig, over enhver fader, som bliver bevaret for sine kære, over ethvert hjem, der reddes. Men ofte sniger frygten sig bag på en. Det må jo blive anderledes en gang, men holder de ulykkelige ud så længe?

Men sådanne tanker er syndige. Håbet må og vil vi ikke opgive, vi ved dog, på hvem vi bygger. Og lader han ikke nu sin regn falde, ser vi ikke overalt den øde jord smykke sig med grønt efter den forfærdelige, dræbende tørke! Det kommer os for som et under! Således vil vel også i folkenes verden sæden grønnes og vokse, så at vi atter kommer under menneskeværdige livsvilkår. Gud give os alle af sin ånd, at vi må få visdom og ikke mere famle om i mørke og gå til grunde alle sammen.

Aleppo, den 25. februar 1933. Karen, Jeppe.

Tørke.

Det er med en varm følelse af tak, jeg sender denne beretning til vennerne derhjemme, som i disse trange tider har hjulpet os at afværge den katastrofe, som truede vort elskede arbejde ude i landsbyerne med ødelæggelse.

Siden jeg i 1924 tog den gren af arbejdet op, er den stadig kommen til at stå mit hjerte nærmere, fordi jeg ser vort egentlige fremtidshåb ligge der. Det forekommer mig nemlig, at armenierne ikke i længden vil kunne klare sig i Syriens store byer. Nogle af dem kan vel nok; men i endnu højere grad, end det allerede nu er tilfældet, må de søge deres erhverv i länddistrikterne, og da må man gøre et arbejde i forvejen for at muliggøre en sådan omflytning. Bønder kan kun de færreste blive, for dertil hører både evner og tradition; men når der allerede findes en god, nogenlunde velsitueret bondestand, kan mange landarbejdere, småhåndværkere og lignende let finde deres udkomme iblandt dem. At skabe og opdrage en sådan bondestand har stadig været vort mål; om så bønderne er armeniere eller arabere, er af ringere betydning, så længe blot araberne er armenierne venligt stemte og gerne optager dem i deres midte.

Heldigvis råder denne venlige stemning i vort territorium; armenierne kan uden frygt slå sig ned overalt her, hilses endog med glæde, og vi har den frimodige vished, at vort arbejde på det område har været af afgørende betydning. Derimod er det en sørgelig kendsgerning, at samtlige bønder, såvel armeniere som arabere, i løbet af de sidste år er sunket ned i dyb armod, og i den tilstand kan de, så vist ikke byde andre mennesker nogen eksistensmulighed, så længe de selv næppe har til livets ophold.

I 1930 var forholdene på slet område ganske anderledes, da herskede der fremdrift overalt. Men det var også højdepunktet, siden har det stadig gået ned ad bakke.

Også i andre lande har landbruget beskrevet en sådan kurve, forårsaget af de faldende priser, hvortil imidlertid hos os kom ugunstige vejrforhold i forbindelse med græshoppeplage. Så længe bønderne selv knap har nok at spise og i øvrigt kun har få fornødenheder, betyder priserne ikke meget for dem. Derimod har de store jordbesiddere naturligvis lidt meget derunder, og når først de bliver fattige, trykker det atter på bønderne, der er afhængige af dem. Alt ruller nedad; så meget mere påtrængende bliver det da at stemme imod af al magt.

Sidste år truede man med at ødelægge os, fordi vi ikke havde nogle reserver. Tine ligger temmelig langt fra andre landsbyer, og da vi flyttede dertil med vore bønder for 3 år siden, viste den første og største vanskelighed sig straks deri, at vi måtte medbringe ikke blot korn, men også megen halm, såvel til kvægfoder som til byggeri. (Lerteglsten laves af en blanding af ler og hakkelse.) Det var noget knapt tilmålt, men vejrforholdene var gunstige, og dyrene kunne delvis leve af græs, hvilket ganske vist næppe gjorde dem kraftige nok til den dybe pløjning. Til trods herfor stod kornet rigtig godt, men græshopper gjorde stor skade, således at høsten nok gav kærne, men næsten ikke strå. Atter fik dyrene ikke helt det rette foder, og da vi ikke havde forråd, var vi ikke modstandsdygtige, da vi nærmede os

det sidste frygtelige år. Tørken var så intens, at sæden fuldstændig tørrede hen på markerne; vor kom ganske vist op, men den var ikke levedygtig, og i mange af landsbyerne viste der sig overhovedet ikke et strå.

Nu var altså ulykkens bæger fuldt til randen, ikke alene for os, men for hele omegnen; der var hungersnød. Heller ikke på de fugtige jorder langs floden voksede ret meget, og det lidet, der var, tilkaldte alle de nødlidende, der kastede sig over det som ulve. Hvilken betydning har ejendomsretten, når liv eller død afhænger af, at man får fat i lidt korn til sig og sine? Dag og nat blev der stjålet og plyndret på markerne og i loerne, næppe en nat gik uden at nogen dræbtes. Alligevel slog kornet ikke til, det var snart fortæret, og hungersnøden var der. Der var ikke nogen udsæd, kreaturerne døde, og hvorledes menneskene er kommet gennem den vinter, er fuldstændig ubegribeligt. Fortrinsvis har de ernæret sig ved rødder og lignende ting, fuldt så fattigt som byerne med deres brosten bliver landet jo aldrig; men rystende var det. En byaraber, der ejer nogle landsbyer i vort naboskab og foretog en rejse dertil, fortalte, at der i fem landsbyer ikke havde været et eneste stykke brød at opdrive, og at ingen dyr, ikke engang hunde, havde været i live.

Tørken varede nemlig over et år. Også forrige efterår begyndte uden en dråbe regn; til midten af januar lå landet hen, dødt og indtørret, og netop i disse sidste måneder døde de få kreaturer, som havde sultet sig igennem sommeren. Tilmed havde vi næsten alle mistet håbet, og da er det jo ude med os. Så længe mennesket endnu kan håbe, får det også kraft til at lide videre.

Endelig den 13. januar – den dag vil jeg aldrig glemme - var luften pludselig anderledes, man vidste ikke, om det var kommet om natten. Skyerne samlede sig, og regnen strømmede ned, jævn og rigelig. Fra det øjeblik var alt forandret, luften var blød og fugtig, livet begyndte atter at spire.

Men år vil gå hen, inden vi har overvundet følgerne af ulykkesåret. Nu, i forårstiden, kører man hen over vidunderlige, grønne, blomstrende sletter; men der er næsten ingen dyr, hverken vilde eller tamme, knap nok fugle eller insekter. Trods sin skønhed virker en sådan verden død. Alligevel er fremgangen der. Håb og livsglæde bor atter i menneskehjerterne, man takker Gud, at prøvelsens tid nu synes at være forbi. For det

kunne være gået anderledes, hvis for eksempel tørken havde varet endnu et år? Så ville det også have været ude med menneskene.

Men det ene år alene ville have været tilstrækkeligt til at ødelægge vort landsbyarbejde, hvis vore venner ikke havde hjulpet os. Al vor udsæd var gået tabt, dyrene for største delen også, og vore bønder var trængt af hungersnøden. Ganske vist havde vi også sået noget ved floden og havde kunnet redde en del af den høst hjem, men der fandtes ikke i et eneste hus brødkorn nok til at klare vinteren med. Men heldigvis rakte de midler, der var givet os, til mere end til udsæden, således at vi kunne lade nødarbejder sætte i gang. Derved blev landsbyen samtidig sat i bedre stand, der gravedes nye brønde, de forhåndenværende blev udvidet og rensset, og en bedre vandledning blev anlagt, så at nu større landstrækninger kan vandes og benyttes til haver. Alt blev omsat i arbejdsløn og derfra i brødkorn, så vore bønder har i hvert fald ikke savnet brødet, hvilket de følte som en uhørt velgerning.

Der er nu også tilsæt, og da vejret er gunstigt, går enhver hen til sin mark, ser på sæden og overvejer, hvorledes han nu efter høst skal komme på fode igen. Han genser i ånden sine plovdyr og glæder sig over de lyse udsigter.

Vi glæder os også, dybt og inderligt, og vore tanker flyver ud til alle, hvem vi kunne hjælpe. Der er mange af vore tidligere armenske bønder - vi har bragt godt hundrede over Eufrat -, der allerede for længst var blevet selvstændige i andre landsbyer og havde smukke bedrifter, men som nu havde mistet alt og måtte gå rundt som daglejere. Hvor gerne ville vi ikke føre dem til Tine og hjælpe dem til endnu engang at komme op. Og bag dem ser vi de arbejdsløse i Aleppo, hvis elendighed tynger på vort hjerte, og de mange børn i baraklejren, hvis liv slet ikke er mennesker værdigt. Det er til sådanne familier, vi ville skabe levevilkår herude, og hvor vidunderligt ville det ikke være at føre børnene bort fra den snævre, kvælende lejrluft, ud i den gyldne frihed.

Det er fremtidsdrømme; men det sikre er, at vi ikke er forstemt trods den dybeste nød. Vor gerning er stadig livskraftig, takket være vore venners hjælp, og så vil vi travlt arbejde videre og redde, hvad reddes kan. Endnu en gang den hjerteligste tak.

Aleppo, den 24. april 1933.

Karen Jeppe.

Karen Jeppe i Danmark.

Vi gengiver her et interview med Karen Jeppe, således som det den 23. juni fandtes i "Kristeligt Dagblad" under ovenstående overskrift.

Armeniernes Moder, Karen Jeppe er kommet hjem til Danmark og bor ude i Lyngby, hvor vi forleden aflagde hende et besøg og bad hende fortælle "Kvinden og Hjemmet", om armenierne og sit arbejde iblandt dem.

I Samarbejde med den armenske kirke.

"Er der noget bestemt, De ønsker, jeg skal fortælle om?" indleder Karen Jeppe.

"Ja, hvis De vil fortælle os om det missionerende arbejde derude, og så om hjemmene."

Frøken Jeppe tøver lidt.

"Hvad forstår De ved mission?" spørger hun så.

Lidt forbavset over, at rollerne så pludselig blev byttet om, svarer vi:

"At hjælpe åndeligt ved forkyndelse af evangeliet - og så at hjælpe timeligt, hvor man kan."

"En sådan mission driver vi ikke, er svaret, " og da vi ikke svarer herpå, fortsætter Karen Jeppe livligt:

"Glemmer De, at armenierne er et gammelt kristent folk med egen folkekirke, der endog er den ældste, idet den stammer fra omkring år 300? Ser De, her er den store forskel. Vi behøver ikke at bringe armenierne evangeliet, men de trænger til støtte både åndeligt og timeligt, fordi de kom som udlændinge til landet under ganske særligt vanskelige forhold, uden kirke, uden skoler, for ikke at tale om hjem. Men så snart de fik et stykke jord udleveret, byggede de sig en stor barak, kirke og skole, førend de selv havde tag over hovedet - så stor er deres åndelige trang.

Mit arbejde er jo efter verdenskrigen særligt i Aleppo. I al den tid, jeg har været der - altså i 12 år - har den armenske biskop Ardavast været koloniens leder, og vi arbejder i nær tilknytning til ham.

Så stilfærdigt som muligt.

"Mit princip er at gøre arbejdet så stilfærdigt som muligt. Indgående samtaler med biskoppen har resulteret i mange forbedringer. – Vi har støttet byggearbejdet, så de første barakker kunne afløses af en kirke og skoler; vi er med til at lønne lærerkræfter og til at støtte søndagsskoler. Bl. a. fik vi gennemført, at skemaet for børnenes vedkommende blev lagt lidt anderledes, og at der blev holdt bibeltimer allerede i børnehaven. Skolearbejdet er vanskeligt, fordi lærerne kun får så ringe løn; men alligevel gør de søndagsskolearbejdet uden vederlag. Se, alt dette arbejde gøres i det stille – usynligt for andre. Min stilling her er at hjælpe armenierne til at gøre deres eget arbejde på dette område godt, ikke at bringe dem noget nyt.

Arbejdet for hjemmenes bevarelse.

"Lidt mere synligt er måske arbejdet med at hjælpe armenierne til at opbygge deres liv i det fremmede land. De 40.000 armeniere, der bor i Aleppo, kom jo som flygtninge fra Tyrkiet for blot ca. 10 år siden. Vor bestræbelse gik ud på at holde sammen på de hjem, der er dannet i det nye land. Det skete for det første ved at støtte de arbejdende kvinders erhverv gennem vor egen systue og gennem vort arbejdsbureau, hvorved vi regulerede de tjenende unge pigers arbejde i Aleppo og samtidig beskyttede dem. Før var det vanskeligt for unge piger at gå ind til det huslige arbejde, fordi både arbejdsforholdene og også de moralske forhold var ringe, men efter vor indgriben kunne et hjem i Aleppo kun få en armensk pige ved at underskrive en kontrakt med os. Dette arbejde gik hånd i hånd med vort arbejde for kvinderne i harem. At jeg var ansat som forbundskommissær, gjorde jo arbejdet lettere for mig - jeg kunne gribe ind, en henvendelse fra mig til Folkenes Forbund var nok.

"Og Folkenes Forbunds arbejde har båret frugter i Aleppo?"

"Mit arbejde som forbundskommissær sluttede i 1927, men for armenierne er jeg stadig kommissæren, og jeg arbejder stadig i samme ånd. Vort arbejdsbureau har vi nu kunnet lukke, det blev til sidst unødvendigt. Hele kvindearbejdet, hvor det huslige er det bedst lønnede, er kommet ind i en helt anden bane.

Men for at vende tilbage til hjemmene, så er det endnu vigtigere for os at bevare manden, beskytte familieforsørgeren i sygdomstilfælde, staten yder nemlig ingen social forsorg. Mændene kunne altid i sygdomstilfælde henvende sig til vort kontor og få hjælp, indtil de var raske igen. Så længe manden var syg, forsørgede vi familien, så ikke det økonomiske grundlag blev knust."

"Men hvis nu familieforsørgeren døde?"

"Døde han, indtrådte vi i forsørgerens sted. Enken beholdt sine børn, fik enkebolig, og vi underholdt de faderløse børn. Midler til dette arbejde fik vi fra en komite i Tyskland, som allerede før krigen støttede vort arbejde blandt armenierne. Men det var først under krigen og efter denne, vi for alvor trængte til midler, thi i 1915 begyndte de armenske deportationer, under hvilke mændene døde i store skarer."

"Men De får dog også megen hjælp fra Danmark?"

"I efterkrigstiden blev de faderløse børn et meget aktuelt problem, for samtidig med at vor børneskare voksede, formindskedes tilskuddene fra Tyskland. Men nu får vi megen hjælp fra Danmark. Det begyndte med, at vi fik mange af vore venner til hver især at tage sig af et bestemt skolebarn og betale børnenes skolepenge og bøger, men efterhånden voksede bidragene og udvidedes til hjælp i alle måder, og da Tyskland svigtede, blev det især de faderløse børn, hvem de danske bidrag kom til gode.

Vi gør vort arbejde for børnenes skyld.

"Vi gør vort arbejde i hjemmene for børnenes skyld. Forældrene er i og for sig nedbrudte, de frygtelige forfølgelser har berøvet dem både helbred og ejendom og mange åndelige goder. Vort håb er at få børnene således udrustet, at de ikke også bukker under. Og uden den gode opdragelse, gode hjem og skoler, ville de bukke under."

"Frøken Jeppe sagde, at de faderløse børn blev hos mødrene, men har De ikke et stort børnehjem i Aleppo?"

"Vi har intet børnehjem, mærkeligt nok har mange den tro herhjemme; men en koloni af enkehuse og et skolehjem. Kolonien ligner måske en anstalt, men det er en samling af selvstændige hjem. Kolonien ligger, som en forstad til Aleppo, og her har vi også vore kontorer."

"Er hele kolonien blevet bygget, mens frøken Jeppe har været i Aleppo?"

"Det var biskop Ardavast, der byggede den første skole og et par gårde til flygtninge, derefter byggede jeg - og nu er det en hel forstad. Mange armenske familier har bygget omkring vore bygninger. De har nemlig fået byggehjælp fra Folkenes Forbund (Nansenfondet), som stillede den betingelse, at de skulle bygge i nærheden af min koloni, ligesom forbundet gav bestemte forskrifter om byggemåden."

"Der lever dog endnu mange armeniere i barakker?"

"Efterhånden nedbrydes disse, men der lever endnu ca. 10.000 armeniere i barakker, d. v. s. den østlige del af baraklejren er ikke så dårlig, den er beboelig og vil også sidst blive revet ned, her lever ca. 5000. Den vestlige del, hvor der altså også bor 5000, er meget dårlig. Her bor de allerfattigste, og den er derfor ganske særlig genstand for vor omsorg - det er også herfra, vi stadig får vore faderløse børn.

Verdenskrisens følger.

"Vi har hørt, at frøken Jippes arbejde lider hårdt under verdenskrisen?"

"Ja, hvis vi ikke havde været så hårdt ramt, kunne vi nu have ført vore planer færdig igennem. Men nu bliver vanskelighederne større og pengene mindre. Før fik jeg bidrag fra så mange lande, fordi jeg gennem mit arbejde i Folkenes Forbund var blevet kendt med næsten hele verden, men nu bryder det sammen. Vi må gå bort fra vort princip "alle", og begynde at tage udvalg. Vi har altid taget os af bestemte ting, og så gjort det til bunds. Når vi, hvad sygdom angik, kun tog os af familiefædre og lod alle andre ligge, så var det fordi vi derved kunne tage alle fædre uden undtagelse. Et sådant princip holder hykleriet borte; thi der er ingen grund til hykleri, der gøres alligevel ingen forskel. Men nu er vi usikre, hvem skal man tage og hvem ikke, og når vi så har valgt, hvorfor så netop ham? Nu er vejen åben for hykleri.

Det skal dog ikke blive ved således. Vi er ved at udarbejde en omlægning af arbejdet i samarbejde med den tyske og den danske komite, som støtter os, og når den er færdig, skal mit princip "alle" atter kunne gennemføres."

Den armenske Kvinde og Husmoder.

"Vil Frøken Jeppe ikke til slut fortælle os lidt om den armenske kvinde i sit hjem?"

"Jeg kan jo eksempelvis tage dem fra min enkekoloni. Her har hver enke kun et værelse.

Kvinden er i høj grad renlig. Stuegulvene er trods de mange års beboelse snehvide og så rene, at man godt kunne spise på dem. Kvinderne er tillige flittige og dygtige og gode mødre så langt som deres forstand rækker - vi må tit vejlede dem, også med hensyn til føden. Før jeg tog mig af børnene, blev de ernæret med fint hvedebrød, men nu får kvinderne hver dag deres ration hvede udleveret, som de selv lader male og selv bager brød af - og dette grove, men langt mere nærende brød har gjort underværker. Så jeg kan roligt slutte mig til Dr. Hindhedes modstand mod franskbrødet. Vi spiser også megen råkost. Mælk derimod er dyr, undtagen om foråret, hvor de store gedehjorder leverer megen mælk. Køer er der ikke ret mange af, og derfor er mælken meget knap og dyr.”

”Frøken Jeppe har gode hjælpere?”

”I 6 år har jeg haft en trofast dansk medhjælper, frøken Jenny Jensen. Hun kom dengang jeg havde mit Folkeforbundsarbejde og ikke kunne klare mig selv. Men nu er hun rejst tilbage til Danmark sammen med mig, og bliver herhjemme. Under de nuværende dårlige forhold kan vi ikke forsvare at være to om det, og så ofrede frøken Jensen sig. Vi trænger også til hende her i Danmark. Hun skal holde foredrag og tage sig af skolebørnsarbejdet, imedens jeg selv til efteråret vender tilbage til det land, hvor jeg har virket i 30 år.”

Fra Landsbyen Tine.

I det dansk-amerikanske blad ”Dannevirke”, der udkommer i Cedar Falls, Iowa, fortæller Karen Jeppe i bladets nr. 21, 1933, blandt andet om tørken i Syrien. Hun beretter dernæst om forholdene i den lille landsby Tine, der ofte har været omtalt i ”Armeniervennen”, og vore læsere vil være interesserede i at høre, hvorledes den nyanlagte koloni har klaret sig under de svære forhold.

. . . Dette sidste år har lært mig meget, først og fremmest hvor småt menneskeværk er i forhold til naturens foreteelser. Jeg har, særlig i krigstiden, set tyrken træde livet ned så grundigt han formåede, og jeg har sandet det gamle ord, at ”hvor tyrkens hest træder, vokser der intet græs”. Og dog, selv når det gik værst til, groede der dog græs; noget kom der op af jorden, selv om mange haver og vingårde blev lagt øde, dyr kunne til en vis grad trives, selv om ulvene var nær ved at tage overhånd, og i en eller anden skjult krog kunne menneskeliv dølg sig. Det var ikke en så fuldkommen ødelæggelse som den, jeg blev vidne til i fjor. Da kunne intet vokse, selv hvor der var overrisling vantrivedes alt, og den smule, der kom op, blev anledning til bitter strid og tab af menneskeliv. For hvad var ejendomsret, hvilken betydning kunne den have, når det var livet om at gøre at få fat i lidt korn? Der blev stjålet og røvet hver eneste nat, ejeren kunne snarest risikere at sætte livet til, hvis han forsøgte at værne om sin ejendom. Regeringen var magtesløs, den kunne ikke hjælpe hverken på den ene eller den anden måde, Situationen var den for overmægtig, og så endte det med, at modløsheden bemægtigede sig befolkningen. Vi har en læge derude, men han blev sjældent hentet, selv om hjælpen var gratis. ”Hvad skulle vi hente læge for, vi er jo dog dødsdømte.”

Så kom det lange efterår med samme ubønhørlige tørke. Sommervarmen afløstes hurtigt af stærk kulde, de dyr, der havde stridt sig igennem sommeren, bukkede nu under. Tilsået blev der kun på de færreste steder; der var ingen sæd at få og ingen dyr til at trække ploven. At menneskene ikke omkom i større målestok, end de gjorde, er mig en fuldkommen gåde; de fleste har jo kun fra høst til høst og knap nok det. For det meste lægger deres kreditorer beslag på den største del af høstudbyttet. Men menneskeslægten er overordentlig

modstandsdygtig; i det stykke overgår vi sikkert de fleste dyrearter, og det turde være en af grundene til, at vi har kunnet underlægge os jorden.

Endelig i midten af januar slog vejret fuldstændig om, tørken afløstes pludselig af en ret høj fugtighedsgrad; det var, som om helt andre luftlag var kommet op over os. Det regnede længe og vedholdende. Nu vågnede jo først og fremmest håbet i menneskenes sind, og håbets

evne til at holde liv i os er utrolig stor. Det er rigtigt nok, at ”mens græsset gror, dør horsemor”, for hesten kan åbenbart ikke leve ret længe af håb; men det ser næsten ud til, at mennesket kan det. En armenier, der bor derude, fortalte mig netop, at det var mærkeligt at iagttage de arabiske bønders ansigter før og efter regnen. Før var de grå og jordfarvede, næsten sorte, men efter regnen så det ud, som om de alle var sæbevaskede, hvad de dog aldeles bestemt ikke var. De havde heller ikke et eneste hvedekorn mere end før; men de havde altså håbet og glæden. Naturligvis, da væksten tog fart derude på sletterne, kom der jo også visse urter og løg og svampe og hvad andet, der kan findes tjenligt til menneskeføde. Der var en lysning.

Nu er her kun en god måned til høsten, så kan vel også de, der ikke har kunnet så, ved høstarbejde skaffe sig lidt korn. Det allerværste er overstået, men der vil gå år, inden ulykken helt forvindes. Alt er blevet så helt anderledes. Planteverdenen har vel lidt en del, men den fornyr sig ret hurtigt, ikke således med dyreverdenen. I fjor var der alt for mange dyr til de par strå, der fandtes; nu kan man køre i timevis henover vidunderligt grønne sletter så godt som uden at se dyr. Hvor før de store hjorder af får og kameler gik og græssede, ser man nu hist og her en lille flok på en snes dyr, selvfølgelig alle uden lam eller føl. Det er de sørgelige rester af fordums herlighed. Der vil gå adskillige år, før hjorderne bliver fuldtallige igen. Og gazellerne, der før flygtede til alle sider for bilen, hvor er de? Vi kørte i over 2 timer og så kun 3 i det hele. Steppens rige fugleliv er som uddødt, og insekter er der omtrent ingen af. Det grønne Land med alle de dejlige blomster er jo nok en øjenlyst, men dødt er det dog, når dyrelivet mangler, det ved jeg nu.

Heldigvis er rejsens mål vor egen landsby, Tine; der udfolder livet sig, der lykkedes det os ved vore venners hjælp at byde døden trods.

Vi fik ikke sået så meget som i normale år, men dog nok til alle vore 33 bondefamilier. Vel var deres plovdyr også svage, men vi havde 2 par gode heste på hovedgården; de tog et tag, hvor det kneb hårdest, så sæden kom i jorden. Også her er hjorderne svundet ind, og mange lam er der ikke, men lidt mælk er der i de fleste huse, og hvor det helt mangler, finder en skålfuld fra hovedgården vejen derind. Børn og voksne ser godt ud, alle er ”sæbevaskede”, kornet står saftigt og grønt på markerne, og dyrene trives vel.

Brødkorn mangler da heller ikke i noget hus; for vi kunne sætte nødstandsarbejder i gang. Vi gravede flere brønde, uddybede og udvidede dem, vi havde, anlagde vandledninger o. lign. Alt blev til arbejdsløn, der jo øjeblikkelig blev omsat til brødkorn, alt andet måtte vente til bedre tider; men ligefrem sultet har ingen i Tine. Ganske vist har det ikke været let for nogen at få det til at slå til, fordi hele omegnen var og er fuld af sultende mennesker, og de finder vej til Tine, ikke for at stjæle eller røve, det er der ingen, der prøver på her, men de kommer som ”gæster”, både i hovedgården og rundt om i familierne. Der er ikke andet for husherren at gøre end at dele sit eget brød, der ingenlunde er for stort, i 2 dele, så gæsterne kan få noget med. Og så takker jo endda enhver Gud, at de kan være værter og ikke selv behøver at gå ud og ”fægte”. Det er sørgeligt at se sådan en sølle fyr, der kommer hertil for at ”søge arbejde”, men som ryster sådan i knæene, at man allerførst må give ham et måltid mad, hvis han overhovedet skal kunne komme videre.

Dette med ”de andre” er et svært problem, særlig i et sådant år. Araberne kan ikke afvise dem, det gør man ganske simpelt ikke. Og kan dette forhold være svært for småfolk, antager det jo uhyre dimensioner for høvdingerne; hvordan de kommer ud af det, er fuldkommen uforståeligt for os andre. Ikke langt fra Tine ligger Ain Isa; der bor vor ven og nabo, Annase-Pashaen Medjem. Han er en af de mest ansete høvdinge, en stor beduinstammes øverste, og til ham kom der jo store skarer og bad om hjælp. ”Penge kan jeg ikke give jer, svarede han, ”men flyt hertil, så skal I få mad fra mit køkken. Snart var der fuldt af telte rundtom.

Medjem Pasha kogte i store kedler, og hver aften blev der uddelt til alle sider. Han har nok store ejendomme, men også en masse gæld, og der er ikke tvivl om, at den er vokset betydeligt. Dog, det ville være umuligt for ham at handle anderledes; han tror vel sagtens selv, at det ville gøre skår i hans ære, hvis han afviste dem; men den dybeste sandhed er dog vist, at han handler ud fra et instinkt, der i tusinder af år har bundfældet sig og vokset sig stærkt i beduinstammerne. De har jo ikke som vi andre uafbrudt måttet tilpasse sig til ny livsformer; de føler med sikkerhed, hvad de har at gøre i enhver situation. At vi ikke altid finder deres handlemåde moralsk rigtig er en sag for sig; vor målestok er en anden. Naturligvis findes der også mellem dem "store", der følger overleveringerne, som jo er afpassede efter stammens virkelige tarv i det lange løb, og "små", der lader sig narre af egenkærlighed og øjeblikkelig fordel; men som helhed mærker man de mange årtusinders indflydelse; de er vel skoledede.

Os betragter de med vågne øjne; vi må passe på også fra deres standpunkt at kunne gøre fyldest i moralsk henseende, så længe vi ikke derved forsynder os mod vore egne anskuelser om, hvad der er rigtigt, og et held er det jo, at vore tanker stemmer overens i det væsentligste, selv om udførelsen kan være lidt forskellig. I nødens tid åbnede Medjem Pasha sit store suppekøkken, og han rakte jo vidt ud; men han er naturligvis også Pasha, den titel har vi ikke at slås med, så i vi indskrænkede os til at bespise de vejfarende. Til gengæld satte vi så nødstandsarbejder i gang for vore egne bønder, og det viste sig, at de syntes godt om den form for understøttelse.

Tine er i øvrigt mere end halvarabisk. Vi har aldrig udsondret os; vi levede stadig i blandede landsbyer, fordi det var vort mål fra begyndelsen af at bosætte armenierne blandt araberne og lære de to folkeslag at omgås fredeligt og venskabeligt med hinanden. Siden 1924 har vi ført over hundrede armenske bondefamilier over Eufrat og hjulpet dem til at bosatte sig her i distriktet. De boede så gerne en tid lang hos os, indtil de blev selvstændige og flyttede hen i en anden af egnens landsbyer. I de første år gik det dem gennemgående godt; men i den senere tid har der været mange uheld ved landvæsenet, indtil de kulminerede i forrige års katastrofe. Nu står mange af dem på bar bund og har måttet søge anden beskæftigelse; men når nu Tine blomstrer rigtig op igen, kommer en del af dem formodentlig hertil for at få en ny start, og vi håber jo så efter evne at kunne stå dem bi, så de kan blive selvstændige bønder på ny; for det er deres hjertes ønske.

Tine har en stor opgave herude, ikke blot for armenierne, men for hele egnen; i venskab og inderlig forståelse med Medjem Pasha arbejder vi for alles vel. Ganske særligt er det fredeligt samliv, fremskridt i arbejdsformer og åbning af ny livsmuligheder, som vi begge ihærdigt søger at skabe, og det er højlig tiltrængt her på stedet.

Det er jo pionerarbejde herude, og det er altid forbundet med vanskeligheder; men i sammenligning med gerningen i Aleppo er det særdeles fornøjeligt, fordi det er så håbefuldt. Her er jord nok, og her kan skabes gode livsbetingelser, når vi ikke støder på alt for uovervindelige hindringer.

I Aleppo derimod bliver stillingen mørkere fra år til år. Vi ved snart ikke mere, hvordan vi skal komme igennem. Bundløs fattigdom, arbejdsløshed, sygdom, stærkt voksende dødelighed møder os fra alle sider, og synes vi, at vi på et punkt vinder lidt frem, kommer vi til kort på et andet. Det, der for øjeblikket piner os mest, er de mange enker og faderløse, som det er os umuligt at tage os af. Mændene er udslidte nu. Trods al anvendt omsorg i sygdomstilfælde tager dødsfaldene til, og med de nuværende forhold i verden kan vi ikke skaffe de nødvendige penge til at forsørge børnene. Det er en usigelig jammer at være vidne til. Dog så meget mere påtrængende er jo sygeplejen. Uden den ville der blive langt, langt flere faderløse børn. I år er det igen lykkedes os at skaffe balance i vort budget, så vi kan tage os af alle syge familiefædre, når de da trænger til det, og virkelig pleje dem godt og længe nok, så de med friske kræfter på ny kan tage den svære byrde op, som livet lægger på dem. Det er noget af det, vi er mest taknemmelige for. På den måde dæmper vi dog op for dødeligheden, så samfundet ikke helt bliver revet over ende. Men hvis den nuværende krise og

elendighed varer ved længe endnu, bliver den dæmning jo også brudt igennem, og sommetider er jeg virkelig ikke langt fra at tabe modet.

Måtte dog menneskeslægten finde den rette vej ud af det forfærdelige uføre, vi nu lever i, så vi ikke alle skal gå til grunde. Gud hjælpe os ved sin ånd til at tænke store tanker, så vi tager sigte på vort sande vel, i stedet for småtskåret kun at se på den nærmeste fordel, ellers er det så vist snart ude med os alle.

De hjerteligste hilsener til alle venner med tak for kærlig deltagelse i vor nød herude fra Deres trofaste, men alvorligt bekymrede

Karen Jeppe.

Juni 1933

På stadigt dybere vand.

Mon det skulle blive mig forundt en gang til armenierdagen at skrive noget rigtig glædeligt til vore venner og at melde om fremgang og lykke derude blandt armenierne? Efterhånden tør jeg næsten ikke håbe på det mere, det forekommer mig snarest, at de skyer, der tårner sig op, bliver mørkere og mørkere.

Bedst var det i årene 1029 og 1930, da syntes jeg, der var lysning forude. De fleste var på vej fremad og opad, kun et forholdsvis fåtal - ca. 5000 mennesker sakkede stadig agterud, og om dem samlede arbejdet sig mere og mere.

For de ældre iblandt dem havde jeg just ikke meget håb, fordi deres helbred var nedbrudt af deres lidelser, og kræfterne svigtede; i det højeste kunne man styrke dem så vidt, at de kunne slæbe sig igennem tilværelsen, indtil børnene voksede til. Men børnene, håbede jeg, skulle der blive noget af. Vel var nøden og trangen stor; men vi var heller ikke så få til at hjælpe, og det så ud til, at vi nogenlunde kunne magte opgaven.

Men siden da er verdenskrisen kommet over os for alvor. Fra år til år, eller skal vi sige fra måned til måned, glider flere og flere ud i arbejdsløshedens helvede, indtil det nu er en uomtvistelig kendsgerning, at over halvdelen af Aleppos armenske befolkning, mænd så vel som kvinder, er så at sige permanent arbejdsløse. Og der er ingen offentlig forsorg, hverken arbejdsløshedsunderstøttelse, alderdomsforsørgelse eller fattighjælp, højst nogle meget knapt tilmålte hospitalspladser i sygdomstilfælde, så de, der ikke kan klare sig selv, er henvist til almisse eller til hungerdøden.

De få og små reserver, de armenske flygtninge havde, er fortærede. Deres landsmænd hjælper dem selvfølgelig, så langt deres evner rækker; men de lever jo selv af hånden og i munden.

Følgerne af uåret 1931–32 med den totalt fejlslagne høst bidrager sammen med verdenskrisen til at gøre nøden så grænseløs, idet alle de familiefædre, der ellers levede af en eller anden beskæftigelse ude i landsbyerne, er blevet trængt ind i de arbejdsløses rækker. I høsttiden var der ellers mange, der drog ud som høstarbejdere og bragte årets brødkorn med hjem. Et endnu større antal opholdt sig mest ude i landsbyerne som håndværkere eller småhandlende; der fandt de føden til sig selv og det uundværlige æsel, og fra tid til anden vendte de hjem til baraklejren med fødemidler til familien. Så måtte konen i øvrigt vaske for folk eller sy eller brodere, eller hvad hun nu kunne finde på, for at skaffe resten. Når hun så ellers var om sig og fik lidt hjælp til skolepenge og den slags, så gik det lige: men når nu manden sidder hjemme og ikke kan finde arbejde i landsbyerne, heller ikke i Aleppo naturligvis, ja, så er det jo rent galt.

Og ude i landsbyerne er nøden endnu grænseløs, det vil vare længe, inden de kommer på fode igen. Mange har ingen udsæd haft, de er rent fortabte; men selv de, der kunne skaffe sig noget såkorn - lidt var der altid er meget langt nede. Deres dyr er døde, plovdyrene er for få og for svage, og hjorderne er smeltet sammen til næsten ingen ting. De, der før havde 500 får, er nu heldige, hvis de har 20 tilbage, og de har endda ingen lam fået i år, så der er så godt som ingen mælk i landsbyerne. Hele deres håb stod til det korn, de skulle avle. Det så også mange steder godt ud; men det viste sig efter høsten, at udbyttet af kerne kun var ringe, fordi det havde haft for lidt tid til at udvikle sig. Regnen kom jo først i midten af januar og hørte som sædvanlig op i april, så der kom for lidt kerne. Så bønderne har så vist ikke råd til at købe noget, og håndværkere er de nødt til at undvære, enten de kan eller ej. Ja, den ulykke fik vi at bære foruden den almindelige krisenød, som vi deler snart med alverden. Og for armenierne forværres den derved, at de ingen reserver har, og at de er fremmede i landet.

At de ingen reserver har, følger af sig selv, da de jo kom hertil som udplyndrede flygtninge i årene efter krigen. 1922 - 24 var de egentlige flugtår; men mange er kommet langt senere; for kun 2-3 år siden kom der en hel mængde nye udviste af Tyrkiet. Det er klart, at de endnu ikke har fået lagt bund, så de kunne have noget at tære på.

Det er ligeledes svært at være fremmed. I opgangstider kunne det vel gå af uden for stor gnidning; men når landets oprindelige indbyggere selv bliver arbejdsløse, ser de meget skævt til alle disse overlegent dygtige arbejdshænder, der er rede til at tage fat ved hvad som helst for næsten enhver betaling. Det er så let at indse, især når man betænker talforholdet: 40,000 armenske flygtninge i en by på 300,000 indbyggere, at man næsten må undre sig over, at araberne endnu ikke har grebet til desperate midler for at befri sig for dem. Dog foreløbig sidder franskmændene der og hindrer dem i det. Men hvor de kan, udelukker de selvfølgelig armenierne, som for eksempel fra offentlige arbejder og hverv.

De kommer stedse ind igen; der findes nemlig altid chefer, der ikke kan modstå deres dygtighed og bliver trætte af de andres relative mindreværdighed. Men lige så sikkert bliver vedkommende chef nogen tid efter opdaget og tvunget til at afskedige dem igen. De har ikke lige kår med de andre, selv om de nominelt er syriske statsborgere. Dog, hvor har fremmede elementer det? Det er vistnok noget, man må regne med og være glad til, om der ikke sker noget værre. Man kan jo kun håbe på, at tiderne må blive lidt lysere og krybberne igen blive relativt fulde, så kommer hestene nok ud af det med hverandre igen; for et dyberegående misforhold findes der, så vidt jeg kan se, ikke mellem armenierne og landets øvrige befolkning.

Bedst var det i enhver henseende, om armenierne kunne komme ud på landet, især ud til de tyndt befolkede Eufrategne, hvor der var plads nok til dem, og hvor de ville være velsete. Vi har gjort ikke så lidt for at føre den tanke ud i livet, og vi arbejder stadig med den: men der er langt igen, inden vi når til et talmæssigt virkelig betydeligt resultat. Krisen kunne på en måde have hjulpet os meget, hvis vi havde haft midlerne til at udnytte den; men vi blev selv så hårdt ramt af uåret, at vi må regne det for store ting, at vi ikke blev knust af det. Vi må være glade og taknemmelige for, at vi kunne holde sammen på vort eget; at udstrække sig til flere, end vi allerede havde, var, og er foreløbig, en ren umulighed.

Altså sidder alle de ulykkelige mennesker i Aleppo. En hel del af dem er ved Nansen-Kommissionens foranstaltning kommet ud af baraklejren og har fået sig et bedre hus i den nye bydel; men der bor endnu mange i lejren, og nu er der da slet ingen udsigt til, at de skulle kunne komme ud af den. Nansen-Kommissionens bistand er altid hjælp til selvhjælp, og nu er det klart, at de, der er tilbage, selv intet kan yde. De, der har kunnet leje sig ind i byen, kryber fra år til år sammen i mindre lejligheder, og nogle er gledet ud i lejren igen, fordi lejen dog der er billigst. Alt går tilbage i stedet for frem

Desværre er det samme tilfældet med hjælpen udefra. Det så helt galt ud med sygeplejen, fordi bidragene fra Schweiz og fra de danske i Amerika svandt uhyggeligt ind; men så var der en mand, en af vore nærmeste

venner herhjemme i Danmark, der tog den sag på sine egne skuldre. Gud gav ham både evnen og viljen, det føles næsten som et mirakel. Den sag kan gå sin gang uhindret, og det er en vidunderlig lettelse.

Også ellers holder vore venner i Danmark godt ud, vi får mange kroner, flere end før. Desværre er de jo ikke så meget værd; men noget af deres værditab erstattes derved, at der ligesom er større forslag i dem. Det er som en særlig velsignelse, der er ved dem. Antallet af vore skolebørn er stadig voksende, i øjeblikket har vi 260 på vor liste, og vi må gøre meget for dem under de nuværende fattige forhold. Vi gør det også. Vore skolebørn og deres familier er under forsorg, vi lader dem ikke lide nød. Især er vi opmærksomme på, at de ikke sidder i en bolig, der er alt for dårlig, og at deres helbredstilstand er nogenlunde tilfredsstillende. Sulter de, skal de selvfølgelig have mad, og får det også, og et og andet klædningsstykke finder vi til dem i tøjkasserne herhjemme fra. På det punkt er der mange skoleforældre, der gør meget for deres børn, og det er vi meget taknemmelige for.

Men netop i børnenes verden er det, at den sorteste sky trækker op. Der dør så mange familiefædre. Vi gør for dem gennem sygeplejen, hvad der står i menneskers magt, og derigennem reddes mange. Havde vi ikke den, ville Aleppo vrimle af forældreløse børn. Men desværre viser det sig, at der er et stadig voksende antal, der ikke har kræfter til at stå selv lettere sygdomme igennem. De er nu faktisk så udslidte og udmarvede, at en vind kan blæse dem om, deres lidelsers mål er fuldt, de bukker under. Så sidder konen der med børnene, og har deres stilling ikke været håbløs før, bliver den det da nu. De, der er så langt nede, har oftest heller ingen slægtninge, der kan hjælpe dem. Armenierne blev jo revet fra hinanden under deportationerne, og tit blev en mand eller en kvinde "alene tilbage". Forældre og søskende var døde på landevejene eller røvede, eller hvad der nu var sket. Det er også en af de svære ting for dem, at de står alene, når ulykkens dag oprinder. Hvor skal de vende sig hen?

Ja, til os selvfølgelig. Det er deres naturlige tilflugtssted, og før kunne vi hjælpe dem alle. Et fransk selskab, "Action Chretienne", tog sommetider et eller andet af børnene på deres liste og sørgede for det, resten gik ind i Lepsius-missionens brede favn, og der fik de, hvad de behøvede. Missionen blev dem i faders sted, både hvad børnenes forsørgelse og deres opdragelse angik. Det var og er en velsignet gerning; men med de vanskelige forhold, der nu er i Tyskland, og med de forfærdelig mange dødsfald i Aleppo kan Lepsiusmissionen ikke mere magte sin Opgave. De danske Armeniervenner har måttet hjælpe godt til, idet mange faderløse børn i tidens løb er gledet over på vor liste, når Lepsiusmissionen ikke mere kunne få det til at række til skolepengene. Tit har jeg også måttet hvæsse min pen og se at samle lidt hjælp fra andre lande, så ingen dog ren og bar skulle sulte ihjel; men godt ser det ikke ud.

Jeg vil nu benytte lejligheden til at give vore venner en oversigt over de faderløse børn i Aleppo og over den måde, hvorpå vi søger at hjælpe dem til at slå sig igennem livet.

Først vil jeg nu sige, at der er en mængde enker med deres børn, der underholdes af deres slægtninge. Dem har jeg ikke tal på; men det er stort, så meget ved jeg; for fra tid til anden får jeg tilfældigvis kendskab til den ene eller den anden familie, og jeg undrer mig ofte over, hvordan de folk kan gøre det muligt at tage sig af dem, som de gør. I det stykke er armenierne utrolig opofrende.

Så er der også en del, der underholdes af "Save the children fund", og af "Action Chretienne", af de forskellige kirkesamfund og flere andre. Det er folk, der aldrig kommer til vore døre, og som jeg kun lejlighedsvis hører om.

Men der er nok endda, som er henvist til os.

92 familier med i alt 231 børn underholdes af Lepsiusmissionen i det system, som vi kalder for plejebørnssystemet, og det vil sige, at missionen sørger for, at de har alt, hvad de behøver. Mødrene og eventuelle ældre søskende bidrager, hvad de kan, til familiens underhold, resten får de fra missionen. Jeg udfører dette arbejde for den tyske mission; alt går gennem mine hænder, så jeg ved, hvordan de børn er forsørgede.

Dog er der samarbejde med "Action Chretienne", der underholder 8 af børnene, og 32 er på den danske skolebørnsliste, så vi tager os af skolebøger og penge.

Dernæst kommer der 45 Familier med 96 børn, med dem hjælper vi hinanden, som vi bedst kan.

"Action Chretienne" har 9 af børnene på deres liste, og de giver temmelig store tilskud. 12 af børnene er så store, at de selv kan begynde at tjene noget, 9 er på den danske liste og får ikke så lidt hjælp fra os, en del har fripladser i skoler, og 60 er på den tyske liste med en forsørgelse, der omtrent svarer til et måltid mad daglig i vort suppekøkken.

Med de fleste af familierne går det så nogenlunde; men 5 af de sidst optagne får endnu langtfra, hvad de behøver. Der var også flere af børnene, der burde gå i skole. Det må vi se at få ordnet. I hvert fald er de på lister, så vi altid er opmærksomme på dem og ser at få noget stukket til dem, når det kniber.

Også de danske armenervenner har deres egen liste over faderløse børn, som vi tager os af. Den omfatter 18 familier med i alt 34 børn, hvoraf 23 går i skole. De får hvede eller mad fra suppekøkkenet, nogle får megen ekstra hjælp fra deres skoleforældre, så de har, hvad de behøver. Men 5 nyoptagne familier er yderst fattige, og jeg har nu besluttet, at hvordan det end går, så skal de forsørges fra Danmark. Det manglede bare, at vi ikke kunne gøre det. Jeg vil ved lejlighed fotografere dem og skrive udførligt om dem i "Armeniervennen", så er de vore, og vi må hver især se at undvære lidt til dem. De behøver ikke at komme på andre lister.

Men foruden dem er der endnu 21 familier med 62 børn, som ingen har været i stand til at gøre noget for. Ja, det var der for et par måneder siden; inden jeg kommer hjem til Aleppo, står der uden tvivl 100 børn i den forfatning ved vor dør. Hvad skal vi stille op med dem? Det er det store, brændende spørgsmål, der piner mig mere end alle de andre.

Hvad skal man nu gøre, når der kommer en kone fra Deir-el-Zor med 4 børn, den ældste 14 år og den yngste på armen? Manden var urmager og døde af tyfus, slægtninge har ingen af dem. I Deir-el-Zor var der ingen, der kunne hjælpe hende, så kom hun til Aleppo; men der kunne vi desværre heller ikke.

Ja, vi gjorde jo da noget. Vi lejede et lille hul til hende for et par måneder og gav hende 1 tyrkisk guldpond af en "Fond for faderløse Børn", som jeg har fået samlet sammen sådan lidt alle vegne fra. Denne sum svarer nu i købekraft omtrent til 20 kroner herhjemme i Danmark, så det er let at tænke sig, hvor længe de penge kan slå til.

Alle de 21 familier fik hver 1 £, inden jeg rejste, og noget samlede jeg til på vejen; måske kan de få en portion til hen på efteråret; men det bliver også det yderste.

En familie til havde vi, og den blev klaret på den måde, at 2 af børnene blev sendt til "Fuglereden". Dem havde jeg ellers holdt liv i vinteren igennem i suppekøkkenet. Men også "Fuglereden" har så mange børn, som den kan tage, og det samme er tilfældet med de engelske børnehjem i Beirut.

Det ser meget mørkt ud, og når far er død, står det helt galt til med børnene. Mit foreløbige håb er at få min fond lidt fyldt op igen og så et suppekøkken til vinter og noget mere hvede til at dele ud af. Regulær forsørgelse kan vi desværre ikke skaffe de børn; men vi må se at holde liv i dem på en måde.

Og så står der endda for mine tanker et endnu frygteligere skræmmebillede, ved siden af det blegner alt andet. Det er ikke udelukket, at hjælpen fra Tyskland må indskrænkes endnu mere, ja, måske helt må høre op. Ikke fordi vore venner der ikke er villige til at give, men fordi der bliver ordnet om på missionernes forhold.

Gud nåde os, om det skulle ske:

Der er tegn, der peger i den retning; men så længe det ikke er en fuldbyrdet kendsgerning, vover jeg ikke at lade mine tanker kredse om det. Det ville betyde mange børns død, med mindre Gud lader et nyt under ske, ligesom den gang med sygeplejen.

Der er kun et eneste, der kan trøste og berolige mig, hvis mine tanker begynder at gå den tunge vej, det er den gamle sang:

”Han, som har hjulpet hidindtil, Han hjælper nok herefter.”

Lyngby, den 20. september 1933.

Karen Jeppe.

Afskedshilsen fra Karen Jeppe.

Efter et halvt års ophold i Danmark rejste Karen Jeppe 20. november tilbage til Syrien. Fra Potsdam sender hun Armeniervennens læsere en sidste hilsen.

Så har jeg altså for denne gang virkelig forladt mit kære fædreland og er igen på vej til Aleppo, og nu vil jeg først og fremmest sige tak til alle vennerne derhjemme, til alle dem, der har været så gode imod mig, har taget imod mig i deres hjem, har beværtet mig på det bedste - alt for godt for det meste - har ordnet møder for mig og har hjulpet mig på så mange måder med at udbrede kendskabet og kærligheden til armenierne. Der har været ligesom noget af et korstog i alt dette, og jeg har fundet meget varme hjerter og ivrige hjælpere; det er mig en stor glæde at tænke tilbage på, det giver mig fornyet håb og kraft midt i den trange tid, vi nu går i møde.

Alle vegne har jeg lagt de særlige vanskeligheder frem, som vi nu netop har at kæmpe med, nemlig den stigende arbejdsløshed og deraf følgende sult; for de to er jo uadskillelige, i hvert fald i lande, hvor den offentlige forsyning mangler. Mange mennesker har givet meget, ofte også givet af deres fattigdom, og der kan købes megen mad for de penge, jeg fik med mig. Desværre er vi jo ikke i stand til at sende, fødemidlerne direkte, ellers var jeg nok ankommet til København med et helt godstog fuldt af køer og grise; men det viste sig jo, at forsendelses-vanskelighederne var for store.

Derimod kan der nok være grund til under de nuværende valutaforhold at lægge mere vægt på at sende tøj ned til os, både brugt og nyt, da jeg kan få det toldfrit ind i Syrien. Mange steder har da også sykkredsene henvendt sig til mig om råd med hensyn til, hvad de helst skulle forarbejde. Vi har ellers altid overladt til kredsene, selv at lave de ting, de havde mest lyst til, og det er jo også det naturligste. Vi tager, hvad vi får, og siger tak til. Alligevel har jeg i år været meget glad for at blive rådspurgt; for jeg ser for mig alle de frysende børn, og at fryse er næsten lige så slemt som at sulte, begge dele i forening gør livet utåleligt for et barn. Så er der da særlig 2 klædningsstykker, der står for mig som de allermest nødvendige, dem vi altid burde have liggende i meget mere end dusinvis, det er sweaters og benklæder.

Sweaters kan jo bruges både til drenge og piger, og når de trækker sådan en oven på deres egne laser, så varmer det alt sammen. Lad dem bare være af godt, tykt uldgarn, så kan man strikke dem så meget hurtigere, og vi har brug for mange. Om de skulle blive lidt klodsede, har ikke det mindste at sige, hovedtingen er, at de er varme.

Knæbenklæder til drenge vil jeg helst have af den slags, som billedet af Nubar viser. Der var nogen hjemme i Danmark, der fortalte mig, hvad de kaldtes; men det har jeg uheldigvis glemmt igen. De laves vel af solidt, uldent stof.

Men de små piger skulle da heller ikke fryse. Lad dem få bukser af bomuldsstof af den tykke, varme slags. Mon det ikke hedder bommesi eller sådan noget, det er ligesom lidt loddent indvendig. Faconen den nemmest mulige med en elastik foroven og to forneden. Og endelig rigtig mange nye og passende til skolebørnene.

Selvfølgelig er det også dejligt, om de har skjorter og kjoler og strømper og halstørklæder og meget mere end det. Vi er glade for det alt sammen; men de 2 ting er de allernødvendigste. Og nu ved jeg, at det i mange tilfælde går på livet løs; for en forkølelse kan godt komme til at gøre det af med sådan en underernæret lille fyr, så nu må jeg kunne give så mange som muligt det allernødvendigste. Derfor beder jeg sykkredsene om at lægge særlig vægt på de 2 klædningsstykker.

Så ville jeg da også gerne sige en særlig tak til skoleforældrene og til dem, der ellers hjælper os at sørge lidt godt for de enkelte. Et folk består jo af enkelte mennesker, og når en af dem sådan omfattes af sine venner med en særlig kærlighed, vokser der tit så meget godt frem i ham eller hende, der siden kommer til at lyse for andre og støtte dem i en svær stund. Det er noget, vi har set ikke så få eksempler på.

Og når man nu f. eks. ser på Nubar, hvordan han er klædt på og sørget for af sin skolemor, så bliver man inderlig glad. Det er da endelig en, som vinter kulden ikke skal komme til at gøre fortræd.

Eller se på Asnif Melidonians familie. Det er rigtignok noget andet, end da hun ankom i 1930. Da var hun udvist af Tyrkiet med sine 4 små børn, mens manden var blevet taget til soldat i den tyrkiske hær. Er det for øvrigt ikke mærkeligt, at et land tager en mand til soldat og samtidig udviser hans familie? Men tyrkerne gør altså den slags ting.

Vi fik hende i pleje den gang og tog os at hende nogle år, indtil manden kom hjem fra hæren og fandt hende i Aleppo. Desværre var to af børnene døde af en smitsom sygdom; men de andre var blevet store og pæne. De er nu begge på den danske skoleliste, og det er den lille piges plejemor, der har klædt hele familien så nydeligt på.

Så er der sådan en som Antranig Gulumian, som vi skrev om i januar 1933. Han havde været på vor skoleliste et par år; men nu kunne forældrene ikke undvære hans arbejdskraft længere, han måtte ud og lære et håndværk. Det kunne jeg så godt indse, så fik den lille broder hans plads i skolen. Men Antranig så ikke godt ud, jeg kunne ikke få den tanke ud af mit hoved, at han snart ville komme til vort kontor som tuberkuløs. Det skrev jeg til Jenny Jensen, hun lod det gå videre til "Armeniervennen", og så var der gode mennesker, der lagde sig det på sinde. Følgen var, at Antranig fik 80 kr. Se, det var en hjælp! Og nu har jeg endda hørt, at der kommer mere endnu.

Sådan noget er så glædeligt. Det er nu en meget fattig familie, der ganske uventet får en god hjælp. Mon det ikke er svar på bøn fra deres side? Ja, det ved man ikke; men at hjælpen er højlig påkrævet, det er klart. Det er nu på anden sommer, at jeg har måttet sende den lille søster i bjergene, for at hun ikke skulle bukke under. De 80 kr. fik Antranig naturligvis, og lige så selvfølgelig tog han dem med hjem til forældrene til hjælp for hele hjemmet. Og så skrev han det følgende brev:

Aleppo den 3. juni 1933.

Kære velgørere!

Med stor glæde og tak har jeg modtaget de 80 kr., I har sendt mig. De penge blev en meget stor hjælp for os, fordi det nu er blevet meget svært at leve her i byen. Min far er lastdrager, han har ikke nogen fast indtægt, men tjener højst nogle tiører om dagen, som en familie på 6 personer slet ikke kan leve af.

Derfor trådte jeg også ud af skolen for at lære et håndværk. Nu har jeg gået hos en barber et års tid og begynder at gøre gavn, så han giver mig 1½ kr. om ugen. Dem giver jeg naturligvis min far, så har vi så meget mere at spise.

En af de ting, der gør livet så vanskeligt for os, er min mors svaghed. Hun kan ikke tåle noget og bliver syg ved den mindste anledning, så må far til at give ekstra penge ud for hendes pleje. Det er godt, vi har miss Jeppe, hun hjælper os ved sådanne lejligheder.

Nu er det min søster, Hropsinie, og min lille broder, Humejag, som hun sender i skole. Hropsime er svagelig, så blev hun sendt i bjergene, og siden den tid har hun været meget bedre.

Mine forældre sender jer kærlige hilsener og takker så inderligt for gaven. Og jeg takker så meget og kysser jeres hænder med mange ærbødige hilsener.

Jeres dreng, Antranig Guluniian.

Ja, sådan som den familie er utallige andre stillet. Det skulle være sært, om ikke enten moderen eller faderen havde fået et knæk af de utrolige lidelser, de har måttet gennemgå, og så har de svagheden som en ekstra byrde at slæbe på. Men derved, at Antranig er kommet i lære og er begyndt at kunne tjene lidt, har de dog fået ikke så lidt mere at leve af. Og dog overstiger deres indtægter sikkert ikke 5 kr. om ugen. Det synes ufatteligt, at de ikke ligefrem dør af underernæring; men selvfølgelig får de fra tid til anden en stor sæk hvede hos os. Det er noget, der vejer til, ellers gik det jo heller ikke.

Mens jeg er ved disse særlige gaver, må jeg også fortælle om et hus, som en af vore kredse har lagt tag på. Ja, de har lagt tag på 4 huse, dette er et af dem. Familien havde selv fået rejst murene af soltørrede sten; men tag kunne de ikke skaffe sig. Der blev købt jernbjælker og cement, så var huset da tæt foroven. Vinduer havde de imidlertid ikke; de er udfyldt med sten, og dør heller ikke. Så måtte vore tøjkasser holde for. Inden vinteren blev rigtig streng, var huset nogenlunde beboeligt.

Ja, sådan sker der så mange ting mellem år og dag, som vi slet ikke kan nå at få omtalt. Og Gud ske lov for det! Hvordan skulle det ellers gå med de ulykkelige mennesker?

Naboerne hjælper hinanden. Jeg ville ønske, vore venner derhjemme kunne se, hvor megen hjælp der går fra hytte til hytte; men nu i de trange tider forslår det ikke, så må vi se at finde nogle "naboer" i Danmark, der vil give den ene eller den anden en hånds-rækning. Og det er vi også godt i gang med.

Så vil jeg da slutte med en stor tak til Dem alle og med en hjertelig julehilsen fra Deres hengivne

Karen Jeppe.

I landsbyen.

Karen Jeppe skrev i "Der kleine Orient" følgende brev til Armeniervenner i Tyskland:

En meget hjertelig tak skylder jeg de venner, der år efter år har hjulpet os med at give vore armenske bønder ude i landsbyen en videre uddannelse og åndelig ballast.

Først har de givet os læreren, Chatschig, der boede i, Charb-Bedros og var en slags plejefader, om end ikke i almindelig forstand, fordi han nærmest havde med voksne Mennesker at gøre. I begyndelsen var de unge mænd der alene; han lærte dem så landbrug og samlede dem ellers om aftenen til undervisning og sang. Han har lært dem skønne sange - en skat for livet. De kan også læse, og da der kommer bøger og aviser til landsbyen, er de på, ingen måde afsondret fra verden.

Om søndagen samlede han dem og de omboende bønder, læste for dem af bibelen, fortalte et og andet, men gav dem frem for alt anvisning på, hvorledes de skulle holde sig raske og forholde sig overfor de sædvanlige sygdomme. Det sidste viste sig at være særdeles værdifuldt. Han havde arbejdet i Røde Kors, var i besiddelse af et righoldigt husapotek og kunne således stå enhver bi med råd og dåd, muhamedanerne naturligvis lige så vel som de kristne. Der var dengang ingen læge i omegnen, så enhver gik til Charb-Bedros, når han fejlede noget.

Imidlertid er nu meget blevet anderledes. Dr. Lepsius-missionen har givet os en læge derud og gjort den del af virksomheden overflødig. Og de unge mænd har giftet sig, har hentet sig koner fra redningshjemmet.

Snart var det oprindelige ”plejehjem” omgivet af små boliger, beboet unge par. Det lå der som en høne omgivet af sine kyllinger.

En tid endnu blev Chatschig hos dem, indtil de rigtig havde vænnet sig til familielivet. Derpå drog mange af dem ud i vor nyanlagte landsby Tine, hvor de var under direkte opsyn af Misak, der fra begyndelsen har grundlagt og ledet alle vore landsbyer. De, der blev i Charb Bedros, var fuld-kommen i stand til at slå sig igennem som selvstændige mennesker. Chatschig blev overflødig og overtog en virksomhed i Aleppo. Der meldte sig dog straks en ny fornødenhed. Vi fandt det nu nødvendigt at få en uddannet landmand, der kunne lede hele driften i Tine og lære alle bønderne at tage fat på den rigtige måde.

Også på det punkt fandt vi forståelse hos vore venner. Landmanden kom og gjorde sit til at anlægge hele kolonien og sætte fart i arbejdet. Så kunne vi klare os også uden ham, og da han fik tilbud om en god stilling, tog han den og forlod os. På ny har vi al grund til at takke vore venner hjerteligt.

Imidlertid kommer nu noget helt andet til, nemlig en stor skare små børn, og så skal vi have en børnehavelærerinde; men hun vil ikke blive særlig dyr, og vore venner vil heller ikke være i stand til at give os mange penge. Vi ved godt, at der også er nød i deres eget land nu.

Vi ville også selv have været i stand til at betale lærerinden, hvis vi ikke havde haft den forfærdelige tørke. Den har berøvet os hele høsten 1932, ikke et græsstrå voksede på markerne. Sædekornet var tabt, dyrene døde, og menneskene kunne kun friste livet med største møje. Ofte har de levet af rødder og den slags ting. Så har vi foreløbig opgivet tanken om lærerinden, og de penge, der blev fri ved landmandens bortrejse, har vi givet de sultende, for at frem for alt børnene ikke skulle lide bitter nød.

Nu regner det igen. Også forrige år var foråret godt; men regnen kom for sent til, at kornet kunne udvikle sig tilstrækkeligt, og derfor er tilstandene i landsbyen endnu ikke helt gode. Navnlige er dyrene kun delvis blevet erstattet. Fordi vejret nu er så godt, fatter vi dog alle på ny håb, og til efteråret ville vi meget gerne kunne ansætte en lærerinde for et par år. Efter den tid håber vi at kunne hjælpe os selv i enhver retning. Så vil den nød også være overvunden, og vore unge familier vil være helt ”voksne”. Og så er vi overbevist om, at vennerne, der har hjulpet os så vidt, også til det sidste vil stå ved vor side. Derfor på forhånd den hjerteligste tak.

Aleppo den 12. januar 1934.

Om Sygeplejen i 1933.

Aleppo, 1. marts 1934.

Kære venner!

På denne tid af året plejer vi at sende regnskab og beretning om sygeplejen til vore kære venner hjemme, som forsyner os med de fornødne midler til at opretholde den gren af arbejdet, der har været så rig på velsignelse.

I år får de foreløbig kun dette brev med bøn om at ville vente med selve beretningen til sommer.

I øjeblikket lægger nemlig det daglige arbejde i den grad beslag på os, at vi ikke rigtigt kan samle os til at skrive beretning. Antallet af syge er vokset stærkt i de sidste måneder, og hertil kommer et betydeligt antal ulykkestilfælde. Den ellers så livgivende, velsignede regn har nemlig været skyld i, at flere huse faldt sammen, og andre kunne kun bevares fra samme skæbne ved vor øjeblikkelige indgriben. På grund af den grænseløse fattigdom bliver der ofte ikke bygget så solidt, som der burde, og nu viser følgerne sig altså. Ved sammenstyrtning af et sådant hus blev fornylig 4 personer hårdt sårede, og det tog os hele dage at få dem anbragt et sted, hvor de kunne blive passet. Desuden måtte vi tænke på, at de ikke alene skulle anbringes et

godt sted, men at der også skulle skaffes penge til at betale med, for vor sygepleje kunne ikke afholde alle udgifterne. Det var et dobbelt arbejde.

Vi vil først kunne skrive vor beretning efter moden overvejelse; det forekommer os, at det ikke blot er nogle enkelte huse, der truer med at falde sammen, men at det snarere er hele det grundlag, armenierne liv er bygget på, der vakler. Alt truer med sammenbrud, fordi den vigtigste faktor i deres eksistens, deres mænds arbejdskraft og livsstyrke, er så forringet og svækket, at man må frygte det værste.

Men for at vi skal kunne finde os til rette i denne fortvivlede situation skal der ikke blot foretages grundige undersøgelser, men vi må frem for alt søge efter midler og veje til at skabe en gennemgribende forandring, og dertil hører jo og grundige overvejelser.

Og tankerne går til vor landsby; måske vil det med forholdsvis få omkostninger lykkes os derude at oprette et mands-sanatorium, hvor de kunne blive restituerede og få kræfterne tilbage igen. Men hvorledes det skulle gennemføres i enkeltheder, og hvorvidt tanken overhovedet kan realiseres, kræver megen spekulation og beregning. Men på en eller anden måde skal det gøres, thi det eneste aktiv, armenierne endnu disponerer over, er deres mænds arbejdsevne, og mister de den, så at de enten må dø eller på anden måde gå til grunde, så er folket fortabt. For så nytter bedre tider heller ikke, selv om de virkelig var ved at komme igen; i den henseende vil det jo hjælpe, når der engang igen kommer en god høst i Syrien, sådan som man absolut venter det i år.

Imidlertid er antallet af forældreløse børn taget til i forfærdende grad. Vi kan dårlig forstå, hvorledes vi skal kunne hjælpe dem til en nogenlunde betrygget tilværelse, højst kan vi forhindre dem i at dø af sult. Det minder også om nogle sammenstyrtende huse. Men der er meget, meget mere, der er rystet i sin grundvold, og vi må gribe ind, medens det endnu er tid.

Hvorledes vi vil tage fat på alt dette, håber vi at give Dem meddelelse om til sommer. Foreløbig kun en meget hjertelig hilsen og tak fra os begge.

Gaszczyk. Karen Jeppe.

Ti År på Mesopotamiens stepper.

I år, i 1934, er det ti år siden vi begyndte vort landsbyarbejde, og det ligger da nær at kaste et blik tilbage over de veje, vi vandrede, og se, om de førte os fremad mod vort mål, eller om vi måske skulle være kommet på afveje.

Hvad var da vor hensigt, da vi i 1924 for første gang sammen med Hadjim Pasha sejlede over Eufrat og satte spaden og ploven i Mesopotamiens jord?

Ja, den kunne der jo ikke være tvivl om. Vi ville flytte så mange armeniere som muligt ud af Aleppos flygtningelejr, bosætte dem på landet og indrette det således for dem, at de kunne blive venner ned den stedlige befolkning.

Det sidste må vi endelig ikke glemme; for hvad kunne det nytte, om vi ved hjælp af en eller anden autoritet fik skaffet dem jord og fik dem bosat, når alle ikke kunne føle sig trygge iblandt deres naboer og ikke kunne færdes frit omkring i den egn, hvor de var bosat.

Det var nemlig langt fra selvfølgeligt, at de kunne få det på den måde. Verdenskrigen, da armenierne var fredløse, og da enhver kunne handle med dem, som han ville, var endnu ingenlunde glemt. Armenierne

havde den i frisk minde og den muhamedanske befolkning ligeledes. Derfor mislykkedes også franskmændenes forsøg på at kolonisere armenierne i Eufratdalen, Hvordan det da gik til, at nogle af dem ikke mere end et år efter vovede at følge med os over til Hadjim Pasha, er en ofte fortalt historie; men det er vel tvivlsomt, om den nogensinde bliver rigtig forstået, det blev vist ikke mere indlysende, selv om jeg fortalte den en gang til. Jeg selv har nu næsten ondt ved at genkalde mig den tids forhold og tanker og ved rigtig at fatte, hvad det var for et vovestykke, vi indlod os på, og hvordan det gik til, at vi kom godt fra det.

Armenierne blev Hadjims fæstere i Tel Samen, ”Smørhøjen”, nede ved Balikfloden, og den gang var det bestemt det eneste sted, der kunne være tale om at begynde på, i hvert fald i den egn. Der havde de Hadjims beskyttelse, han stod inde for dem, og det var hans mål at lære sine beduiner at have respekt for agerbrug og for det dyrkede land.

Han havde overset forholdene og var blevet klar over, at beduintiden som sådan var forbi i hvert fald i Nordsyrien, og at beduinerne måtte se til selv at blive agerbrugere, i stedet for som tidligere mere eller mindre at leve på bøndernes bekostning. Det var en rigtig tanke og en virkelig ”kongstanke”, der jo da også fra år til år slår dybere rødder; men at få noget så utroligt til at gå, det er en helt anden sag. Og der er noget, man må betænke, nemlig at beduinen er en meget mere anset person end agerdyrkeren, ”fellahen”.

Mandebod for en fellah er 30 £, for en beduin 100 £, det er tal, der taler for sig selv. Derfor var det en uhyre sejr, vi vandt, da en armenier virkelig en gang blev dræbt, at vi fik 120 £ i mandebod for ham. Derved blev de mennesker, der for få år siden var fredløse, sat i en klasse, som det næsten er svimlende at tænke på. Det var venskabet mellem Hadjim Pasha og Misak, og i det hele Misaks ualmindelige evne til at omgås araberne, der opnåede ikke blot det, men mange, mange andre lige så utrolige ting, så armenierne fra første færd blev behandlet med agtelse og blev venner med deres naboer.

Det kostede en hel del at opnå alt det, det er sikkert og vist, man kunne ikke vende skillingen for mange gange, når man skulle kunne magte de forhold, især måtte den orientalske gæsteret fuldt ud respekteres. Og endnu mere kostede det af nervekraft. Det var nødvendigt, ligesom i folkeforbundets rednings-arbejde, at man aldrig tabte et slag, men altid gik af med sejren, og hvad det vil sige, husker mine egne nerver alt for godt.

Men det lykkedes, og ikke blot Tel-Samen, men hele egnen står nu armenierne åben, de kan uden fare færdes og nedsætte sig, hvor de vil. Selvfølgelig kan der være uheld her ligesom alle andre steder, men stemningen er helt igennem upåklagelig. Dertil er der mange andre grunde. Befolkningen her er ikke fanatisk, og den almindelige sikkerhed er god. Men armeniernes særstilling, den har sin rod i vort venskab med Anase-pashaerne. Hadjim var den gang lederen, nu er det hans fætter, Medjem; men forholdet er ganske det samme, Hadjims Ord: ”Armenierne er Anaser”, står stadig ved magt, de hører så at sige til den stamme og har altid et rygstød der.

Så meget om den ene side af sagen, om venskabet; men nu agerbruget, fortjenesten, hvordan går slet med den?

Ja, Tel-Samen var i den henseende ingen ”Smørhøj”. Om det har nogen betydning at forklare Tel-Samens jordbundsforhold, ved jeg snart ikke, i hvert fald kan det gøres en anden gang; men de var ikke videre gunstige. Dertil kom, at ejendommen efter Hadjims død kom i hænderne på hans søn, og han er i sig selv en flink, ung mand, men svagelig af helbred og i hænderne på sin moder, som er en intrigant kvinde. For så at gøre sagen fuldendt kom Tel-Samen under proces, idet en tyrkisk pasha på sin slægts vegne gjorde fordring på halvdelen af den som sin ejendom. Det ene med det andet forårsagede en mængde forviklinger, der gjorde det ganske urentabelt at arbejde der, til og med da vandforholdene blev værre og værre, men dem kommer jeg tilbage til senere.

Bønderne i Tel-Samen blev da også efterhånden utilfredse og søgte andetsteds hen, kun en halv snes familier bor der endnu. Men da de flyttede derud, ejede de så at sige intet, derfor kunne vi sende ca. 30 familier, kvinderne og børnene med deres få ejendele, af sted på en stor lastbil + en Ford. Efter nogle års ophold i Tel-Samen så det helt anderledes ud for dem. I begyndelsen tjente de nemlig udmærket, fordi de haver, som de anlagde der, var de eneste i vid omkreds, så deres havesager var i høj pris. Senere, da haverne tog stærkt til overalt ved Balikhflodens bredder, blev det anderledes, og siden kom jo det store prisfald på alle landbrugsprodukter.

70 familier har vi i tidens løb bosat i Tel-Samen. De første 10 familier, der udvandrede derfra, drog til Bagdad. Garmudsh-armenierne var nemlig i sin tid blevet deporterede helt ned til Bagdad, og ikke så få blev der. De, der nu flyttede derhen, ville forenes med deres slægt, og de drog fra Tel-Samen med penge på lommen, så de havde noget at begynde med dernede.

Dernæst blev Tel-Samens gartnere efterspurgt rundt omkring, særlig i Deir-el-Zor. Den næste halve snes fik gode pladser tilbudt og tog imod dem. 10 familier flyttede med os hen til vor næste landsby, Charb Bedros, for at danne en slags familiekreds om redningshjemmet. 4 - 5 familier kunne ikke slå sig igennem, de tog tilbage til Aleppo og gik under i baraklejren, vi træffer nogle sørgelige rester af dem der. Nogle er der, jo altid, der ikke kan klare sig.

De øvrige 25 familier fordelte sig i egnen, efter som lejlighed gaves. En hel del blev gartnere i en ny opvoksende stationsby, Tel Ahiat, andre slog sig ned som bønder i andre landsbyer derude, og om dem alle gælder det, al de forlod Tel-Samen i god stand, som holdne mænd, uafhængige af os, efter at have tilbagebetalt de forskud, de havde fået til starten.

Den næste landsby, Charb Bedros, blev anlagt ved Balikhflodens øvre løb. Dens formål var at uddanne unge mænd fra redningshjemmet i rationelt agerbrug for så siden at bosætte dem derude. Og så den har i tidens løb haft ca. 70 elever eller beboere, hvad man nu skal kalde dem. Men med dem gik det talmæssigt helt anderledes, vel mest fordi de stammede fra meget forskellige samfundslag, der kun havde det tilfælles, at de under deres tvungne ophold blandt araberne eller kurderne var blevet vant til landsbyliv. I mange af dem var der ikke rigtigt bondeblod og bondesind, sådan som i Garmudsh-folkene, der gennem mange generationer havde været bønder og gartnere.

Alligevel var det største tal sikkert blevet ved jordbruget, hvis de ikke havde haft slægtninge. Da de flyttede ud, troede vi i de fleste tilfælde, at de ingen havde, ellers var de ikke kommet med; men det gik gennem hele redningsarbejdet således, at slægtningene dukkede op efterhånden, hvad der ikke var så sært efter den uhyre adsplittelse. Slægtningene søgte nu gerne at drage de unge til sig, hvad de selvfølgelig var hjertelig velkomne til, hvis de virkelig kunne sørge for dem; men adskillige dygtige unge menneskers liv blev alligevel forkvaklet på den måde, hvad vi naturligvis meget beklagede; men det stod nu ikke i vor magt at hindre det. Mere end ca. 25 gode bondefamilier kom der ikke ud af det; men med det menneske-materiale og under de forhold må det måske også anses som et godt resultat.

I Charb Bedros havde vi lejet jorden, og det var ganske rentabelt, indtil vandforholdene blev så aldeles umulige, og nu kommer jeg til dem.

Balikhflodens vand er temmelig begrænset, til dels fordi en gren af floden, der udspringer inde i Tyrkiet, er blevet afskåret. Alligevel kunne det række langt, hvis det blev rationelt ordnet og inddelt. Dog, det bliver det ikke, det kan man være ganske vis på, der er for visse personer alt for meget at tjene ved den nuværende uorden, til at den kunne tænkes bragt ud af verden. Desuden tager bonde-befolkningen til, særlig fordi nu også beduinerne gør alvor af at blive bosiddende, så det har længe været et brændende spørgsmål, hvordan der skulle kunne skaffes – ikke jord nok - men vand nok til dem alle sammen.

Nu findes der imidlertid slet ikke så lidt jord herude, der kan dyrkes uden overrisling, det vil sige, at vintersæden, byg og hvede, i almindelighed kan vokse op og modnes uden anden vanding end regnen. Risiko

er der naturligvis ved det, som jo ved alt landbrug. Vinterregnen kan man med temmelig sikkerhed gøre regning på, men foråret er en farlig tid, der kan byde på mange ubehagelige overraskelser. Der hører en del mod og udholdenhed til at føre det igennem, og så var det jo egentlig selvfølgelig, at det var os, der allerførst skulle vove trøjen, og det gjorde vi.

I året 1930- 31 blev altså Tine anlagt, som vi så samlede vor kraft om, idet vi trak os tilbage fra de andre landsbyer. Der bor endnu armenske bønder der, men de er uafhængige af os. Tine ligger vest for Balikfloden, mellem denne og Eufkrat, men nærmest ved Balikfloden. Vi har, hvad man her kalder en "nær" nabo mod syd, idet Medjem Pasha bor kun 10 km fra os i "Ain Isa", og vi er meget "gode venner og trofaste naboer". Også mod nord kom der folk, der fik mod ved vort eksempel, der blev i det år tilsået megen jord fra Tine til hen imod Charb Bedros og Tel Ahiat, men de var sjældent fastboende, på stedet sådan som vi andre. Det var halv- eller helnomader, der kom med deres telte. Det er også dem, der mest føler sig "i slægt" med os.

Det første år var vejret udmærket, skønt store græshoppesværme gjorde ikke så lidt skade på hveden, og så kom det store uår, der er meget længe om at forsvinde. Man kan ikke en gang sige, at vejret i år har været normalt. Vestenvinden har endnu ingen rigtig magt, det er østenvinden, der dominerer, og den er udmærket om vinteren, men meget farlig i forårstiden. Og nu har de fleste af de andre tabt modet eller modstandskraften, så trængselen bliver større og større ved Balikfloden.

Selvfølgelig har vi nu kun en ting at gøre, det er at holde ud og stadig forbedre vor arbejdsmetode, så landbruget relativt kan sikres mod de farlige overraskelser. Jordbehandlingen har overordentlig meget at sige, det viser de allerede vundne resultater, og udvalg af sædekornet ligeledes, og vi arbejder med megen energi. For mig er der ikke mindste tvivl om, at det kan lykkes at overvinde vanskelighederne, og heller ikke om, at vi får det gjort. Det er også betingelsen for, at egnen herude kan blomstre op.

Hvor mange familier, der med tiden kan blive plads til herude, er det mig umuligt at sige, det afhænger af, hvor vidt vi kan komme i kampen mod vanskelighederne; men nu har vi fået en god hjælp fra Danmark - 10.000 Kr. - og den var meget påkrævet. I begyndelsen kunne jeg temmelig let skaffe pengene til koloniseringsarbejdet herude, men efterhånden blev det stedse sværere, anlægget af Tine nåede jeg ikke at få fuldt finansieret, førend jeg fik hjælpen fra Danmark, det var en af de væsentligste grunde til, at farten sagtnedes en del, men nu kan vi jo gå fremad igen uden den "klods om benet" og skabe betryggende livsbetingelser herude for så mange mennesker som muligt.

Når vi nu ser tilbage på hele vort kolonisationsarbejde, så har det indtil nu nået følgende omfang: Vi førte 70 familier til Tel Samen, og til Charb Bedros kom foruden de unge fra redningshjemmet og de 10 familier fra Tel-Samen 11 familier inde fra baraklejren. Dernæst har vi hjulpet 30 familier til at nedsætte sig ved forskellig virksomhed her på egnen, og senere har vi givet understøttelse til en snes familier, der bosatte sig i Arab-Punar, en stationsby mellem Tel Ahiat og Eufkrat. De kan ikke rigtig regnes med til denne egn, og jeg har da heller ikke fulgt deres videre skæbne.

Af de 111 familier, der er kommet herud ved vor hjælp, lever endnu ca. 75 familier her på egnen. 20 familier tog til Bagdad og Deir-el-Zor, og en del flyttede til Arab-Punar, hvor forholdene tiltalte dem mere. Kun en halv snes familier gled tilbage til flygtningelejren i Aleppo.

Når vi altså medregner de 25 unge familier fra redningshjemmet, er det i alt 100 familier, vi har bosat herude. I det hele lever der ca. 220 armenske familier her i distriktet, og en hel del af dem fik mod til at komme, fordi vi var her og blev her og stedse varetager deres tarv i mange henseender. Det betyder meget for dem, at de har nogen, de kan henvende sig til, og Misak er tit optrådt på deres vegne. Alle herude har betragtet ham som armeniernes naturlige værge, og regeringen har gerne henvendt sig til ham, når der var noget, der skulle ordnes for og med armenierne. Dog havde det i begyndelsen, da samlivet herude ikke havde antaget så faste former, langt større betydning end nu. Egnen er nu i enhver henseende faldet til ro.

Nu er det vor hovedopgave at føre an på landvæsenets område, og det var den arabiske regering, der i sin tid opfordrede Misak kraftigt til at begynde i Tine. De kan jo godt se, hvilken betydning det fremstød har for hele egnen.

Indtil uåret kom, levede omtrent alle de familier, vi har ført herud, i gode kår, de fleste var bønder eller gartnere; men det var jo et svært slag for dem, og deres tab er ikke lette at erstatte, fordi det i sig selv er så uheldige tider for alt erhverv og ikke mindst for landvæsenet. Navnlig har de vanskelige forhold drevet en hel del af dem sammen i Tel Abiat, hvor der er flest fortjenstmuligheder; men det er beklageligt, fordi sundhedstilstanden der er elendig, og de spejder da også stadig efter muligheder for at komme derfra igen. Men det er ikke let at se, hvor de kan drage hen. Forholdene ved Balikfloden skal så vist ikke friste nogen, og foreløbig er de lidt bange for det ikke-overrislede tand, tørkulturen, som vi kort kalder det. Deres øjne er særlig rettede mod Tine, om det mon snart skulle blive rigtig rentabelt at slå sig ned der? Altid kommer der nogen og kigger på det. ”De, der bor der, lever jo da, og de er ikke syge som vi andre”, tænker de; ”men alligevel, der kunne jo komme flere år af den slags, det er bedst at se tiden lidt an”.

I år får vi, om alt går vel, en lille skole her, det vil også trække; for armenierne kan dårligt tænke sig at bo på et sted, hvor deres børn ikke kan få skolegang. Men den gode halve snes armenske familier, der bor her, har så at sige kun små børn, det er først i år, det kan lønne sig at få en børnehave i gang.

Hvad der for øjeblikket beskæftiger mine tanker mest, når de dvæler ved Tine, og det gør de jævnligt, er den vidunderlige luft, vi har her, og det dejlige vand. Mennesker og dyr trives, så det er en lyst at se på.

Det er nemlig ikke sådan, at vi ikke har vand, det har vi da rigtignok, og nu har vi jo fået to dejlige vandhjul fra venner i Danmark, så der kan drives havebrug her, i ret stor stil endda; men det strækker jo ikke til at overrisle marker. Det er ligesom i Urfa og Garmudsh, der var tørkultur på markerne og havebrug med overrisling, så det er vore bønder vant til. Havde de været i deres hjemegn, havde de sidste års uheldige vejr heller ikke skræmt dem; men vækster, der nylig er plantet om, kan ikke tåle så meget som de, der står på deres sædvanlige voksested. Dog, det fortager sig nu nok.

Imidlertid spekulerer jeg på at benytte de gode sundhedsforhold i Tine til at få så mange svage mennesker som muligt herud, så de kan hente sig sundhed og kræfter. I år kunne jeg kun skaffe plads til en enkelt familie, fordi vi har alt for lidt husrum; men nu skal der bygges. De, der er færdige med høsten, er stærkt i gang med at stryge sten, og vor jord er fortrinlig egnet til at lave jordsten af, når den æltes sammen med hakkelse. Hver dag bliver der båret sække af affald fra tærskeladserne hen til æltepladsen, og volde af sten, der er stillet til tørring, skyder op af jorden. Det er rørende billigt at bygge her, 1000 store sten koster ca. 7 kr., og har vi først stenene, er det øvrige, der går med til et bikubehus, ikke så svært at skaffe. For nogle dage siden fik jeg en lille check fra venner i Amerika. ”Ja, til stenene rækker den da omtrent,” sagde jeg til mig selv, ”lad os så bare se at få fart på.”

Naturligvis skal der mere til end stenene, men det andet kommer også nok. Det fortæller jeg om, eftersom det skrider frem. Der er så meget at tænke på og arbejde med her i Tine, jeg kunne behøve at opholde mig her meget mere, end jeg endnu kan; for det er dog her, fremtiden gror.

Vi er blevet opholdte og forsinkede af det dårlige vejr de sidste år, men sådan noget må vi se at tage med sindsro og godt humør. Målet har vi ikke tabt af syne, og vejen er rigtig nok, selv om den for øjeblikket fører igennem en dal. Altså fremad!

Tine, den 14. juli 1934.

Karen Jeppe.

Det brugte tøj til Aleppo.

49 Kasser på i alt 6,950 Kilo
afsendt i 1934.

Det kan lykkeligvis meddeles, at indsamlingen af brugt tøj til de nødlidende armeniere i 1934 gav det hidtil største resultat, de danske Armeniervenner endnu har haft af denne virksomhed på et enkelt år.

Dette er så meget heldigere for vort arbejde og for Karen Jeppe's muligheder for at yde hjælp, eftersom jo valutaforholdene i en uhyggelig grad forringer den danske krones værdi i guldlandene, hvortil også Syrien hører.

De store sendinger af brugt tøj taber derimod intet af deres værdi under transporten, tværtimod. Og vi har Karen Jeppe's kvitteringer for, at alt er ankommet i god stand til bestemmelsesstedet.

I 1934 beløb denne indsamling sig til ikke mindre end 49 store kasser med en samlet bruttovægt på 6.950 kilogram. Selvfølgelig har det kostet fragt, men dog kun moderate beløb, og selve kasserne, som er af godt træ, og som ikke koster de danske Armeniervenner noget, idet de skænkes af en ven af sagen, har i Aleppo deres særlige værdi. I den træfattige stad kommer de på forskellig måde til nytte hos Armenierne.

Karen Jeppe har for nylig udtalt, at de enkelte tøjpakkers kvalitet bliver bedre og bedre, idet giverne, og da ganske særlig de, der sender tøj til skolebørnene, sorterer dette med stor omhu og tænkksomhed, for ikke at sige kærlighed, hvad der gør det så meget mere værdifuldt for modtagerne.

De danske Armeniervenners styrelse udtaler herved sin hjerteligste tak for de gaver, der af brugt tøj er blevet sendt os til videre besøgelse til Karen Jeppe. Vi fortsætter gerne dette arbejde og minder om, at al slags rent, brugt tøj kan anvendes, men ikke damesko, og at intet tøj må være sammenheftet med knappenåle eller lignende.

Vi tillader os også at minde om, at Karen Jeppe indtrængende har henstillet, at der aldrig vedlægges breve eller penge i tøjet. Det kan give vanskeligheder med toldmyndighederne i Syrien.

Pakker med tøj bedes sendt direkte til De danske Armeniervenners Kontor, Vendersgade 32, København K. - (eller afleveret søgnedage i træffetiden 1-3). Såfremt pakkerne ønskes afhentet i København vil det ske snarest.

To armenske drenge.

Karen Jeppe fortæller: (Armeniervennen, marts 1935)

Det er egentlig meget, Manugs moder har gennemgået i sit liv, og hun er endnu ikke 40 år gammel. Da hun var 18 år, blev hendes forældre dræbt for hendes øjne, og hun faldt selv i tyrkerhænder. Det kan fortælles på få linjer, men det er en uhyre sum af lidelse.

I 2 år levede hun i tvunget ægteskab med den tyrk, der havde røvet hende; så blev han indkaldt til militærtjenesten, og hun flygtede fra hans hus. Som ved et vidunder fandt hun en af sine brødre i Kharlaut, hos hvem hun blev indtil våbenstilstanden. Så blev hun gift med en armenier. I 7 år levede de med hinanden, så brød en nat tyrkere ind i deres hjem og dræbte hendes mand.

Da pakkede hun sammen, solgte, hvad hun kunne, og flygtede med sine børn ud af Tyrkiet. Hun ville ikke, at de skulle vokse op til samme skæbne som hendes mand.

Men godt at vi kunne tage os af dem her i Aleppo, ellers var det gået dem galt, for de var alle frygtelig medtagne, moderen ikke mindst. Nu har vi plejet dem gennem årene, og de er alle sunde og glade.

Manug og hans ældre søster, Djuvar, går i skole og er flinke børn. Djuvar har vi for lang tid siden fået anbragt på den danske skoleliste, nu må vi have Manug anbragt, da vi slet ingen penge kan få ud af Tyskland. Manug skulle gerne gå et par år endnu, han er jo ikke mere end lige fyldt 11 år.

Manug har allerede fået sig en dansk plejemoder, der vil sørge for hans skolegang.

Misak har i sin tidligste barndom gennemgået savn og lidelser, som vi har ondt ved at forestille os. Han har nu været i vor pleje i nogle år, og det værste er overstået, men tilbage er dog blevet, at han ikke har fuldt herredømme over sine øjne, de kan give sig til at dreje rundt i øjenhulerne, uden at han har det fornødne herredømme over dem. Derfor går han med briller, det hjælper noget, og der er grund til at tro, at han kan vokse sig fra den skavank, hvis han stadig er i god pleje.

Familien består nu af moderen og 3 børn: en søn, der er lidt ældre end Misak, og en datter, der er lidt yngre. Alle børnene er født i Tyrkiet. De blev udvist i 1928. Før den tid havde de levet i en kurdisk landsby midt imellem kurderne, men der kom uroligheder, og sammen med kurderne blev deres fader slået ihjel. Siden den tid var moderen alene om at forsørge dem. Under urolighederne måtte hun flygte, og børnene blev borte for hende. Hun søgte dem i flere dage, og inden hun fandt dem, var de omtrent sultet ihjel.

Det havde de 2 mindste svært ved at forvinde; værst gik det ud over den lille pige, for moderen havde mistet mælken i de dage og kunne ikke finde noget passende til hende at spise. Alle kreaturer var røvede, så der var omtrent ikke noget at få fat i, endsige da til sådan en lille en. Fra den tid var barnet døv.

Da de endelig nåede Syrien, kom de under vor enkeforsorg og fik en stue i vore huse. Fra den tid gik det dem bedre, og efterhånden vænnede moderen sig til forholdene i byen. Hun har så godt som stadigt arbejde ved at åbne pestasier, og så havde de understøttelsen fra os. Den blev dem i begyndelsen rigeligt tildelt, så børnene kunne komme til kræfter. De to drenge kom i skole og er dygtige elever; så meget beklageligere er det derfor, at kun den ene af dem i fremtiden kan fortsætte denne skolegang, medmindre der kommer hjælp udefra. Det vil sige, at det bliver Misak, den yngste, der må opgive den skoleundervisning, armenierne sætter så meget ind på. Findes der ikke en dansk plejefader eller

-moder, der vil hjælpe Misak?

Endnu vanskeligere stillede sagen sig for den lille piges vedkommende; her er ingen døvstummeskoler, og hun begyndte at blive som en lille vild, men så fandt vi en mand, der forstod sig på undervisning af døvstumme, og hos ham har hun haft timer. Nu forstår hun, hvad tale er, og kan begynde at læse og skrive. Desværre har forholdene tvunget os til at opgive denne undervisning, den blev os for dyr, men hun er nu da i hvert fald som de andre børn, ikke mere forvildet, og der kommer vel den dag, da vi får råd til igen at lade hende få undervisning.

Mon der ikke skulle kunne findes hjælp også for denne lille pige?

I skyggedalen.

I år kan jeg næsten ikke få skrevet til armenierdagen; fordi det, jeg har at meddele, er så svært og tungt at få frem. Det bliver trangt at læse for vennerne derhjemme; men det er da trangere for mig, der på så nært hold skal være med til at gennemleve det, og allerværst for de ulykkelige mennesker, der fra måned til måned synker dybere ned i elendigheden og som vist oftest ikke mere kan se lys forude.

I årets løb sker der jo så meget, både sørgeligt og glædeligt, i og for sig mest sørgeligt naturligvis; men det glædelige ligger ligesom nærmere ved og antager derfor større dimensioner, ligesom hænder eller fødder, der er kommet for langt frem i et fotografi. Når man har den store glæde at kunne tage sig af mennesker og hjælpe dem, sker det så let, at de, der står en nærmest, og som man kan nå ud til, fylder ens øjne og sind. Man glæder sig over deres lykke og fremgang, den fortæller man også så gerne om, og derved får man ligesom det mørke bagved holdt lidt fra livet.

Men når armenierdagen kommer, må bindet tages fra øjnene, da må det alt sammen tænkes igennem helt til bunds, og da kan det ikke mere skjules, hvor forfærdeligt det er - ja, og hvor håbløst det egentlig ser ud.

Der var engang et af komiteens medlemmer, der sagde om mig: "Ja, Karen Jeppe behøver man ikke at opmuntre, for hun opmuntrer sig selv." Og det er heldigvis sandt, ellers havde jeg vist opgivet det hele for lange siden. For man venter sig jo af livet, at det skal have bølgeslag, snart skal det gå opad, og så igen nedad, men med et opad forude. Og sådan er det vel også, når man formår at overse det; men sommetider bliver dalene så dybe og mørke, de er snarere at ligne ved kløfter og hulveje, som

man ikke kan finde ud af, ja, det kan ende med, at man knapt kan skimte himlen mere. Så er det, det kniber. Og sådan er det nu fra år til år gået stadig dybere ned for armenierne i Aleppo siden 1929 -30.

Den gang gjorde jeg op ved mig selv, at det samfund på 40.000 mennesker, det drejede sig om, i det hele og store havde betingelserne for at slå sig igennem, når man kunne hjælpe der, hvor skoen trykkede hårdest, og det ville jo sige, tage sig af de hjem, der havde mistet deres forsørger, og så vidt muligt søge at forhindre, at deres tal voksede utilbørligt. Altså omsorgen for de faderløse og for fædrene, når de blev syge, så de hjem, der rantes på den måde, ikke blev svækket yderligere ved at synke ned i gæld og anden elendighed. Der skulle så uhyre lidt til, for at de blev slået ud; at de gik på tynd is alle sammen, var mig klart; men jeg tænkte og håbede, at den kunne blive tykkere med tiden. Det gjaldt blot om at støtte dem så længe.

Desværre, isen blev ikke tykkere, derimod fra år til år tyndere, og det, jeg i år har sat mig for nogen-lunde talmæssigt at udfinde, er, hvor meget situationen har forværret sig.

Heldigvis har der, her som alle vegne, været et ret betydeligt prisfald. Der er ingen tvivl om, at de mest primitive livsforhold, og det er jo dem, det her drejer sig om, kan fås nu for det halve af deres værdi i 1929. Ellers var livet også blevet helt umuligt for alle.

"Men hvad kan det nytte, at en kamel kun koster 10 pjastre, når man ikke har de 10 pjastre at købe den for?" Arbejdsløsheden har grebet om sig i en forfærdende grad, og det er i den henseende som i fjor, at over halvdelen af de arbejdsduelige kvinder er arbejdsløse.

Er der en lille bedring på et område, ledsages den altid af tilbagegang på et andet.

Der er også stadig flere, der på grund af de fortsatte savn og lidelser er blevet arbejdsudygtige. De kan slet ikke mere, de ville behøve en længere hvile med god pleje for overhovedet at blive i stand til at yde noget. Og hvor skulle de få den hvile og pleje fra?

Stedse hyppigere hænder det, at en syg mand kommer tilbage fra lægen med følgende korte rapport:

"Permanent sult." Og under de nuværende forhold kan den sygdom snart komme til at høre til de "uhelbredelige".

Det betyder altså faktisk i de fleste tilfælde, at en familie "går under". Et forfærdeligt ord, når man rigtig gennemtænker den nød og lidelse, det indebærer for hver enkelt af familiens medlemmer, indtil døden forbarmer sig over dem.

Men også for dem, der endnu kan arbejde og finde beskæftigelse, bliver stillingen værre og værre, fordi arbejdslønnen synker i en forfærdende grad. Det ser næsten ud til al blive det værste.

I første række går det ud over alt håndarbejde, tæppeindustrien og håndvæveriet iberegnet. Vi kan jo heldigvis i vor systue betale noget mere, så vore arbejdersker kan stå sig ved at blive ved. Men udenfor er de fleste holdt op, da arbejdet ikke giver til "det tørre brød" i bogstavelig forstand vel at mærke. Det, man i Danmark forstår ved "det tørre brød", er noget helt andet. Væverne strejker, og det var de nødt til, for de kunne ikke tjene til føden; men deres arbejdsgivere kan nu ikke betale dem mere, så kan de ikke få varerne solgt. Det er jo overhovedet kun et tidsspørgsmål, hvornår håndvæveriet helt må høre op. Men hvad skal så væverne og væverskerne leve af resten af livet? Det er just heller ikke godt at vide, og dem er der mange af. Men også alle andre lønninger er faldet, er gået et godt stykke ned under halvdelen. De beregnes gerne i medjidie, en sølvmønt, oprindeligt svarende omtrent til dollaren, men den har tabt sin værdi i en forbausende grad. Før krigen var et guld pund $5\frac{1}{2}$ medjidie, da vi blev nogenlunde stabiliserede efter krigen, altså mellem 1925 og 29, var det 11 medjidie, og nu er det 24- 25 m. Når så dertil føjes, at den, der i 1929 fik 4m., nu sjældent opnår 1 m., og alle varepriser er baserede på guld, så har vi omtrent forholdet.

Altså er lønnen i hvert fald kun 1/8 af, hvad den var i 1929, beskæftigelsesgraden knapt det halve. Var altså prisforholdet blevet det samme som i 1929, ville den armenske befolknings indtægt være blevet reduceret til 1/16 af det, der dengang lige netop kunne slå til for at opretholde deres livsevne, selv med prisfaldet er det disse tal er jo fuldt tilstrækkelige til at begrunde de sørgelige tildragelser, vi daglig er vidne til. Deri har den "permanente sult" sin forklaring, lige så vel som de mange dødsfald, for hvilke der ikke opgives nogen bestemt årsag. Livstråden var så tynd, at den kun ventede på en lille anledning til at bryde. Deraf kommer det, at hver måned bringer nye enker til vore døre, som vi ikke kan hjælpe på nogen tilstrækkelig måde, højst måske beskytte dem imod ligefrem at dø af sult. Derfor bestormes vi med anmodninger om at hjælpe med skolepenge. Alle skoler har underskud, og ingen kan se, hvordan det skal blive dækket. Det vil altså sige, at lærerpersonalet, hvis løn er blevet mere end halveret, nu heller ikke kan få den smule udbetalt. Og at se det tynde tøj, børnene går med om vinteren, er skrækkeligt, til underernæringen kommer så også kulden for rent at nedbryde deres helbred.

Alt forklares ud fra disse tal. I de fleste lande er det jo nu for tiden således, at befolkningen må nøjes med ikke så lidt mindre end det, den før havde at leve af; men der er stor forskel på, om det begynder at gå nedad fra et punkt, hvor man lige kunne opretholde livet, eller om man begynder at indskrænke sig fra et stade, hvor man i det hele og store havde, hvad man behøvede, og for det meste ikke så lidt mere. Det er meget svært at komme ud i en krise uden økonomiske reserver af nogen art og uden reserve af livskraft. Det sidste er måske det værste.

Og netop den omstændighed, at det overalt går tilbage, falder jo med fordoblet vægt på armenierne, idet mange af deres venner, der gerne ville hjælpe dem, nu ikke kan mere, fordi de selv lider mangel.

Så er det også sådan, at når en vogn begynder at hælde, kommer der altid nogen eller noget, der skubber til den. Armenierne er til den grad blevet berøvet deres økonomiske reserver, at de ikke en gang har huse at bo i. En mængde af dem bor til leje omkring i byen, nogle har fået bygget i den nye landsby; men så har de for det meste stor gæld på huset, det tynger lige så meget som lejen. Ja, nogle er endog kommet i gælds fængsel af den grund. Og de af dem, der endnu så at sige havde deres egen bolig i barakkerne, får dem efterhånden revet ned over hovederne, og de aner ikke, hvordan de skal komme i ly noget steds.

Nedbrydningen har aldrig været standset, den hænger som en stadig trussel over dem alle. I år så det en tid lang meget slem ud, 4 - 500 barakker var truede, for øjeblikket er der stille om den sag; men ingen ved jo, hvor længe. Det er utrygt at leve på den måde, så de, der på nogen måde kunne, har foråret igennem indtegnet sig for en lod på Nansen-kommissionens kontor. Men endnu er jorden ikke købt og udstykket, så i år kan der ikke bygges. Forhåbentlig bryder det nu ikke løs midt i vintertiden. Sikker er man aldrig. Det hele

boligspørgsmål er en meget svær byrde, som armenierne har at bære foruden alt det andet. Intet under, at de tynges til jorden, og at flere og flere mister evnen til at rette sig op igen.

Under alt dette er jeg også blevet tvunget til at tænke på en anden måde, og det har været meget svært for mig at lære.

Hidtil har jeg anspændt mig af yderste evne for ligesom at omfatte hele folkelegemet. Jeg holdt på en måde tal på dem, førte lister, over enker f. eks., men forsøgte også over andre af livets foreteelser at være klar over, hvad andre organisationer foretog sig, for så på en eller anden måde at udfylde det manglende, så ingen børn, eller snarere ingen hjem skulle falde mellem bæk og stol og blive liggende uhjulpne.

Stadig gjaldt mine tanker "dem alle", blev jeg ved tidernes ugunst drevet fra en position, søgte jeg mig en anden, hvorfra jeg så atter prøvede på at nå helt rundt. Kunne jeg f. eks. ikke mere finde plejere til de enkelte faderløse børn, holdt jeg dog øje med alle familierne. Strengen blev stadig spændt strammere og strammere, nu er den bristet. Jeg har opgivet den tanke som håbløs. Der er mange, vi må lade gå under, skønt jeg næsten ikke kan tåle at tænke den tanke eller udtale de ord. Men der kommer et tidspunkt, da man gør bedre i at tage sig mere indgående af de enkelte end at sprede sig til de mange, som man dog ikke i længden kan holde oven vande. Jeg har jo allerede inden for skolebørnenes kreds måttet erfare, at der er hjem, der er så langt nede, at det ikke kan nytte at sende deres børn i skole. Jeg tog så børnene ud af skolen og erstattede dem med andre; men derfor ophørte jeg ikke at holde øje med hjemmene, der kan jo også leves på anden måde.

Men nu har vi altså vore 300 skolebørn, de er først og fremmest vore enkelte, de og deres hjem, og det er en god slump. Jeg tror ikke, vi skal lægge an på at få stort flere; for så strækker vore midler ikke til rigtig at tage os af dem. 30 kr. er jo nemlig kun lige til bøger og skolepenge, og jeg har endda måttet sætte skolepengene ned for at nå det resultat.

Da jeg i sin tid bestemte mig for at bede om 30 kr. til hvert barn, var vore penge jo omtrent dobbelt så meget værd, og børnene var ikke nær så trængende, som de nu er. Ud af de penge kunne jeg godt give dem, der slet ikke selv kunne klare det, f. eks. et par sko, og jeg kunne sørge for deres helbred med doktor og medicin og mere til, om det gjordes behov, så da kunne vi tage et ubegrænset antal, hvis der kunne findes plejere til dem. Nu er alting jo desværre så helt anderledes. Når vi samler alle vore midler sammen, vore sykkreds ikke at forglemme, er det alt det, vi kan overkomme, at sørge nogenlunde ordentlig for de børn, så de ikke skal sulte og fryse i skolen. Hvad hjælper det så nemlig alt sammen? De skal også tilses, hvis de bliver syge, og deres hjem er ofte i den forfatning, at vi nødvendigvis må støtte dem, sommetider må vi jo endogså skaffe dem tag over hovedet.

Lad os så tage det som vor del. Det er et stort stykke arbejde til de penge, vi har, og med de forhold, her leves under. Skulle der melde sig mere end 300 plejere, hvad jeg meget håber, at der gør, vil jeg ganske simpelt bede nogle af dem om at tage sig af et særlig fattigt barn, et, der behøver meget mere end skolepengene. Sikkert vil der være mange, der har lige så megen interesse for denne side af sagen.

Og her ville jeg gerne benytte lejligheden til at bringe en særlig tak til de skoleforældre, der gør så meget ekstra for deres børn. En del af dem bliver jo klædt på af deres venner i Danmark, og mange får gode pengegaver. De må endelig være vis på, at alt det falder på meget tørre steder.

Ligeledes ville jeg gerne takke sykkredsene. Vi har fået de vidunderligste, netop de mest nødvendige ting til skolebørnene, ikke til særlig bestemte; men til dem, der trænger mest. Om det vil jeg skrive mere udførligt senere. Foreløbig kun en rigtig hjertelig tak.

Over vor sygepleje lyser jo stadig miraklet. Det er et stort ord, men jeg kan ikke finde noget mere passende udtryk for denne mit livs mærkeligste oplevelse på det område. Der behøver vi vel så ikke at gøre indskrænkninger, tværtimod tænker vi på en udvidelse, idet vi er i færd med at bygge sanatoriet i Tine. Om det fortæller jeg meget mere hen på efteråret, når vi kommer lidt længere frem med det.

Vi har jo da også ellers trofaste venner mange steder i verden, så det forhåbentlig må blive os forundt at værne og støtte mange enkelte hjem i de svære trængsler, de nu må gennemgå, og føre mange, enkelte børn uskadt igennem de nuværende lidelser, så de kan vokse op som sunde, kraftige mennesker med en god oplæring og opdragelse. Livet kan blive svært nok for dem endda, ingen ved jo, hvilke tider og omvæltninger vi måske går i møde, så meget mere nødvendigt er det at have noget at stå imod med både legemligt og åndeligt. Og det er jo netop denne modstandskraft, vi af al vor evne vil bestræbe os for at give dem med på vejen.

Endnu engang en hjertelig tak til alle dem, der rækker os en hjælpende hånd, og som gør det gode uden at blive trætte, end ikke når vi må kæmpe os frem mod vind og strøm og allehånde trængsler.

Saouk-Olouk, den 5. aug. 1934.

Karen Jeppe.

En armensk moder.

Fru Depanian med sine fire børn Berdjuhi, Rebekka, Nasli og Hanug.

I 3-4 år har vi nu taget os af den prægtige familie, hvis navn og billede står over disse linjer, og fra år til år kommer vi til at holde mere af dem.

De stammer fra bjerglandsbyerne ved Kharput, og hverken moderen eller hendes afdøde mand blev deporteret i sin tid, men blev anbragt som tjenestefolk hos kurder i nærheden. Det betød, at de uden løn måtte udføre en mængde hårdt arbejde, men så var de nogenlunde i sikkerhed. I 1921 var det vist, at de blev gift, den unge kone forlod det hus, hvor hun havde tjent sammen med sin moder, og tog plads i det hus, hvor hendes mand tjente. På den måde blev de så ved at slide, kun med den forskel, at de fik nogle børn, som de ikke havde tid til at passe.

De havde imidlertid vænnet sig til dette liv og følte sig halvvejs i sikkerhed, men man kan alligevel kun være glad over, at det ikke varede ved på den måde. Hvad ville i så fald være sket med de henrivende døtre, som nu er voksede til? Der er ingen tvivl om, at kurderne havde dræbt forældrene for at få fat i døtrene.

Det holdt op på den måde, at Mustapha Kemal "rensede" deres egn ved at drive alle de armeniere, som opholdt sig der, ud af landet. Således kom familien efter en lang, besværlig rejse over den syriske grænse og nåede til sidst Aleppo.

På det tidspunkt ankom mange andre, og en komite blev dannet, som tog sig af dem, så de har vel i begyndelsen fået lidt hjælp, og det var sikkert nødvendigt, for de ejede absolut ikke andet end en smule sengetøj. De lejede en lille barak i lejren, og manden forsøgte at ernære sin familie ved tilfældigt arbejde. Det gik ikke godt, familien led nød i en forfærdelig grad, og børnene var halvt udsultede, da de endelig kom til os. Så en dag nåede ulykken sit højdepunkt. Hvordan det er gået til, kan konen ikke rigtig forklare, men hendes mand gik en morgen på arbejde, tilsyneladende var han sund og frisk, men hen mod middag slæbte han sig døende hjem, og før aften var han død.

Nu vidste hans kone hverken ud eller ind, hun var så godt som fremmed i byen. Hvor skulle hun vende sig hen? Men hendes naboer vidste det, og snart stod hun med sine fire børn i vort kontor og fortalte under bitter gråd om sin forfærdelige ulykke. Ja, sikkert var det, at havde vi ikke kunnet tage os af dem, så var de alle gået under. Gud være lovet, at vi kunne det.

En af vore enkestuer blev gjort i stand til dem, og nu så vi først rigtig, hvor stor deres nød var. Der lå et par laser, som udgjorde deres sengetøj, en kasserolle stod ved siden af, alle var de klædte i pjalter. Det var folk, som hele deres liv havde arbejdet hårdt, og her var alt, hvad de havde ud af det. Vi hentede fra vort oplagsrum en måtte til gulvet, som forresten bestod af gode brædder, sengetøj blev gjort i stand, og de blev ordentlig klædt på. Mad blev bragt hen til dem.

Forbavset betragtede de den nye bolig, som forekom dem utrolig smuk. Af denne forbavselse er moderen så at sige aldrig kommet sig. De nye forhold er aldrig blevet selvfølger for hende, hun modtager dem hver dag på ny af Guds hånd som en ufortjent nåde, som hun aldrig kan takke nok for.

Og dog har hun på ingen måde haft det let. Vi kunne kun finde plejeforældre til tre af børnene, og mødrene må i det hele taget ved deres arbejde bidrage til at opretholde deres hjem, hvis det skal gå dem godt. Vi har altid holdt på, at mødrene i første række har ansvaret for børnene, vi hjælper mødrene til at opføde og opdrage børnene. Ellers ville vi jo også berøve dem deres livsindhold.

Denne kvinde havde svært ved at finde sig til rette i byen. Mange af vore enker væver, broderer eller-syr, eller de går ud som vaske- og rengøringskoner, nogle er endogså faste tjenestepiger. Men hun var en bondekone, hun kunne intet af alt det. Hun var dygtig nok til sit, men springet fra en kurderlandsby til den store levantinerby var for langt for hende, hun kunne ikke gøre det. Alligevel fandt hun arbejde, sommetider ved at vaske uld, sommetider ved at slå sten på gaderne. Hun tjente kun lidt ved det, ofte stod hun hele dagen i koldt vand og gik hjem om aftenen med en fortjeneste på 60 øre. Men hun tabte ikke modet, og hun var så lykkelig at eje et vidunderligt helbred, det hjælper over meget.

Mætte blev de alle hver dag, vi finder os ikke i, at vore børn sulter. Og alle blomstrede de og trivedes; man så rigtigt, hvilken smuk og elskelig familie det var. Berdjuhi, den ældste datter, har altid været husets støtte, allerede fra hun var 9- 10 år kunne hun holde hjemmet i orden, lave lidt mad og passe de yngre søskende. I denne retning kunne hun snart mere end moderen, fordi hun gik rundt i de andre enkestuer og tog ved lære, alle naboerskerne hjalp hende med glæde.

Således gik det i begyndelsen nogenlunde, men så kom det slemme år 1932, da landet næsten udtørredes helt, og alle folk blev mere eller mindre fattige. Der var ingen uld at vaske, fordi fårene omkom i tusindvis på stepperne. Der var ingen sten at slå, for de offentlige arbejder var indstillede; regeringen havde ingen penge. Hun forsøgte sig som vaskekone, men folk holdt op at bruge vaskekoner. En tid lang havde hun en plads som tjenestepige, men så hørte det op. Vi måtte give dem temmelig store tilskud for at holde dem oven vande. Men så blev det igen bedre. Hun lærte at sy lidt og tjente lidt ved at sy gamle klæder om, hun har med andre ord vænnet sig til bylivet.

Vi håber bestemt, at vi skal kunne tage os af familien nogle år endnu, ellers måtte børnene gå til, for af moderens fortjeneste kan de umuligt leve. For tiden tjener hun kun 50 øre om dagen, men prisen på levnedsmidler og andre nødvendige sager er faldet en del, så hun har det bedre, end da hun vaskede uld. Men

alligevel må de have det 3-4 dobbelte for at kunne holde sig raske, og det får de også. Det sørgelige er blot, at der efterhånden kun findes så få familier her, som har det nødvendige. Disse hører til dem, der har det bedst, fordi vi hjælper dem.

Men de fortjener det, fordi de alle er så rare og taknemmelige. Vi har kun glæde af dem, og vi tror, at alle børnene skal vokse op og blive gode, dygtige, glade mennesker, som kan sprede solskin og velsignelse omkring sig. Og så er arbejdet for dem ikke gjort forgæves. Uden vor hjælp var de gået til grunde, det er sikkert.

Om vi dog kunne befri langt, langt flere forældreløse fra elendighed! Måske vil Gud også unde os den lykke. Indtil da takker vi for enhver familie, som blev givet os. Depanians hjem er kun et af de mange, som vi kunne bevare for ødelæggelse. Heldigvis er de stadig raske og har det udmærket godt. Moderen er en prægtig kone, som vi kommer til at holde mere af for hvert år, der går. Hun ville aldrig finde på at forlange noget af os, hun finder det selvfølgeligt, at hun selv har hovedansvaret for børnene. Hvad hun får af hjælp til deres opdragelse, anser hun for en gave fra Gud, som hun skal takke for, uden ord i sit eget hjerte og sammen med børnene. Hun har intet at fordre, alt får hun af nåde. Skønt hun nu har været flere år hos os, har hun i denne henseende ikke forandret sig fra det øjeblik, da hun undrende oplevede den store lykke at vide sine børn forsørgede. Denne lykke er aldrig blevet en selvfølge for hende, hver dag skænker den himmelske fader hende den på ny.

Hendes to lyshårede børn, Berdjuhi og Nasli, med det lidt rødlige hår synes helt og holdent at slægte hende på. Blide, flittige og lydige går de gennem livet, altid rost fra alle sider. Berdjuhi går i Sahagian skolens 3. klasse, først om næsten to år er hun færdig. Så skal hun naturligvis hjælpe sin moder. Hun er lidt for gammel til sin klasse, fordi hun begyndte for sent, men hun er til gengæld en mønsterelev, Lærerinden ved ikke, om hun mest skal rose hendes flid eller opførsel. Dertil kommer, at hun har hænderne fulde af arbejde uden for skolen. Moderen går hver dag på arbejde, og Berdjuhi sørger for hjemmet, gør det så godt, at man skal lede længe for at finde en mere omhyggelig husmoder. Hvad Nasli angår, kan hun i et og alt måle sig med Berdjuhi, hun er den, der i det ydre ligner moderen mest.

Og så de to mørkhårede, er de ikke også søde? Jo, men de har deres fejl. Rebekka er ganske vist flittig i skolen, men hun snakker, hvor hun ikke skulle det. Hun fortæller os det selv, ethvert barn har lært at tilstå sine udyder, det er et skriftemål, som forekommer dem naturligt, når de står overfor mig. Det ville ikke nytte dem meget at stikke noget under stolen, på en eller anden måde ville det sive ud, og så var det slemt, hvis man ikke havde sagt det selv.

Rebekka måtte også indrømme, at moderen havde en fast hånd. Engang fik hun så grundigt på ørerne, at det sang i dem. Vi kom til at tale om det, fordi vi drøftede, om moderen var stærk nok til at dæmme op for Manugs voksende udyder. Berdjuhi og Nasli vidste det ikke, for moderen havde aldrig rørt dem med en hånd. Men Rebekka vidste besked og beroligede os desangående, Moderen både kunne og ville!

Værre er det, at hun så ofte er ude på arbejde. Så er Manug ene hane i kurven og laver spilopper, trækker pigerne i håret, især Nasli. Hvilket man forresten godt kan begribe, fordi hun er så henrivende. Tit smider han om sig med tingene i huset og går ikke regelmæssigt til doktoren. Derfor er det heller ikke gået så godt frem med hans øjne, som vi havde håbet. Det var kort sagt kønne ting, vi fik at vide. Men nu har opsynsmanden fået ordre til at holde øje med ham hver dag, og er han ikke ordentlig, får han sig en endefuld. Allerede udsigten dertil synes at have virket. I grunden er alle børnene gode og lette at opdrage.

Karen Jeppe.

(Armeniervennen maj 1935)

En trist fortælling.

Af Karen Jeppe.

Vi bringer nedenfor en artikel, Karen Jeppe sendte os kort for sin død. Først i dette nummer (januar 1936) har vi fået plads til artiklen.

For omtrent fem år siden slap familien Kasparian ud af Tyrkiet. De havde boet i nærheden af Bitlis og var mærkeligt nok ikke tidligere blevet drevet ud, sådan som det var sket med de fleste armeniere, som endnu boede der efter krigen. Men nu måtte de af sted; den tyrkiske regering lukkede deres lille skomagerværksted. Manden, der vistnok altid havde været sygelig gik i seng af sorg og kummer og døde snart. Fra det øjeblik havde enken kun en tanke: ”Ud af dette land, inden de røver mine døtre.” De var allerede ved at vokse til, den ældste af dem, Arschaluis, var hen ved 12 år, hvert øjeblik kunne en tyrk få øje på hende, og hvad det betød, vidste alle. Altså af sted! Der var nogle flere armeniere i byen. som også var rede til opbrud, og alle solgte, hvad de ejede for at få rejsepenge, for tyrkerne havde altid sørget for, at de blev ved at være så fattige, at de intet kunne lægge til side. Undervejs blev de overfaldet af røvere, så den lille karavane intet andet reddede end livet. Det havde altid været hensigten med udvisningerne af armenierne, at de intet måtte tage med ud over grænsen. Officielle og uofficielle udplyndringer forenede sig for at nå dette resultat.

Af den grund havde armenierne dannet en permanent hjælpekomite i Aleppo, som skulle hjælpe flygtningene, så de i hvert fald fik tag over hovedet og også råd og hjælp i den første tid. Enker og børn skulle vi tage os af, og komiteen plejede at sende os dem med det samme, og det gik det ikke værst. Således fik familien Kasparian straks en af de smukkeste stuer i Lepsiushuset. I sammenligning med de huller, som de andre flygtninge måtte nøjes med, var dette en luksuslejlighed. Et rummeligt værelse med cementloft, som det ikke regnede igennem, gulv af hvide, gode brædder, stort vindue med glasruder, kælderrum, vægskab og adgang til et dejligt køkken. Enken mente ligefrem, at hun drømte, da hun så det hele.

Da det viste sig, at de ingen gulvtæpper havde, fik de straks en god tyk stråmåtte, sengeklæderne, som var i en elendig forfatning, blev gjort i stand, og de fik lidt penge til at købe det nødvendigeste køkkentøj for: gryder, spande, skeer og tallerkener, tarvelige, billige sager, men gode nok til deres brug.

Mad fik de også hurtigt, den gang kogte vi om aftenen maden til alle familier i en stor kedel. De gik i seng den første aften fulde af forbavselse over alt det gode, de så uventet havde fået.

Senere fik de, hvad de manglede af klæder, børnene blev sat i skole, hele familien sendt til doktoren, for de så alt andet end raske ud. Sygdommen blev straks konstateret, de led af malaria, men mod den sygdom vokser der lykkeligvis en urt, kinin. Den slog imidlertid ikke til, god pleje var også nødvendig, og den fik de rigeligt.

Lidt efter lidt blev det bedre med dem, kun Arschaluis, ”Morgenrøden”, ville længe ikke lyse. Men til sidst blev også hun rask, alle blomstrede op og afslørede sig som en usædvanlig køn, flittig og elskelig familie. Så snart moderen fik det lidt bedre, søgte hun arbejde, og det viste sig, at hun var en meget dygtig uld-arbejderske. Vask og sortering af uld var hendes specialitet, og hun fik en efter forholdene ret god betaling. Pigerne gik i skole og holdt altid huset i fineste og pæneste orden. De syede og stoppede også med iver og gik snart i lag med at lære madlavning. De kunne simpelt hen ikke have det bedre, og de strålede af glæde og taknemmelighed.

Men så gik det galt. Uldforretningen standsede på grund af verdenskrisen og også på grund af den forfærdelige vinter 1931-32, da de stakkels får døde af kulde og sult i tusind og titusindvis. De, som tidligere kunne holde tjenestefolk og arbejdere, måtte gøre arbejde selv. Det blev umuligt for børnenes moder at finde arbejde til trods for, at hun løb rundt og søgte, indtil hun knap kunne gå mere. Vi måtte give dem større tilskud, for at de ikke skulle lide nød, men desværre måtte også vi indskrænke os, krisen var i sin fulde styrke brudt ind over os alle.

Alligevel gik det med Guds hjælp, ingen af vore familier måtte savne det nødvendigste, heller ikke Kasparians. Efterhånden kom uldarbejdet noget i gang igen, Moderen fik på ny sin plads, ganske vist med mindre løn, men priserne på levnedsmidler og andre fornødenheder var imidlertid også gået ned, så de igen havde det godt.

Under alt dette var "Morgenrøden" begyndt at lyse, og strålerne blev så klare, at de skar en ung bonde fra Nansen-landsbyen, Haiaschen, i øjnene. Han havde set hende under et besøg i Aleppo og havde ingen ro mere, før hun drog ind i hans gård derude. "Morgenrøden" var borte, men der blev ved at være lyst i huset, Siranusch, "Den Yndige", den næste datter var i stand til at lyse op alene. Så kom en ung snedker fra Aleppo, foreløbigt er hun forlovet med ham, hun er for ung til at gifte sig, men som man ser, var alt i familien i den bedste udvikling, da ulykken skete.

Det så ikke ud til nogen ulykke, da familien i sommerferien forberedte sig til at besøge den gifte datter i landsbyen. Fornøjede drog de af sted, der var også kønt og rart derude, men hvilken elendighed, da de kom hjem! Alle havde de malaria tropica. Denne frygtelige sygdom har i år raset forfærdeligt, ikke i Aleppo, men i mange landsbyer. Og da mange mænd fra Aleppo tager ud på landet for at få arbejde, kommer de ofte hjem i en ubeskrivelig tilstand, håbløst syge. I Haiaschen har denne sygdom tidligere optrådt; men landsbyen er nu drænet, indbyggerne har vel også akklimatiseret sig, i hvert fald har vi ikke mere hørt tale om sygdomstilfælde, ellers havde vi hverken tilladt Arschalius at sætte bo der eller familien at besøge hende. Hun er forresten ikke syg, men hendes moder og søstre i høj grad. Rimeligvis er det den gamle malaria, som skjult har været til stede i dem, og som nu er vågnet op og har forværret det nye anfald.

Selvfølgelig begyndte vi straks at tage os af dem, skønt vore pengemidler var meget knappe på grund af Tysklands forbud mod udførsel af penge. Men vi kan dog med god samvittighed sige, at de ikke har manglet noget. Men malaria tropica er en uhyggelig sygdom, som pludselig kan slå sig på hjertet, og så er det i løbet af få minutter ude med den syge.

Kort før jul, da vi var ved at pakke julekasserne ud, kom en kone styrtende fra Lepsiushuset. "Kom hurtigt, hurtigt, fru Kasparian dør!" Vi løb alle, kunstigt åndedræt, indsprøjtninger, alt blev gjort, men forgæves. Børnene var moderløse.

Det var de første af vore mange faderløse, som mistede deres moder, efter at de var kommet til os. Hvad har vi ikke ofret for at bevare mødrenes liv og gøre dem raske! Det har været vor største bekymring, siden vi blev fattige, at en eller anden af disse nøjsommeligt reddede kvinder skulle dø for os, for ofte står de med det ene ben i graven.

Nu traf ulykken os så uventet og på et sted, hvor vi mindst ventede den, for fru Kasparian var blevet en stærk og sund kvinde.

Og døtrene er ramt så hårdt, men de er jo yngre og kan lettere komme over sygdommen. I huset er der intet lys mere, pigerne lister omkring, syge og dybt bedrøvede. Hjemløse er de ikke, for alle Lepsius-husets beboere danner som en familie, og deres landsmænd fra Bitlis og Musch har oprettet en forening i Aleppo og tager sig ivrigt af dem.

Men alt det kan ikke erstatte dem deres moder, vi heller ikke, men vi vil gøre, hvad vi kan.

Karen Jeppe.

Familien Jasmadjian.

Af Karen Jeppe.

I disse dage er det nu 10 år siden, vi begyndte vort arbejde blandt skolebørnene derude. Jeg var rejst hjem i 1929 med et stærkt indtryk af, at vi måtte gøre noget for at hjælpe de fattigste børn til regelmæssig og god skolegang, og adskillige af vennerne derhjemme foreslog mig så, at vi skulle gøre det på den måde, at vi fik enkelte mennesker eller mindre vennekredse til at påtage sig ansvaret for et eller måske flere børns skolegang. Prisen var ikke uoverkommelig, 30 kr. om året, og det viste sig, at tanken faldt i god jord. Først belavede vi os kun på at sørge for 100 børn, nu har vi 300 på vor liste, og det er vel omtrent så meget, som vi kan overkomme. Det viste sig nemlig ret snart, at det ikke var gjort med at sætte børnene i skole, ofte måtte vi sørge for at de fik nok at spise, og at de ikke sad og frøs i skolen, fordi deres klædedragt var alt for utilstrækkelig. Det havde jeg nu nok tænkt mig, at vi ville blive nødt til, derfor havde jeg fastsat prisen til 30 kr. pr. barn, så vidste jeg, at der blev lidt tilovers til alt det andet; men jeg forudså jo ikke, at den danske krone ville gå ned til halvdelen af sin værdi.

Heldigvis har vi andre indtægter, så vi trods kronefaldet kan blive ved med at tage os af skolebørnene, indtil et vist antal naturligvis. Og så er der sket det glædelige, at vore venner derhjemme er kommet til at holde af skolebørnene, så de sender mange gode gaver, og det ikke blot til deres egne børn. Der er mange, der sidder og strikker og syr til en hel mængde børn, så i år har jeg kunnet klæde alle dem på, der trængte til det. I hvert fald kunne de få det nødvendige, varme benklæder og en varm sweater hver. (Jeg var så glad som en nyslået toskilling, ja, fader fremhævede altid den som den glædeste af de glade, så må det vel være sådan, da jeg fik det besørget i efterårsdagene). Nu kunne vinteren komme, syntes jeg, dem skulle den ikke gøre stort. Bare man havde haft et par danske træsko uden klamper til hver af dem, så havde de været fuldkomment. Måske kan vi få det til næste år. Jeg fremhæver "uden klamper", for de er så tunge at sende og kan så udmærket erstattes af et stykke gummi eller sålælæder. Ja, egentlig hører der så også et par uldstrømper til træskoene, men så er vi også færdige.

Men det var familien Jasmadjian, jeg ville fortælle om. Her kan man nemlig begynde at dømme om, hvordan systemet har virket, og eksempler er jo det allermest anskuelige.

De hørte til vore første og fattigste familier, der var 2 brødre, som fik numrene 40 og 41. Siden er en søster kommet ind på nr. 32.

Da vi lærte dem at kende, var faderen arbejdsløs, og det er en tilstand, han ofte har befundet sig i gennem årene. En gang havde han været en dygtig mand og tjent godt som portør ved banen men byrderne havde været meget tunge, og han havde forløftet sig. Det er der mange, der har, desværre. Så kunne han jo ikke blive ved med det arbejde, han måtte søge noget lettere; men det fandt han sjældent, der har været en tid, da han ligefrem forsumpede og forfaldt til drik. Det var en meget sørgelig tid. Konen sled i det med vask og rengøring, men der var flere børn, den ældste, Harutian, var 12 år gammel, og den mindste kun 1 år. Alle børnene var utrolig forsømte og snavsede, det var en elendighed.

Harutian gik vist i Sahagian skolens 2. klasse dengang, den har 4 klasser, og han fik Lov til at gå den ud. Der var noget ved den dreng, der gjorde, at jeg fik tillid til ham, så jeg tænkte, at når han en gang voksede til, ville det være godt at få ham udrustet ordentligt. På en måde skulle man synes, det havde været bedst at sætte ham i håndværk straks, så meget hurtigere kunne han komme til at tjene noget; men dels havde han lært alt for lidt, og dels skulle han modnes til den opgave, for den ville ikke blive let.

Så havde han det held at få en udmærket plejemoder, der skrev meget til ham, opmuntrede ham og ligefrem næsten opdrog ham. Det fik stor betydning for han, kunne jeg mærke. Det var interessant, at hans første

tanke, da han kom ud af skolen, var at komme ind i et bogtrykkeri, nemlig fordi hans plejemoder var bibliotekar; men så syntes han alligevel ikke, han hurtigt nok kunne komme til at tage sig af familien ad den vej, og det var jo det, han skulle. Så blev han messingarbejder, og det tiltalte ham så meget, at han fik sin yngre bror ind i samme fag.

Harutiun var i øvrigt en begavet dreng, og havde familien ikke været så yderlig fattig, burde han have haft mere skolegang; det var nu udelukket. Vi måtte stadig støtte den meget, de fik hvede til brødkorn, sommetider også mad fra suppekøkkenet, når det var åbent, og ikke så lidt tøj. Ellers havde de da heller ikke haft noget på kroppen. Det var, som om alt det gav Harutiun kræfter og tillid til livet, og det kunne han godt behøve. Så kom han ud af skolen, og det viste sig snart, at han var en dygtighed, for han begyndte at tjene godt efter sine forhold.

Nu har han og Hagob tilsammen omtrent 35 kr. om måneden, og moderen, der nu har fast plads som dagtjenestepige, tjener så nogenlunde det samme. Det kalder man godt her, det er til føden og lidt til. Og så var der det glædelige med faderen, at han fik det tilskud af kraft, som han behøvede for at rejse sig igen. Der er ikke tale om, at han drikker mere, og hele sommeren har han haft noget i en café der i nærheden. Han solgte forskellige fødevarer der; men for at få retten til det, måtte han indbetale 200 kr. Hvordan skulle han have fået mod til det og overskud uden Harutiuns og Hagobs hjælp. Det varer sikkert ikke længe, inden moderen kan blive hjemme og tage sig af hjemmet; det bliver en stor dag for dem alle.

Også de andre børn fik gode plejeforældre. Hagobs skolemoder ville ikke slippe ham, da han kom ud af skolen; hun sender pengene til ham, og det kan han også trænge til et årstid endnu. Så kan jeg tænke mig, at det bliver til, at den yngste dreng, Vastan, der nu er 6 år, får lov til at få Hagobs plads i skolen og i hendes hjerte, ligesom Manug, den næst yngste, arvede Harutiuns. Ja, i hjerterne er der nok plads til dem begge to, formoder jeg.

Se, sådan kom den familie på fode, og det har vi al grund til at være glade og taknemmelige for; men det begyndte med Harutiun. Jeg kan endnu godt se ham for mig, som han var den gang, pjaltet og snavset og underernæret, og så ansigtets udtryk ville han kunne overvinde de svære kår, livet bød ham, eller ville det knække ham? Jeg tror ikke, han havde sejret uden al den kærlighed og støtte, som han mødte fra sine danske venners side. Det betød overordentlig meget for ham og gav ham netop det tilskud, han behøvede. Det var godt, vi kunne give ham det.

Aleppo, den 19. januar 1935. Karen Jeppe.

Hvorledes armenierne blev kristne.

Af Gertrud Hetzel.

(Oversat fra tysk).

Arbejdet for armenske børn og flygtninge har i en årrække hjulpet et folk, som på grund af sin kristentro blev forjaget fra sit hjemland, forfulgt og mishandlet, alt dette gennem århundreder og værst i vore dage. Det folk er Jordens ældste kristne folk, thi i landet ved Ararat blev kristendommen statsreligion omkring år 300. Naturligvis må man ikke forstå dette på den måde, at det samlede armenierfolk på det tidspunkt gik over til den kristne tro efter at have været hedensk indtil da. Allerede på Jesu tid stod armenierne i forbindelse med Kristus; hans lære udbredte sig efterhånden, og i de tre hundrede år, indtil kristendommen blev officielt anerkendt af statens overhoved, måtte de kristne bekendere kæmpe meget mod den gamle hedenske religion, inden de sejrede.

Efter overleveringen skal Abgar, den daværende armenske konge, som flyttede sin residens til Urfa (Edessa), have sendt et sendebud til Jesus. Anledningen dertil var følgende:

Udsendinge fra Abgar havde opholdt sig i Jerusalem på tilbagevejen fra et politisk besøg, der så de frelseren og fik et stærkt indtryk af hans taler og undergerninger. Kong Abgar var spedalsk, ingen læge og intet middel havde indtil da kunnet helbrede ham, og da han hørte om Jesus, sendte han et brev til ham, hvori han bad ham komme og helbrede ham og så blive hos ham, da han der ville være i sikkerhed for jøderne.

Sendebuddet kom til Jerusalem med brevet palmesøndag. Det lykkedes ham imidlertid ikke at komme til at tale med Jesus personligt, men Jesus lod ham sige, at han efter at have fuldendt sit værk i Jerusalem ville sende kongen en af sine disciple.

Her må imidlertid bemærkes, at denne armenske kristelige tradition egentlig stammer fra de kristne syrere. Den mand, som har fundet den syriske tradition og benyttet den, er en af de betydeligste armenske historieskrivere, Mowses Chorenatzi, hvis historieskrivning ofte er unøjagtig, ja urigtig, fordi han bruger sine kilder forkert, men på den anden side er i høj grad værdifuld og interessant, da han har opsporet sagn, som kun levede i folkemunde, samlet dem og givet dem historiske klæder på.

Som omtalt har han her simpelt hen gjort de syriske kristelige legender til armenske, og han gør uden videre Abgarus til konge af Armenien - på en tid, da Urfa stod under romersk overherredømme, altså slet ikke var armensk.

Efter Kristi himmelfart går så apostelen Judas Thaddæus til Urfa, helbreder kong Abgar og andre syge og forkynder evangeliet, hvorpå kongen og mange af hans undersåtter lod sig døbe og - således bekendte sig som kristne.

Snart begyndte imidlertid modstanden mod den nye læres udbredelse.

Ifølge den armenske tradition fandt den første kristenforfølgelse sted under Sanatrukes, som også skal være den, der lod Armeniens apostel myrde. Sanatrukes, kong Abgars brodersøn, styrede en af Armeniens provinser og lod Thaddæus og Bartholomæus, som var på hjemvejen fra en missionsrejse til Indien, prædike hos sig.

Da nu Sanatrukes efter kong Abgars død gerne ville være hans efterfølger, søgte han hjælp hos adelen og de store i landet. De holdt imidlertid stadigt fast ved hedenskabet, og de stillede den betingelse, at han atter skulle blive hedning. Han gik ind på fordringen og begyndte en blodig forfølgelse af de kristne, ja han lod endog sin egen datter, Sanatucht, dræbe.

Også Judas Thaddæus var iblandt den frafaldnes ofre, selv om det holdt hårdt at få ham dræbt. De vilde dyr ville ikke sønderrive ham, man forsøgte med ild, men heller ikke den fortærede ham. Et tredje middel mislykkedes også til at begynde med, for bødlen blev så forvirret ved at se den hellige mand, at han i stedet for at halshugge ham dræbte sin egen broder, der stod ved Siden af. Thaddæus opvakte den dræbte igen. Til sidst blev apostelen alligevel henrettet.

Men også hans død blev forherliget ved et under, et strålende lys viste sig pludselig, klippen Maku revnede og lukkede sig over Thaddæus lig.

På det sted, hvor han døde martyrdøden i året 50, blev siden over graven bygget Thaddæusklosteret. Dette kloster ligger højt oppe i bjergene i fyrstendømmet Maku i Persien, vanskeligt tilgængeligt som en uindtagelig fæstning. Det er den armenske kirkes ældste og helligste kloster, fordi landets apostel har levet her og også senere en anden hellig mand, Gregor Illuminator (Lysbringeren). For øvrigt var dette sted allerede helligt for de persiske soltilbedere før Kristus og også for de jessidiske djævledyrkere, så det er ikke blot de kristne armeniere, som foretager pilgrimsrejser hertil, men også kurder og tatarer i mængde.

I Urfa-Edessa var nu også Abgars søn Ananun faldet fra kristendommen, men Gud straffede ham for alle hans misgerninger, og da han var død, drog Sanatrukes mod byen og lovede den trosfrihed, hvis den ville overgive sig. Da det var sket, brød han sit løfte og anrettede et frygteligt blodbad blandt de kristne.

Men trods den hedenske konges magt bredte den nye lære sig i landet. Endnu var der nemlig en anden apostel i landet, Bartholomæus, som virkede utrætteligt. Selv en søster til Sanatrukes, Vokuki, blev af ham vundet for det glade budskab. Hun blev halshugget for sin standhaftigheds skyld, Bartholomæus selv blev pint til døde. Året 68 nævnes som hans dødsår.

Hans grav skal være i Baschkaleb syd for søen Van, hvor nu det berømte armenske kloster St. Bartholomæus ligger. Til sidst indhentes Sanatrukes af sin skæbne, han forulykkede på en jagt. Han havde i hvert tilfælde ikke nået at udrydde kristendommen af Armenien.

Indtil slutningen af det tredje århundrede ligger udviklingen af den kristne kirke i Armenien mere eller mindre i mørke for os. Landet var i dette tidsrum et stridens æble for parthere og romere. Ingen af de to magter gavtede kristendommen i landet. Partherne var ildtilbedere, og i Rom var den nye religion endnu ikke blevet anerkendt, men blev tværtimod forfulgt af mange kejsere.

Vi må antage, at kristenforfølgeren Neros herredømme også har trykket Armeniens land og folk.

I mellemtiden hører vi om en betydelig hersker, som måske kunne have indført kristendommen i sit rige, men det strandede på følgende måde.

Det drejer sig om Artasches II den store, som traditionen gør til en søn af Sanatrukes. (Egentlig er det Tiridates I 66-75, broder til Vologeses 1, Konge af Parthien. Han satte Tiridates på den armenske trone.

Kong Artusches II den Store.

Artusches gjorde Artasched (senere kaldet Artaxata, ved Araxes, syd for Erivan) til sin residens. Men han måtte forsvare trone og rige mod Alanerne og Ibererne (Georgiere), som boede mod nord og gjorde indfald i hans land.

Ved Kur lå de to fjendtlige hære overfor hinanden. Alanerkongens søn Salhen faldt i Artasehes hånd, og kongen tilbød Artasches evig fred, hvis han ville udlevere sønnen. Artasches ville ikke. Da stillede Sathens søster Sathinik sig på flodens modsatte bred og bad for sin broder. Den armenske fyrste kunne ikke modstå hendes skønhed, han friede til hende og hun blev Armeniens dronning. Således sluttede fjenderne forbund.

Men da alt var fredeligt i riget, skete følgende: Fem kristne mænd, Chrysos med sine fire kammerater, kaldet de "Gyldne", vovede sig frem med det glade budskab, efter at de havde levet i ensomhed efter Thaddæus død. Artasches var tilbøjelig til at blive kristen. Men den skønne Sathinik ville intet vide af kristendommen, hun dyrkede gudinden Anahid, og hun fik sin mand over på sin side, så han døde som hedning.

Gennem hendes uhellige indflydelse var de armenske kristne uden beskyttelse, og der gik over to århundrede, inden den nye religion blev anerkendt af staten. Indtil da var forholdene usikre, vanskelige og farlige for de

kristne. Overvældende fjendtlige magter hæmmede den fredelige udvikling. Kejser Decius forfølgelse i det 3. århundrede nåede for eksempel også til Armenien, og mange kristne i landet faldt fra og tilbad afguderne. Det afgørende vendepunkt for Armeniens kristendom indtraf på kong Chosrows I tid i det 3. århundrede, da antallet af kristne var vokset stærkt. Stadig flere vendte sig fra afguderne, fængslerne tømtes, hedningepresterne led nød, da deres indtægter havde stammet fra afgudsdyrkernes offergaver. Kongen var hedning, og afgudspresterne forsøgte at ophidse ham mod den nye tro.

I Persien havde Sassanidernes kongehus styrtet det gamle Arsakidedynasti. I Armenien regerede en gren af Arsakiderne, og nu ønskede den nye persiske kongefamilie at rydde det armenske kongehus af vejen. Mens Kong Chosrow var på jagt, blev han ved forræderi myrdet af den persiske Arsakidefyrste Anak Pahlawuni og hans broder. Morderne blev straks efter dræbt ved Artaxata af armeniere, og deres blodhævn gik så vidt, at samtlige medlemmer - 11 - af mordernes familie blev hugget ned. Kun to små drenge blev reddet. Den yngste, som kun var et år, blev af sin kristne amme Sophia bragt til Kæsarea i Kappadokien. Hun lod ham døbe med navnet Gregor og gav ham en kristelig opdragelse.

Naturligvis ville perserkongen Sapor I ikke lade blodhævnen over en af de persiske fyrstefamilier uhævnnet. Han lod nu Chosrows Slægt myrde. Også her blev to børn frelst: Tiritates og hans søster Chosrowitucht, drengen blev reddet over på romersk område. Rom holdt dengang hånden over Armenien, fordi Persien var Armeniens fjende, og Tiridates blev opdraget i Rom. Men Persien var stærkt, og det lykkedes ikke Rom at opretholde sin magt over Armenien, så Tiridates fik ikke sin kongetrone for ret lang Tid. Efter at den 20årige unge mand havde regeret sit folk i 2 år, blev han fordrevet af Perserne og flygtede til Rom.

Gregor var nu vokset til. Han havde ægtet en armenierinde Marinro og havde to sønner, Avartanes og Aristakes. Da han intidtidigt hørte om sin slægts blodskyld, besluttede han at sone uretten så meget, som han formåede. Han sendte sin hustru og den mindste søn i kloster, gik til Rom og gav sig i Tiridates tjeneste. Tiridates lærte snart at skatte ham som en trofast ven, men da han selv dyrkede de armenske nationalguder, var han en modstander af Gregors tro.

Da Tiridates langt om længe kunne bestige sine fædres trone, tog han Gregor med til Armenien, men det kom snart til et brud mellem de to mænd på grund af deres forskellige tro. Da Gregor ikke ville tilbede gudinden Anahid, lod kongen ham kaste i fængsel og pine på det grusomste. Da man oven i købet gjorde Tiridates opmærksom på, at Gregor tilhørte den slægt, som havde myrdet kongefamilien, befalede Tiridates, at Gregor skulle myrdes. Han blev dømt til at sulte ihjel i et underjordisk fængsel.

Men ikke nok dermed. De forhadte kristne skulle udryddes. En forfærdelig kristenforfølgelse blev indledet i Armenien af samme art som den, der af kejser Diokletian blev begyndt i Rom.

Blandt de mange forfulgte i det romerske rige var også 13 nonner, der boede i et kloster i Rom. Den ene af dem, Hripsinieli, blev på grund af sin skønhed efterstræbt af kejseren. Da flygtede alle nonnerne og kom over Alexandria, Jerusalem og Urfa til Armeniens hovedstad, hvor de holdt sig skjult. Da Diokletian gennem sine spioner hørte, at Hripsimeh var i Armenien, anmodede han Tiridates om at udlevere hende. Men da nu Tiridates så hende, ønskede han selv at beholde hende, og da hun afviste ham, lod han hende først blinde og derefter dræbe sammen med de tolv andre.

Snart efter vågnede kongens samvittighed, en ond ånd besatte ham og drev ham til raseri. Ingen kunne hjælpe ham. Da erklærede hans søster Ghosrowitucht pludselig, at den sindssyge konge kunne kun helbredes af Gregor, hvem alle anså for død, da der var forløbet 13 år siden hans fængsling. I virkeligheden levede han og blev underholdt af en enke, som rimeligvis gjorde dette på Chosrowituchts befaling, da hun selv var hemmelig kristen.

Efter at Gregor var løsladt, ilede han til Tiridates. Han knælede ned på jorden og anrøbede Gud om forbarmelse over den syge mand, og straks forlod vanviddet ham. Nu bad kongen Gregor om tilgivelse for

alle sine misgerninger. Så begav de sig begge til det sted, hvor de 13 kvinder var blevet dræbt, og deres ben blev begravet med stor højtidelighed. Tiridates lod bygge 3 kapeller til erindring om dem.

Nu prædikede Gregor offentligt, og mange strømmede til ham for at høre og modtage den nye tro. Også Tiridates og hans hus lod sig undervise. År 301 antog han kristendommen som sin egen og landets religion. Kristendommen blev således statsreligion, for første gang i verden.

I Etschluiadsin (betyder: den enbårne stiger ned), hvor efter overleveringen Jesu nåde åbenbarede sig over Tiridates, blev bygget en katedral, og overalt i landet blev de hedenske templer lukkede, ødelagte, og korset blev opstillet.

Men når den nye tro nu skulle erstatte den gamle religion, måtte der findes forkyndere af Ordet, og de manglede. Gregor selv var jo egentlig lægmand, og han vovede ikke engang at døbe de nyomvendte. Trods dette valgte det armenske folk ham til den armenske kirkes overhoved. Af denne grund kaldes armenierne gregorianske kristne, som imidlertid kalder sig selv "Lussavortchagere", d. v. s. hørende til Lysbringerens Kirke. Man gav nemlig Gregor det ærefulde tilnavn Illuminator, Lysbringeren.

Da Gregor ikke anså sig selv for rigtigt indviet til sin gerning, sendte kongen ham til ærkebiskop Gliewont i Kiesarea, som indviede ham til præst og derefter til biskop og gav ham Johannes Døber-relikvier med til sit land.

Mange syriske og græske præster, som skulle hjælpe ham med missionsarbejdet i Armenien, ledsagede ham på hjemrejsen. Hedningepresterne havde imidlertid rottet sig sammen og mødte de nyankomne ved Taron, det nuværende Musch. De blev slået tilbage af de kristne, og templerne blev ødelagt. På stedet byggede Gregor en kirke til minde om slaget og lagde i den en del af relikvierne. Den dag i dag ligger her klostret "Surp Garabed", Den hellige Forløber.

Kongen selv ilede Gregor i møde. Han blev nu døbt sammen med sit hof og sine undersåtter, så gik de til alters. Nu først kunne den nye tro udvikle sig fredeligt under beskyttelse af statsmagten, og Gregor Illuminator var den rette mand til at organisere den unge armenske kirke efter folkets ejendommelighed. Let var det ikke. Da Armenierne endnu ikke havde noget skriftsprog, måtte skolerne enten undervise på syrisk eller græsk. Altid bestræbte han sig for at rette sig efter sit folk. Derfor søgte han nøje tilknytning til de gamle ceremonier fra hedningetiden for på denne måde at bringe dem nærmere til kirken. Til arbejdet i kirke og skole lod han mest sønner af de hedenske præster uddanne, fordi disse jo tidligere havde været folkets åndelige førere. På den måde vandt han dem også lettere og fik gennem dem indflydelse på folket.

Gregors virksomhed omfattede dog ikke blot hans eget land, men han forsøgte også at drive mission blandt georgiere og albanere. Han var en ægte hyrde og sjælesørger for sin store hjord. Der blev vist ham stor ære og udmærkelser, men alt dette agtede han kun ringe. Han elskede ensomheden, fordi han i den bedst kunne udøse sit hjerte for sin Gud. Allerede i levende live gjorde han sin søn Aristakes til sin stedfortræder og bestemte ham til sin efterfølger.

Aristakes besøgte kirkemødet i Kiesarea, og hans kirke antog dets bestemmelser.

Gregor døde ene og ensom i en bjerghule. To hyrder fandt hans lig og begravede ham uden at vide, at de havde fundet deres folks Lysbringer.

Den kloge væver.

Et armensk eventyr.

Der var engang en grusom konge, der undertrykte sit folk og mente, han var den klogeste mand i hele verden. En dag kom der en vandringsmand fra et land langt borte; han bøjede sig for kongen, der sad på sin trone, tegnede på gulvet en streg helt rundt om tronen og stillede sig så hen til siden uden at tale. Hverken kongen, hans ministre eller andre rådgivere, som han lod tilkalde, vidste, hvad den fremmede ville sige dermed. For kongen var det en stor skændsel, at ingen kunne gætte gåden, og forbitret lod han sendebud udgå i hele sit kongerige for at finde nogen, som kunne løse den fremmedes gåde og stille ham tilfreds; i modsat fald skulle han trues med dødsstraf.

Sendebudene kom undervejs til en landsby og gik ind i et hus. Da de trådte ind, så de i stuen to vugger, der gyngede uden at nogen rørte ved dem. Forbavset gik sendebudene op på det flade tag og så, at der her var spredt hvede ud til tørring, og i midten stod et fugleskræmsel, der bevægede sig frem og tilbage, skønt det var blikstille. Endnu mere forbavsede steg sendebudene ned igen og gik ind i bagværelset, og her fandt de en væver, som arbejdede ved sin vævestol. De hilste på ham og spurgte, hvordan det kunne gå til, at de to vugger og fugleskræmslet bevægede sig, uden at nogen rørte ved dem. Væveren forklarede, at han havde bundet vuggerne og fugleskræmslet med reb til sin vævestol således, at de bevægede sig samtidig med vævestolen.

”Det er et klogt hoved”, tænkte sendebudene, og så fortalte de væveren, hvad der var sket i kongens slot, og meddelte ham kongens befaling.

”Kan du løse den fremmedes gåde, får du mange gaver og megen ære af kongen,” føjede de til. Væveren betænkte sig lidt, så erklærede han sig rede til at gå med dem. Han stak to dukker i lommen, gemte en høne under sin kappe og fulgte sendebudene til kongen. Da han så den fremmede, som stum stod ved siden af den tegnede rundkreds, trak han de to dukker frem af sin lomme og kastede dem hen foran ham. Straks tog den fremmede ud af sin lomme en håndfuld hvedekorn og strøede dem foran væveren. Denne lod hønen samle alle kornene op, og straks derefter gik den fremmede hurtigt bort.

”Hvad ville den fremmede sige med det?” spurgte kongen.

”Den fremmede ville,” svarede væveren, ”med rundkredsen omkring din trone kundgøre, at hans konge har besluttet at omringe vort land og erobre det, og han ville nu vide, om du vil føje dig efter hans plan eller erklære krig. Jeg kastede dukkerne hen foran ham for at lade ham forstå, at imod os er de kun små børn, der hellere må lege med dukker end tænke på krig. Den fremmede strøede hvedekornene foran mig for at vise, at deres hære er utallige. Jeg lod hønen samle alle kornene op og svarede dermed den fremmede, at en eneste af vore krigere kan ødelægge hele hans hær.”

Alle tilstedeværende var henrykte over væverens forklaring, og kongen gav ham mange gaver og ville vise ham den udmærkelse at gøre ham til sin førsteminister. Væveren takkede, men afviste den store ære og sagde: ”Mellem dine tjenere findes mange, der er klogere end dine ministre og rådgivere, og du skal se på bønderne, væverne, ja overhovedet alle mennesker som ligeberettigede, behandle dem godt og ikke undertrykke dem.”

Oversat fra armensk af Greg. Khounountz.

**Træk af
Lærer Jakob Christian Jeppe
Og Datteren Karen Jeppes Liv og Virke
I Gylling.**

Radio-Foredrag ved Rasmus Kuur
Afskrift efter Odder Dagblad 29. maj 1954.

Lærer Jeppe var sønderjyde af fødsel, og han havde meget af sønderjydernes sejhed i sindet, havde han sat sig et mål, nåede han næsten altid dertil.

Han var født i Asserballe på Als 1. oktober 1850. Han fik lærereksamen i Odense 1869 med karakteren ”Meget Duelig”. Var derefter huslærer på Mejlgaard på Als, og blev senere lærer ved Ørting-Falling skolevæsen i Aalstrup. Her lærte han sin tilkommende hustru, Maren Nielsen at kende, hun var datter af gårdejer Jens Nielsen der.

I 1875 blev lærer Jeppe kaldet til lærer ved skolen i Gyllingskov og blev der, til han i 1913 søgte sin afsked og købte hus i Lyngby ved København og boede der til sin død 16. august 1932.

Disse korte oplysninger er rammen om lærer Jeppes virke, det, der for Gyllings vedkommende, på så mange områder var med til at præge mennesker og gavne det sogn, hvor han øvede sin mandoms-gerning gennem 38 år.

Det første jeg husker om lærer Jeppe er fra tiden omkring 1884, da Gylling sogn købte sin kirketiende. Mændene var en aften samlede for at få det hele afviklet. De, der ville, kunne den aften overtage deres part, den skulle betales kontant samme aften, ellers blev den overtaget af andre. Min far var ny mand i sognet og ikke forud klar over ordningen. Dette medførte, at han måtte gå den ret lange vej hjem og hente tiendepengene. Det var penge, der bestemt til anden brug. Lærer Jeppe, der ordnede indbetalingen, var klar over dette. Næste morgen tidligt, før skoletid, kom han til min far og tilbød ham pengene, til der blev udvej for andre.

Dette lille træk af lærer Jeppes karakter fæstnedes i sindet, siden kom der mange andre til.

I 1885 begyndte lærer Jeppe med udvidet frivillig skolegang. Børnene gik i skole fire dage om ugen, de andre to dage benyttede han til det. De første to år var det om sommeren og for børn indtil 14 år. Det var heldagsundervisning fra 9 til 16 med en times middag. Det var almindelige skolefag, men også botanik og sprog.

De to sidste år var om vinteren og med samme skoletid, men for konfirmerede 14 – 17 årige og for elever fra hele sognet og enkelte uden for dette.

Lærer Jeppe var en dygtig lærer. Kort og knap i formen, men fast i sin optræden, vist i grunden langt forud for sin tid. Det spørgsmål om ungdommens undervisning, som vi endnu 70 år efter har svært ved at finde linjen i, det tog han selv fat på. To heldage om ugen fra 9 til 16 med en times middagspause. Til medbragt mad leverede fru Jeppe kaffen. Pigerne der var med til undervisningen ordnede servering og opvask. Det hele var meget billigt, lærer Jeppe ordnede alt selv, skoleplan, tilsyn og alt det, som hørte økonomien til, det var alt sammen hans eget værk, som han gik ind for med tid og evner som indsats.

Når foråret kom, var skoletiden forbi, og eleverne gik glade og tilfredse til arbejdet i hjemmene.

Og hvad lærte man så i denne skole? Der lærtes dansk og regning, to fag, der ikke kan læres for godt. Der blev skrevet stil om det, der arbejdedes med i hjemmene. Der blev fortalt afsnit af danmarkshistorien – Dronning Margrethe og Kalmarunionen. En vinter var det menneskets bygning, sundhedslære. Da lærer

Jeppes var færdig med det, sagde han: ”Ja, sådan ser det ud, når alt er i orden, men der kan uhyre nemt komme noget i vejen.”

I den sidste time læste lærer Jeppe for os. Denne vinter var det ”Adam Homo”. Hvor meget der fæstnedes i sindet af denne, er ikke til at sige, men med opmærksomheden var der ikke noget i vejen.

Det var to gode vintre. Vi måtte jo hjælpe til hjemme både før og efter skoletid, men det betød intet. Skønt jeg gik i friskolen hos en meget dygtig lærer, fik jeg også lov til at være med til lærer Jeppes frivillige undervisning, en stor vinding set med tiden da som baggrund.

Vi holdt meget af de to lærerfolk, hvor var hun en god kone, fru Jeppe. Hun omfattede hjem og skole med meget kærlighed og lagde det meste af sit virke der, til gavn for dem, hun havde ansvar over for.

Var lærer Jeppe en dygtig og god skolemand, ikke så lidt forud for sin tid, så var han en endnu større økonom med megen forstand på pengevæsen, og det var ikke så lidt, der blev ham betroet at ordne på dette område i sognet. Da Jens Hansen, Østergård byggede sit fællesmejeri, fik han brug for en regnskabsfører, og det blev lærer Jeppe, der førte regnskabet med en tiendedel af fortjenesten som løn. Mælken betaltes med smørnotering for 28 pund mælk, selv med den tids maskiner dog en god forretning.

Da mejeriet senere overgik til andelsmejeri, var det lærer Jeppe der, på Jens Hansens vegne, førte forhandlingerne med beboerne om handelen.

Ved Gylling Sogns Sparekasses stiftelsesmøde i 1882 blev lærer Jeppe valgt til bogholder (direktør), og var det til han i 1913 rejste fra Gylling. Det var et arbejde, han omfattede med megen interesse, og det var ham der lagde grunden til den økonomisk godt underbyggede sparekasse sognet nu har. Naturligvis blev han bistået af solide og dygtige mænd, men jeg er ikke sikker på, de altid forstod hans regnen og handel med penge. Derimod forstod de helt ud, når han hjalp dem med en god konvertering af lån eller udbetaling af lån til en lille kurs. Han hjalp mange med deres pengesager.

Også en bank fik lærer Jeppe oprettet i Gylling, et aktieselskab, den mindste aktie på 200 kr.

Da han rejste fra Gylling ophævede han selskabet og udbetalte aktiekapitalen med 125 %. Det var hans egen bank, som han selv begyndte og afsluttede.

I 1902 tog lærer Jeppe, pastor Otto Møller og en ung pige, Rasmine Rasmussen, der ønskede at ofre sig for sygepleje, fat på at få bygget et hjem for gamle og syge i Gylling Sogn. Der blev foretaget indsamling blandt beboerne, og der kom også et større beløb ind, men det blev lærer Jeppe og Otto Møller, der ydede den store del af pengene. Det var lærer Jeppe, der var den drivende kraft i foretagendet og fik det ført igennem til gavn for sognets gamle. Hjemmet er senere ombygget og udvidet og fremtræder nu som et smukt hele.

Da lærer Holst, der også var sønderjyde, tog sin afsked fra Gylling byskole, var det ventet at lærer Jeppe var blevet hans afløser, og selv havde han sikkert også ventet det, men så gik det, som det ofte går, når det synes mest sikkert, det glippede. Lærer Jeppe fik ikke embedet.

Det blev sikkert gjort uret mod lærer Jeppe dengang. Vel var han ingen stor sanger i kirken, men han var en god lærer og en dygtig mand, som sognets folk stod i gæld til for det store arbejde, han havde udført for dem. Dette tog hårdt på lærer Jeppe og var medvirkende til, at han efter afskeden fra skolen bosatte sig i Lyngby ved København. For mange var det en stor sorg, at han rejste bort.

Mange besøgte lærer Jeppe i hans bolig ved Lyngby. Han var glad for besøg, men hans ord og tanker søgte stadig til fortiden i Gylling og til de mennesker, som han huskede der.

Et besøg aflagde lærer Jeppe i Gylling, mens han boede i Lyngby. Han gik rundt til hjemmene, han kendte der, og til skolen, hvor hans eget hjem havde været, det sted, hvor de to lærerfolk havde levet og virket gennem de mange år. Et arbejde, der vil blive husket længe.

Det er blevet sagt så ofte om lærer Jeppes datter, Karen Jeppe, at hun lignede sin fader, og det er rigtigt. Hun havde hans stærke arbejdsvilje, hans nøgterne bedømmelse af det, han havde med at gøre, og hans hurtige opfattelse, hvad der skete og skulle ske. Hun havde, som han, forstand på økonomi og hvad dertil hører. Jo,

hun havde taget meget efter faderen. Men hun havde også taget meget efter sin gode mor, først og fremmest det varme hjertelag og den store omsorg for de, hun var betroet at sørge for. Sådant var hendes mor, og datteren tog det i arv og udmøntede det til gavn for de, der var i nød.

Vi kendte Karen Jeppe fra skoletiden og fremefter, så længe hun levede. Hun var livlig som barn. Det fortælles, at hun og en jævnaldrende var vanskelige at holde på plads, da de begyndte skolegangen. Så tog lærer Jeppe en snor og bandt dem fast til skolebordet. Så var den sag ordnet.

Karen Jeppe havde med sine gode evner let ved at følge med i undervisningen og havde altid svar på rede hånd. Hun var venlig og ligetil, og vi satte pris på hendes venskab.

Det var vel nok Aage Mejer Benedictsen, der, sammen med andre, gav Karen Jeppe tanken om at være noget for det mishandlede armenske folk. Han talte flere gange i Gylling, fortalte med en særpræget form og store armbevægelser om de russiske bønder, som han elskede, men han talte først og sidst om det ulykkelige armenske folk. Gjorde det sådan, at tilhørerne glemte både tiden og sig selv.

Det er noget mærkeligt, at det blev Karen Jeppe, der gik ud til dette arbejde, hun syntes dengang så nøgtern. Mon der ikke, også her, var et skuffet håb, som gav mulighed for det, der skete. Det hele bliver lettere at forstå. Det er en egen kraft mistede håb kan give mennesker, det er som om kærligheden overføres på andet i forstørret form. Hvor ville verden være fattig, hvis disse mennesker ikke var til. Når Karen Jeppe var hjemme i Danmark, gav hun os indblik i det, som hun arbejdede med ude i det fremmede. En gang talte hun i kirken i Gylling. Her havde hendes fader talt, da han skulle rejse fra Gylling, talt til sine venner og takket dem for alt det, som de havde givet ham og hans familie gennem de mange år. Han stod i kordøren og talte. Nu var det datteren, der skulle fortælle om det hun virkede for og med ude i det fremmede; men hun talte ikke fra koret. Hun gik på prædikestolen som noget selvfølgerigt. Det, som hun skulle tale om, ”mere kærlighed mellem menneskene”, var jo det samme som prædikestolen skulle bruges til hver søndag. Hun havde fået små nervøse trækninger i ansigtet, det hårde arbejde og sygdom havde sat sine spor, men ellers var hun den samme. Den klare tanke, den ildfulde tale og den store kærlighed til dem, hun arbejdede for, alt det var som før, og den store skare lyttede og undredes over alt det, som hun fik udført.

Når der i det, som er fortalt her om Karen Jeppe, ofte er brugt ordet vi, skyldes det, at jeg, der som udensogns elev også var med i lærer Jappes ungdomsskole, mødte så megen omsorg og venlighed fra lærerhjemmet, og det medførte et venskab, der varede til Karen Jappes død. Dette venskab var årsag til, at hun besøgte os, når hun var hjemme på besøg i Danmark og i Gylling. I sådanne stunder fik vi mere viden om det, hun arbejdede med i det fremmede, også om den landbrugskoloni, som hun ventede sig så meget af.

Under sådan et besøg bad Karen Jeppe om at blive kørt en tur i bilen. Der var ingen med, og hun bestemte selv, hvor der skulle køres, for at hun kunne se de steder, hun havde længtes mod ude i det fremmede. Denne tur gav indblik i, hvad værdi minder har for den, der skal leve langt borte fra det sted og fra de mennesker, som stod dem nær.

Karen Jeppe var trofast mod sine minder, trofast mod sine mange venner og trofast mod dem, hun levede og arbejdede for: ”Det armenske folk”.

Karen Jeppe.

Aftensamtale i Gylling Præstegård søndag d. 22. – 12. – 1933.

Referat ved forf. Sven Gejlager, Stensballe.

Karen Jeppe har talt i kirken. ”Dagens evangelium handler om Jesus, der kom til sin egen by.

Jeg blev så glad, da jeg læste dette i morges, for det havde ærinde til mig. I dag er jeg også kommet til min egen by, og jeg forstår, hvor glad Jesus må have været, for det er jeg da over at se de kendte steder og de mange kendte ansigter. Og nu skal jeg altså fortælle jer om det lem, som lider (hentydning til dagens epistel), om Armenien.” Og så fortalte hun om armeniernes uendelige lidelser, om deres dybe skuffelser og dog ukuede håb, og om deres enestående dygtighed.

Hun brugte ikke store ord, ikke klynk og klage, men talte jævnt og ligetil ud af sin dybe forståelse af mennesker og forhold, og båret oppe af en indre varme, som måtte gribe hendes tilhørere. Man glemte at se på de nervøse ansigtstrækninger, som skæmmede hende, for at lytte til hendes ord. Hvor er hun dansk og jysk, trods det, at hun i åringer har måttet tale et fremmed mål. Hvor er hun jævn og ligefrem, trods sit verdensry, hvor er hun fuld af lune og ungdommelig begejstring, trods mange års opslidende arbejde og mange lidelser både af legemlig og sjælelig art. Og hvor hun tilforladelig i ord og fremtræden, trods al den saliggørende opmærksomhed, der i årenes løb er vist hende fra mange sider.

Nu sidder hun så i præstegården og fortæller om sit liv og virke, snart stille eftertænkende men hånd under kind, som om hun talte med sig selv, snart med ungdommelig kraft, der understreges med energiske kast med hånden eller udløses i en frisk latter, der får en til at glemme hendes grånende hår.

Hendes ord formede sig næsten som en bekendelse:

Hvordan jeg fandt til Armenien?

Jo, jeg hørte Aage Mejer Benediktsen tale om Armenien. Det gjorde stærkt indtryk på mig, Det var som en røst sagde til mig: ”Du skal!” – men – jeg ville ikke - ville ikke.

Nu har jeg den ejendommelighed, at jeg kan glemme den slags, fuldstændig glemme. Jeg har f.eks. aldrig ulejlighed med at tilgive nogen, som måske har fornærmet mig, for jeg glemmer det, fuldstændig.

Det er dog en farlig sag med den glemsomhed, for det, som man tror, er glemt, kan pludselig dukke op af underbevidstheden med fornyet styrke, således gik det her. I et halvt år skænkede jeg ikke Benediktsens tale en tanke. Men en aften, da jeg lå i min seng og skulle sove, lød det på ny: ”Du skal!” Nu var det på den tid, da jeg som enhver ung søgte efter min gerning her i livet, og den bydende røst lod sig ikke afvise. Jeg kunne ikke knibe udenom. Jeg turde ikke. Jeg følte det som et kald, og jeg fulgte det.

Jeg har aldrig fortrudt det, ikke et eneste øjeblik. Når jeg senere hen i livet har tænkt over min gerning, har jeg altid følt mig fuldt forvissat om, at jeg var kaldet til den. Jeg var netop, hvor jeg skulle være, og i den gerning, der var henlagt til mig. Intet som helst andet kunne friste mig.

Indien? Nej, jeg føler, jeg måtte have rejst mig mod dette folk, der higer mod et Nirvana, og hos hvem så meget andet står mig imod. Jeg har min plads i Armenien.

Men når jeg så tit og mange gange har spurgt mig selv, om jeg har gjort mit arbejde for Guds skyld, da fik jeg intet svar. Jeg har gransket og gransket over dette spørgsmål, - men forgæves.

Nej, det har jeg aldrig fået vished for.

Nogen kan bedrage sig selv, men det har jeg aldrig kunnet. Der kan være noget dejligt – nej det er ikke rigtigt – noget beroligende i at kunne bedrage sig selv. Men det formår jeg altså ikke.

Jeg får måske aldrig svar på mit spørgsmål. Nå, for så vidt gør det ingen forskel. Jeg bliver, hvor jeg er, og fortsætter mit arbejde. Men det ville have været rart at få vished for dette andet. For det, at gøre sit arbejde for Guds skyld, er vel det højeste, man kan nå.

Lidt uddrag af de af Karen Jeppe's breve og rapporter, som findes på Det Kongelige Bibliotek.

Den 20. september 2012 var jeg indbudt til Den Armenske Ambassade til en sammenkomst for at fejre, at den 21. september var 21 år siden Armenien blev et selvstændigt land ved løsrivelsen fra Sovjetunionen. I den forbindelse benyttede jeg lejligheden til at læse mere om og af Karen Jeppe, når jeg nu var i København.

Den 19. og 20. september brugte jeg nogle timer på håndskriftsamlingen på biblioteket hvor jeg gennemlæste en del af de breve fra Karen Jeppe, der findes der. Jeg gengiver her en smule af det.

Der kunne laves et større uddrag, hvis jeg havde mere tid og energi. De mange rapporter til Folkenes Forbund, der er affattet på fransk, lod jeg af gode grunde være med at beskæftige mig med.

Der er også en del breve fra Karen Jeppe til Otto Møller. Dem nåede jeg ikke at tage notater fra – eller skrive af. Men det er i de breve, jeg første gang læser Karen Jeppe's egne betragtninger over sit forhold til den kristne tro. I andre breve, og især i hendes artikler og rapporter, kommer hun ikke ind på disse spørgsmål. Karen Jeppe var et meget privat menneske, og på nogle følelsesmæssige områder meget blufærdig. Hun fandt det ikke væsentligt, at andre skulle vide noget om eller forholde sig til hendes tro og tvivl. Men i brevene til Otto Møller kommer det tydeligt frem, hvor meget den side af livet betyder for hende. Hvis/når jeg kommer på Det Kongelige Bibliotek igen, vil jeg studere det nærmere.

Mogens Højmark. september 2012

I Armeniervennen 1. årgang februar 1921 skriver Karen Jeppe:

Jeg græd mig i søvn den aften, da det første gang gik op for mig, hvor forfærdeligt det var med dette folk med deres udprægede nationalfølelse, at det ikke havde noget fædreland..... ikke en plet havde de, som de kunne kalde deres.

Brev til Henni Forchammer 24. 10. 1921. (*½ år efter Karen Jeppe er kommet til Aleppo*)

Man taler om, at Danmark vil gøre noget. Så var det i hvert fald på tide at få begyndt. Nu kommer vinteren, og i den tid stopper forbindelsen med omverdenen gerne op. Men til foråret skulle vi jo være beredt til at gøre noget rigtigt.

Brev til Hr. og Fru Lange 18. 8. 22. (*Om arbejdet med at befri de kvinder og børn, der var gjort til slaver og om arbejdet i flygtningelejren*)

..... Sandt at sige lader Folkenes Forbund sagen ligge på halvvejen, idet det vel beskæftiger sig med at udfri dem, men ikke tager sig af, hvad de siden bliver til, og det sidste er jo både det vigtigste og det sværeste...
... Her i distriktet syd for Taurus lever der mindst 30.000 kvinder og børn i et sådant slaveri...

Karen Jeppe fortæller, at garveren, som har hjulpet hende med at lave skind til skomagerværkstedet på børnehjemmet i Urfa, nu er flygtet til Aleppo. Der har tidligere været talt om, at armenierne måske kunne fremstille skind til bogbind. Nu ser hun straks en mulighed.

...Jeg ville gerne bede Dem sende mig prøver på læderet, sådan som det helst ønskes. Det ville være mig et godt vink, for jeg vil naturligvis prøve at lave det. Når jeg ser, om det går godt finder vi nok den rigtige grosserer at sælge det til. Jeg finder ideen ganske udmærket. Det gælder om at finde noget til eksport. Hvordan mon det var med tarme til violinstrengene og også til andet brug. De ville også gå godt sammen med garvningen, finder jeg.

I forbindelse med antallet af nye flygtninge skriver Karen Jeppe:

Denne flugt fra Kilikien var noget af det tungeste, jeg har været med til. Det var nu tredje gang i løbet af 8 år de mennesker forlod hus og hjem. Ja, der er i sandhed handlet ilde med armenierne. Europa har noget at gøre godt overfor dem.

Et stort antal armenierne havde bosat sig i Kilikien, hvor de franske myndigheder havde magten efter 1. verdenskrig, og havde lovet armenierne beskyttelse. Men da tyrkerne angreb, trak den franske hær sig ud uden kamp, og armenierne måtte efter en kort tid flygte igen. Det var dog kun 60.000 af ca. 150.000 der slap bort.

Brev til Henni Forchammer d. 14. 2. 1923.

Det hedder: "Slid i det hele tiden, så kan du lige akkurat holde dig oven vande". Men det er ikke anderledes med de fleste mennesker af vor omgangskreds. Vi må alle sammen give mere end vi har. Kun derigennem kan denne stakkels forhutlede verden reddes fra fallit. Altså hænger vi i så længe vi kan.

Henni Forchammer havde sendt Karen Jeppe en pakke til jul med bl.a. nogle søde sager. Karen takker for pakken og fortæller:

Nytårsaften, da de skulle have lidt godter, sagde en større forældreløs dreng:

"Gud give Verden fred!"

"Amen!", svarede de alle.

"Gud give armenierne frihed og et fædreland!"

"Amen!" ligefrem tordnede de.

"Gud give os at opleve denne dag med glæde mange gange!"

Også dette blev besvaret med et "Amen!" og så hængte de i med godterne.

Brev til Henni Forchammer d. 28 . 5. 1923

Vort håndarbejde er voldsomt i vælten i denne tid. Vi har fået fat på pølsen fra den rigtige ende, og det er mig nok. Ideen er frk. Sicks, og den er god. Jeg er noget mangelfuld i udførelsen, fordi jeg mangler mine kvindelige egenskaber og talenter men lidt efter lidt lærer jeg jo et og andet, og i løbet af de næste par år håber jeg at få skabt en forretning, der kan sige spar to til det meste af den slags i Verden og sætte Danmark et varigt minde i armeniernes historie.

Anase-arabernes høvding har foræret Karen 20 små hvide lam. Hun glæder sig over dem og skriver om høvdingen:

Vi er blevet venner, og jeg håber at få spændt ham for min vogn.

Fra Karen Jeppes beretning (vistnok) 1923.

Her i Aleppo er tusind og atter tusind af armenske flygtninge, der har slået sig ned, og dog finder man aldrig en armensk tigger. Men i de mindste hjørner og kroge, næsten for små til hunde, ser man en mand, der reparerer sko eller skærer i træ, eller en kvinde, der syr. Efter nogen tid får de skiftet deres pjalter ud med mere passende tøj, og de begynder at leve igen.

Det kan ikke undre, at den indfødte befolkning frygter, at disse flittige flygtninge vil tage arbejdet fra dem. Og de vil ikke integreres. De vil vedblive at være armeniere.

Derfor må Karen Jeppe være så forsigtig, så der ikke i byen opstår tale om et "armensk spørgsmål".

Bliver der modstand mod dem vil det snart være håbløst at få befriet flere af de fangne armenske kvinder og børn.

Brev til Henni Forchammer 8. 2. 1924, bl.a. om at oprette landbrugskolonier:

Kommer der fra regeringen et forslag om at tage derhen eller derhen, så tør de (*de armenske bønder*) ikke vove trøjen. Men hvis Frk. Jeppe anbefaler, er alle parat.

10. 12. 1926.

En anonym giver fra Italien skænkede 1500 lire til Komiteen med den klausul, at det skulle gives til Karen Jeppes arbejde.

En rapport fra februar 1927 slutter med ordene:

De skal ikke kun reddes, men også hjælpes til at blive fuldt restitueret helbredsmæssigt, og, hvis det overhovedet er muligt, hjælpes til et normalt liv.

Så kan vi med taknemmelighed sige, at vi har begyndt godt og fuldendt lige så godt.

Et privat brev til Miss Sawbridge, Great Yarmouth, d. 19. august 1927.

Karen Jeppe beklager sig over, at skønt kommissionen, hvor hun er kommissær, hedder Kommissionen til beskyttelse af kvinder og børn i det nære orient, arbejder den ikke i Iraq og Tyrkiet, selvom arbejdet med at udfri kvinder og børn, der holdes som slaver i Syrien må regnes for at være fuldført. Men der er politiske vanskeligheder. F.eks. var der problemer med en pige i Tyrkiet, der var flygtet. Det lykkedes dog med hjælp fra de franske myndigheder, at få hende frigivet fordi:

..den tyrkiske konsul var et stort fjols, en kvalitet man selvfølgelig ikke altid kan regne med.

Karen Jeppe ønsker, at de britiske myndigheder i Iraq ville være lidt mindre venlige overfor iraqerne og hjælpe med til at flygtede slaver kunne få visum til Syrien.

I Syrien kan Karen Jeppe forhandle med myndighederne i kraft af sin titel som kommissær i Folkenes Forbund. Det er ikke muligt i Iraq.

I Tyrkiet kan hun af og til udrette noget som privatperson. Men myndighederne slår bak, når deportationerne og folkedrabet nævnes.

Karen Jeppe skriver: Men for megen omtale vil være ødelæggende for arbejdet i Tyrkiet. Dog, så længe der er håb om at frelse nogen, er jeg naturligvis villig til at gøre alt, der står i min magt, for at fuldføre arbejdet.

Dr. Nathaniel Beskow skriver om Karen Jeppe:

Hun er et af de største og bedste mennesker, jeg har truffet, stor, ikke først og fremmest på grund af sin klare intelligens, sin livlige opfattelsesevne, sin sikre menneskekundskab sin ukuelige energi, sin eminente organisationsevne, men endnu mere på grund af sin kærlighed og godhed.

De, som mener kærlighed er det samme som sentimentalitet, bør se på Karen Jeppe og forstå, at kærlighed er kraft til handling.

En rapport fra Geneve 22. september 1928 fortæller:

Tyskland stiller en garanti på 50.000 £ til indkøb af tyske maskiner og værktøj for at etablere et bosted for armenske flygtninge i Jerevan, dog på betingelse af, at 4 andre lande deltager, så summen bliver mindst 100.000 £.

Grækenland lover at betale for transporten af armenske flygtninge fra Grækenland til Jerevan.

Norge giver en kredit på 2.000 £ til indkøb af norske varer.

Armeniere i Europa giver via Fritjof Nansen hjælpearbejde 100.000 £.

Der var 40.000 armenske flygtninge i lejrene, der skulle genhuses.

12.300 af dem blev bosat i landbrugskolonier i Sandjak ved Alexandretta og i områder ved Alexandretta, Beirut og Kirik-kahn. Prisen var ca. 40 £ pr familie.

I en rapport fra Molkte står der:

3 private foreninger hjælper i Armenien.

De Danske Armeniervenner	budget	50.710,55 kr.
Industrimissionen.....	budget	102.428,27 kr.
Kvindelige Missions Arbejdere	budget	155.288,73 kr.

Armenien har fra de tre foreninger fået henholdsvis:

De Danske Armeniervenner	44.291,75 kr.
Industrimissionen	85.737,40 kr.
Kvindelige Missions Arbejdere	99.380,24 kr.

Følgende er nedskrevet af Jakob Christian Jeppe.

Jakob Christian Jeppe, født d. 1. 10. 1850 i Adserballe pr. Augustenborg, Als, søn af kromand, ølbrygger og kådner Jakob Peter Jørgensen Jeppe og hustru Anna Helene Vel f. Kræmer.

Undervist i stedets almueskole af Førstelærer J. Bonde fra 1856 – 1965.

Besøgt Skaarup Seminarium fra 1866 – 69, dimitteret ved almindelig skolelærereksamen i Odense d. 24. juni 1869 med hovedkarakteren: Meget duelig.

Huslærer fra november 1869 til januar 1870 på Mjelsgaard ved Nørborg.

Lærer ved Ørting og Aalstrup mellemklasser fra januar 1870 til marts 1875.

Enelærer fra marts 1875 og førstelærer fra 1. april 1892 ved Gyllingskov Skole.

Gift d. 24. juni 1875 med Maren Nielsen, datter af gaardejer Niels Jensen i Aalstrup.

Børn: Karen, f. 1. juli 1876. Signe f. 3. juni 1879. Jakob f. 18. sept. 1885 og Ellen f. 24. feb. 1888.

Tilbageblik på årene 1875 – 1900.

I den første del af dette tidsrum var skolearbejdet ret besværligt og undervisningens udbytte tarveligt nok, især for de svagere børns vedkommende, da der kun var ringe tid til at beskæftige sig med de enkelte elever. Klasserne var store, der kunne være 50 børn eller undtagelsesvis derover i hver klasse. Desuden var skolestuen overmåde tarvelig. Væggene var utætte, højden til loftet var kun 3½ alen. (2,20 m) Der kunne under særlig ugunstige forhold måles 27 grader under loftet og 3 grader ved fødderne.

Rumindholdet var kun 2800 kubikfod (86 kubikmeter), luften derfor uren og kvælende tung. Da der imidlertid 1886 byggedes nye skolestue og fra 1884 medvirkede en lærerinde ved skolen, blev forholdene bedre, arbejdet blev lettere, og udbyttet har været i glædelig fremgang, vel også på grund af befolkningens bedre levevilkår og dermed følgende kultur-udvikling.

Hvad videnskaben, teknikken og pressen har udrettet også for landbefolkningen, har næppe været større i noget kvart sekel (25 år) end i dette.

Det var i øvrigt min manddoms glæde i min fritid at tilegne mig sådanne udvidede skolekundskaber som mit livs tilskikkelser førte mig ind i. Foruden almueskolens almindelige fag: bibelkundskab, historie og geografi, studerede jeg efterhånden enkeltvis: botanik 1877 – 82, zoologi 1883 – 85, engelsk 1886 – 88, latin 1890 – 92, matematik og fysik 1892 – 93 samt 1897 – 98 handelsvidenskab og tysk, hvilket sprog jeg i øvrigt havde haft lejlighed til at dyrke siden min barndom.

Størst glæde havde jeg af mine botaniske studier, der strakte sig noget ud over det rent elementære. Mit studium af naturhistorien understøttedes af et treårigt feriekursus i København. Det fornøjede mig også, at forholdene tillod mig at gøre et par rejser til udlandet, nemlig 1885 til Norge og 1888 til England ligesom det heller ikke er mig ukært at bemærke, at skolekredsen i anledning af mit 25-års jubilæum og mit sølvbryllup skænkede mig et guldur og min kone et sæt dækketøj.

Skolens tilsyn har tilladt mig at virke i frihed såvel i som udenfor skolen, så jeg har kunnet indrette mig i overensstemmelse med de bestående anordninger og min egen overbevisning og trang. Provsterne Mygind, Præstholm og Hammer Gudme, Ormslev visiterede skolen et par gange. Biskop Klausen d. 24. juni 1889. Der var altså bispevisitats kun en gang i 25 år. Nå, man betænke et bevinget ord, som engang blev udtalt i Landstinget, hvor et æret medlem tillod sig at bemærke, at bispevisitatser virkede heldigt, netop på grund af deres sjældenhed.

Pastor Otto Møller var gennem samtlige 25 år formand for skolekommissionen. Som sådan var han væsentlig iagttagende og tog kun til orde, når vægtige grunde nødte ham dertil. Forandringer i bestående forhold var ham imod, også på skolens område.

Som præst havde han en stor tilhører-kreds; også jeg satte mig for hans fødder for at høre på hans tale. Denne var særlig tankevægtig og tankevækkende; jeg hørte kun 1 præst, hvis forkyndelse lignede hans, nemlig pastor, senere biskop, Rørdams; men heller ikke den kunne efter min mening stå mål med Otto Møllers. Dennes røst lød ellers som bekendt vidt over landet gennem hans mange opbyggelige, mere eller mindre polemiserende bøger. Hans levemåde var som eneboerens, hans tanke klar, hans viden helt vidunderlig, hans hjerte mere lidenskabeligt, end folk almindelig tror, hans vilje stærk, dog havde han kun ringe lejlighed til at øve den under den medbør, der bar hans liv. Han vandt meget gods, megen ære og i sin kraftigste alder stor magt over mennesker. Jeg regner mig derfor det til ære, at der bestod noget personligt venskab mellem os trods forskel i år, stilling og evner.

Som formand for **Gylling sogneråd** fungerede i de nævnte 25 år proprietær Berg, Gyllingnæs, gårdejer S. P. Wissing, Gylling, gårdejer Jens Hansen, Liliensborg, gårdejer Anders Andersen, Gyllingskov, der omtrent ved hundredårets skifte afløstes af ritmester Castenskjold, Gyllingnæs. Bergs minde bør hædres af lærerne her. Den forbedring af lærernes lønninger, der gennemførtes 1875, skyldtes væsentlig ham.

Gårdejer P. Mortensen, Liliensborg, havde tidligere i mange år været sognets tillidsmand. Han blev hædret med titel af Kammerråd, fik sølvkorset, og var en anset mand såvel her i sognet som udenfor dette. Siden 1875 førte han et tilbagetrukket liv på sin gård.

Den fremgang i økonomisk henseende, der kom skoledistriktet her til gode, skyldtes næst befolkningens flid og sparsommelighed **centrifugen**. Den holdt sit indtog her i Gylling d. 24. juni 1885, da ejeren af Østergaard havde bygget et fællesmejeri, der efter tre års forløb blev købt af mejeriets leverandører. Den mand, der mere end andre bidrog til centrifugens sejsgang gennem det ganske land, **docent Fjord**, bør mindes med taknemmelighed af samtlige landmænd i Danmark.

Inden jeg slutter denne oversigt, må jeg mellem skoledistriktets beboere fremhæve en enkelt, noget ejendommelig mand, **gårdejer Søren Sørensen, Lerdrupskov**. Han var afholdt af alle på grund af sit lyse muntre sind og beundret på grund af sin eksempelløse udholdenhed i at bygge værn for sin ejendom mod eventuelt højvande. Mod mig var han altid en trofast ven.

Således nedskrevet, da det gamle århundrede svandt. Gid det nye må bringe lykke og velsignelse over de mennesker, jeg så længe har boet iblandt.

Korte årbogsoptegnelser

vedrørende læreren personlig, skolen, eventuelt skoledistriktet.

1901. D. 1. januar trådte en ny skolelov i kraft. Den forøgede lærerens indkomst her med ca.400 kr. Min hustru og jeg modtog gaven med tak og påskønnelse.

D. 22. februar observeredes en stjerne i Perseus. Jeg havde lejlighed til at se den her d. 24. februar, da skinnede den herligt og klart fremfor andre stjerner. Da jeg atter så den d. 28. februar, var dens glans meget aftaget.

1902 sluttede den sydafrikanske krig mellem Transvaal og England. En mand herfra - Peter Krohn, søn af proprietær Krohn, Gyllingnæs – deltog i krigen på boernes side og sad i lang tid som fange på St. Helena. Heldige omsætninger på børsen forøgede lærerens formue med 10.000 kr.

1903 lykkedes det mig at samle sognets interesse om opførelsen af Gylling Sygehjem.

D. 23. september rejste min ældste datter, Karen, til Urfa i det sydlige Armenien for at deltage i ”Deutsche Orient Mission”.

1904 udskreves af skolen Agatha Simonsen. Hun havde en fin sans for danske ords bogstavering. I 86 ”timers” diktat, havde hun i alt kun 2 fejl. Rekord til efterfølgelse.

D. 15. april modtog min næstældste datter en vellønnet ansættelse som bogholder ved Brede Klædefabrik nær Kongens Lyngby.

1905 D. 16. september stiftedes Gylling Bank, for hvilken jeg blev antaget som direktør.

1906. D. 16. juni dimitteredes min eneste søn, Jakob, fra Skaarup Seminarium med hovedkarakter ”mg”. Han blev straks vikar i Hover ved Vejle og 7 måneder derefter andenlærer i Assendrup ved Daugaard.

1907. D. 24. februar fejrede Gylling Sparekasse sit 25-års jubilæum. I den anledning stiftedes et legat for Gylling Sygehjem, stort 10.000 kr., som var indvundet ved vellykket handel med sparekassens aktier. Jeg,

der havde været ansat som bogholder ved sparekassen siden dens stiftelse, modtog i tantieme 1000 kr. og som gave fra bestyrelsen et sølvbæger og et sølvskrivetøj.

1908 udkom ny lønningslov for lærere. Ifølge den blev begyndelseslønnen for mit embede 1100 kroner og højeste lønningstillæg på 1000 kroner. En for den hele lærerstand så gunstig lov var resultatet af en energisk politik fra lærerforeningens side og sammenstødende heldige konjunkturer. Glemmes må det dog ikke, at den voksende løn hængte sammen med kronernes synkende værdi, der utvivlsomt havde sin årsag i Verdens forøgede produktion af ædelt metal.

Året var for øvrigt et ondt år for Danmark i økonomisk henseende. Såvel bankkatastrofen i februar (Grundejerbanken stoppede betalingerne 6. feb. og Detailhandel-banken måtte lukke i maj. Problemerne opstod som følge af fejlagtige byggespekulationer. Anm. M. Højmark) som Alberti-skandalen i september voldte manges ulykke. Virkningerne deraf og af den ruinerende høje diskonto strakte sig også her ud til Gylling, hvor jeg med min private formue måtte støtte de herværende pengeinstitutter for ikke at vække mistillid og deraf følgende skade.

I sidste halvdel af året havde vi fornøjeligt besøg af Karen, der havde orlov fra missionen for at restituere sig her i Europa. Vi fejrede julefester sammen med alle vore børn, sikkert for sidste gang her i skolen.

1909 erindres her på grund af sin kolde og våde sommer og høst. Kornhøsten var ikke tilendebragt d. 1. oktober, og roerne kom først i hus i november måned.

Den 1. november ansattes som hjælpelærer her for vinteren 1909/10 - for min regning – seminarist Chr. Andersen, Vindblæs, Løgstør .

1910. D. 10. januar fejrede Otto Møller 50-års jubilæum som præst i Gylling.

D. 1. november ansattes seminarist Chr. Clausen, Skaarup, Fyn, som hjælpelærer her for vinteren 1910/11.

1911. D. 20. februar fyldte provsten 80 år. Han blev af kongen udnævnt til Kommandør af Dannebrog af 2. grad, han var tidligere R af D. Menigheden samlede 1100 kr. til en ny prædikestol i Gylling Kirke.

Samme prædikestol kostede ellers 3700 kr. Præsten tilskød 2600 kr. af egen formue.

Sommeren 1911 erindres her som ualmindelig tør og varm dog blev høsten fortrinlig på grund af rigelig nedbør i sidste halvdel af juni måned.

Året gav såvel for mig personlig som for herværende pengeinstitutter smukke avancer på grund af heldige konjunkturer på fragt- og pengemarkedet.

Vinteren 1911/12 gav mig en uventet opmuntring. Jeg fik lejlighed til at holde skole ca. 10 timer ugentlig for en halv snes karle og piger i en noget fremrykket alder (ca. 30 år) Den skole var mig en ublandet glæde og tilfredsstillelse.

Som hjælpelærer for samme vinter havde jeg Aage Ægidius fra Holstebro, Silkeborg Seminarium.

1912 havde vi atter besøg af Karen.

Som hjælpelærer for vinteren 1912/13 antoges seminarist Korsholm Lauridsen, Ranum Seminarium.

1913. Da Gylling Skolekommision forlangte, at jeg skulle holde fast hjælpelærer og jeg ikke deri ville indvillige, søgte jeg og fik min afsked fra 1. november 1913. Som følge deraf blev Gylling Bank opløst.

Firmaet hævede d. 30. september ekstra dividende 25 % til aktionærerne.

Som bogholder i Sparekassen blev antaget sognerådsformand Jens Carlo Andersen.

Med mine elever, gamle og unge, tog jeg afsked ved en forsamling i Gylling Kirke d. 12. oktober.

Et udvalg af kærligt sindede elever og beboere overgav mig ved afskeden en adresse og en gave.

For al udvist deltagelse og venlighed bringer jeg herved skoledistriktet min taksigelse.

Som min efterfølger i embedet er antaget andenlærer ved Gamst skole pr. Vejen Kr. Bruun Nielsen.

Meddelt ved lærer J. Vel Jeppe, Fyn.(Karen Jeppes bror)

J.C. Jeppe flyttede 1/11 1913 til Lyngby, hvor han levede i sin villa "Vera" på Karoline Amalievej i hen ved en snes år, den meste tid sammen med sine to døtre Signe og Ellen. Hans hustru blev snart svagelig og døde i sommeren 1922. Kort efter blev han selv syg og måtte opereres for en blæresygdom. I sine senere år samlede han en slægtsbog over familien Kræmer, hvortil han hørte gennem sin moder. Det glædede ham at modtage besøg af forskellige beboere fra Gylling.

16. august 1932 døde han efter tiltagende svagelighed og d. 20. august blev han begravet på Lyngby Kirkegård.

Hans sidste ord, der vel var ubevidste, gjaldt skolen og børnene. Han sagde: "Nu er jeg træt, så må I gå hjem for i dag børn."

Hans datter, Karen Jeppe, blev i disse år meget bekendt ved sit arbejde for armenierne, bl.a. gennem Folkenes Forbund. Hun døde 1. juli 1935 og blev begravet i Aleppo. Den 1. juli 1936 indsattes en mindeplade ved skolens gavl.

Breve fra Karen Jeppe til Pastor Otto Møller

Urfa 12(?) .4.1910

Kære hr. og fru Pastor Møller!

Hjertelig tak for Deres venlige brev og hilsen. Det var jo kedeligt, at min lille hilsen kom for sent til jubilæumsdagen; men den nåede frem endda, bedre sent end aldrig, mere kan man ikke vente sig af Tyrkiets postvæsen, og måske heller ikke af andre landes.

Det er såmænd vist og sandt, at vi har meget at takke for alle sammen, først Vorherre og så andre mennesker; for der bliver strøet utrolig mange blomster på vor vej og ødslet med solskin på os, når vi blot kunne åbne vore øjne og vore hjerter til tak. Det var det, jeg forsøgte på at gøre, at give min taknemmelighed mod mine venner i min gamle præstegård et synligt udtryk. Men jeg tænkte rigtignok ikke på særkalke; for sådanne moderne indretninger drømmer vi ikke om i Mesopotamien. Derimod kom jeg til at tænke på, at alder og svagelighed har tvunget præsten til i mange stykker at give afkald på "luculliske nydelser", og at det måske kunne have været kedeligt somme tider at have så få retter at vælge imellem, og så tænkte jeg, at sådan et orientalsk æggebæger måske sommetider kunne få æggene til at glide lettere ned. Se, det var hele ræsonnementet. For resten er den guldsmed, der har lavet dem, lige så gammel som præsten selv. Han er en af de få her i orienten, der har vundet sig et navn ved uplettet hæderlighed, og som skylder netop dette sit grundprincip hele sin velstand. Så gammel han er, vender enhver i byen, der vil have noget ægte, sig til ham; for han har endnu aldrig bedraget nogen. Det er en sjældenhed her, og for resten er det heller ikke helt almindeligt i andre lande, især ikke når det gælder åndelige ting. Det hænder nok så tit, at man får en phrase, hvor man ventede ægte guld, og lyrik i stedet for noget oplevet, så man trækker sig tilbage med en ubehagelig eftersmag i munden; men i den henseende synes jeg nu, at vor gamle præst ligner vor gamle guldsmed, så derfor ville jeg absolut have noget fra hans hånd.

Nu er her roligt i landet; men vi har det hårdt for tiden; fordi her har været forfærdelig dyrtid. Hveden har været næsten 3 gange så dyr her i byen, som den ellers var, og her har været døjet megen sult, og det vil jo

holde ved 2-3 måneder endnu til den nye hvede kommer. Selv da bliver det ikke godt; for de fattige har måttet sælge alt, hvad de havde, for at få brødet. De, der ikke er sultede ihjel, er nu næsten nøgne og har intet sengetøj. Det bliver elendighed et helt år igennem i det mindste. Dog, hvad skal man begynde på overfor en hel bys nød.

Ellers har jeg det godt og glæder mig over mit arbejde, så længe jeg må være rask, kan det jo sagtens gå. Mange, mange kærlige hilsener til Dem begge og til Deres søn fra Deres hengivne Karen Jeppe
Hils også begge mine forældre og mine søskende, når De ser dem.

Urfa 7.2.1911

Kære hr. og fru Pastor Møller!

Allerede for længe siden havde jeg besluttet at sende Dem en lille hilsen på præstens 80-årige fødselsdag. Jeg synes, vi er Gud megen tak skyldige, fordi vi har fået lov at beholde vor ven så længe. Når jeg nu alligevel ikke har kunnet udføre mit forsæt og bringe brevet frem i rette tid, så er det for en gangs skyld ikke mig, der har været uefterrettelig. I 2-3 uger har vi nu været uden forbindelse med Europa, og det kan godt være, det varer længe endnu, inden vejene bliver farbare. Det er ikke, fordi menneskene har gjort revolution, hvad man jo ellers venter i Tyrkiet somme tider, det er vinteren, der er kommen med en usædvanlig kraft i år.

En gammel mand, 105 år, siger: "Ja, for 64 år siden oplevede vi noget lignende". Vejene har længe været ufarbare, posten hverken kommer eller går.

Fårene går til grunde i skarevis, og ulvene kommer helt ind i byens gader om natten. Sådan står det til i Mesopotamien nu, man kan slet ikke forestille sig, at om 4-5 måneder har vi tropernes hede her. 15 grader R. under frysepunktet om vinteren, 35 grader derover om sommeren, det tænker man sig ikke.

Hvordan mon det nu står til i Gylling? Mine tanker vender tit tilbage til vor lille by og til mine venner der. Jeg håber også stadig på, at jeg skal komme til at høre pinseprædiken i Gylling Kirke endnu en gang holdt af vor gamle præst, så glæder vi os siden sammen over "dem fra Mesopotamien".

Nu er der kun 2 år tilbage, til jeg kommer hjem, hvis da ellers alt går, som det skal. Hvordan går det med astmaen? Og er De ellers raske begge to? De ser vel Deres søn i ferierne. Hils ham mange gange fra mig.

Mig går det godt. Mit helbred bliver bedre år for år. Det kommer mest af, at jeg har fundet et godt sommerholdssted. Jeg ville ønske, jeg kunne få det fotograferet i sommer. Huset ser så morsomt ud. Med tiden skal jeg se at få et rigtigt hus bygget, men det er dyrt, og foreløbig har jeg ikke haft råd til det. Det går jo også sådan. Hovedsagen er, at jeg kommer igennem sommeren, uden at mit helbred lider.

Jeg sender Dem et lille billede af Urfa. Dr. Vischer har fotograferet det og foræret mig et par kort til julen. Jeg synes, byen ser så venlig ud fra den side. Lige foran ligger Abrahams Moschée med Abrahams Dammen, hvor de hellige fisk går i store stimer. Jeg ville ønske, jeg havde noget bedre at sende; men det har jeg nu ikke for tiden.

Mange, mange kærlige hilsener til Dem begge fra Deres hengivne Karen Jeppe.

Mange hilsener til mine forældre

Beirut 15.12.1912

Kære Venner!

Nu er det snart længe siden, jeg en mørk aften forlod Gylling Præstegård. Jeg kan huske så tydeligt, hvordan alting var den aften, og hvad vi talte om. Det var jo det, der gav anledning til, at præsten hentede "Determinisme og Frihed". Den læste jeg på Middelhavet, og jeg kan godt give Dem ret i de tanker, der derigennem kommer til udtryk. Det er alvorlige tanker dem om valget, der må gøres på ny hver dag, og at man ikke må lade lejligheden gå forbi, når Gud kalder. For vi er jo "bundne". Man kan tit føle sig fri; men det varer ikke længe, før man mærker, at man har nået grænserne for sin frihed; men det forstår sig, alles

grænser er jo ikke lige snævre. Der er store og små celler, og nogle har tilladelse til at spadser (sic.) i fængselsgården, om dem tænker måske de i cellerne, at de er fri.

Dette skulle være et julebrev; men nu er jeg bange for, at det kommer for sent. Men jeg har dog tænkt på Dem og har ønsket Dem en glædelig jul, selv om De først får det at vide bagefter. Jeg ville ønske, jeg kunne sende den udsigt med, jeg nu har lige uden for mine vinduer. Der er først nogle af Beiruts røde tage, så Middelhaver, og jeg tror, de er det dejligste af alle have, bag ved det Libanon med sne på toppen og over det hele en dyblå himmel med tindrende solskin. Det er den, der giver det alt sammen sin glans.

Et billede af det kunne man jo nok finde; men der er ikke rigtig noget ved det; for glansen er jo borte. Den kan man ikke fotografere. Hvor er dog syden dejlig. Jeg kan ikke gøre for det, jeg længes tilbage til den, hver gang jeg kommer til Danmark. Der er et tyrkisk ordsprog, som siger: ”Der springer en kilde i Konstantinopel. Enhver, der har drukket af den kilde, må vende tilbage for at drikke af den igen.” Derfor skal man ikke rejse til Orienten, når man ikke kan blive der.

Denne gang lå vi en dag for anker ved Jaffa, og jeg så den berømte udskibning der. Det er i sandhed en folkeforlystelse af rang at se på. Det er underligt, at ingen har taget det på en film og så stillet en grammofon ved siden af; for uden spektaklet er der jo ikke stort ved det. Når man så udsprede over lokalet en let parfume af saltvand og hvidløg, tror jeg, illusionen ville være fuldkommen. Bådene bliver slyngede højt til vejrs af bølgerne for så igen at synke dybt ned. Det generer nu ikke araberne, de puffes og stødes alligevel, og det er et under, at ingen af dem falder i vandet. Og så begynder de at ekspedere. Folk og bagage bliver smidt ned i disse gyngende både; men ingen støder sig, ingen falder i vandet. De, der står i bådene, opfanger dem så behændigt, som om de var uddannede jonglører alle sammen. Det er utrolig morsomt. Man kan ikke få sig selv til at forlade rælingen et øjeblik.

Ja, så vil jeg sige tak for sommeren 1912. måtte vi opleve, at mødes glade igen ad åre. Jeg er altid så glad, når jeg kan sætte mig under prædikestolen i Gylling Kirke, og når jeg besøger præstegården; for jeg får altid noget godt med mig, og jeg mærker hjertevarmen hos Dem begge. Jeg har indtryk af, at De holder af mig, ligesom jeg af Dem, og man lærer bedre at skønne på venskab, jo længere man lever. Ja, lev nu vel, begge to! Mange kærlige hilsener til Dem selv og til Deres børn

Fra Deres hengivne Karen Jeppe

Urfa 10.2.13

Kære Pastor Møller!

Da jeg nu sætter mig hen for at skrive til Dem, kommer jeg i tanker og 2 ting. Den første er, at jeg slet ikke er sikker på, at det er Deres fødselsdag den 20. februar. Der er også noget den 10. januar. Måske er det et jubilæum. Det forvirrer mig noget. Det andet, jeg kommer til at tænke på, er, at selv om det er Deres fødselsdag den 20. februar, så kan brevet slet ikke nå frem alligevel. Altså er det slet ikke noget fødselsdagsbrev. Men hvis jeg ikke skriver nu, kan det godt vare længe, inden jeg finder en passende tid og lejlighed igen, og så håber jeg, De tager til takke med brevet, som det er, og når det kommer.

Se, nu sidder jeg igen i Urfa, vi er mange mile fra hinanden, skilte ved både land og hav, og dog er det mig, som om jeg kunne gå lige ind i præstegården og sætte mig hos Dem, så nær ved forekommer det mig. Hvor tit går jeg ikke i tanker ind ad den dør eller sætter mig i kirken i en af de vante stole, det er mig så håndgribelig nær alt sammen. Meget fjernere forekommer mig Konstantinopel og krigen, som raser der. Hvis nogen fortalte mig, at den krig var på månen, ville det forekomme mig lige så trolig. Og dog er den jo nær nok ved os. Men her er ganske stille og roligt i Urfa. Der er nok nogle, der ymter om, at hvis de kristne hære drager ind i Konstantinopel, vil der opstå uroligheder i Asien, og den kristne befolkning her er rustet til

tænderne. Men man ser ikke nogen af nogen slags. Livet går sin vante, rolige gang. Den eneste, der hidtil har rørt sig, er guvernøren. Han har ladet soldaterne patruljere rundt om i byen til skræk og advarsel. Før fredsunderhandlingerne havde han få soldater, og han telegraferede til Konstantinopel, at med den garnison kunne han ikke svare for noget. Nu har han soldaterne, og han er en dygtig og årvågen mand, så det går jo nok. I de sidste dage kommer der ingen efterretninger fra krigsskuepladsen, så det går nok skævt. Nå, lad os håbe det bedste og være forberedte på det værste. Når alt kommer til alt er det dog vist en god lektion for tyrkerne. Måske de kan få forstand af den, så de tager sig sammen og regerer landet bedre.

Jeg selv har det ganske godt. Den første tid er altid svær for mig, inden jeg får mig vænnet rigtigt til klimaet. Jeg ved ikke, hvad det er, der gør det; men det kniber altid med fordøjelsen og humøret i begyndelsen. Nå, det går jo over igen. Jeg har også forkølet mig grundigt et par overgange. Dog det er alt sammen småting. Vi har den dejligste forårssol i disse dage, så vi kan sagtens være glade. Om 2-3 uger ligger alt, hvad der hedder vinter, langt bag ved os. Gid det var ligeså i Gylling; men der har det jo desværre lange udsigter.

Ja, lev nu vel, kære Pastor Møller! Der var ikke så meget ved dette brev; men det er jo da altid en hilsen. Til sommer håber jeg at skrive et bedre. Mange kærlige hilsener til Deres familie og til Dem selv fra Deres hengivne Karen Jeppe

Hils også min familie, når De ser dem.

Medjeide 22.5.13

Kære Pastor Møller!

Først rigtig hjertelig tak for Deres brev! Jeg blev så glad for det, at jeg allerhelst havde svaret straks; men det blev der nu ikke noget af, dertil var jeg alt for optaget af ”de mange ting”. For sådan går det jo så tit her i livet. Man har så meget at tage vare på, at man knapt får tid til ”at klø sig i hovedet”. Sådan siger orientalerne, og det er jo også tit en højst fornøden beskæftigelse for dem. Det fik nu endda være med kløningen, der er så meget andet, man ikke får tid til, jeg har så ofte en fornemmelse af; at der blomstrer så mange skønne blomster på ens vej, som kunne smykke ens eget og andres liv. Men man får i hastværket ikke tid til at se på dem, ja, sommetider kommer man til at træde dem ned uden at vide af det. Derfor trænger man somme tider til at komme afsides, ”ud til dyrene”, som det hedder i bibelen. Der ligger en dyb forståelse af menneskets trang i de ord. Det at være borte fra de mange mennesker og leve blandt dyrene, at iagttage dem, pleje dem, det er utroligt beroligende for trætte nerver, og det åbner ens øjne for meget. Sådan har jeg det nu. Når der står Medjeide over mine breve, så er det noget helt andet end når der står Urfa. I Urfa er der uro og mange slags mennesker, der plager en og tager ens tid. I Medjeide er der grønne banker og vingårde med træer og blomster med fuglesang og med mange dyr. Hertil har jeg trukket mig tilbage for en uges tid. Jeg kunne ikke udholde uroen og travlheden længere. Her i Medjeide ligger også min egen vingård, som jeg selv har plantet. De kender vel Blaumüllers ”Saul”. Den er en af de bøger, jeg har holdt mest af. men der er en linje, der tit vender tilbage til mine tanker, det er Saul, der siger til sin hustru: ”thi jeg har plantet min vingård selv”. Hans hustru gør ham så opmærksom på, at det er Gud, der har givet ham det alt sammen. Det kan vi jo alle have godt af at mindes om: hvis Gud ikke giver os af sine gode gaver, så står vi alle med tomme hænder, og det er jo langt fra, at nogen af os øver sig i taknemmelighed, som vi skulle; derfor besidder vi heller ikke Guds Gaver så fuldt, som vi kunne komme til det. Men ved siden af det, er der en dyb lykkefølelse i det, at tage et stykke jord, hvorpå der intet gror, andet end græs da, og dyrke det op, så det kan blive til føde for mennesker. Især her i Tyrkiet, hvor man ser, hvad det vil sige, at jorden ligger udyrket hen, mens mennesker og dyr sulter, her forstår man ret Guds første bud til mennesker: ”Gører Eder jorden underdanig”, og man forstår, at det danner grundlaget for alle de andre. I Danmark kan man ikke mere umiddelbart nyde den lykke, alt er tilplantet, så man knapt kan få en grøftekant mere; men her har jeg oplevet det. Jeg købte ikke en

allerede plantet vingård, men et stykke udyrket jord og beplantede det. I år håber jeg for første gang at spise druer af mine egne vinstokke. Det er nu fjerde år, at de grønnes.

Ja, kære Pastor Møller, der er just ikke meget ved dette brev. Det kunne nærmest hedde: ”En morgenstemning fra Medjeide”. Her føler jeg det altid, som om jeg boede midt i det gamle testamente; men jeg er jo ingen orientale (sic.) og forstår derfor ikke at iklæde mine tanker og følelser de skønne ord, som hører til; men måske De alligevel gennem de fattige ord føler et lille pust fra de kære egne, og så er hensigten nået. Jeg skriver snart igen. Lev vel så længe! Mange kærlige hilsener til Deres hustru og til Dem selv fra Deres hengivne sognebarn i Mesopotamien

Urfa 30.8.13

Kære Pastor Møller!

Hele sommeren har jeg haft for at skrive til Dem; men det er gået med det, som med så meget andet, at man opsætter det. Johanne Sundal fortalte mig i forsommeren, at De havde været meget syg, men nu var rask igen. Så i går fik jeg brev fra far, at det nu var galt igen, og at De undertiden tænkte, at De havde holdt Deres sidste prædiken. Nå, det er jo en naturlig tanke, når man har nået Deres alder og oven i købet er syg. Der må man jo nu takke Gud for det skrevne og trykte ord. Jeg har hørt mange prædikener af Dem, som jeg har været meget taknemmelig for, og dog må jeg sige, at De måske aldrig har prædikeret så indtrængende for mig som i denne sommer, da jeg har læst ”fra Gylling Kirke.”

Det var knapt nok rigtigt at sige, at jeg læste prædikenerne. Nej, jeg hørte dem blive holdt, sådan som jeg har hørt dem så tit. Jeg så Gylling Kirke, Dem selv, og jeg hørte Deres stemme, og det var mig, som om De nu talte ganske alene til mig og samtidig bad for mig. Det har De måske også gjort; for det gør man jo allersnarest, når man er lænket til sygelejet. Nu (?), som det er gået mig, går det vel mange andre, det ville være underligt andet, og derfor tror jeg, at der vil gå mange, mange år, før De holder Deres sidste prædiken. Og for resten er det da mit håb, at vi skal ses igen i Gylling Præstegård. Dog det står jo i Guds hånd, Han ved, hvad der er bedst for os alle. For resten har jeg i denne sommer haft en stærk følelse af, at De var syg, ja sommetider troede jeg endog, at De var gået hjem. Ingen havde sagt mig det, den følelse opstod af sig selv, og der er vist ikke gået en dag, uden at jeg har tænkt på Dem og nævnet Deres navn for Guds ansigt. Så når jeg opsatte brevet, så var det ikke af den sædvanlige ligegyldighed; men der var noget, der ligesom holdt mig tilbage. Nu i dag følte jeg en stærk tilskyndelse til at skrive. Det kan nu være, at de ord, jeg kan finde, ikke just rammer Deres tanker, men jeg har forestillet mig, at De tit kunne ligge og tænke Dem, at Deres liv ikke har båret den frugt, det skulle. Sådanne tanker kommer så let, når man ser tilbage, og de er jo vist heller ikke uberettigede; thi hvor mange af os er blevne det, Gud tænkte sig, da Han skabte os. Vi har jo vist alle sammen skuffet Hans forventninger; og det er jo vidunderligt, at Han alligevel er glad ved os, som vi er. Men når vi tænker sådanne tanker, så kan Han dog også sommetider vise os et eller andet, som Han har udrettet ved vore hænder, og det kan være en stor trøst. Sådan ville jeg også gerne komme med min tak. De kan jeg sige Dem ærligt og redeligt, at det er Dem, jeg skylder mit gudsforhold, som jo da er den største skat, jeg har. Ja, vi behøver jo ikke at sige hinanden, at vi deri slet intet kan gøre, det bliver os givet ovenfra. Det var Gud selv, der forbarmede sig over mig, det ved vi nok; men det var Dem, Han brugte til det. Mere kommer vi jo aldrig til at yde; men det er da også meget. Jeg hører til dem, der er komne sent ind i vingården; men det kan vist ingen tage af sig selv, og for Gud er jo da også tusinde år som én dag og én dag som tusinde år. Lad os takke Ham for det, som Han giver det. Men den, af hvis hænder man modtager livets største skat, føler man sig altid i en dyb taknemmelighedsgæld til, og derfor vil jeg altid takke Gud for Dem. Det er det største, jeg har at sige Dem, men det er ikke det hele. Jeg vil også sige Dem tak for Deres venskab. Vi var jo så ulige i alder og anlæg og livsførelse; men alligevel ved jeg, at vi altid har holdt inderligt af hinanden. Det er et af mine første indtryk, som jeg godt husker, at De var min ven. Jeg glædede mig, når jeg fandt en lejlighed til at

komme Dem nær. Der kom vel en tid i mit liv, da det forhold blev noget udvisket; men jeg er da glad over, at det er blevet genoprettet og uddybet senere. Det minde tager jeg med mig og gemmer på, så længe jeg lever. En særlig besegling fik det sidste sommer, da De selv tog mig til alters. Det var måske slet ikke for min skyld; men jeg følte det som et nyt bånd, der knyttedes imellem os for Guds ansigt. Så gerne havde jeg kysset Deres hånd til afsked; men jeg vovede det ikke. Nu gør jeg det i ånden. Det er mig altid svært at bringe de tanker og følelser til udtryk, som jeg går og gemmer på. Dette brev siger heller ikke nær det hele, kun en lille del af det; men måske det vil glæde Dem alligevel. Der er ikke noget, vi trænger til som kærlighed, selv fra den ringeste skabning, og den store kærlighed er det jo, der bærer os over dybet.

Ja, nu vil jeg ikke skrive mere denne gang. Jeg kan næsten ikke tænke den tanke, at vi ikke skulle ses mere, og jeg lever i håbet, så længe jeg kan. Men skal det ikke være, så vil jeg bede Gud være med Dem i den sværeste stund. En gang skal vi jo alle gennem den port, så vi kan lige så godt gøre os fortrolige med tanker, og det er jo da også den store glæde, vi går ind til; men derfor er vejen ligefuldt mørk. Men i det stykke taler jeg som den blinde om farverne; for jeg har endnu ikke oplevet at stå foran porten. Og hvad man ikke har oplevet, skal man lade være med at tale om. Jeg husker godt, da Miss Shattuck, den bekendte amerikanske missionær døde, eller rettere lå for døden, da stod der skrevet på væggen foran hendes seng: "Underneath there are the everlasting arms". Det har hun altså behøvet stadig at holde sig for øje, og det forstod jeg den gang godt. Sådant kan det vel gå flere.

Tak for det bedste og for alt andet godt. Gud velsigne Dem og styrke Dem i livet og, om det er så, Hans vilje, i døden. Mange, mange kærlige hilsener til Deres hustru og til Dem selv fra Deres egen Karen.

Urfa 5.2.14

Kære Pastor Møller!

Tak for Deres kærlige julebrev! Det var mig en stor glæde. Jeg vil håbe, at De også har fået mit. Når vi skriver til hinanden, så er Urfa og Gylling jo da ikke så forfærdelig langt borte fra hinanden. Jeg får ellers også andre gode breve fra Gylling. Vor gamle lærerinde fra Skovskolen skrev mig et kærligt og godt julebrev. Det er underligt, når jeg tænker på hendes liv. Hun forstår ligesom ikke at leve det, for hun ville egentlig gerne. Hendes hjerte rummer slet ikke så lidt kærlighed; men hun har båret sig forkert ad i sin ungdom på eet punkt. Hun har ladet bitre tanker få indpas i sit hjerte, i stedet for, at man jo skal smide dem ud lige med det samme. og så gik det, som det jo går så tit, at lidt efter lidt fik de råderum og slog rod, og så bagefter kunne hun på ingen måde blive dem kvit. Og det har i grunden gjort hendes liv til én lang lidelseshistorie. Der udgives nu nogle bøger fra et bestemt centrum i Amerika. Jeg ved ikke, om de er oversatte på dansk; men på tysk har jeg læst adskillige af dem. De påviser, støttede på indgående, videnskabelige undersøgelser, den forbindelse der er mellem stofskiftet i vort legeme på den ene side og vore tanker og følelser på den anden side, og jeg tror, det vil blive til gavn for mennesker, når der lidt efter spredes lys over disse forhold; for ligesom det gælder for vort legeme, at det er Gud, der giver sundhed og vækst, men at en fornuftig hygiejne fra vor side dog heller ikke er uden betydning, sådan er det vist også med sjælen. Vi ødelægger dog af ukyndighed selv mange gode spirer og lader mange unyttige gro frem. Og jeg har tit tænkt på, at der er mange mennesker, der ville have ganske anderledes livsbetingelser, hvis de forstod livets love. Jeg har også haft et brev fra Johanne Sundal. Hun er en trofast sjæl. Hun er også så glad for Dem og for Deres prædikener; men hun tør ikke rigtig sige det. Det er en underlig ting, som jeg har hørt fra

forskellige sider i Gylling, at der hersker en vis skyhed for at nærme sig Dem og præstegården. Jeg har aldrig rigtig kunnet forstå grunden til det; for jeg har altid syntes, det var så lige til at gå ind der, og at man følte sig så tryk hos Dem og Deres hustru og så sikker på Deres kærlighed og forståelse. Når vi skal se os til, så kommer det vel af, at De var for svag til at knytte forbindelser, og så tænkte andre, at De ønskede dem ikke. Jeg har tit undret mig over, hvor stor en sum af kærlighed og taknemmelighed imod Dem, der ligger gemt i Deres sognebørns hjerter, men som aldrig fandt udtryk. Måske har den givet sig udslag under Deres sidste sygdom og efter Deres helbredelse. Der stod lidt om det i Nationaltidende. Gid det var sådan; for kærlighed skal ud i lyset, så vokser den og bærer frugt. Men hvis Gyllingboerne ikke selv skulle have forstået at finde udtryk for deres kærlighed, så har jeg nu i det mindste fortalt, hvad jeg har hørt af så mange, mange. ”Vi takker Gud for hvert år, da vi får lov til at beholde vor gamle præst.” Ja, jeg slutter mig jo til de andre Gyllingboere, og der er da også mange af os, der beder Gud om, at vi må beholde Dem. Det må De holde fast ved i det år, der nu kommer, og den tanke må være Dem en trøst og styrkelse, når det kniber med ”kapellanerne”. For jeg kan sagtens forstå, at det kniber. Det er svært for gamle folk at finde sig til rette i nye forhold, og det er såmænd et rigtigt kors både for Dem og Deres hustru. Undertiden kunne jeg ønske, at jeg var kvalificeret til at være kapellan og kunne være et par år hos Dem. Det ville være en rigtig styrkelse for mit åndelige liv og for mine nerver, og jeg kunne nok trænge til begge dele. For endskønt jeg endnu langt fra er 83, så kan det dog tit knibe for mig at ”bestride mit embede”, om jeg må kalde det sådan. Det er langt fra med mine kræfter, som det skulle være. Men jeg kan nu heller ingen ”kapellan” finde, ikke en gang gamle, udtjente missionærer. Det er en net redelighed.

Ja, jeg havde sat mig for i dette brev at fortælle Dem, hvad der var passeret i 1913, og nu er jeg på den syvende side, og har ikke en gang fået begyndt på det. Det er bedre at lade den fugl flyve, sidenhen får jeg nok bedre lejlighed. Men nu vil jeg sige Dem en ting, inden jeg slutter. Jeg er voldsom glad og taknemmelig for Deres breve; men hvis det trætter Dem for meget, så må De ikke skrive. Jeg ved, at De tænker kærligt på mig, og det er mig nok. Eller skriv blot et par linjer, sådan gør godsejer Hage, når han ikke kan mere, og det er også så fornøjeligt. Samlivet med mig må ikke være Dem nogen kilde til træthed, men kun til glæde, så vidt det står til os.

Jeg håber, at brevet når Dem til Deres fødselsdag. Det jeg tænker på den dag, står jo gemt etsteds inde i brevet, måtte det gå i opfyldelse! Og så vil jeg nu slutte med mange, mange kærlige hilsener til Deres hustru og Deres børn og til Dem selv

Fra Deres hengivne

Karen Jeppe

Urfa 16.7. (?) eller 8. (?)14

Kære Pastor Møller!

Nu er det rigtig længe siden, jeg har skrevet til Dem. Det var i vinter en gang, og jeg håber, De fik brevet til Deres fødselsdag. Det er nemlig ikke så let at vide; for det har set galt ud med posten her i den sidste tid. Der er gået mange breve tabt; men jeg håber da nu, at Deres er ankomne.

De har nok ikke haft det så godt i foråret, har jeg hørt. Ja, det er jo ikke så nemt mere med kræfterne, det kan jeg nok tænke mig, og nu alt det bryderi med kapellanerne. Gid De snart måtte finde en, som blev hos Dem en rum tid, og som De kunne have glæde af.

De har vel længe ikke hørt noget fra min familie. Jeg har megen glæde af fars breve. Man skulle næsten tro, han var en ung mand endnu. Jeg var meget bange for, at det skulle knække ham at måtte forlade alt det, han hidtil havde levet i; men det var langt fra. Han har genoptaget en af sin ungdoms interesser, sprogstudiet, og har ellers også fundet passende beskæftigelser. Nu har han også købt en villa. Det optager ham alt sammen, og han synes at være meget lykkelig. De kan jo nok tænke Dem, at det er mig en stor glæde, jeg har jo altid

hængt med stor kærlighed ved min far, og jeg ligner ham da også utroligt i hele min livsudvikling. Efterretningerne fra mor er mindre gode. Hun ældes og sløves stærkt. Nu, det var jo at vente, hele den familie har kun ringe livskraft. Det er godt, hun har den mand, hun har, han kan klare den for dem begge to. Mine søskende går det også godt, hver på sin vis. Så er det jo let at leve i det fremmede. Førrige efterår, da flytningen stod på, og jeg ikke vidste, hvordan de ville tage det, da kneb det for mig, og jeg ville gerne have været hjemme. Nu er jeg glad herude. Ja, og jeg har jo mit hjem her, er glad ved mit arbejde og ved de mennesker, jeg lever iblandt. I vinter og i foråret var jeg ikke rask, det kniber for mig at holde byluften ud; men nu, da jeg lever herude i bjergene, har jeg det udmærket. Og nu lader det til, at jeg ikke skal bo inde i byen mere. Godsejer Hage, som jeg jo vist har fortalt Dem om, har foræret mig 2.500,- kr. til at købe et hus for, som ligger et stykke uden for byen. I disse dage snakker vi nu frem og tilbage om handelen; men den er forhåbentlig snart afsluttet. Når jeg først kommer derind, skal De se, hvor jeg får kræfter. Ja, det er godt at have venner i verden.

Hvordan har Deres familie det? Hils dem kærligt fra mig alle tre. Deres svigerdatter kender mig jo måske ikke, det er sandt. Hvordan har Deres frue det? Hende tænker jeg tit på. Jeg håber vi ses igen ad åre, om alt går vel, kommer jeg til Danmark i 1916, og så besøger jeg naturligvis Gylling. Lev nu vel, alle sammen. De kærligste hilsener fra Deres veninde i Mesopotamien

Jeg beder Johanne Sundal gå op til Dem og spørge Dem, om brevet er ankommet. Jeg ville være så ked af, om det var gået tabt, og De skulle tro, at jeg ikke tænkte på Dem, det gør jeg netop så tit.

Karen Jeppe skrev i et af de første numre af Armeniervennen (nr. 2 i 1921) under overskriften:

Mine oplevelser blandt armenierne.

I min ungdom blev min livsvej knyttet til det armenske folk, og alt som årene gik, blev de bånd, som bandt mig, stærkere og stærkere. Nu som 44-årig ved jeg, at livet kun kan få værdi for mig, når det leves for dem og med dem. Deres lidelser er mine lidelser, deres håb og skuffelser ligeledes. Det er en tornefuld vej; men den er for mig den eneste.

Vel må mine venner tit med undren spørge: ”Hvad er det hos dette fremmede folk, der har grebet dig så stærkt, at du aldrig kan komme løs af det?”

Jeg spurgte mig selv om det i mange år, førend jeg fandt svaret, fandt det i deres historie, den lærte mig at forstå det dybeste i deres natur, det som jeg først opfattede med instinkt.

Gennem den forstod jeg, at jeg stod over for vor kulturs, vor religions pionerer, dem, der havde stået gennem århundreder på vagt på den yderste skanse for alt det, der var dem og os helligt.

Forunderligt blev jeg især grebet af deres udvikling efter at de, først af alle folk, havde taget ved kristendommen. Da blev kirken deres faste borg i den hårde kamp, blev det sted, hvor de reddede alt, hvad der var dem dyrebart, deres sprog, deres folkeejendommelighed, deres høje, sædelige ideal, og der blev det alt sammen bevaret, lutret og gennemtrængt af kristendommens ånd.

Således blev deres liv en åndelig enhed samlet om korset. Når de kæmpede for det, kæmpede de for at bevare *sig selv*, og hellere lod de sig hugge i stykker, end de gik på akkord med livet, det var det store ved dem. Så opfyldtes da ved dem ordet: "Den, som sætter sit liv til, skal bevare det." De er martyrfolket frem for noget, deres martyrs tal igennem tiderne tælles i millioner; men det armenske folk lever den dag i dag.

Hvad det vil sige forstår vi bedst, når vi vender vore tanker mod de mange lilleasiatiske folk, der bukkede under på den onde dag og opgav sig selv for at redde livet. De har ophørt at eksistere som folk, deres efterkommere er det vel, der nu under navn af tyrker bebor Lilleasiens landsbyer.

Men de, der har kæmpet i forreste række, de ser tit ikke så godt ud ved siden af dem, der sad hjemme i fred. Armenierne bærer mærker af det liv, de har ført gennem mange generationer. Dog, det tjener dem til stor ære, at trods alt er deres grundinstinkter rene og stærke, i pagt med det allerbedste i os. Og det er disse dybeste drag i deres natur, der gør, at man aldrig kan komme løs fra dem igen.

Det er da formålet med den artikelrække, jeg begynder her i "Armeniervennen", at føre mine læsere ind i armeniernes liv og tænke måde. Jeg ved det af erfaring, at det at kende dem til bunds er det samme som at elske dem, og at samværet med dem i høj grad beriger ens liv.

Det går os vel alle sådan, at det er medlidenheden, der først fører os hen til armenierne. Måtte det gå mange, som det gik mig, som det gik mig selv, at medlidenheden bliver til kærlighed.

I 1921 skrev Karen Jeppe i Armeniervennen denne artikel under overskriften

Urfa

Det var i februar 1902, at jeg hørte det budskab, der forandrede min livsskæbne, drev mig bort fra de hjemlige banede veje og kastede mig ud i det ukendte. Det var budskabet om det armenske folks lidelser, der først da nåede frem til mig.

I 1896, da Verden skræmtes op af efterretningerne om de grufulde massakrer, der var gået hen over dette ulykkelige folk, da var denne tildragelse gået mig forbi, uden at jeg havde lagt mærke til den.

Men nu, 6 år efter, nu bankede den på min dør, og den blev til et krav, der ikke mere ville lade sig afvise.

Det var min faderlige ven, professor H.E. Frederiksen og forfatteren Aage Meyer Benedictsens, der åbnede mine øjne for den sum af lidelser, der gennem så lange, trange tider har måttet bæres af armenierne, og det, der bevægede mig mest, var børnenes elendighed. Jeg så for mig skarer af forældreløse børn, der trængte til alt muligt, først og sidst til kærlighed, og det syn forlod mig ikke mere.

Vel tog det endnu tid, inden den beslutning modnedes i mig, at jeg ville forlade min egen verden og komme til dem, for jeg var bundet til mine venner herhjemme med meget stærke bånd; men i foråret 1903 var jeg dog så vidt, at jeg havde revet mig selv løs; dog, jeg havde det værste tilbage, kampen med de andre, der ikke

ville slippe mig. Men jeg følte, at der var en, der trak til min side, en, der var stærkere end alle de andre. Båndene løsnedes og gled af lidt efter lidt; endnu samme efterår var jeg fri og kunne drage af sted for at følge denne kaldende stemme derudefra, der blev stadig stærkere og mere indtrængende.

Gennem Aage Meyer Benedictsen var jeg kommet i forbindelse med ”De danske Armeniervenner”, der gerne ville udsende mig. Dog følte de sig ikke stærke nok til dengang at tage et selvstændigt arbejde op, hvad jeg jo også manglede erfaring for at kunne påtage mig, de søgte derfor tilslutning til et andet selskab, hvis skaber og forstander var den verdenskendte armeniophil. dr. Lepsius fra Berlin.

Da rygtet om de armenske massakrer i sin tid nåede Europa, var han blevet dybt grebet af denne sag, der fra nu af blev hans livssag. Gennem skrift og tale søgte han at vække mennesker til forståelse af deres pligt overfor dette ulykkelige folk, og hans ord havde vundet genklang i vide kredse ikke blot indenfor Tysklands grænser, men også i de tilstødende lande. Fra Holland, Svejts og Danmark modtog han betydelige bidrag til sin barmhjertighedsgerning, og han havde også ofte medarbejdere derfra.

Dr. Lepsius havde i de forløbne 6 år grundlagt en del stationer, der efter evne forsøgte at læge de frygtelige sår, som den tyrkiske udåd havde slået det armenske folk, og til den største af disse blev jeg sendt. Jeg fik den plads, jeg mest af alle havde attrået, jeg fik lov til at være moder for 200 armenske børn, der var samlede her i et børnehjem.

Urfa er en meget gammel by. På korsfarernes tid var den vel kendt under navnet Edessa; men dens historie går endnu langt længere tilbage, og store udhuggede huse og gallerier i et bjerg lige i nærheden af den nuværende by vidner om, hvor ældgammel denne bebyggelse i virkeligheden er. Den ligger da også på et fordelagtigt sted, lige der, hvor den store mesopotamiske højslette går over i de nordlige randbjerge.

Nu er Urfa en by på ca. 70.000 indbyggere, hvoraf i normale tider 20.000 var armeniere; men den ser langt mindre ud end byer herhjemme, som har samme folketal, for Orientens stiller ikke store fordringer til livet, heller ikke til pladsen i deres huse.

Med forbavelse så jeg, hvad jeg ikke havde holdt for muligt, så familier på en halv snes medlemmer spise, sove og opholde sig i et værelse, der oven i købet var så lille, at man næsten ikke skulle synes, de kunne få plads til at ligge der om natten. Dette kammer, tilligemed et ildsted i et køkken og et lille hjørne i et brænderum, udgjorde deres lejlighed, og en 5 – 6 af den slags hummere sammenbyggede til en snæver gård afgav beboelsesrum til lige så mange familier.

Når nu dertil kommer, at gaderne er elendige, smalle stræder, er det intet under, at byen ser lille ud.

Den er bygget op ad et højdedrag, der mod øst skråner jævnt nedad, mens det mod vest falder fulkommen stejlt af. Øverst oppe ligger armenierkvarteret med et par kirker, længere ned muhammedanernes huse med moskeer og minareter, det hele skilles fra sletten ved et bredt bælte af frugthaver.

I denne by var det, jeg fik min plads anvist, og her lærte jeg at kende og elske det armenske folk.

Min første følelse var selvfølgelig en grænseløs medlidenhed. Jeg led med dem, fordi de var så fattige, og jeg græd mig i søvn den aften, da det første gang rigtig gik op for mig, hvor forfærdeligt det var for dette folk, med dets stærkt udprægede nationalfølelse, at det ikke havde noget fædreland. Alle vegne var de fremmede, tålte eller forfulgte, eftersom forholdene var, men ikke en plet havde de, som de kunne kalde deres.

Og i virkeligheden stammede jo også hele deres ulykke herfra. De havde arbejdet og slidt gennem århundreder, da det fremmede åg lå tungt på dem; men gang på gang var deres arbejdes frugter blevet røvet fra dem af deres undertrykkere. De havde ingen sikkerhed hverken for deres liv eller deres ejendom, og dog var de blevet ved at sætte ploven i jorden eller på anden måde at skabe værdier ved deres hænder arbejde. Det var deres største heroisme, at de aldrig opgav sig selv, men blev ved trods alt.

Ja, end ikke denne sidste store prøvelse havde formået helt at tage modet fra dem, og dog havde den været så frygtelig, at man næsten vægrede sig ved at fæste lid til de beretninger, man hørte. Den gang havde vi jo endnu ikke oplevet krigen og troede ikke rigtigt på, at mennesker kunne være grusommere, end de vilde dyr.

Som et eventyr lød det for mig, at her i selve de gader, hvor jeg gik omkring, havde blodet flydt i strømme gennem rendestenene, her havde de vilde horder huseret, havde hugget mændene ned, havde skændet kvinderne eller slæbt dem bort med sig, havde revet alt til sig, hvad de kunne få fat på, og med flid ødelagt det, de ikke mere gad tage med sig.

Var det her, det var sket? Og var det muligt, at i de huse, der dengang havde været fuldstændig tømte for alt, hvad mennesker trænger til, at der nu efter 6-7 års forløb, dog igen fandtes noget husgeråd og en vis hygge. Det fyldte mig med undren; for jeg lagde jo dertil alt det, jeg så, denne fortsatte undertrykkelse og udpinen af det armenske element, som jeg syntes måtte være mere end nok til at trykke dem uhjælpeligt ned i elendigheden og selvopgivelsen. Men lige tvært imod havde de under de forhold begyndt at rejse sig igen og at forbedre deres kår.

Ja, mere end noget andet var det ved denne seje udholdenhed, ved denne jernvilje til trods alt at ville leve og komme frem, at armenierne vandt mit hjerte. Jeg havde nu ikke mere blot medlidenhed med dem, jeg beundrede dem også. Vel havde århundredes slaveri skæmmet deres træk; men inderst inde holdt de den hellige ild brændende, og da jeg først fik øje på det, glemte jeg alt andet.

På forsiden af 1. nummer af Armeniervennen januar 1921, kan man læse denne artikel:

Til Vore Læsere!

For at bringe bud til danske fra Armenien, udsendes dette lille blad.

Det er et forsøg blandt de mange andre på at holde samvittighederne vågne i et af de største nederlag menneskeligheden har lidt i disse mørke tider: *De uhindrede og ubødede skændsler mod det armenske folk*. Som en grusomt stynet pil, næsten rodhugget, står dette folk i sit hærgede land. Ingen har haft vilje eller mod til at bringe det offer, der krævedes for at værne den svage her.

Ingen! Der er noget opklarende barsk, som et stormpust, ved endelig at kunne se, at det ikke blot er ”de rænkefulde stormagter”, men så godt som alle magter, store som små, der fra Folkenes Forbund kaldtes på for Armeniens skyld, som ængstelig om end fint indsvøbt svarede: Vi kan ikke, vi tør ikke hjælpe! Også vort Danmark turde ikke, kunne ikke !!

De, som i årenes løb har kæmpet for Armenien, talt til hjerterne for det ulykkelige folks skyld, har herhjemme mangen gang mødt det spørgsmål: ”Hvorfor tåler dog Europas stormagter, at Armenien mishandles sådan? Er der da ingen skam, ingen broderfølelse, ingen menneskelighed til?”

Nu kan spørgsmålet rammende vendes om, og vi kan sige: ”Hvorfor tåler du det selv? Hvorfor er dit guld, dit blod kosteligere end engelsk, amerikansk, fransk blod og guld?”

Mon ikke vort nej er i nær slægt med Englands, med Amerikas. Vi, som de, synes ikke, at lønnen er ofret værd.

Netop så små er vi nutidsmennesker!

Ingen kan lægge en alen til sin vækst, ingen strække armen længere ud, end den er lang.

Ikke for at fremtvinge en ufuldbåren vilje i vort folk, kommer ”Armeniervennen”, kun for et lille ydmygt formål. ”Selv må det armenske folk hjælpe sig op fra sin frygtelige nødsstilling – eller gå til grunde”. Det er Europas hjælp og trøst. Men dette blad sendes ud for at samle de få mennesker, der her i Danmark ad de små og stille ofres vej vil være med til at hjælpe og bøde, hvad der i Armenien kan bødes på, kaste spinkle stråler af lys og kraft ind i det blødende land.

Vi er her en lille skare af mænd og kvinder, uden store syner og vilde håb, men med ærlig vilje til at udrette lidt, der har sluttet sig sammen, og vi har den glæde i vor midte at eje en erfaren og fortrøstningsfuld kvinde, frk. Karen Jeppe, i hen ved 15 år knyttet til at arbejde for børn og hjælpeløse blandt armenierne i Urfa. Hun rejser på ny ud til Armenien for at genoptage et arbejde der. Det er dette arbejde, vi vil støtte og helst udvide.

For at nå det, vil vi gennem "Armeniervennen" søge at fremelske interesse for og kendskab til Armenien. Efter evne vil vi gøre vore læsere kendte med tilstanden i det armenske folk, dets mål, veje og kampe, og vi vil, så snart vi kan åbne plads til skildringer af armensk liv og kultur og muligvis for oversættelser fra den rige og skønne armenske litteratur, men mest af alt gælder vort blad vort eget lille arbejde og dets virkninger. Frk. Karen Jeppe vil foreløbig være vor fornemste medarbejder.

Vi takker hjertelig redaktøren af Odder Dagblad, hr. Høegh-Nissen, for den interesse, han har vist, og for det vederlagsfri offer af tid og kræfter, han har ydet vor sag ved at overtage redaktionen af vort blad.

Fra nu af vil "Armeniervennen" blive udsendt hver måned.

Aage Meyer-Benedictsen

Formand for "De Danske Armeniervenner"

Armenien efter Verdenskrigen (januar 1921)

Af Aage Meyer-Benedictsen.

I den store krig sejrede "de gode magter", dem, der ville frihed og ret for store og små, dem, der forkyndte de små folks selvbestemmelsesret og under krigen og efter freden spaltede gamle magtområder og oprettede nye stater. Udfaldet af denne vilje har ikke helt svaret til forventningerne, bitrest ses dette i det armenske folks skæbne efter "Freden". "De gode magter" svigtede her, hvor der alene var brug for uselvsk retfærdighed – nogen sædelig vending har krigens ulvetid ikke bragt.

Efter de store rædsler, hvor næsten hele det tyrkiske Armenien var blevet tømt for sin kristne befolkning, levede de rester, mest kvinder og børn, som undslap døden eller den pinefulde forvisning som flygtninge i alle fire verdenshjørner eller indespærrede og i slavetjeneste i tusinder af muhammedanske hjem, købte eller ranede fra de lumpne gendarmere, der drev de hjemløse ud i ørkenen. Bedst synes udsigten for de, der undslap bag den skjærmende russiske frontlinje og opnåede forbindelse med landsmænd i det daværende russiske Armenien. Men efter Ruslands sammenfald og hærens opløsning, blev det den svage armenske ungdom, der selv måtte væge land og liv.

Snart efter zardømmets fald løsrev Kaykasus sig, og efter at dets tre ledende nationer en kort tid havde søgt forening i en kaukasisk fællesrepublik, opstod rivninger, især ved tyrkerhærens gennembrud efter at den skændige fred i Brest Litovsk havde åbnet resterne af de armenske lande for de morderiske Ungtyrker. Georgierne, der lå bedst af vejen, søgte at redde sig ved knæfald for tyrkerne, tatarerne østfra søgte forbund med deres sprog- og trosfæller, tyrkerne, tilbage stod ene og indestængt det armenske område, næsten blottet for mandlig ungdom, der var i de russiske hære, overfyldt med tusinder af forkomne flygtninge og selv forpint og udmarvet efter 3 års krig. I sådan forfatning måtte armeniernes hær møde et dobbelt angreb, tyrkernes ved den sammenbrudte russiske front og disses venner, tatarernes, fra øst og syd – og tatarerne havde hele sin krigeriske ungdom hjemme. Dog holdt de armenske linjer ud i hen ved et år og først langt hen på foråret var "Armenien" smeltet sammen til et lille næsten omringet kerneland, kun 7 kilometer fra hovedstaden Yerevan stod de tyrkiske kanoner. Kun en truet vej førte gennem Georgien til havet. Men midt under denne trængsel erklærede Armenien sig højtideligt for en selvstændig og uafhængig stat, Republikken Ararat – 28. maj 1918. Dets hærlinje holdt trykket ud og endelig i december 1918 trak tyrkerne sig tilbage.

Der hviler et slår over årsagen til, at England og Frankrig, der allerede i september 1918 tvang Tyrkiet til at kapitulere, ikke udnyttede denne sejr, ikke sørgede for, at vilkårene for kapitulationen blev overholdt, men tillod de opløste hærrammer, som ved en maskerade formede sig på ny som ”friskarer” om en national oprørshelt og voldsmand, Mustafa Kemal Pasha, Lilleasiens nuværende herre, et noget solidere sidestykke til den blodige Enver Pasha. Den lille kraftanstrengelse, der i efteråret 1918 syntes fornøden for at give Armenien frihed og luft, blev forsømt, og nye trængsler og ulykker styrtede ind over de mishandlede folk. Langsomt var de forvistes og flygtendes skarer på tilbagevejen mod hjemlandet. Alle grænseegne og byer uden om den plyndrede og ødelagte hjemstavn fyldtes af skarer, der ventede på at komme ind og få deres jorde og huse tilbage. De engelske kommissioner i de nordarmenske egne søgte at støtte de ulykkelige, men uden militær magt og voerfor en regering i Konstantinopel, der intet formåede og intet ønskede at formå i denne sag, med en hadefuld ophidset befolkning, der udnyttede rovet, og med Kemal Pasha i ryggen var opgaven uløselig. Kun i visse egne, hvor havet var nær og sultanens autoritet holdtes oppe af franske og engelske panserskibe, gik det bedre. Frankrig, der skulle overtage ledelsen i de sydlige egne, Kilikien og Nordmesopotamien, anvendte for lidt kraft og omhu. Den lunkne hjælp armenierne fik, æggede kun hadet frem hos fjenden og førte til et grusomt blodbad på armeniere og syrere i Marasj og Kilikien, hvor atter tusinder af det ulykkelige folk gik til grunde. De franske tropper blev trukket tilbage og landene overlodes til Mustafa Kemal på nær kyststrækningerne.

At Tyrkiet imens sluttede en hård fred i Sevres med sejrherrene i verdenskrigen, at Armenien anerkendtes som en suveræn stat, st sultanens styrelse indvilligede i at rømme de egne i øst, som erkendtes som armenske ved en senere grænsefastsættelse og give jord og ejendele tilbage til de hjemvendte eller deres arvinger – alle indrømmelser blev tomme ord. Ikke en hånd løftedes for at sætte dem i værk. Armenien lå ensom, blødende og svigtet.

Under forsøget på at skaffe luft for ”Verdensbranden”, den russiske rådsstyrelses mål, har den strakt sin hånd ud efter broen til Asien, Kaukasuslandet, - og dens indblanding i de fortvivlede forhold her, gør billedet endnu mere uroligt, endnu mere uklart.

Vestmagternes vaklende handlemåde i Rusland og Orienten har givet den russiske regering vind. Uden smålig vragen af midler har Moskva sluttet et forbund med de muhammedanske førere i Tyrkiet til fælles modstand mod Vesteuropa, og atter har Armenien som ”vestens barn” fået sin gamle nationale fjende voer sig – Rusland!

Vaklende mellem rænker og brutalitet på vej mod ”målet” har den russiske regering lades sine bander feje de tatariske khaners styrelse i Baku til side – og grundlagt en tatarisk rådsrepublik øst for Armenien nu i efteråret 1920.

Mustafa Kemal, der som en løve følte sin styrke, søgte omtrent samtidig at rive det vestlige Kaukasus ind under sig. Kars blev erobret og det armenske hjerteland atter truet. For ikke at knuses mellem disse to fjender, Tyrkiet og Bolsjevikkerne, var der for den armenske regering kun en ting at gøre: at sælge ud af sin uafhængighed og indre råderet for at redde sine borgeres liv fra tyrkerknivene. Den armenske regering har opgivet magten og ladet russiske kommunister og deres armenske følgesvende om styret. ”Rusland” står foreløbig atter i Armenien. Men den armenske hær har brugt den tid, der førtes forhandlinger med de russiske røvere, til at slå Mustafa Kemals soldater, drive dem ud af kars og ud i bjergene. – Det fordums og nu atter russiske Armenien er i alle fald frigjort for tyrkisk vold, men det er ikke Europa, det kan takke for det.

Ind i dette sørgelige billede af de ydre politiske forhold i Armenien må flettes den bitre nødstilstand, der har hærget den lille uafhængige armenske stat. Lige i stand til at skaffe føden til sine egne beboere, har det måttet åbne sine fattige forråd for hundredetusinder af kummerlige flygtninge, hjælpeløse oldinge, kvinder og børn var langt de fleste. – Landet er plaget af smitsomme sygdomme, dets mandlige ungdom død eller ved grænserne for at kæmpe, markerne er slet dyrkede af mangel på ungdom, okser og markredskaber. Der er

ingen formue, ingen kredit og kun en svag banelinje giver – gennem fremmed grund – vej til havet. Fjender, og det grusomme dødsfjender omgiver landet til næsten alle sider.

Hungersnød, målløs jammer og opløsning måtte blive følgen, hvis der ikke var kommet hjælp ude fra. Hvor verdens stærke manglede mod og offervilje, hjalp de svage.

Amerika, der følelsesløst nægtede at tage Armenien under sit værn, har dog reddet Armeniens liv. Med vidunderlig kraft har den amerikanske forening Near East Relief grebet ind.

En strøm af frivillige gaver og storslået hjælpevirksomhed har holdt livet oppe i den segnende befolkning. Der beregnes, at Amerikas forenede Stater har sendt Armenien for 500 millioner franske franc fødemidler og andre livsfornødenheder.

Blot i russisk Armenien, i Republikken Ararat, holder den amerikanske hjælp liv i 75.000 forældreløse samlede fra de armenske blodmarker. Der findes næppe en by af navn fra Ismir til Samsun, fra Yerevan til Urfa, hvor ikke skarer af små lever af amerikansk godgørelse.

Også Svejts, England og Frankrig har hjælp for Armenien i gang. Hundrede tusinder af dem, der venter på deres ret og på at komme hjem, må leve af barmhjertighed.

Om den bevægelse blandt Europas armeniervenner som endelig i juli måned 1920 har ført til dannelsen af en international lige for Armenien, vil vort blads læsere får at høre i næste nummer. Fru Inga Nalbandian, den danske forfatterinde til gribende bøger om Armeniens jammer, selv enke efter en armensk videnskabsmand og nu medlem af det udøvende råd i ligaen, vil fortælle vore læsere om det. Danmark har sin del i ligaens virkeliggørelse.

De Danske Armeniervenner.

af Ingeborg Maria Sick (1858-1951) Januar 1921.

Foreningen ”De danske Armeniervenner” begyndte ganske naturligt med, at der i Danmark fandtes venner af Armenien. Spredte venner, som efterhånden fandt hinanden.

Som sekstenårig var jeg i Venedig med min mor og søster og besøgte en dag armenierklostret, San Lazzaro, som med sine bygninger og haver ganske fylder den mindste, men kønneste ø i lagunestadens omkreds. Det var et eventyr at gå gennem haven, overalt begrænset af den lysende vandflade, gennem den indre gård med fontænenes plaskende syngen under den store ceders skygge, med alle de ranke røde blomster om den hvide søjlegang.

Men uforglemmeligere var dog dette, at jeg der for første gang så ind i *armenske øjne*, øjne, sortere end den sorte nat, slørede af mange seklers tungsind.

Hos alle munkene i det folderige sorte gevandt, hos de tredive armenske drenge, som blev opdraget i klosteret, overalt mødte mig de samme bundløst mørke øjne, hvis tunge håbløshed gjorde de barnlige ansigter så underligt modne, gamle før tiden.

Og der hørte jeg for første gang navnet Hayasdan (Armenien) nævne, med så dyb, så længselsfyldt ømhed, at det blev ved med at klinge i øret længe efter.

En af munkene besøgte os flere gange siden i Venedig, og hans fjerne fædreland, dets naturforhold, dets histories og tunge lod, blev selvfølgelig hovedemne for samtalerne.

Da halvfemsernes gruppevækkende massakrer fandt sted, var det som stirrede jeg atter ind i de bundløst sorte øjne – havde ikke ro for dem dag eller nat. Og ved et såkaldt tilfælde, faldt en pakke engelske beretninger der

ovre fra – næsten uudholdelige at læse – mig i hænde. Dem uddelte jeg til mine venner og bekendte og indsamlede bidrag til det engelske selskab "Friends of Armenia", som jeg havde sat mig i forbindelse med. Lidt senere foranstaltede daværende kabinetssekretær hos dronning Louise, kammerherre Hennings, som gennem breve fra kong Georg af Grækenland havde nøje kendskab til armenierens martyrium, en meget større indsamling, som indbragte 75.000 kr. Da en anden sag noget efter førte mig i berøring med ham, udtalte han straks, hvor ønskeligt det var, om et fortsat arbejde for det armenske folk kunne tages op i Danmark. Og kort efter satte han sig i forbindelse med forfatteren Aage Meyer Benedictsens, som i 1897 havde besøgt Armenien og var en varm fortaler for alle betrængte folkeslag.

Forskellige planer for virksomheden udkastedes, og i 1902 var vi ti danske, som rejste til armenierkongressen i Bruxelles. Efter den stiftedes foreningen "De danske Armeniervenner". Professor Henrik Scharling blev formand. De andre medlemmer var Aage Meyer-Benedictsens, stiftsprovst Lützhøft, godsejer Joh. Hage, hans søster fru Heise, som under en orientrejse havde fået et indblik i armenierens lidelser, og siden, som sin broder, gavmildt støttede dem, cand.theol. Rützau, sekretær, grosserer Borckelund, kasserer – og mig. Vi arbejdede i tilslutning til Deutsche Orient Mission, hvis varmhjertede leder i Urfa havde grundlagt en tæppefabrik for armenske arbejdere og et børnehjem for nogle af de talløse små, som massakrerne havde gjort forældreløse.

Ti af disse børn overtog vor forening, idet forskellige kredse i landet betalte for hver sit barn, og i 1903 drog frk. Karen Jeppe derover for at lede hjemmet. Om det arbejde, hun i 15 år har ydet, med fattigpleje og forskellige industrigrene knyttet til børnehjemmet, kan hun selv fortælle bedre end jeg.

Hun beskæftigede også kvinder med håndarbejde, opkøbte gamle skønne broderier og andre sjældne genstande, som vi herhjemme solgte ved bazaren for at skaffe indtægter til arbejdet og vække folks interesse for armenske frembringelser. Vi står i dyb taknemmelighedsgæld til hende for hendes modige, opofrende virksomhed, som kulminerede, da hun under de sidste armenske rædsler skjulte tolv dødsdømte flygtninge i sit hus i halvandet år under daglig fare og spænding.

I 1908 udesendte vi som hjælper for frk. Jeppe, frk. Else Kjærsgaard, men havde den sorg, at hun efter et årstids forløb døde derovre af tyfus.

Under krigen med dens påfølgende deportationer og myrderier i Armenien måtte børnehjemmet lukkes og forbindelsen med den tyske komite derved ganske naturligt ophøre, mens fr. Jeppe selv, som følge af en langvarig sygdom efter de udståede sindsbevægelser måtte til Europa for at hvile og samle kræfter.

Efter professor Scharlings død er Aage Meyer Benedictsens formand for vor forening, og den er blevet forøget med overretssagfører Ulrichsen, sognepræst dr.phil C. I. Scharling og fru Inga Nalbandian, hvis gribende skildringer af Armeniens Jammer vil være de fleste af dette blads læsere bekendt.

Nu er vor plan, når frk. Jeppe til foråret atter drager ud, gennem hende at optage en hjælpevirksomhed blandt de spredte rester af dette i bund og grund ødelagte martyrfolk, helst i hjertet af det egentlige Armenien, hvis landsbyer ligger i grus, hvis marker er udyrkede, hvis kirker og klostre er i ruiner eller lukkede. Der står i en folkevise:

*"Min eng ligger hen, og mit hør er ikke strø't,
min lade står tom, og mit barn er ikke født."*

og billedet passer, med den undtagelse, at børnene er der. forældreløse, hjemløse, går de vejvilde om, døende af sult og elendighed.

At tage en gerning op derovre, være med til at disse døende, husvilde skygger igen kan opbygge et folk, det er den tanke, vi ikke kan slippe, som vi efter fattig evne vil søge at virkeliggøre, og som vi kalder andre til at tage del i.

Atter i Orienten.

Brev fra frk. Karen Jeppe. (*Armeniervennen maj-juni 1921*)

Det var i Alexandrias havnegader, jeg efter snart 3 års fraværelse genså den uforfalskede orient, og lad mig sige det straks, gensynets glæde var stor.

Jeg sad i en drosche sammen med en ung købmand, hjemmehørende i den tyske koloni ved Jaffa, en østrigerinde med nogle småbørn og en polsk jødinde.

Jødinden følte sig vistnok frastødt og virkede ret uforstående, hvorimod vi andre nød synet og lugten og hele det brogede liv.

Naturligvis var det for to af os først og fremmest erindringen om lykkelige dage og timer, der vågnede i os og gjorde os glade, men også den unge kvinde fra Wien frydede sig, og ved at se på hende mindedes jeg så godt, hvordan jeg selv havde været til mode, da jeg som 27-årig første gang betrådte orienten.

Det var så nogenlunde det samme syn. Gaderne var bestrøede med salatblade og andet affald, en død kat manglede da heller ikke oven i sådan en bunke. Men der var mange flere levende katte, der lå i de åbne boder og snurrede velbehageligt i solskinnet. Indbydende frugter var stablet op i dekorative pyramider. Fåre kroppe hang og dinglede med friske roser stukket i bagdelen, manufakturhandlernes boder mindede mest af alt om fastelavnsris, sådan glimrede slør og silkebånd i alle regnbuens farver. Oppe i luften skinnede brogede skilte med franske, italienske, engelske, arabiske, armenske, græske inskriptioner, og under skiltet sad den respektive ejer på en lav halmstol, rygende på en cigaret og døsede i samme velbehagelige ro som katten, hvis hand a ikke med megen veltalenhed og mange fagter var i færd med at ekspedere en kunde. En underlig lugt, der samtidig fremkaldte forestillingen om appelsiner, hvidløg og sved, fulgte en fra gade til gade.

Vi søgte at gøre os klart, hvad det var ved alt dette, der frydede os, og vi blev enige om, at i Orienten var alting malerisk, snavset også, måske det især, for da vi drejede ind i byens brede, fine, forholdsvis rene gader med europæiske butikker og automobiler i række, så var der ikke mere noget ved det.

Men naturligvis, derinde var der jo gode restauranter. Vi ville meget have betakket os for at sætte os ind i et af de maleriske hulle og spise der, men det ville vist heller ikke have bekommet os godt.

Den næste dag fandt wienerinden på, at hun sammen med børnene og jødinden ville gå ind og købe noget mad i de henrivende gader. Jeg rådede dem fra det, men de mente, at de nok skulle gå, og drog afsted. De kom dog snart tilbage med et rigtig magert resultat. De havde ikke fundet ret meget spiseligt, børnene var blevet forskrækkede og havde givet sig til at græde, folk var blevet nærgående og var stimlede sammen om den. Da en af dem til sidst havde klappet damen på skulderen og sagt: ”Du bist schön!” greb de flugten. Det var nu ikke svært at forudsige, hvordan det ville spænde af. Det er en særlig kunst at gå i de orientalske gader, som om man var blind og døv for alting, og med en mine, der siger til enhver: ”Hold dig væk fra mig!” Det skal først læres.

Endelig, da vi efter megen lastning og losning blev færdige til at forlade Alexandria, var der sket en stor forandring med ”Meran”. Sådan hed det skib, jeg sejlede med fra Venedig til Beirut. Før havde vi kun været få passagerer på 1. og 2. klasse, nu var hver plads optaget.

Det blev en prøvelse for mig. Jeg havde hidtil haft hele kahytten for mig selv, nu kom der to arabiske kvinder ind, og den ene af dem havde endda et spædt barn med.

Jeg kunne ikke forstå et ord af deres dialekt, og det var det eneste sprog, de talte, men jeg kunne godt lide dem, de havde et venligt og imødekommende væsen, og det var let at mærke, at de ikke var af dem, der rapsede.

Alligevel kunne jeg ikke være i kahytten, for de lukkede hermetisk til om natten. De fleste orientaler er visse på, at de ville blive syge, hvis de fik frisk luft ind i soveværelset, og det er ganske håbløst at ville overbevise dem om det modsatte. Orientaliske mænd kan man måske få til at gå ind på ens tankegang, kvinder så godt som aldrig, de er så underlig uudviklede og kan ikke rumme ret mange ideer og forestillinger. Jeg vej altså pladsen og sov 3 nætter i liggestole og på bænke, som det nu kunne falde sig, indtil jeg efter Jaffa igen kom sammen med europæiske damer og fik en ordentlig køjeplads.

I Jaffa var der stor udskibning af polske jøder, over hundrede unge mænd og kvinder mest af håndværkerstanden, der nu drog ud for at tage deres nye fædreland i besiddelse.

De sang meget i kor, og især var der en orientalsk melodi, som jeg ofte hørte og kom til at synes om. Sangens indhold forstod jeg godt nok, skønt ordene var mig fremmede, men ét hørte jeg gentaget på en sådan måde, at det hele ikke var til at tage fejl af.

Når "Jerusalem, Jerusalem" lød hen over dækket, blev jeg grebet af en sælsom bevægelse. Jeg kunne så levende forstå og føle med dette folk, der efter den lange udlændighed og alle de udståede lidelser forsøgte at få et fædreland, en plet, der var deres.

Og så dukkede jo den tanke op, om jeg skulle opleve den dag, da jeg sammen med mine armenske venner kunne drage ind i "Hajastan" (Armeniernes eget navn til deres fædreland) Det var mit livs allerhøjeste ønske, men det ser foreløbig ud til at ligge et godt stykke ude i fremtiden.

I Jaffa er der for øvrigt et armensk bådelaug. De var de første, der sammen med "Cook" nærmede sig skibet, og det glædede mig at se, hvordan den armenske driftighed også her havde banet sig en vej.

Palæstina modtog ikke sine børn godt. Det første, de fik at vide i Jaffa, var, at de ikke straks måtte komme ind i landet. I Alexandria var der pest eller noget af den slags, hed det, og alle, der kom derfra, skulle interneres nogle dage på karantænestationen. Det var en ny besværlighed for de tilrejsende jøder. De havde jo måttet købe deres billetter for polske penge, og selv 3. klasse var for dem en hel formue. Nu fik de så uventet en del ekstraudgifter, så der var vist mange af dem, der kom inde i det nye land uden en øre på lommen.

Karantænebåden, der kom ud og hentede dem, hed "Welcome", det var virkelig en bitter ironi. Dog, de lod til at være ved godt mod, endnu længe førte vinden brudstykker af sangen om Jerusalem tilbage til os, mens de under det gule karantæneflag gled hen over bølgerne ind mod "Det forjættede Land".

Den 20. april nåede vi endelig Beirut og kastede anker på den ydre red, højeste landings- og karantæneflag og vente på, hvad der ville komme. Vor karantæne udløb om eftermiddagen, så var det fem dage siden, vi forlod Alexandria, men der ymtes noget om, at der var en konsul og en engelsk general om bord, og de nok skulle sørge for, at vi kom før i land.

Morgenen gik med de sædvanlige uendelige læge- og militærformaliteter, og imidlertid havde vi rigelig tid til at beundre det dejlige landskab. Hvor er Beirut køn, især sådan en forårmorgen. Foran det stadig lige vidunderlige dybblå Middelhav med sine mange sejl og gyngende småbåde, lå byen, der med sine røde tage dukker op af de dejlige haver og bagved det hele Libanon, grøn og yppig for nedent, løftende sine sneklædte tinder ligesom helt ind i den klare blå himmel.

Kl. 9 gled karantæneflaget ned, og vi stod ind i den indre havn. Øjeblikkelig var vi omringet af en hel sværm af småbåde, hvis indehavere under råb og skrig søgte at bemægtige sig de rejsende og deres bagage. Jeg havde ventet, at min plejesøn, Misak, skulle være i af af bådene, men det opdagede jeg snart, at han ikke var. "Cook" var der derimod med sine knaldende røde bådsmand og sit flag slæbende efter sig i bølgerne, og så var landingen jo snart besørget for mit vedkommende.

Og da jeg kom ud af toldbygningen, ja så stod Misak der og ventede på mig, han havde blot ikke kunnet få tilladelse til at gå ud med bådene, krigstidens omstændigheder og formaliteter er jo uendelige.

Så var jeg jo egentlig hjemme, min egen verden havde modtaget mig. Lidt efter kom min kære Licia, og vi omfavnede og kyssede hinanden så heftigt midt på gaden, at jeg med nød og næppe reddede min hat fra at falde af.

Jeg skulle opsøge nogle mennesker i Beirut, bl.a. den danske konsul, og jeg modtog selv besøg af en del armeniere, de fleste af dem fra Urfa.

Nu, da vi "Urfalis" er spredte for alle vinde, føler vi os næsten som slægtninge. Kommer vi sammen, er glæden stor, og vi har en mængde ting at fortælle hinanden, mange minder at tage frem, mest måske dem fra de lyse dage, da vi levede lykkeligt sammen i Urfa og mødtes i arbejdet eller ved fester.

Urfas armeniere forstår trods alt endnu at være glade, og mange af dem er dygtige folk, der skaber sig gode stillinger, hvor de kommer frem. De peger med stolthed på, at det ikke er dem, man finder ved fremmedes døre, de klarer sig for det meste selv.

Sikkert skyldes denne selvstændighed og dygtighed hos Urfas armeniere for end el de mennesker, der efter massakrerne i 1895 kom til at lede hjælpeaktionerne der. Ingen steder, så vidt mig bekendt, har der i en så udpræget grad været lagt an på at skabe arbejdsmuligheder, og ingen steder har der forholdsvis været givet så lidt almisse. Der er ingen tvivl om, at denne holdning har sat sit præg på den opvoksende slægt.

Den næste aften tog vi med toget op over Libanon, og efter en køretur på 20 timer nåede vi Aleppo, hvor vi blev modtaget af en stor mængde "urfalis".

Her har jeg så nu fået et nyt navn og kaldes "Pigen fra Urfa", så ved armenierne, hvem der menes. Længe før jeg endnu tænkte på at rejse der ud, dukke fra tid til anden det rygte op, at nu var jeg kommet, og der var endda nogle, der kom og fortalte Misak den store nyhed.

Denne gang var det altså sandt. Efter at have rejst en hel måned, kom jeg endelig til at bo i mit eget hjem. Aleppo, den 16. maj 1921.

Karen Jeppe.

ARMENIEN OG TYRKIET.

Af Harold Burton, præst i England, medlem af verdensligaen for Armenien.

For at give vore venner herhjemme et begreb om det skamløse spil, Vestmagterne for tiden driver med Armenien, har vi optaget følgende skrivelse fra en af Englands mest fremtrædende armeniervenner, Harold Burton. Den opfordring, hvormed han slutter sit brev, vil også udgå til dem, der i vort land føler for Armeniens krav.

Ide og ledelse i hvad der er levnet af det Osmanniske Rige er gledet fra sultanen, Mohammed V, over til Mustafa Kemal Pasha, den midaldrende tavse soldat, der intet hjem kender uden sit lejrtekt, han har tyrkens seje humor, som hans skrivelse til den engelske regering vidner om, hvor han takker for de geværer og kanoner, der var givet til armenierne, og som han gjorde til bytte i Kars.

Vi har (af Mr. Albert Skau) fået t vide, at Mustafa Kemal nu er fri for "al angst for et uafhængigt Armenien" i noget område af det forhenværende tyrkiske rige, og han er derfor i stand til ikke blot at trykke grækerne tilbage mod Smyrna, men at gøre et kraftigt angreb på de franske tropper i Kilikien. Han har endnu stadig i

reserverne de mægtige forråd af ammunition, som tyskerne efterlod, og der hviskes om, at mere end en af de allierede nylig har hjulpet godt til at udfylde hullerne i forrådene.

Jeg ønsker af vende opmærksomheden mod en iøjnefaldende og betydningsfuld kendsgerning; **”Tyrkiets voksende styrke.”**

Hvad skyldes dette? For en væsentlig del har det sin årsag i de ledende allierede magters vel forståede samtykke og villige bifald. Skinsyge på hverandres indflydelse i Orienten, ud af stand til at underholde passende væbnede styrker til polititjeneste under en forlænget våbentilstand og frem for alt opfyldt af en fælles frygt for det, Rusland kan blive til i fremtiden, har de i stille enighed givet større og større indrømmelser til tyrkisk nationalisme i løbet af 1920. Venizelos nederlag bestyrkede dem i den politik, de næsten uvilkårligt var drevet hen imod de sidste atten måneder. Efter den begivenhed har det været forholdsvis let for den britiske regering at dæmpe sin lyst til at yde Grækenland støtte – og i virkeligheden stive ryggen af på den anden kæmper. Indiske strømninger, ”national ret”, ridderlighed over for en ”hæderlig” fjende – alle disse og andre grunde er påkaldte for at retfærdiggøre denne kovending i politik. Vi holder på den gamle hest endnu en gang.

Nu opdager jeg, at et helt anseligt tal af oprigtige og alvorlige mennesker er vel tilpas ved den politik, der nu er antaget af den britiske regering og vore allierede overfor Tyrkiet.

Jeg gad dog vide, om vore venner ville føle sig fuldt så beroligede, hvis de helt og holdent var klar over visse skæbnesvangre kendsgerninger, der følger med den nuværende stilling.

”For hvordan går det med retfærdighed for Armenien?”

Har vore venner da virkelig så kort en hukommelse.

Lad os frem for noget minde om nogle af de uomstødelige sandheder om Armenien.

1. Den tyrkiske regering har bevist, at den er fuldkommen ude af stand til at anvende en menneskelig og retfærdig fremgangsmåde i sin omgang med sine armenske undergivne. Der behøves ikke mere noget vidnesbyrd om den kendsgerning, at Armenien under ingen omstændigheder kan vente nogen art af hjælp eller forståelse fra Tyrkiets side.
2. De tyrkiske armenieres ret til at opbygge deres uafhængighed er blevet højtideligt og formelt anerkendt af de europæiske magter ved traktaten i Sevres, og staten Armenieens grænser blev på magternes opfordring fastsat af præsident Wilson. (Det er vel værd at lægge mærke til, at denne ret til frihed for armenierne blev anerkendt ikke blot af vestmagterne, men også ved et dekret fra Moskvas sovjet, dateret januar 1918.)
3. Ifølge Sevrestraktaten (Præsident Wilsons kendelse) skulle Van, Bitlis, Erzerum og dele af Trebisonde udskilles fra tyrkisk område og danne det befriede Armenien. Magterne indrømmede, at dette var det yderste *mindstemål* af retfærdighed og genoprettelse, der skyldtes det armenske folk, og enhver fordomsfri læsning af historien og et studium af lokale vilkår, vil sikkert nok bevise dette.
4. Men selv om magterne krævede tyrkernes underskrift på traktaten i Sevres og anerkendelse af de armenske provinders uafhængighed, forsømte de at yde Armenien det fornødne værn og den bistand, som kunne sætte landet i stand til at leve, omgivet som det var af fjendtlige naboer, og berøvet størstedelen af sin befolkning ved de officielle uddrivninger, plyndret og lagt øde ved fem års uafbrudt krig.
5. Mens magterne snakkede og var ude af stand til at finde enten mandatær eller penge til at underbygge den ny stat med, besatte Mustafa Kemals tropper hele det armenske område. Tyrkiet overskred den gamle

russisk-tyrkiske grænse og tog med voldelig hånd Kars og Alexandropol i december 1920. – De holder endnu dette område.

6. De allieredes Londonkonference i februar-marts i år (1921) forsøgte, men forgæves, at finde en basis for en ordning af forholdene i den nære Orient.

Som hentydet til tidligere, blev det en almindelig grundsætning, at der skulle gøres Tyrkiet indrømmelser. Tyrkiske og græske delegerede blev kaldt til London, og der blev stillet forslag, hvorefter Sevrestraktatens bestemmelser skulle omdannes, men på hvilken måde? Ikke, læg vel mærke til det, på de allieredes bekostning, *men på armeniernes, det folk, der er lettest at årelade!*

I stedet for at opgive lidt af deres eget bytte, foreslog nu de allierede at berøve armenierne de små områder, som magterne få måneder tidligere havde overgivet dem.

Det nye forslag er, at et svømmende og unestemt ”nationalt hjem” skal findes til armenierne et eller andet sted ved Tyrkiets østlige grænse, og at en kommission skal udnævnes af ”Folkenes Forbund” for ”på stedet at undersøge et område, der skulle overlades til Armenien”!

Det er den handling, der sætter kronen på en hel række af yderlig lave forræderier mod Armeniens folk.

Hvad Kilikien angår, hvor der er en stor armensk befolkning, er der også nu forslag oppe, ikke blot en del af området, men det hele land skal gives tilbage til Tyrkiets milde omsorg.

Hvad kan der gøres? Jo, vi kan vise vor regering, at der er en del af vort folk, som våger over retfærdigheden, ikke blot for et folk, men retfærdighed for alle. Hvad de nye forslag angår, forlanger vi, at alle indrømmelser skal gøres afhængige af, 1) at Tyrkiet rømmer det område, der er overgivet Armenien, og 2) at der udnævnes en kristen guvernør for Kilikien eller oprettelsen af en uafhængig styrelse for den provins. – Vi forudsætter for den ny armenske stat, økonomisk hjælp og en storkommissær under Folkenes Forbund med et nøjagtigt udarbejdet mandat for administrationen. Vi forlanger, at ethvert forslag til grundlæggelsen og fæstnelsen af denne stat skal tage hensyn til en mulig forening af russisk og tyrkisk Armenien, med Ruslands samtykke.

Solglimt mellem bygerne.

Efter 1908 bedredes armeniernes kår for en tid noget.

I det år var det, at voldsherren Abdul Hamid blev styrtet, og Tyrkiet fik en forfatning.

Allerede længe havde der inden for de mere oplyste kredse, særligt da i Konstantinopel (Istanbul), gæret stor misfornøjelse med hans regimente. Han følte sin trone vakle og levede i stadig frygt for oprør. De armenske massakrer i 1895, som han ved den muslimske gejstligheds hjælp havde iscenesat, havde været et led i hans bestræbelser på at holde sig på tronen. Derved havde han søgt at give muslimerne andet at tænke på, og virkelig forholdt de sig, mættede af rovet, forholdsvist rolige nogle år. De var også til dels lammede af frygt, for hele landet vrirmede med spioner, og den svageste mistanke om at nære revolutionære hensigter var nok til at få fængslets døre til at lukke sig tæt og fast over en mand.

Dog, trods alle Abdul Hamids diplomatiske kunster og trods al terror blev der altså nu i 1908 gjort ende på hans herredømme ved en i øvrigt mærkværdig ublodig og kortvarig revolution.

Det parti, der havde styrtet ham, kaldtes Ungtyrkerne og havde, særligt blandt officererne, mange tilhængere. Men også fra andre lejre havde de fået en kraftig støtte, bl.a. fra de armenske taschemakiter, et politisk parti, der i de år flere gange kom til at spille en rolle i armeniernes liv.

Ja, nu har Ungtyrkernes navn jo fået en hæsleg klang, de og deres udåd hører til verdenskrigens mørkeste og blodigste minder. Men i 1908 så det helt anderledes ud. Da var de fædrelandets befriere, mænd med høje og rene idealer.

En uhyre bølge af begejstring gik hen over hele landet, da de stod frem og proklamerede retsstaten med frihed for alle og lighed for loven for alle nationaliteter og alle trosbekendelser.

Alle skulle de være frie borgere i "det osmanniske rige", som skulle være deres fælles fædreland.

Fortidens synder skulle være glemte og udslettede, der skulle ikke blot gives politisk amnesti, men enhver skulle søge at glemme den uret og de krænkelse, han havde lidt, så de alle kunne gennemtrænges af broderskabets ånd.

Og alle troede på det, også armenierne. De bestræbte sig på at glemme, hvad de havde lidt, for at neddæmpe deres mistro over for deres arvefjender, tyrkerne, og for at blive loyale osmanniske statsborgere.

Alt for snart måtte de dog lære at indse, at teori er et, praksis et andet, og århundred gammel vane med at undertrykke kan ikke ophæves ved et regeringsdekret. Ja, de fik også snart kun alt for god grund til at tvivle om, at Ungtyrkerne havde ment det ærligt med deres løfter.

Det havde de dog sikkert gjort, det er ikke rimeligt, at Ungtyrkernes ledere var bevidste hyklere. De havde vistnok den gang de bedste hensigter, men de manglede både politisk dygtighed og karakterstyrke. Et er at omstyrte et råddent samfund, et andet er at opbygge et bedre på dets ruiner, og en så bundløs korrupsion som den, der havde rådet i det gamle Tyrkiet, er ikke let at komme til livs, det er mere sandsynligt, at man selv går til bunds i den. Det var det, Ungtyrkerne gjorde.

Hvordan det hang sammen med Adanamassakrerne, der kun et år efter konstitutionens indførelse kostede tusinder af armeniere livet, er vel knap nok rigtig opklaret. Abdul Hamid, der som konstitutionel monark endnu sad på tronen, fik skylden for dem og måtte forsvinde, men de mest indsigtfulde lagde Ungtyrkerne dem til alst og mente, at de allerede den gang begyndte at arbejde på det program, som de på uhyggelig måde gennemførte under verdenskrigen.

Sikkert er det i hvert fald, at Ungtyrkerne energisk bestræbte sig på at råde bod på ulykken og tage sig af de dræbtes efterladte, men det er lige så vist, at armenierne ikke fik den retsstilling, der var lovet dem.

Og dog var deres kår langt bedre, end de havde været under Abdul Hamis. Alene det, at enhver frit kunne bevæge sig uden pastvang, og at censuren var ophævet, det var store ting. Der var heller ingen, der uden lov og dom blev kastet i fængsel, og det skete, at armeniere ved domstolene fik medhold over for muslimer. Den større bevægelsessikkerhed, der kom til at råde i den største del af riget, kom dem til gode. Jo, vist var der fremgang, de var ikke mere rent og bart muslimernes slaver.

Ja, på en vis måde blev der kælet lidt for dem, idet Ungtyrkerne kom til at betragte dem som et element, der økonomisk skulle hæve landet.

Under sultanens misregimente var Tyrkiets industri nemlig blevet fuldstændig ødelagt, landet var på enhver måde blev afhængigt af Europas fabrikker, og de udnyttede det som afsætningsmarked for alt det umulige kram, de ikke kunne komme af med hjemme. På samme tid forringede den voksende usikkerhed fremskaffelsen og udførelsen af råprodukter, så både staten og befolkningens store flertal var ved at gå under i fattigdom og elendighed.

Ungtyrkerne havde lært et og andet i Europa, særlig i Frankrig, hvor de havde fået deres "dannelse" og havde indsuget nogle af vestens ideer.

Der havde de da også bl.a. lært at indse, at arbejde måtte der til, om landet skulle reddes. Og hvem kunne udføre det andre end armenierne. Langt de fleste af de andre var enten for langt tilbage i kultur eller for dovne til at yde noget ordentligt.

Ud fra denne tankegang var det, at armenierne på en måde kom til ære og værdighed, i hvert fald ødslede tyrkerne en del smukke ord på dem. Nogen luft fik de da også under vingerne, og deres økonomiske stilling bedredes en del i de 6 år fra 1908 indtil verdenskrigen.

De bestræbte sig straks på at få deres skolevæsen forbedret og for at skaffe sig uddannelse i mange ting, men de var jo i de mange undertrykkelsens år blevet svært distancerede. Europa, som de først nu fik lov at komme rigtig i berøring med, stod der med sin højt udviklede tekniske kultur, og man skulle synes, at det helt måtte tage vejret fra dem. Armenierne var jo ikke så indbildske og opblæste som tyrkerne, der mente, at de allerede havde slugt al verdens visdom og godt kunne magte deres "civilisatoriske" opgaver alene. Armenierne så svælget og forstod, hvor uhyre meget de skulle igennem, inden de kunne begynde at tage konkurrencen op med europæerne, men de var ikke sådan at tage modet fra, de tog fat og begyndte at arbejde sig frem. Selv ud til en så afsides liggende by som Urfa nåede den nye tids bølgeslag, og den gav ikke blot min virksomhed mere vind i sejlene, den stillede også nye krav til mig.

Det var klart, at jeg nu skulle være en af de førende, en af dem, der lukkede op for vestens kultur, og frem for alt måtte jeg hjælpe til med at skille klinten fra hveden.

For det var sandelig ikke godt alt sammen, der nu fra Europa strømmede ind over Tyrkiets folkeslag og jo da særlig over armenierne, fordi de var mest modtagelige.

Det kunne nok behøves, at nogen stod på vagt for dem. Det, der nu kom, kunne hæve dem højt, men det kunne også ødelægge dem i bund og grund, hvis de fik det galt i halsen.

Karen Jeppe. Artikel i Armeniervennen nr. 3-4, 1921

Hjemme igen.

Brev fra Frk. Karen Jeppe. (Armeniervennen sept. 1921)

Bag ved posthuset går man ind i en lille snæver gyde. Snæver er den til at begynde med, og kommer man nogle skridt ind, bliver den endnu snævrere, det er tydeligt at se, at her har den været lukket af med en port. Uvilkårligt kommer man til at tænke på ghettoerne, jøde kvartererne, der blev lukket af om natten. Og en slags ghetto har det også i sin tid været, blot var det ikke jøder, der boede her, men en stor del af Aleppos kristne befolkning.

Kvarteret bærer navnet "Salibe", "Korset". Nu er det åbent til alle sider, men man kan endnu tydeligt se, hvor portene har været, der hver aften blev lukket og således spærrede de kristne af fra den øvrige by.

Inde i Salibes snævre, mest overbyggede gyder hører man megen klokkeringning, megen støj af skolebørn, og man ser mange ligtog drage forbi. Kirker og skoler af de forskellige denominationer ligger der tæt op ad hinanden, og det vrimler med gejstlige personer, præster, munke og nonner.

Der findes mange smukke bygninger i dette kvarter, men stadsen er altid indvendig. Udadtil er de uanselige, og man bliver forbavset stående, når man er gået ind ad den lave dør og pludselig ser en smuk gård med kunstnerisk udsmykkede værelser og en henrivende lille have i midten.

Et sted udvider en af gyderne sig, så man kan se et lille stykke af himlen. Der ligger et par armenske boder, og der står et par bænke på gaden. Det er tydeligt nok en slags centrum. Her er da også indgangen til den armensk-gregorianske kirke.

Kirken er i øvrigt meget lille og uanselig. Den gregorianske menighed talte aldrig ret mange medlemmer i Aleppo. Flertallet af de indfødte armeniere her er katolikker, og det er den armensk-katolske kirke med dens

store skoler, der dominerer Salibe. Men alligevel er den nationale kirke folkets centrum, det er ikke til at tage fejl af, her løber trådene sammen, det er som om, man her føler folkets hjerteslag.

I en af de bygninger, der tilhører kirken, har "Folkets Forening" da også til huse.

Det er ikke, som man skulle vente efter navnet, en eller anden demokratisk forening. Det er en komite, det er en komite, bestående af fremragende armeniere af alle denominationer og alle politiske afskygninger, der under tidernes tryk er blevet sig bevidst, at de først og fremmest er armeniere og ahr sluttet sig sammen for at virke til deres folks bedste. Sådanne komiteer er der dannet i mange byer i det øvrige Tyrkiet, og de arbejder så vidt muligt hånd i hånd.

De har jo selvfølgelig mange opgaver af forskellig art, en af dem, og måske den allervigtigste er den at tage sig af de mange landflygtige, adspredte armeniere, der er kommet bort fra deres slægt og som nu søger efter hinanden.

Hvor mange fædre og mødre er der ikke, der søger efter deres børn, hvor mange unge mænd og kvinder, der søger efter en og anden af deres slægt. Og der kommer stadig nye, mennesker, der har levet blandt muslimerne og ikke har kunnet slippe ud eller give noget livstegn fra sig. De var for længst begrædt som døde, og nu dukker de pludselig op. Og alle henvender de sig til kontoret i "Foreningen", derfra søges der rundt om efter oplysninger, og hvor tit er ikke deres bestræbelser kronet med held. Et ensomt ulykkeligt menneske fandt igen en af sine egne, fik igen nogen at leve med og arbejde for. Det er gribende at læse de taksigelsesbreve, der kommer ind til kontoret, det er de menneskers løn for deres møjsommelige arbejde. Det er mærkelige ting, man kan få at se og høre derinde i det lille kontor.

En dag traf jeg der to unge mænd i 16 – 18 års alderen, der ved første øjekast så ud som almindelige landsbyarabere. Det viste sig imidlertid, at de var armeniere, og især den yngste havde da også umiskendelige armenske træk.

Hvor kom de fra, og hvad ville de?

Det var den sædvanlige sørgelige historie. De var deporterede som børn, arabere havde bemægtiget sig dem og havde nu i 6 år udnyttet dem som slaver. De havde været hyrder, havde måttet stå op længe før dag og havde først kunne lægge sig et godt stykke ud på aftenen, når hjorderne var kommet til ro i foldene. Rigtig mætte havde de sjældent været, de havde fået noget brød og kærnemælk, men det havde ikke været nok, sagde de. Andet og mere havde de ikke fået som løn for deres arbejde ud over nogle nødtørftige laser til at dække deres nøgenhed.

I begyndelsen havde de troet, at alle armeniere var døde, så der for dem ikke var noget håb om bedre kår, men så var der lidt efter lidt siver rygter igennem, der gik ud på, at der i Aleppo var mange armeniere, og at de ikke alle vegne behøvede at leve som slaver.

Fra den tid af spekulerede de på flugt, et par gange havde de også forsøgt det, men araberne havde indhentet dem på deres rappe heste, og de var derefter blevet så grundigt gennempregede, at de for en tid havde opgivet tanken om at flygte.

Men så var franskmændene kommet til Deir Sor, og det var ikke langt fra den landsby, hvor de blev holdt i fangenskab. Endnu en gang ville de vove et forsøg, og de undveg en nat. Araberne opdagede det og satte efter dem, men inden de nåede dem, var de kommet så nær ind til de franske stillinger, af araberne ikke vovede sig længere frem. De unge mennesker undslap og fulgte siden med en konvoj til Aleppo.

Den første nat tilbragte de på fliserne under kirkeportens hvælvinger, og de sagde, at de ikke havde kunnet lukke et øje af bare glæde. De var igen hos deres egne, i ly af deres egen kirke.

Da kontoret var åbent, meldte de sig der, og snart var der samlet en interesseret kreds af armeniere om dem. Først fortalte de deres lidelseshistorie, og så kom de øvrige spørgsmål.

Fra hvilken by var de, og hvem var de?

Den ældste var fra en landsby i nærheden af Adana, og det var en hel sensation, da han nævnede sit navn. Han var søn af en bekendt godsejer, og så videt det kunne skønnes, den eneste efterlevende af hele familien. Store jordegodser ventede på ham.

En af de tilstedeværende fortalte, at da den familie blev deporteret, var halvdelen af landsbyens befolkning fulgt frivilligt med, fordi de ikke ville skilles fra dem.

Og den unge mand bekræftede, at sådan var det virkelig gået til. De havde fulgtes ad indtil Deir Sor, der var han blevet røvet af arabere, og siden havde han hørt, at alle armeniere var dræbte, huggede ned i tusindvis ude i ørkenen, så han kunne vel ikke vente at finde nogen af sin slægt.

Men den anden unge armenier, der havde været hans kammerat i fangenskab, han var nu hans broder, og de ville blive sammen hele livet.

Imidlertid var der en, der oplyste, at der i Aleppo levede en smed fra netop den landsby. Han blev hentet på stående fod og genkendte straks den unge mand. Med glæde bragte han dem begge til sig hus, og et par dage efter var de på vej til landsbyen.

Snart kom der brev fra menigheden her, at de var ankomne, og at det havde været for dem, som om de havde været vidne til en opstandelse fra de døde, da de havde set den unge mand, og de glædede sig alle over, at de nu igen i deres midte havde en af denne gamle slægt, der havde været så anset og elsket.

En anden gang stod der en lille 12-13 års knægt, forpjusket og udaset, med med et glimt af ukuelig energi i øjet.

Også han havde været længe i fangenskab, så længe, at han ikke mere vidste, hvem han var eller hvor han var fra. Men han var godt nok klar over, at han var armenier, og enkelte brokker af sit sprog kunne han endnu. Han havde hele tiden talt armensk med køerne for ikke at glemme det, forklarede han.

Han havde været blandt kurderne i en landsby lidt nord for Urfa, og det var den samme historie om slid og savn.

”Blev armenierne der ikke befriet efter våbenstilstanden?” spurgte vi.

Jo, der kom folk til landsbyen, og de, der ville, kunne følge med dem. Jeg ville også gerne have været fri den gang, men min herre betalte penge, og så fik han lov til at beholde mig.

Den forklaring lyder noget mærkelig, og et barn kan jo tage fejl af sådan noget. Sikkert er det i hvert fald, at han blev ladet tilbage.

Efter den tid var han alene. Der var godt nok nogle armenske kvinder i landsbyen, men det var nogen, der havde valgt at være kurdere, og de svarede ham ikke, når han forsøgte at tale armensk med dem, nogle skældte ham endda ud og jog ham bort. Det var vel især efter den tid, han måtte tage sin tilflugt til køerne. Så kom den sidste tids uroligheder med kampe mellem kurdere og tyrker. Folkene fra hans landsby flygtede for et tyrkisk angreb og standsede først deres flugt ved Eufrats bredder. Der så han en dag lejlighed til ubemærket at komme med en færge over floden, og så ebgav han sig på vej til fods de mange mil gennem arabisk land, indtil det endelig lykkedes ham at finde Aleppo og der komme i kontakt med armenierne. Nu er han optaget i børnehjemmet i Aleppo og skal der til at lære det armenske sprog igen og til at indhente, hvad han forsømte i de mange år i kurder-landsbyen, hvor han jo ikke lærte ret meget af det, han siden kan få brug for i livet.

En anden lille dreng havde levet i årevis blandt arabere i udkanten af Aleppo, levet i den tro, at alle armeniere var døde, og at der ikke var andet for ham at gøre end at blive araber ligesom de andre.

En dag kom han bort fra de vante gader i araberkvarteret og kom ind i den indre by. Der hørte han pludselig nogen tale hans næsten glemte modersmål. Som en åbenbaring virkede det på ham, og han begyndte ivrigt at spørge sig for, og snart var han ledt frem til kirken og til kontoret.

Det var ikke svært at fastslå, at han var armenier, og børnehjemmet åbnede gæstfrit sine døre for ham. Han var kommet tilbage til sit folk.

Ja, vist er der glæde over enhver, der finder vejen tilbage.

Det sørgelige er blot, at de nioghalvfems, de ligger ikke trygt i folden, de er derude i fangenskab endnu, og nogle er endog sunket så dybt, at de ikke mere sukker efter befrielse. Hver og en, der kommer, bringer bud fra de mange, der blev tilbage derude i mørket.

Aleppo, den 23. september 1921

Karen Jeppe

Under Åget

Karen Jeppe i Armeniervennen september 1921.

Massakrerne i 1895 havde ramt Urfas armenske befolkning hårdt. Før den tid havde de stået i et ret fredeligt forhold til byens muslimer og til den tyrkiske regering.

Vel kom de som "vantro" og som det undertrykte folk aldrig nogen sinde på lige fod med de andre, men de havde lært at finde sig til rette i deres skæbne. De gik klædt i mørke tarvelige klæder, sørgede for at vise et underdanigt væsen og havde lært gennem bestikkelse at opnå, hvad de ellers måtte give afkald på, da de jo aldrig ad lovens vej kunne få ret overfor en tyrkisk modstander.

De var for øvrigt langt fra de eneste, der benyttede sig af dette middel. Langsomt, men sikkert, havde korruptionen som en snigende sygdom angrebet det ene efter det andet af de tyrkiske regeringsorganer. Embedsmændene fik aldrig deres løn i rette tid og altid mindre, end de skulle have, de havde måttet ty til alle slags "afgifter" for at friste livet. Nu var det for længst en given ting, at man fik et embede for at berige sig, derfor solgtes de da også i Konstantinopel til højstbydende.

Men denne i og for sig mislige tilstand var dog på en måde gunstig for armenierne, der åbnedes dem derved mange veje til at slå sig igennem. Ganske vist var det krogveje, men der var så længe benyttede af alle, at man godt kunne kalde dem for den autoriserede hovedlandevej.

Et vigtigt moment var endvidere den personlige indflydelse. Visse af Urfas "store" tyrkere beherskede i virkeligheden hele Byens liv, de bemægtigede sig straks ved gaver og hædersbevisninger de fremmede embedsmænd og spandt dem ind i et net af personlige hensyn og venskabsforhold, så de slet ikke kunne se anderledes på en ting, end deres venner og rådgivere.

Det gjaldt nu for enhver armenier at sikre sig en af disse "store", så denne betragtede ham omtrent som en af sine undergivne, hvem han selv udnyttede, men tillige beskyttede mod de andres overgreb. Lykkedes det for ham, så var han på den rigtige side og kunne i nogenlunde fred passe sin dont.

Det er intet under, at århundreders liv på denne måde havde påtrykt armenierne et noget ejendommeligt væsen, der ofte tog sig ufordelagtigt ud ved siden af tyrkernes langt mere naturlige væremåde, og som trak hårde domme ned over dem fra tilfældige rejsende, der ikke gav sig til at undersøge fænomenernes årsager og indre sammenhæng.

En sådan rejsende var det, der en dag aflagde besøg hos den gamle, ærværdige armenske biskop og i samtalens løb spurgte ham:

”Hvordan kan der være, I armeniere er så forskellige fra os europæere, selvom vi er af samme slægt? Vi går lige på og siger vores mening frit ud, I dukker jer altid og kryber udenom”

”Ja,” sagde den gamle biskop. ”En gang mødtes en løve og en kat. Løven så på katten og sagde: ”Hør, vi to ser ud til at være i familie, men hvordan kan det være, at jeg jager mit bytte op i løb og spring på åben mark, mens du ligger et sted i skjul og lur på det. Det er dog egentlig ikke vor slægt værdigt.”

”Gud bedre det, det er sandt hvert ord, du siger,” svarede katten. ”Men du glemmer, at jeg i så mange århundreder har været nødt til at omgås menneskene.”

Men enten det nu gik sådan eller sådan, så var det i hvert fald lykkedes armenierne at finde en måde, at omgås tyrkerne på, så de kunne leve og arbejde iblandt dem. De måtte betale store afgifter både til den ene og den anden side, men de var jernflittige, og der gik ry af Urfas kunsthåndværk. Så godt som alle byens håndværkere, handlende, læger, advokater osv. var armeniere, og i forhold til prisen på livsfornødenheder, tjente de gode penge, så de sad lunt inden døre.

Men så var ulykken kommet. Det var som om alle de sten, der faldt ned efterhånden som den tyrkiske rigsbygning smuldrede hen traf armenierne. Den sidste store sammenstyrtning havde jo nær kostet dem alle livet.

Det var umuligt for Urfas armeniere at forstå, hvorfra den misstemning, der gærede imod dem, kom. Først lidt efter lidt opdagede de, at mullaherne fra alle prædikestole tordnede mod dem og gjorde de ”rettroende” klart, at det var Allahs vilje, at de ”vantro” skulle udryddes.

Da begyndte de også at se, at mullaherne blev inspirerede fra Konstantinopel, fra selve Tyrkiets enehersker, Abdul Hamid.

(Min bemærkning: Man så i nazi-Tyskland en del præster, der støttede op om Hitler, velsignede hærens våben og tav om forfølgelser af anderledes troende og tænkende. Mogens Højmark)

Men hvad Abdul Hamids motiv var til at forfølge dem, det kunne armenierne ikke se. De vidste, at de ikke havde tænkt på oprør eller noget af den slags, og der var gode skatteydere, hvis flid og vindskibelighed det ret egentlig skyldtes, at landet ikke gik helt til grunde i fattigdom.

Hvordan kunne de fatte en tanke, der kun kunne opstå i hjernen på en af disse østerlandske despoter, for hvem menneskelig overhovedet og de vantros liv i særdeleshed ikke betød mere end det støv, han trådte på. Men Abdul Hamid tænkte på den tid, da Tyrkiet var stort og mægtigt og udstrakte sit scepter over mange kristne nationers hoveder, den tid, da tyrkerne havde så mange mennesker at udpine og udsuge, at deres hjælpemidler syntes udtømmelige.

Hvor var nu disse kristne folkeslag?

De havde revet sig løs det ene efter det andet og havde stadig taget den jord med sig, de boede på. Nu var Tyrkiet kun lille, og af kristne folkeslag af nogen betydning fandtes kun armenierne blandt dem. Hvor længe ville det vare, inden de også rev sig løs og tog Armenien med sig?

Og selv om de måske ikke følte sig stærke nok til på egen hånd at vove sådan et skridt, var russerne så ikke parat til at fuldbyrde det for dem hvad øjeblik, det skulle være? Hvad betød ellers den evige tale om ”de armenske reformer”, som de russiske diplomater vendte tilbage til ved enhver lejlighed.

Abdul forstod meget godt, at russerne ikke i mindste måde interesserede sig for armeniernes skæbne, men at de ville holde det sår åbent, det bød dem den mest bekvemme lejlighed til at blande sig i Tyrkiets anliggender og forfølge dem med deres erobringsspolitk, hvis mål enhver vidste var Konstantinopel.

Var det ikke den letteste vej til at løse det armenske spørgsmål, at slå armenierne ihjel?

Så kunne han også samtidig lade tyrkerne få lov til at udplyndre dem, så fik de da noget andet at tænke på, end at være utilfredse med hans regering og at smede oprørsplaner.

For også det vidste han var i gære. Tilstanden i landet blev lidt efter lidt uholdbar, århundreders rovdrift begyndte nu for alvor at hævne sig. Ørkerne vandt ind på det dyrkede land, græshopper og røvere blev

mere og mere overmægtige, embedsstanden mere og mere korrumperet. Man kunne snart ikke leve her mere, og forbitrelsen vendte sig mod ham.

Han var som en mand, der trængt af hunde på alle sider, ser sig om efter et ben at kaste i munden på dem, og det ben var det armenske folk. Når først deres mænd var dræbt, så skulle deres kvinder og deres gods sikkert være nok til at mætte de grådige utilfredse tyrkere for en tid.

Så fik mullaherne ordre til at puste til fanatismen og rovbegæret, snart var ilden da også tændt, massakrerne i 1895 fulgte.

I 3 dage huserede tyrkerne blandt Urfas armenske befolkning, der først ved list var blevet afvæbnet, 3 – 4000 mænd lå døde rundt om i gader og huse. Den sidste dag brændte de domkirken, der var stuvende fuld af kvinder og børn.

Plyndring fulgte på drabene, den bydel, der vilde skarer forlod den tredje dag, var blottet for alt. Kvinderne og børnene sad tilbage en vinternat i tomme huse uden noget som helst at spise eller dække over sig, og knap nok med klæder på kroppen. Et stort under var det, at de ikke alle døde den nat.

Når undtages de mange hundreder, der var brændt levende i domkirken, var kvinder og børn for det meste blevet skånet, idet tyrkerne gik ud fra, at de selv ville omkomme, eller tilfalde dem, når de fik ryddet mændene ad vejen. De glædede sig allerede til at se de armenske kvinder, dem, de altid så heftigt attråede, drevne af sulten komme til deres døre for at tigge, og så tænkte de, at de ville være værgeløse i deres hænder. Men de havde glædet sig for tidligt. De armenske kvinder kom ikke. Vel havde Europas *regeringer* dådløse set til, da Abdul Hamid lod tusinder af kristne myrde lige for deres øjne, men Europas *folk* var opskræmte, og der indsamledes rundt om store pengegaver til de dræbtes efterladte. Men det varede jo en rum tid, inden disse gaver nåede frem, de arme mennesker ville for længst have været døde, hvis ikke hjælpen havde været lige ved hånden og var kommet allerede den næste dag.

Det var en modig, behjertet kvinde, der gik frem gennem ligdyngerne for at nå til de nedbrudte, forskræmte, næsten sanseløse kvinder og stå dem bi i deres store nød. Altid, så længe disse tildragelser mindes, vil Miss Shattucks navn og skikkelse hæve sig op fra den blodige baggrund.

Hun var bestyrerinde for den amerikanske mission i Urfa og havde allerede været der i flere år, men først nu var det, hun kom til at vise, hvad et menneske formår.

Det er helt utroligt at høre om, hvor mange mennesker, hun nåede frem til, hvor mange hun gav mad, hvor mange sårede, hun plejede, hvor mange forladte børn hun førte hjem til sig, og hvor mange mænd hun i disse frygtelige dage med fare for sit eget liv havde kunnet holde skjult for deres fjenders øjne.

Det var hende, der holdt byen i live.

Hende var det, Dr. Lepsius kom til hjælp, fra nu af var de to til at bære byrderne. Arbejdet blev organiseret, der blev oprettet et hospital i byen, grundlagt børnehjem og frem for alt industrier for kvinder, så disse enker og unge kvinder blev i stand til at leve af deres hænders arbejde.

Kvinderne havde aldrig før være ude for sådan noget. Det havde haft deres mænd og fædre til at tjene føden til dem og til at værne om dem. Tanken om at sørge for sig selv lå dem ikke nær, sådan som den gør nutidens kvinder herhjemme, men de var ikke længe om at lære det. Almisserne kunne snart indskrænkes til de syge og gamle og til dem, der sad med en stor børneflokk. De andre kunne selv. Der var ikke få kvinder i Urfa, der med stolthed kunne pege på 2 – 3 børn, som de havde opfødt i en nød og et savn, som vi herhjemme vel knap kunne forestille os, og ved meget surt slid, men de havde stået det igennem.

Tyrkerne ventede forgæves på de armenske kvinder, for disse foretrak fattigdom og slid frem for vanære. Der var også reddet mange flere mænd, end man havde troet muligt. Ikke bare hos miss Shattuck, men også rundt om i deres egne huse havde de kunnet holde sig skjult, og efter nogen tids forløb begyndte de igen at komme frem og søge arbejde blandt deres fjender.

Uendelig bitter var deres lod, for vel dræbte tyrkerne dem nu ikke mere, men de gjorde dem livet svært på enhver måde. Alt, hvad armenierne ejede, havde de jo mistet, de måtte begynde på helt bar bund, nu havde de intet andet at sælge, end deres arbejdskraft, og dem, de skulle sælge den til, havde jo al magt i deres hænder. De ejede jorden, kapitalen var deres, og loven var på deres side. De kunne trykke arbejdslønnen så meget, de ville, lade være med at betale, hvis det passede dem, armenierne var helt og aldeles udleverede til dem. Og så var de stavnsbundne, praktisk talt i hvert fald. En armenier kunne ikke skaffe sig pas til at komme ud af landet, ja, knap nok til at rejse til en anden by, og blev de grebet uden pas, måtte de lide de strengeste straffe. Tyrkerne ville ikke af med dem, de skulle arbejde for dem, det kunne eller ville tyrkerne ikke selv, men de undte dem ikke mere end lige af friste livet.

Hvordan armenierne bar sig ad med under disse forhold at komme i vej igen, kan nok synes en gåde, men sikkert er det, at de kom fremad, om end det gik meget småt, især da også Mesopotamien blev mere åbnet for handel, så priserne på livsfornødenhederne begyndte at stige. Alt steg, undtaget arbejdslønnen.

Det var den periode, jeg kom til at opleve. Den faldt omkring århundredskiftet, og den var så svær, at den nær tog vejret fra mig.

Jeg kunne ikke se, hvordan jeg kunne dygtiggøre mine drenge til at tage livskampen op på de vilkår. Med pigerne var det lettere. De gik lige ind i arbejdsanstalterne og slog sig igennem så godt eller dårligt som de andre kvinder, men for drenge følte jeg, at jeg måtte have værksteder, så jeg kunne yde dem støtte også efter deres udtrædelse fra børnehjemmet, jeg måtte se at åbne veje, hvor der kunne tjenes mere, end tilfældet var i de almindelige værksteder i byen. Det var det, der drev mig hen imod at få en god industriskole i gang.

Karen Jeppe

Armeniervennen januar 1922.

I TUNGE TIDER.

Af et brev fra frøken Karen Jeppe til komiteen.

Hvad forandringen i de politiske forhold i fremtiden kan medføre for Kilikien og Nordsyrien, er mig endnu uklart, men jeg holder naturligvis øjnene åbne og agter på tidernes tegn.

Patriarken fra S... er her i disse dage, og jeg har haft lejlighed til at tage med ham. Han anslår tallet på de kristne, der er udvandrede fra distriktet omkring Adana, Tarsus og Mersina til 50.000, blandt dem 30 – 40.000 armeniere. Hvor de er taget hen, har jeg ikke kunnet få sikkert at vide. 3000 skal være på Cypern, en del i Egypten, Smyrna, Trakien og på de græske øer.

Her til Aleppo er der ikke flygtet mange. Armenierne fra Antab og Killis har søgt om at komme her til, og jeg har understøttet denne ansøgning i et brev til Geneve. Om det nytter noget, er jo et stort spørgsmål, men det var i hvert fald det eneste, jeg kunne gøre. Foreløbig holder franskmændene dem tilbage i Aintab.

Armenierne fra Dørtjol er ikke udvandrede, hedder det, og andre søger dertil. Det forlyder, at egnen omkring Alexandrettebugten ind til Djikan-floden skal blive i franskmændenes besiddelse, men om det har noget på sig, ved jeg ikke.

I det hele taget er situationen her yderst uklar og egentlig usikker.

Jeg finder dog, at vi ubetinget må benytte de sidste tildragelser til en udstrakt agitation, for nu kaldes der på os. Vi må bidrage vort til at hjælpe disse hjemløse mennesker på fode igen, og det er ikke almisse, der nu kræves af os, det er arbejdsmuligheder, vi må skabe.

Nu ser vi tiden an, og når jeg bliver helt klar over, hvor alle disse flygtninge er taget hen, og hvor den største nød findes, så mener jeg, at jeg bør tage der hen. Det arbejde, jeg hidtil har gjort, er jo ikke derfor spildt, det kan lige så godt fortsættes et andet sted.

Frem for alt søger jeg naturligvis handelsforbindelser.

En armensk handelsrejsende fra Paris har været her. Han interesserede sig meget for vore armenske kvinders kunsthåndværksprodukter, og det sidste brev fra ham klang håbefuldt, det lader til, at et par af de store modemagasiner vil forsøge sig med det. Nu må vi se, hvad det bliver til.

Siden har her været en repræsentant for et stort amerikansk firma, der beskæftiger tusinder af kvindelige arbejdere overalt i verden. Han syntes også godt om arbejderne.

Heldigvis ligger vanskeligheden ikke så meget i stingene, dem lærer de armenske kvinder hurtigt, det svære er at få fat i de rigtige farver og stoffer, at finde de rigtige mønstre og kompositioner, og så få sat det hele op på den rigtige måde.

Jeg har suppleret systuen med et væveri. Det har jo altid været min yndlingside at have mere end et ben at stå på. Det, jeg stiller an af den slags, afhænger ganske af forholdene på det sted, hvor jeg slår mig ned. Væveri går brillant i Aleppo, mit naturligvis også.

Sagen med folkenes forbund er jo desværre for øjeblikket næsten helt kørt i stå. Hvad kan det nytte at tage kvinder og børn ud af de muslimske huse, når armenierne ikke mere har noget blivende sted i verden?

Min fremgangsmåde for at få fat i de ulykkelige kvinder var at lette og opmuntre deres flugt, og det begyndte at gå helt flinkt. Det spørgsmål præsenterede sig allerede, hvad der skulle gøres med flygtningene. De svenske penge kom svært tilpas på det område. Nu kommer der foreløbig slet ikke flere flygtninge.

I øvrigt har jeg det rent privat udmærket. Her er storartet i Aleppos haver; jeg synes aldrig, jeg har samlet så mange kræfter som i de måneder, jeg har boet her. Livet i Orienten er, tror jeg, meget bedre for mig en livet i Europa.

Jeg ønsker mine venner i Danmark et rigtig godt og glædeligt nytår.

Karen Jeppe.

Hjemløse.

Armeniervennen marts/april 1922.

Brev fra Karen Jeppe.

Regnen siler ned over Aleppo. Det er ikke mere efterårets byger, der kommer piskende, for så efter kort tids forløb igen at vige pladsen for solen. Nu er det vinterregnets tid. Den falder tæt og blødt og stille med bitte små dråber, der trænger ind over alt, og den synes rent ud uendelig. Den kan holde ved i mange døgn uden nogen nævneværdig afbrydelse.

Vi er glade for den. I årevis har det regnet for lidt i disse egne, åer og bække svandt ind, og vandmanglen var følelig. I år lader det til, naturen vil indhente det forsømte.

Mon det skulle være begyndelsen til de syv fede år? Gid det var så vel! De magre år har vi i hvert fald haft, men desværre hører der mere end en god regn til at få fede år.

Men regnen har jo, hvor velgørende den end kan være, sine ubehageligheder, mens den står på.

Vejene uden for Aleppo er svært opblødte, og dog er en del af dem mere farbare, end man skulle vente, da jorden er af en egen fast beskaffenhed, der ikke lader dem blive fuldstændig bundløse. Men man må holde sig til de højere liggende steder, i alle lavninger står det klare vand.

Værst er det imidlertid på de brolagte gader inde i byen, de er dækkede af et utrolig tykt lag pladder, som man glider i. Det hører til dagens orden, at mennesker og heste falder om midt på gaden.

Nå, mig gør det hele ikke noget. Jeg har tykke danske fedtlæderstøvler, med dem kan jeg trøstigt træde i det værste pløre, der trænger ikke noget gennem dem, lige så lidt som gennem min frakke af ”homespun” fra Brede. Der er heller ingen fjer eller andre falbelader på hatten, der kunne tage skade, og endnu mindre er der fare for, at farven skulle regne af ansigtet eller håret. Jeg skridter altså inderlig fornøjet af og anstiller mine betragtninger over det ynkelige syn sydboer frembyder i regnvejr.

Mændene vader afsted i tøfler, der er alt andet end vandtætte, i tynde, pragtfuldt farvede strømper, som hælene stikker ud af. Man skulle synes, der var bedre farne ved at gå barbenede. Til gengæld har de hovederne helt indpakke i deres koners sjaler, næsespidserne er det eneste synlige.

De er dog ikke noget imod de små levantinerdamer, der tripper afsted i sølet med udskårne dansesko og silkestrømper og alt deres godtkøbsstads hængende vådt og tilstænket ned. Undertiden er de endog kommet ud uden paraply. så varer det ikke længe, før de bliver til en hel farvelade af al den sminke og det pudder, der regner ned ad dem. Glansen er gået grundigt af dem.

Men bedst som jeg går hen ad gaden og er rigtig fornøjet ved livet, så med et er jammeren over mig.

Mellem bilerne og droscherne, der jager afsted, slæber en mager udaset hest sig frem. Den trækker en arbejdsvogn, der bærer spor af, at den på sin vej er sunket i til navet. På vognen er der noget fattigt sengetøj og lidt husgeråd, og ovenpå sidder et par forfrosne og gennemblødte børn. En mand, snavset og forkommen, går ved siden af og fører hesten, som trækker alt, hvad hans er, mens hans øjne spejder omkring efter et sted, hvor han kan finde husly for sig og sine og beskyttelse mod den strømmende regn.

Bagefter vognen kommer kvinden. Hesten kunne ikke trække hende mere, og hun måtte være glad til, at hun ikke også blev nødt til at slæbe børnene. Bare de dog snart måtte nå deres mål, så hun kunne få lov at hvile lidt. Der ude på landevejen havde hun stridt sig tappert gennem æltet, det gjaldt jo om at nå byen, men nu er de for længst inde i gaderne, og endnu må hun gå videre på mødige fødder. Der er huse nok, hvor mennesker bor og har det godt, men ingen, der åbner sig for hende.

Nej, i de fine gader med deres mange hoteller finder de nok ingen plads. De må længere ind, hvor de billige logihuse ligger, der lykkes det dem måske foreløbig at komme under tag og få sig nogenlunde tørrede.

Det er unødvendigt at spørge, hvem de er. De er armeniere fra Aintab, der forlader deres hjemstavn, hvor tyrkerne nu igen rykker ind.

Det er tredje gang i løbet af de sidste 6 – 7 år, de færdes på landevejene.

I 1915 blev de deporterede, med vold slæbt bort fra deres by og deres hjem, drevet af sted af tyrkiske gendarmer.

I nogle år levede de hernede i Syrien i landflygtighed og elendighed; manden måtte opbyde al sin kraft for at bevare sin familie fra at omkomme. Så kom våbenstanden, og lidt efter hed det, at armenierne kunne vende tilbage til deres arne – de stod nu under den sejrende ententes beskyttelse.

De forlod det fremmede land og vendte hjem. Vel var arneilden slukket og huset selv en ruin, men tålmodigt byggede de det op og tændte ilde igen.

Freden varede dog kun kort. Englænderne forlod Aintab, og byen blev et stridens æble mellem franskmænd og tyrkere. Endelig, ved armeniernes hjælp, satte franskmændene sig i besiddelse af den, for kun kort tid efter at udlevere den til tyrkerne.

Nu var det kun et at gøre for armenierne, at flygte. De havde jo kæmpet mod tyrkerne og tilføjet dem ikke så lidt skade, det ville blive hævn.

For tredje gang samlede de de få stykker sammen, der udgjorde deres hjem – de blev jo hver gang fattigere og fattigere – og drog af sted.

Ak, havde de blot været alene om at flygte, så havde det ikke været så svært at sørge for dem, men hele Kilikiens armenske befolkning deler jo deres skæbne. Over 40.000 kom alene til Syrien.

Mange kunne end ikke finde en lille stue at bo i. Der måtte lejes ”chaner”, de såkaldte Camps, hvor de blev stuvet sammen, 20 – 30 mennesker i et værelse, og hvilke værelser. Jeg har set syge mennesker ligge i fugtige kældre på våde lergulve med kun en sæk under sig. De, der ikke allerede var syge, blev det snart her. Andre måtte bo i telte, nogle i åbne skure. Og det hele skete midt om vinteren. Havde det endda bare været forår, så havde det været lettere at bære.

Og så kom det næste spørgsmål, og det var ikke mindre vanskeligt at løse. Hvad skulle de leve af?

Det er svært at finde arbejde over alt i verden nu om dage, allersværest måske i Syrien. Det land kan ikke føde sin befolkning ved sine egne naturlige erhvervskilder, det har alle dage været henvist til at leve af transithandel.

Før i tiden havde det et stort opland, nu er det hærget af krigen og for øjeblikket kunstigt afspærret ved en fjendtlig boykot fra tyrkernes side. Den fransk-tyrkiske ”fred” har i dette stykke aldeles ingen bedring bragt, den har snarere gjort ondt værre.

Nøden er overvældende her, og masser af mænd går og spejder fortvivlede efter et stykke arbejde, der kan indbringe dem nogle skillinger til at købe brød for til deres sultne børn. Og naturligvis er det værst for disse fremmede flygtninge. De indfødte står sammen og søger at bemægtige sig alle de arbejdsmuligheder, der er, og at udelukke de fremmede.

Heldigvis er kvinderne for det meste meget dygtige, og undertiden lykkes det dem at bringe noget til huse. Man ser dem gå fra butik til butik og falbyde deres håndarbejder, og et og andet får de jo solgt, skønt til at for lave priser. Vor systue bliver formelig belejret, men vi kan jo desværre ikke strække os særlig langt, det har vi hverken kapital eller salgsmuligheder nok til. Der er ikke megen købelyst i verden for tiden, enhver synes at have nok i sine egne byrder.

Og midt i alt dette forlader det store amerikanske hjælpeselskab, The Near East Relief” os. De samler alle deres børnehjem omkring Beirut og indskrænker deres arbejde blandt armenierne til dem.

Det er også i sig selv et uhyre arbejde, de gør. De sørger for mange tusinde forældrelose børn. Men desværre er der jo også så mange andre, der trænger. Og de mennesker er jo ikke selv skyld i deres ulykke, det er politiske forviklinger, der atter og atter river de stumper fra dem, hvoraf de forsøger at bygge et hjem op. Når amerikanerne forlader Aleppo, bliver vi alene tilbage her. Mange mange menneskers øjne vil være rettede mod os med bøn om hjælp, og det er ikke almisse, de beder om, men først og sidst arbejde.

Det er mennesker, der er frygteligt mishandlede af deres fjender og grusomt svigtede af de, der kaldte sig deres venner. Hvor var det dog godt, om vi danske kunne gøre noget til at bringe dem på fode igen og hjælpe dem til at friste livet, indtil der kommer en løsning af forholdene her i Orienten.

Det er min faste overbevisning, at det armenske folk har en fremtid, og at også det vil få en plads under solen, hvor det kan leve og udvikle sig, men indtil da er dets kår uendeligt svære, og mange bukker under i kampen.

Skulle vi da ikke forsøge at finde vor plads i ”det stille tog, der bøjer mod den faldne ned, med bud fra hjem og fred.”

Har vi end døjet en del under krigen, vore hjem har vi dog i behold, dem har ingen fjendtlig hånd plyndret og nedbrudt, det er fra dem, der må gå hilsen og bud til de hjemløse herude i det fremmede land.

KAREN JEPPE.

Frk. Jeppe i Syrien.

Armeniervennen sept. 1922

Karen Jeppe skrev d. 24. august 1922 om armeniernes forhold og om hendes arbejde blandt dem fra 1. maj 1921 til 1. september 1922.

Da jeg i slutningen af april 1921 ankom her til Syrien, kom jeg til et land i krigstilstand. Der blev just ikke slået store slag på grænserne, det var nærmest at betegne som guerillakrig, der fra tyrkernes og visse arabiske stammers side førtes mod franskmændene.

Som følge deraf var alle veje usikre, konvojer, karavaner, rejsende, alt, der færdedes uden for byerne, var udsat for overfald af væbnede bander. Heller ikke jernbanen var sikker for dem, ja, selv Aleppos allernærmeste omegn regnedes for farlig, og det vakte almindelig forundring, at jeg flyttede ind i et hus i en af haverne lige uden for byen. Det var dog en ubegrundet frygt, jeg led ingen som helst overlast her.

Befolkningen led meget under denne usikkerhed, og ingen måske mere end armenierne, frem for alt de fremmede, de, der i deportationstiden blev slæbt ned til Syrien, og som ikke havde kunnet vende tilbage til deres hjemstavn, fordi den var i tyrkernes hænder, og de ikke kunne være sikre på deres liv der.

Man regnede med, da jeg kom til Aleppo, at der endnu opholdt sig 8000 fremmede armeniere i byen, foruden de 12 000, der havde været bosiddende her i mange år.

De mærkedes jo for så vidt ikke så meget i Aleppo, der er en by på en imod ¼ million indbyggere. Hvis forholdene havde været normale, havde der været arbejde og brød nok til dem alle. Men det var jo det, de ikke var, da vejene til oplandet faktisk var lukkede, og alt var trængt sammen i byen.

Så gik det jo også her som så mange andre steder, at da erhvervsmulighederne blev færre, søgte byens egne børn så vidt muligt at fortrænge de fremmede fra arbejdspladserne, mange steder stod de sammen som en mur, og armenierne kunne ikke få indpas. Fortvivlede gik de om fra det ene sted til det andet og kunne ikke finde arbejde.

Dertil kom så også, at der blandt disse fremmede var så få mænd, dem havde tyrkerne jo frem for alt søgt at udrydde; de overlevende var mest kvinder og børn.

Fra Erzerum f. eks. levede der her i byen ca. 200 personer, af dem var 15 mænd, i dette tal endda medregnet nogle ganske unge mennesker, der dårligt nok kunne klare sig selv, og omtrent på samme måde stod det til med armeniere fra Urfa, Diar Bekir, Harput, Civas og andre tyrkiske byer.

De fleste armenske familier lignede små børnehjem. Centrum dannede en mand, som regel en yngre, med sin unge kone og et par småbørn. Om dem grupperede sig deres brøders og deres søstres børn, så mange, som endnu var i live, ofte en eller anden af mandens eller konens søstre eller mindreårige brødre eller måske et par svigerinder. Det kunne snart løbe op i 15 – 20 personer, der havde fundet hus og hjem i familien, og alle på en eller anden måde var afhængige af den ene mand.

Det kunne være hårdt nok for ham at trække læsset, og tit måtte hans egne børn lide savn, fordi der var så mange andre munde at føde. Men det var nu engang en æressag, så længe han selv havde noget, spiste hans broders børn med.

Men var der arbejdsdygtige kvinder i familien, så søgte de naturligvis at finde et erhverv, der i nogen måde kunne lette byrden for ham og hjælpe til at fylde den fælles kasse. Blandt sådanne kvinder fandt jeg mine første arbejdere, da jeg åbnede min systue, de tilhørte ofte gode familier og havde en vis kultur, hvad der godt kunne gøres nødt i det arbejde, vi begyndte på.

Og dog hørte de jo på en måde til de bedre stillede, de havde endnu et rygstød i verden. Værre var det for dem, der ikke havde en eneste slægtning, og dem var der heller ikke så få af.

Det skal imidlertid siges til armeniernes ros, at ikke en eneste var helt forladt. Bysbørn stod sammen og hjalp hinanden. Enhver større by havde sin organisation, og var der fra en by kun et par familier, så holdt de trofast sammen. Vel havde de gerne mere end nok i deres egne slægtninge, pekuniær støtte kunne de vanskeligt yde til fremmede, men de hjalp dem til rette på anden måde.

Bolignøden var og er en af Aleppos største plager, og kom der nogen udefra, kunne de først og fremmest ikke finde en lille plet, hvor der kunne sove om natten. Så rykkede deres bysbørn sammen i deres snævre stue, og nu var der et hjørne, hvor den fremmede kunne lægge sin madras, hvis han eller hun havde nogen. Hvor tit delte ikke en af familiens medlemmer seng med den fremmede, hvis hun var blottet for alt. De hjalp hende med at finde arbejde, og havde hun ellers måttet gå sulten i seng, ja, så faldt der et stykke brød af til hende. Til dem, der slet ikke kunne finde noget selv, havde menigheden lejet nogle store chaner, hvor de i hvert fald havde tag over hovedet, og var de arbejdsdygtige, fik de hver dag et stykke brød tildelt. Sort og uappetitligt var det, men det skulle række til mange for få penge, for enhver gav af sin fattigdom, der var kun få rige blandt armenierne.

Ingen behøvede heller at ligge og dø uanset. Det armenske Røde Kors læge tilså dem alle og gav dem medicin gratis.

Men selv om de ikke var helt forladte, så var der dog megen nød iblandt dem, det var i høj grad påkrævet at skabe arbejdsmuligheder, særlig for kvinder.

Så godt som alle de kvinder, der ikke havde dårlige øjne, kunne brodere. Det havde de lært før krigen, da der over alt i Tyrkiet var blevet broderet for penge i omtrent alle armenske hjem, det var massakrernes nød og den efterfølgende kroniske fattigdom, der havde ført det med sig.

Men nu var vi kommet i den periode efter krigen, da prisfaldet begyndte rundt om i verden. Det fik de armenske kvinder at føle. Deres håndarbejder blev solgt til spotpris, og firmaer, der hidtil havde ladet sådanne ting forarbejde, lukkede, fordi de ikke mere kunne sælge.

På de anden side blev livet i Aleppo på ingen måde billigere, da det var vanskeligt at skaffe fødemidler fra det indre. Det, de skulle købe, var dyrt, og det, de havde at sælge, var omtrent intet værd. Livet var hårdt for de stakkels armenske kvinder i Aleppo, de sultede og led nød på enhver måde.

Men endnu kunne sagen jo overses; deres tal var ikke større, end at man kunne holde rede på dem. Der var den gang megen tale om at skyde penge sammen og se at få stillet et foretagende på benene, der kunne skaffe

arbejde til dem alle, og det havde vist ikke været så uoverkommeligt, hvis vi ikke var blevet hjemsøgt af nye ulykker.

Men så var det jo omtrent ved juletid, at det knugende budskab kom til os. Franskmændene evakuerede Kilikien og et par andre byer, f.eks. Aintab, og armenierne flygtede alle derfra. Der var mange tusinde, der igen blev hjemløse.

Alene i Adana levede der 20.000, og de drog bort midt i vinterens hjerte. De tog med sig, hvad de kunne og ødelagde resten med samt deres boliger, så Adana var omtrent en ruin, da de forlod den.

Så søgte de ned til havet og derfra ud i verden.

Men hvor skulle de hen? Mange havne var lukkede for dem, vi hørte f.eks., at mange var sendt tilbage fra Egypten og Palæstina, og at kun et begrænset antal var modtaget på Cypern. En del drog til Konstantinopel og Smyrna, men størsteparten blev modtaget i Syrien – Syrien, der i forvejen ikke har mange erhvervskilder, og som nu ved samme lejlighed mistede den vigtigste, transithandelen med Tyrkiet.

Efter fredsslutningen med franskmændene fik Tyrkiet jo selv havn i Mersina, og nu begyndte en boykot af Syrien. Der sås nu næppe mere købmænd fra det indre af landet i Aleppo basar.

Ganske vist spiller en vilje, et forbud, ikke så stor rolle i Orienten som hjemme i Europa, herude findes der altid mennesker nok, der kan og vil omgå forbuddet, hvis det stemmer med deres interesser. Men i dette tilfælde står der bagved det hele noget, som ingen forhandlinger og ingen toldtraktat kan hjælpe på. Tyrkiet er ruineret og udsultet, de har ikke noget af betydning at sælge, og derfor ingen købekraft.

Ja, således står det til den dag i dag. Vi har for vidt fred her i Syrien, vore veje er farbare, her kan leves og arbejdes i landsbyerne, men Syrien er et forholdsvis fattigt land, dets byer er for store til oplandet, og her er for mange mennesker.

Syriens normale befolkning udgør 2½ million, men nu er der flygtet over 50.000 her til, og stadig siver de ind fra Tyrkiet, hemmeligt eller åbenbart, de kommer. Med dem vokser proletariatet, de fleste har jo ingenting, og der bliver flere og flere arbejdsløse.

Vel er Syriens befolkning tålmodig, men de lider under det, og en gang kunne det vel tænkes, at deres tålmodighed var til ende. Det er en tung byrde for et land i en krisetid at få sin befolkning forøget i den grad. Og hvordan det går armenierne selv, ja det behøver vi jo ikke spørge om. De lider al den nød, mennesker kan lide, når de flakker hjemløse om. De har ondt ved at finde husly, og de har ondt ved at finde arbejde, det er hjerteskrærende scener, man kan blive vidne til.

Værst var de jo i vintertiden, da de sad sammenstuede i trange, tit meget usunde rum eller i åbne skure og stirrede håbløst ud for sig. Nu er de noget fordelte og er krøbet i skjul og lider i det stille, men man behøver blot at besøge Røde Kors' gård om formiddagen, når de syge indfinder sig, så er elendigheden kommet frem, og man ser den her i sollyset. Nu er det ikke mere til at overse, der er ingen, der tænker sig, at man skulle kunne skaffe arbejde til dem alle.

Der er jo nogle af os, der hver for sig gør, hvad vi kan, men vi ved alle, at det kun er som en dråbe på en varm sten, og ingen kan se, hvordan det skal blive bedre, hvor hjælpen skal komme fra.

Der er jord nok her i Orienten, mere end nok til hele dens befolkning, men ingen kan finde ud af at ordne forholdene på en sådan måde, at hver kan få sit og leve der i fred. I stedet bliver landets allerdygtigste og flittigste element jaget fra sted til sted og omkommer lidt efter lidt af sult og elendighed.

Ja, det var de ydre forhold, jeg blev sat i, og som jeg søgte at tilpasse min virksomhed efter. Jeg begyndte med det, der lå nærmest for, med kvindeindustri, med broderi.

Vor komite, og da især forfatterinden frk. Ingeborg Maria Sick, havde lagt mig på hjerte at forsøge at genoplive den gamle armenske kunst, den vi gennem vore basarer var kommet i et særligt forhold til.

Armenierne er et kunstnerisk begavet folk, det bevidnes af deres gamle, fint udførte bøger og deres håndskrifter med deres rigdom af tegninger, deres metalarbejder og træskærerier og ikke mindst de broderier, deres kvinder fra arilds tid have udført til smukke af deres hjem og deres kærlighedsliv.

Men massakrerne og den knugende nød, der var fulgt efter, havde lagt sin tunge hånd på folket, de havde ikke mere haft hverken tid eller åndelig kraft til at opretholde alt dette, deres kunst var ved at glide fra dem, den blev allerede stemplet med navnet "antikvitets".

Al den tid, jeg havde arbejde i Tyrkiet, havde vi ladet det være os magtpåliggende at samle så meget som muligt af disse gamle ting og bringe dem til København, hvor vi solgte dem ved vore basarer for at skaffe brød til de nødlidende.

Nu havde verdenskrigen jo røvet de sidste stumper af deres folkeeje fra armenierne, de havde endda måttet miste erindringen om deres fordums herlighed. Det skar os i hjertet, og vi besluttede at gøre et forsøg på at genoplive det tabte, måske kunne der så skabes en industri, der kunne hjælpe nogle ud af elendigheden. Heldigvis havde vi i vort eje en hel samling af gamle broderier. De var indkøbt lige før krigens udbrud og pakket for at sendes til København, men inden de nåede Aleppo var krigen allerede begyndt og alle vejede lukkede. Så blev kassen stående der i et hjørne af et magasin, hvor jeg nu efter 7 års forløb fandt den omtrent uskadt.

Vi var altså ikke i forlegenhed for mønstre, men det var også omtrent det eneste, vi havde. Det viste sig, at ingen kvinder mere kendte de sting, broderierne var udført med, og ingen farver kunne farve silken i de gamle lysende, ægte farver.

Der var noget at tage fat på, om det skulle lykkes, men den armenske energi kom os til hjælp. Det varede ikke længe, inden kvinderne havde fundet ud af stingene, og lidt efter lidt begyndte de at levere det samme fine arbejde, der havde kendetegnet de gamle broderier.

Det mærkedes på den arbejdsglæde, der var over dem, at der var slået på kære og kendte strenge i dem. De arbejdede ikke blot for brødet, de frydede sig med os, når de så disse smukke ting fremstå på ny, man kunne føle, hvordan mønstrene tog dem, når de fordybede sig i dem.

Men ikke blot de arbejdende kvinder interesserede sig for det, også andre armeniere omfattede sagen med en varm kærlighed, og det faldt naturligt, da vi havde arbejdet et par måneder, at der også blev indbudt armensk kapital i systuen, og at den blev ordnet som et aktieselskab.

Armenierne ville være med i dette arbejde for at genoplive deres gamle kunst, og det var jo så naturligt. Skal den virkelig fremstå som den nye Fugl Fønix af den gamle aske, så må den bæres frem af armensk ånd. Det indså vor komite da også godt og tog med glæde mod dette samarbejde.

I øvrigt har det været en tornefuld vej fremefter. Det var særlig svært at skaffe silken i de rigtige farver, for de skulle jo være vaskeægte. Jeg søgte den op rundt om på torvet i små partier og lod den vaske i varmt sæbevand, til det var gået af, der ville gå af. Men tit kunne man altså slet ikke genkende den oprindelige farve, og bestilte jeg så den samme farve igen, ja, så fik jeg noget helt andet. Endelig i dette forår fik jeg fat i en armenier, der kunne farve i hvert fald de fleste af vore nuancer i absolut solide farver, så nu har vi fastere grund under fødderne.

Det var heller ikke let at finde et marked for vore varer. Men der er mange mennesker, både der hjemme i Danmark og andre steder i verden, der har hjulpet os. Så selv om vi endnu er langt fra målet, er vi dog nået et godt stykke frem, og vi begynder det nye regnskabsår den 1. september med godt mod.

Vi beskæftiger nu ved årets slutning 60 kvinder, hvoraf nogle dog driver det som bierhverv. Vi har i årets løb udebetalt i løn ca. 400 tyrkiske pund eller omtrent 9000 kr.

Vore gode arbejdersker kan tjene 1,25 kr. om dagen, og det kan en armensk kvinde leve af her i Aleppo med de små fordringer hun har til livet, der er da også kun få erhverv her på stedet, hun kan tjene mere ved, så for så vidt er arbejdet tilfredsstillende. Bare vi kunne beskæftige 10 gange så mange, men det er for øjeblikket

umuligt, det kan ikke nytte at producere mere, end vi kan sælge, ellers ødelægger vi hele foretagendet, og det ville være synd.

Som jeg sagde ovenfor, nøden er uendelig, man må være tilfreds med at gøre, hvad man kan, nå til enden kan man alligevel ikke. Men naturligvis er der få ting i verden, der er tungere, end at afvise fattige mennesker, når de beder om arbejde, man ved jo godt, at de sulter og deres børn med dem.

Vi beder vore venner gøre, hvad der står i deres magt for at finde afsætning for vore arbejder, der findes ingen sundere måde at hjælpe på.

Sammen med systuen begyndte jeg også et væveri, hvor jeg beskæftigede både mænd og kvinder, men forholdene udviklede sig i løbet af forrige vinter således, at jeg fandt det nødvendigt at lukke det i løbet af foråret.

Væveriet har i umindelige tider været en af Aleppos hovedindtægtskilder, idet stoffer herfra solgtes så omtrent over hele Tyrkiet, og endnu i 1921 var der ganske god afsætning. Men siden der er stoppet for dette marked, sygner det jo hen af sig selv. De, der ikke lukkede i tide, sidder nu med svære tab og uhyre lagre.

- - -

Mens jeg nu gik og arbejdede med alt dette, kom jo så forespørgslen fra Folkenes Forbund, om jeg ville indtræde som medlem af en kommission, der var nedsat for at undersøge muligheden for at befri de mange armenske kvinder og børn, der siden deportationerne holdes tilbage blandt muslimerne.

Det var et svært spørgsmål og en sag, jeg var meget bange for at komme i lag med. Dels er selve befrielsen yderst vanskelig, dels lader Folkenes Forbund arbejdet ligge på halvvejen, idet de ikke påtager sig nogen forpligtelse til at sørge for de befriede.

Det sidste var for mig den værste anstødssten, for skal de befries og så bagefter at overlades til sig selv, så finder jeg det bedre at lade dem blive, hvor de er. De af dem, der ikke finder deres slægtninge, synes jo så forudbestemte til at synke ned til at blive det fattigste proletariat.

Sagen voldte mig altså meget hovedbrud, men der var grunde til, at jeg ikke kunne sige nej til opfordringen. Jeg trådte ind i kommissionen med den tanke, at jeg ad privat vej ville søge at skaffe midler til at skabe de befriede en fremtid. Min komite, De Danske Armeniervenner, havde opfordret mig til at modtage valget, vi var altså flere om ansvaret og om arbejdet, og efterhånden som tiden gik, voksede den bevidsthed sig stærk i mig, at det var et kald, og at jeg altså havde en støtte og et tilhold, der var langt over menneskekraft. Indtil nu har arbejdets videre udvikling da heller ikke gjort denne opfattelse til skamme.

Det næste skridt var jo så at søge kontakt med kommissionens to andre medlemmer, dr. Kennedy og miss Cushman, der begge arbejder i Konstantinopel.

Egentlig skulle jeg også være taget der hen, for den oprindelige bestemmelse var, at undersøgelsen skulle finde sted i de dele af de forrige Tyrkiet, der styredes fra Konstantinopel, altså især i denne by, hvor der i tyrkiske børnehjem findes en mængde armenske børn, der på falsk grundlag udgives for at være tyrkiske eller kurdiske.

Imidlertid var de jo to der i forvejen, og jeg på min side følte, at jeg kun kunne udrette noget her i de kendte egne i Syrien og Mesopotamien. Vi blev så enige om, at jeg skulle blive i Aleppo og begynde på undersøgelserne her i det egentlige deportationsdistrikt.

Her til var de ulykkelige deporterede jo i sin tid slæbt fra alle egne af Tyrkiet, langs Eufrat ligger endnu deres afblegede knogler tæt strøede langs hele vejen, og på samme måde ved bagdadbanens stationer. I ørkenerne omkring Deir Sor og Rasal-Ain var de hugget ned i tusindvis.

Det er i disse egne, man må søge resterne, de kvinder og børn, der dengang blev solgt som kvæg af gendarmerne til de omboende muslimer, eller som blev røvet ud af karavanerne eller reddet ud af slagterierne.

Muslimerne havde mange motiver til at bemægtige sig disse kvinder og børn, lige fra den reneste, menneskelige barmhjertighed til det vildeste begær. Og lige så forskellige bevæggrundene var til at tage dem, lige så forskellig var behandlingen, de siden har været genstand for.

Vi har i disse dage at gøre med en armensk dreng, som en barnløs tyrk tog til sig, adopterede og ved sin død efterlod alt gods. Vi har at gøre med mange, der har levet i et slaveri, man kan finde akkurat magen til i "Onkel Toms Hytte". De er købt og solgt flere gange, har måttet trække for utilstrækkelig føde og døje megen mishandling.

Og for børnenes vedkommende gælder det jo, at de er vokset op i den tykkeste uvidenhed. Den tid, da andre børn sidder i skolen eller lærer et håndværk, kort sagt forbereder sig på livet, den er røvet fra dem. De har ganske vist lært at arbejde, og det er jo en uhyre vigtig ting, men de er helt fremmede for den verden, deres landsmænd lever i, de har så meget at indhente.

Jeg taler her om de drenge og piger, der voksede op i muslimske landsbyer, der er dem, jeg efterhånden som undersøgelsen er skredet frem, har fået større og større interesse for.

For dem, hvis lod det blev at leve blandt tyrkere i byerne, har jeg ikke så meget håb, da de der, både drenge og piger, i mange tilfælde har været ofre for en bundløs usædelighed, og således er både åndeligt og legemligt besmittede og fordærvede. Jeg vil jo håbe, at der også blandt dem må findes levedygtige elementer, men det er vanskeligere der at få fat i de rigtige og at undgå for megen smitte.

I de arabiske og kurdiske landsbyer leves der derimod et sædeligt rent liv, og de unge, der kommer der fra, er som regel i udmærket stand. De er blevet store og stærke af den friske luft og det uafbrudte udendørsliv, det er yderst sjældent, de er behæftede med nogen slags sygdom.

- - -

Det blev hen på efteråret, før det blev endelig afgjort, at jeg skulle blive i Aleppo og påbegynde arbejdet i denne zone, men jeg havde jo allerede før den tid så vidt muligt forsøgt at orientere mig i distriktet. I øvrigt levede vi stadig i krigstilstand, så jeg havde kun ringe bevægelsesfrihed, det var f.eks. umuligt for mig at tage til andre byer for at undersøge forholdene der, jeg måtte nøjes med de oplysninger, jeg kunne fremskaffe i Aleppo selv.

Der findes imidlertid ikke så gode kilder, og jeg blev klar over, at i det distrikt, hvis naturlige centrum i hvert fald tidligere var Aleppo, og som altså endnu har færdselsvejene der til, levede der ikke mindre end 30.000 armenske kvinder og børn i muslimske huse, og i de fleste tilfælde er "ejerne" uvillige til at give slip på dem. De holdes tilbage dels ved vold, dels ved overtalelse. De får at vide, at alle armeniere er døde, så de intet folk har at vende tilbage til, eller at deres egne landsmænd vil dræbe dem, fordi de under tidernes tryk er blevet muslimer, eller at de vil gå til grunde i elendighed, hvis de forlader haremmerne, fordi ingen vil tage sig af dem og hjælpe dem til rette. Desværre bekræftes dette sidste udsagn af mange armenske kvinder, der har prøvet, hvordan der er udenfor.

Efter våbenstilstanden og da særlig under den britiske besættelse af nogle dele af Tyrkiet, blev mange hundrede kvinder og børn med magt taget ud af de muslimske huse. Muslimerne var dengang bange for ententen (*de sejrende magter i 1. verdenskrig MH*) og vovede ikke at gøre modstand. Børnene blev for størstedelen anbragt i Nea East Reliefs børnehjem, ligesom der også i begyndelsen blev sørget helt godt for kvinderne, så de i hvert fald kunne finde arbejde.

Men siden blev armenierne jo svigtet og skuffede på enhver måde, til sidst trak ententen sine tropper tilbage fra mange områder, og de amerikanske hjælpeforetagender indskrænkedes i samme grad. Da sank disse kvinder ned i en sådan elendighed, at de, der turde, vendte tilbage til haremmerne, denne gang med den faste beslutning ikke mere at forlade dem. Hvordan livet der end var, så fandt de det dog bedre, end at omkomme i sult og nød.

Og sådan en, der kom tilbage, tog jo modet fra alle i hendes omgivelser. Det kom til at stå fast for dem, at armeniernes lod ikke var og aldrig ville blive andet end forfølgelse og elendighed, de opgav enhver tanke på deres folk og blev nu virkelig muslimer.

Mange kvinder havde jo også fået børn med muslimerne, og moderkærligheden bandt dem nu med stærke bånd til hjemmet. Deres skæbne var afgjort, de var for bestandig tabt for deres folk.

Men selv om det gjaldt for flertallet af disse voksne kvinder, at de havde fundet sig til rette blandt muslimerne og havde indlevet sig med dem, så var der på den anden side mange, der ikke kunne glemme deres folk og deres religion, og som sukkede efter befrielse. Der var stadig nogle, mest blandt de, der havde fået en god opdragelse, der, så snart de så blot det mindste lysglimt, trodsede flugtens farer og besværligheder og efter utrolige eventyr vendte tilbage til deres folk.

Og endnu mere end de voksne kvinder var de unge piger og da især drengene opsatte på at komme ud af slaveriet, hjem til deres egne. De unge piger for at undgå at blive gift med muslimer, drengene for "at blive til mennesker", som de kaldte det.

I løbet af året 1921 var der kommet en del ind til Aleppo. Hvor mange kan jeg ikke bestemt sige, jeg havde jo endnu ikke noget modtagelseshjem, det var mere tilfældigt, hvem jeg traf på og hvem ikke.

Men jeg interesserede mig naturligvis levende for dem, spurgte dem ud om forholdene derude, og lod, så vidt jeg fik fat i dem, ingen lide nød. Nogle unge piger kom til vor systue og lærte at brodere. Et par af dem er nu gift med armeniere, et par har fundet deres slægt, de andre er der endnu og sørger for sig selv. Nogle store drenge fik jeg sendt til deres slægt, nogle blev optaget i amerikanske børnehjem, og nogle fandt jeg arbejde til.

Det var ikke noget organiseret værk, endnu havde jeg jo ikke afgivet nogen rapport til Folkenes Forbund og havde ikke noget budget, men jeg havde fået nogle penge fra Sverige, og dem anvendte jeg til det, foruden at jeg også tog mig lidt af andre fattige, syge, forkomne mennesker, sådan som jeg havde været vant til at gøre det i Urfa.

Så kom evakueringen af Kilikien og den uhyre elendighed, den førte med sig. En dyb fortvivlelse og modløshed bemægtigede sig hele det armenske folk. Jeg kunne heller ikke holde stand, sorgen lammede min foretagsomhed, og jeg fandt det meningsløst at søge efter de enkelte fortabte får, når hele folket gik til grunde. I nogle måneder kom der heller ingen flygtninge fra muslimske huse, de var naturligvis også forfærdede over det, der var sket. Jeg begyndte at antage hele foretagendet for forfejlet og vendte mig med de midler, der stod til min rådighed, mod arbejdet for de mange husvilde, forkomne familier, der kom flygtende her til fra de evakuerede egne. Og noget havde jeg jo at gøre godt med, for foruden vore egne bidrag, var der nu også kommet bidrag fra England, fra det "Armenske Røde Kors i London".

Sådan gik vinteren. Den armenske dygtighed fornægtede sig imidlertid heller ikke her. Armenieren har en vidunderlig evne til at "skabe brød af stene". Den ene familie efter den anden fandt en lille krog at bo i og et arbejde, der gav føden. Selv om der jo alligevel blev ved med at være uhyre megen nød, så var det dog, som om brodden var taget af den.

Lidt efter lidt veg lammelsen efter det frygtelige slag fra os, håbet om en fremtid, enten det nu var i Kaukasus eller i Brasilien eller andet steds i verden, vågnede i os. Jeg besindede mig igen på min opgave og fandt mod til at give mig i lag med den.

At man her i dette distrikt skulle fjerne armeniere fra de muslimske huse med magt, sådan som det skete i den britiske besættelseszone, eller som det kunne udføres i Konstantinopels tyrkiske børnehjem, det fandt jeg under de herværende politiske forhold ganske umuligt. Den tanke afviste jeg lige fra begyndelsen. Det ville være meget farligt her i Syrien at skabe et armensk spørgsmål, armenierne måtte lade sig det være magtpåliggende at leve så upåagtede som muligt. Deres nærværelse var i forvejen en byrde for befolkningen, jo mindre, der blev talt om den, jo bedre.

På den anden side ville jeg heller ikke gerne have en gentagelse af tildragelserne efter våbenstilstanden. Enhver måtte komme på sit eget ansvar, så havde de ikke siden noget at beklage sig over. Det, det gjaldt om, var at vække viljen og modet i dem til at flygte, og så vidt muligt hjælpe dem, når de en gang var kommet på vej.

Hvordan jeg nu i det enkelte iværksatte denne plan, vil og kan jeg endnu ikke udtale mig offentligt om. *(Karen Jeppe oprettede et net af hemmelige agenter, der i forklædning rejste rund i distriktet og fortalte armeniere, de traf på, om muligheden for at flygte. Blev agenterne afsløret, var de i livsfare. Mogens Højmark)* Jeg har afgivet rapport til Folkenes Forbund, det er dets sag at offentliggøre den, når det finder tidspunktet belejligt. Foreløbig er vi enige om, at arbejdet helst skal gå for sig så stille og upåagtet som muligt.

Men rundt om i landsbyerne, hvor de unge armeniere lever deres liv blandt muslimer, spredes i stadig videre kredse budskabet om, at deres folk lever, at det venter på dem, og at der er nogen, der tager imod dem i Aleppo.

Arbejdet går jo langsomt fremad på den måde, særlig langsomt, fordi der lægges mig hindringer i vejen fra en side, hvor jeg burde kunne vente understøttelse.

Talmæssigt ville der komme ganske andre resultater, hvis jeg for omkring i en bil med soldater og trak armenierne frem af de huse, hvor jeg ved, de lever. Men der er ikke mindste tvivl om, at min fremgangsmåde er langt sundere.

For det er de allerbedste og stærkeste elementer, jeg får fat på. Det er dem, der svarer på kaldet, fordi deres egen verden har stærkest tag i dem.

Armeniernes hele kulturniveau ligger jo betydelig højere, end de menneskers, disse unge nu er tvunget til at leve iblandt. De er langt mere udviklet, hvad der også giver sig udtryk i, at de har holdt fast ved deres kristne tro selv gennem de utroligste lidelser.

Der er nu to ting, der drager disse unge, selv om de måske ikke er sig det klart bevidst. De vil ud af slaveriet, og de vil tilbage til deres egen kultur. Derfor, jo renere og stærkere karakteren er, jo mægtigere er dragelsen. Svage eller degenererede individer opgiver lettere sig selv og bliver et med muslimerne.

Men netop denne udvælgelse er jo af uhyre betydning for det armenske folk, dets borgeres kvaliteter har nemlig langt mere at sige end kvantiteten, særlig i sådanne svære tider som dem, der nu går hen over deres hoveder.

Det er også godt, at de til at begynde med kommer lidt langsomt, så de kan blive sat i vej, for hvad kan det nytte, vi får fat i dem, hvis vi ikke kan få mennesker ud af dem? Og vore midler er jo endnu små.

Lad os håbe, at de to ting vil holde skridt med hinanden, og at bevægelsen, efter som den her i landet forplanter sig til videre og videre kredse og drager flere og flere, også i Europa, må vokse sig stærk og skaffe flere og flere midler til veje, så vi kan få noget rigtigt ud af dem.

Fra april indtil nu har jeg kunnet samle omtrent hundrede drenge og piger og enkelte voksne kvinder, af dem er de halvtreds kommet de sidste 5 uger, så bevægelsen vokser kendeligt. Halvdelen af dem har fundet deres slægtninge, eller andre pårørende, der ville tage sig af dem, resten er blevet hos mig, dem har jeg at sørge for. Det har jeg, Gud ske lov, kunne indtil nu, men havde jeg fået mange flere, var det gået galt.

Jeg har jo ovenfor omtalt bolignøden i Aleppo, og jeg har virkelig ikke indtil nu kunnet finde noget modtagelseshjem, men har måttet anbringe flygtningene under telte. Endelig til 1. september har jeg et hus. Folkenes Forbunds Optagelseshjem, der nu åbnes i Aleppo. Det vil gå ganske stille af, ingen vil mærke det, men det er ikke desto mindre en betydningsfuld tildragelse.

Siden 1. maj har jeg haft et drengeshjem ude i haverne lige bag mit eget hus. Jeg ville jo inderlig gerne have det hele her ude, men det er vanskeligt, da vejen er meget dårlig om vinteren, og det er ret fjernt fra byens centrum. Et optagelseshjem bør være på et sted, hvor enhver let kan finde hen.

- - -

Tilbage står jo så det allervigtigste spørgsmål, hvad vi skal gøre ved de mennesker, nå de endelig er nået frem til os.

Foreløbig har jeg 4 – 5 rene børn, måske ikke mere end en halv snes år. Det lyder jo utroligt, at sådan en lille dreng løber bort og går på sin fod mange dage, indtil han når Aleppo, men det er nu sådan.

Der er eksempler på, at en har troet, at være vedkommende kurders barn, indtil en dag en eller anden sladrede af skole og fortalte ham, han var en armenier. Væk var han samme dag. Han ville finde sine egne. Man kan få mærkelige historier at høre, og nogle af dem skal blive offentliggjort i ”Armeniervennen”, så vore læsere kan få en dybere forståelse af, hvad det drejer sig om.

Det kan jo nu ikke være andet, end at hvis de børns slægtninge, ikke bliver fundet, så må vi tage os af dem, indtil de bliver store nok til at sørge for sig selv. De må igen lære deres sprog, som de tit helt har glemmt, de må gå i skole og have en sorgløs barndom ligesom andre børn, selv om vi nok skal sørge for, at de samtidigt begynder på det håndværk, der siden skal ernære dem.

Anderledes med dem, der er over 14 år, dem må vi sætte på egne ben så hurtigt som muligt.

Men de har jo intet lært der ude i landsbyerne, som de kan have nogen nytte af her i byen. Lader vi dem gå sådan med tomme hænder, så kan de ikke klare sig og bliver ganske simpelt nødt til at vende tilbage til muslimerne.

For dem lyder parolen på håndværk med aftenskole om vinteren, og jeg har håb om, at det i hvert fald for manges vedkommende skal lykkes i løbet af 6 måneder at få dem så vidt, at de kan tjene det, de behøver. Jeg har sagt til dem, at længere tid kan jeg ikke give dem, det har jeg ikke midler til, så de må se at bruge tiden godt, og det var da synd at sige, at de ikke hængte i af alle kræfter. Lad os nu håbe det bedste.

Kvinderne er meget forskellige. Nogle er dygtige til håndarbejde, de kan snart klare sig selv. Jeg vil så at få en slags ”camp” indrettet, som de kalder det her, et sted, hvor de i nogen tid har husly og en seng og naturligvis lidt hjælp, når det kniber, så de ikke skal blive modløse, men i øvrigt væsentligst er henvist til deres egen fortjeneste. Det værste er, at det er svært at finde et passende hus, jeg er lige ved at fortvivle over den sag. Lejen er naturligvis også svimlende, men pengene er da lettere at finde end huset.

Der er imidlertid også en del unge piger, der hele tiden har gået og trukket tidsler op til brændsel og gjort sådan andet svært arbejde der ude på stepperne. De har ikke mindste begreb om byliv og byhåndtering. Jeg må jo nu se, hvad jeg kan få ud af dem, det bliver ikke så let en opgave.

I det hele taget er det jo uheldigt, at disse unge ude fra landsbyerne skal tilpasses til byliv. Det er ikke sundt for dem, de længes meget mod landlivet.

Det var meget bedre for dem, hvis vi kunne få en landsbykoloni stillet an, især hvis det kunne blive på den måde, at de unge lidt efter lidt kunne blive ejere af den jord, de bearbejder. Det er da også min kære stadige tanke at få sådan en koloni grundlagt. Men først må vi vide, hvor vi kan slå os ned, bagefter følger agitationen for at skaffe pengene.

Syrien finder jeg absolut ikke velegnet til sådan et foretagende. Der er nok et sted oppe i nærheden af Alexandrette, hvor der ligger en hel del armenske landsbyer, men det er oppe i bjergene, og der er så lidt jord. Indbyggerne lever mest af silkeavl og havebrug, og der er overhovedet ikke plads til flere. Det er mig i det hele taget imod, at armenierne sætter sig fast her i Syrien. Det er ikke deres land, og de lever mellem lutter fremmede, der er ingen, der ved, hvor sikre de i det lange løb er på deres liv og ejendom her. Så spejder vi da stadig ud efter løsningen på det armenske spørgsmål, som vel må komme engang. Måske der også med tiden bliver plads til at være i Kaukasus. Men foreløbig savner vi altså en plads egnet til landsbykoloni, og så griber vi altså til det næstbedste at lade de unge lære et håndværk. Det får så være deres "guldarmbånd", det eneste, vi har at give dem.

Med "guldarmbåndet" hænger det således sammen:

En armenier blev på vejen udplyndret af en røver, der tog hans dyr, hans godt og klædte ham helt nøgen. Da han nu stod der helt nøgen, vendte han sig til røveren og sagde: "Du har jo ikke taget mit guldarmbånd." Røveren blev forbavset og begyndte at søge igen, men fandt jo ikke noget.

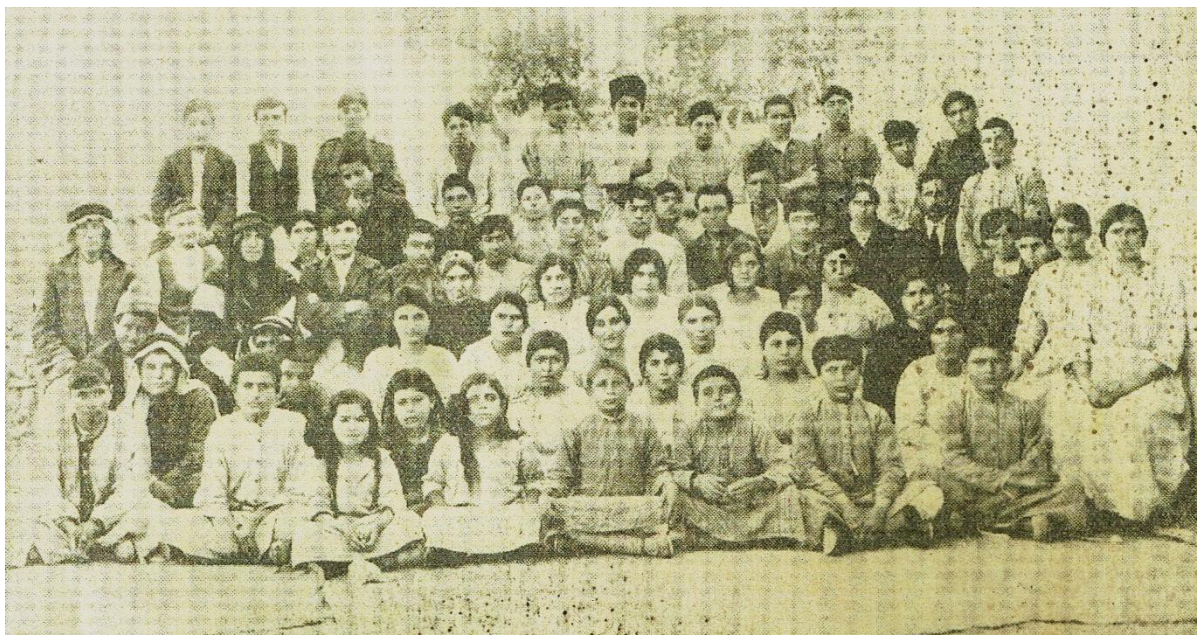
"Mit guldarmbånd", sagde armenieren, "er mit håndværk, ved det kan jeg tjene alt det, du har røvet fra mig. Men når du har slidt mine klæder op, så kommer du til at gå med dine gamle klæder igen."

Ja, det er håndværket, færdigheden, der altid hjælper armenieren på fode igen, hver gang han bliver slået ned. Det er det, vi må give vore unge med ud i verden, så er de vel forsørgede.

Baalbek den 24. august.

Karen Jeppe

Et par billeder fra arbejdsmarken.

Beboerne i Frk. Jepes hjem i Aleppo

Endelig kan jeg da sende mine venner derhjemme i Danmark nogle billeder fra arbejdsmarken hernede.

På de første findes de armenske kvinder og børn og unge mennesker, der var i vort hjem den 29. oktober. Siden den tid har nogle forladt hjemmet og andre er kommet til; beboerne skifter, men det er dog et hjem i ordets allerbedste betydning.

Mest hjemligt er her jo i huset, i haverne, hvor børnene og de ganske unge piger bor. Så længe de er her, tænker de ikke på fremtiden, men lever sorgløst som børn i deres forældres hjem. Hver morgen begynder skolen, hvor de lærer at tale, læse og skrive deres modersmål, lærer at synge deres folks sange og hører om ham, der bragte den religion ind i verden, som deres folk aldrig kunne slippe, og for hvis skyld deres forfædre og de selv har måttet lide så grusomt.

Og skoletimerne afveksler med husgerning og håndarbejde og emd munter leg. Altid ser man smil på ansigterne, det er så klart, at de føler det, som om de nu efter alt det skrækkelige de har oplevet, er kommet til deres lykkes land.

Sådan ønsker vi jo også inderligt, at det skal være. Der ligger så megen ulykke og tragedie bag alle disse unge skikkelser, at man ikke kunne synes, de kunne leve livet og få noget ud af det, hvis de ikke fik i hvert fald et lyst minde med på vejen.

De, der lever i huset inde i byen, sidder i de bageste rækker på billedet. De ved alle, at de kun for en kortere tid er vore gæster, men derfor er glæden lige fuldt over dem, for de arbejder for deres fremtid og synes, at den ser meget håbefuldt ud.

Mange af dem har slægtninge i Amerika eller Konstantinopel (Istanbul) eller et andet sted, slægtninge, der betragter dem som døde og som bliver ud af sig selv af glæde, når det endelig lykkes at finde deres adresse og få budskabet frem til dem om, at disse unge lever og er her hos os.

Der er mænd iblandt dem, der før krigen var udvandrede til Amerika for at berede et hjem for deres familie. Bedøvende faldt slaget på dem, deres hustru og børn slæbte fra hjemmet, døde i sult og elendighed på landevejene, eller måske dræbte og skændede af voldsmand, og de selv ude af stand til at komme dem til hjælp.

Bud på bud sendte de til deres bekendte, når de hørte, at nogen af dem var i sikkerhed i Aleppo eller Konstantinopel, med forespørgsel om ingen havde hørt noget til deres familie. Nogle tog selv her over under den britiske besættelse og søgte landet igennem. Forgæves – der var ikke spor at finde af deres kære. De så bendyngerne langs deportationsvejene og tænkte på, hvilke der mon var resterne af deres småbørn, og under hvilke lidelser, de havde udåndet. Så vendte de skuffede og ensomme tilbage til Amerika.

De tror ikke deres egne øjne, når de holder det brev i hånden, der melder dem, at deres barn eller deres hustru lever i Aleppo. Adskillige af dem, der fandt optagelse i vort hjem, er allerede i denne sommer draget over Atlanterhavet for at mødes med deres slægt efter den lange og tunge skilsmisse.

Undertiden er der jo også skuffelser på den vej. I første række lige op til muren sidder der en ung kone. For 3 år siden kom hendes mand her til og søgte efter hende, hun var sporløst forsvundet. Til sidst måtte han tro, hun var død, og han vendte tilbage til Konstantinopel.

Hun levede imidlertid under et kurdertelt lang her fra ovre i nærheden af Mardin. Adskillige gange havde hun haft lejlighed til at flygte, men hun kunne ikke forlade egnen der, for hun havde mistet sin lille pige. En kurder havde røvet barnet fra hende på vejen, og nu søgte hun efter hende. Vidt vandrede hun med stammen, stadig søgende, og til sidst fandt hun sporet. Hun så også sin lille pige, men barnet kendte hende ikke og flygtede bort fra hende. De mødtes flere gange, når de strejfede om på stepperne efter brændsel, og lidt efter lidt vandt barnet tiltro til hende. Endelig kom da den dag, da de sammen flygtede ind til Mardin, hvorfra amerikanerne hjalp dem med at komme videre.

Ja, nu er hun her med sin lille pige – det er hende, der har en lille pakke sukker liggende foran sig på måtten – men nu hører vi, at hendes mand er gift igen. Det var et hårdt slag for hende, og det bliver vel ikke mindre for ham, når budskabet når ham. Hvordan det kan ordnes, ved vi endnu ikke.

Men for det meste er det jo idel glæde, når slægtninge finder hinanden, og hjem opbygges på ny. Det er dog ikke blot dem, der har slægtninge, der ser lyst på livet. De hænger i hver især med et håndværk, og adskillige af dem føler allerede fast bund under fødderne.

Der er nu f.eks. den unge mand, der står ved muren i det inderste hjørne. I juni måned kom han til Aleppo, syg og elendig, han kunne akkurat slæbe sig hen til vor dør, der sank han sammen. Vi fik ham ind, og ved god pleje kom han snart på benene igen; han fejlede ikke andet, end at han længe ikke havde fået ordentlig mad, ikke haft tag over hovedet og knap nok klæder på kroppen.

Han kom i lære i en automobil-garage, og han må have været lærenem, for nu fører han automobil på lange ture. Sidst var han i Mosul, og det er ikke så få dage gennem ørkener og stepper. Han har kontrakt med sin mester, at han skal arbejde for ham uden vederlag til 1. januar, mindre kan det jo heller ikke godt være, så når han er herhjemme i byen, bor han hos os.

Heldigvis er der ikke så få af den slags. Jeg sidder og ser mig glad på deres unge ansigter og tænker på, hvilke hyggelige små reder de vil kunne bygge om nogle år, armenske hjem, kristne hjem. Det bliver en betydelig landvinding for vor religion, vor hele kulturverden, først og fremmest for det armenske folk, hvis vi kan få held til at udvide vort arbejde her og fortsætte det gennem nogle år.

Denne gruppe på billedet er ikke engang halvdelen af dem, der i denne sommer er gået gennem vore hænder. De andre er sat i vej eller givet tilbage til deres slægt. Nogle få er anbragt i det armenske børnehjem, og nogle drenge er løbet bort igen.

Det er ikke mange i det hele, men det er dog altid 10 – 12 stykker, og grunden ligger lige for. De kunne ikke vænne sig til byliv og byhåndtering, og da vi ikke kunne byde dem adgang til landliv, vendte de tilbage til de muslimske landsbyer.

Tit lå der ligefrem noget fysisk til grund, jeg kunne se, at de fik et dårligt udseende. De har ikke befundet sig vel og har ikke haft energi til at overvinde denne første utilpashed.

Hos andre var det en åndelig slaphed, og den fandtes netop mest udpræget hos dem, der havde været allermest villige, så længe det drejede sig om det tilfældige arbejde, der altid falder i de nye ankomnes lod, inden de begynder på deres håndværk. Det var selve håndværket, den stadige målbevidste stræben med det samme, der trættede dem. Det har trættet dem alle, det er der ikke tvivl om, men flertallet har haft energi nok til at komme over det døde punkt, og nu er de fyr og flamme for deres håndtering.

Havde vi haft landbrug, så de kunne have arbejdet med jorden, havde vi haft dem alle endnu, og netop disse bortløbne var sikkert blevet dygtige bønder, der var ikke noget ni vejen med deres karakter.

Kun i to tilfælde har jeg oplevet, hvad jeg ville kalde virkelig ”fortyrkning”. Hvad der drev, eller måske drog, de to drenge til os, ved jeg ikke, men det viste sig snart, at de var fjendtligt indstillede mod deres egen nation. Efter få dages forløb havde de forladt os igen, og det var meget mærkelige udtalelser, de var kommet med overfor vore drenge, udtalelser, som man kun kunne vente sig af fanatiske muslimer. De var af den rigtige renegat-type, og man forstår janitsharernes vildskab, når man tænker på dem.

At dømme efter vore drenge fortællinger om tilstandene der ude i de muslimske landsbyer, finder imidlertid ikke mange af den type. Derimod kan vi være sikre på, at så længe vi intet jordbrug har, vil altid en vis procentdel af drengene vende tilbage til landsbylivet og til muslimerne.

Med kvinderne er det derimod anderledes, af dem er endnu ikke en eneste skejet ud. I det stykke er jeg blevet glædelig overrasket, da den almindelige mening her, også blandt armenierne selv, gik ud på at, at kvinderne havde en stærk tilbøjelighed til at vende tilbage til haremmene, ja, endog til at gå til værre steder.

Det gælder for alle vore kvinder, de lidt ældre såvel som de helt unge, at de er yderst beskedne i deres fordringer til livet, villige til at arbejde og meget taknemmelige for, hvad man gør for dem. Indtil nu har jeg kun haft glæde af dem.

Til slut ville jeg også gerne have lov til at fortælle lidt om mine kære medarbejdere.

Der er nu først og fremmest det ægtepar, der sidder på anden række ved muren, de er jo lette at få øje på. Det er mine egne "børn", Misak og Lucia Melkonian, dem jeg har levet og arbejdet sammen med i omtrent 15 år. De er jo og vil altid være mine bedste støtter og min største glæde både i mit arbejde og i mit hjemmeliv, uden dem ville det falde mig svært at opholde mig i orienten, endsige da at løfte en stor gerning her. De er begge udgåede fra mit tidligere børnehjem, ligesom den lærerinde, der sidder ved siden af mig. Hun underviser i vor lille skole og styrer hjemmet herude i haverne. Desuden er der to gamle koner, som vi har kendt i mange år og ved, at vi kan have ubegrænset tillid til. De har hver sit hus, hvor de tager vare på køkken og forrådskammer.

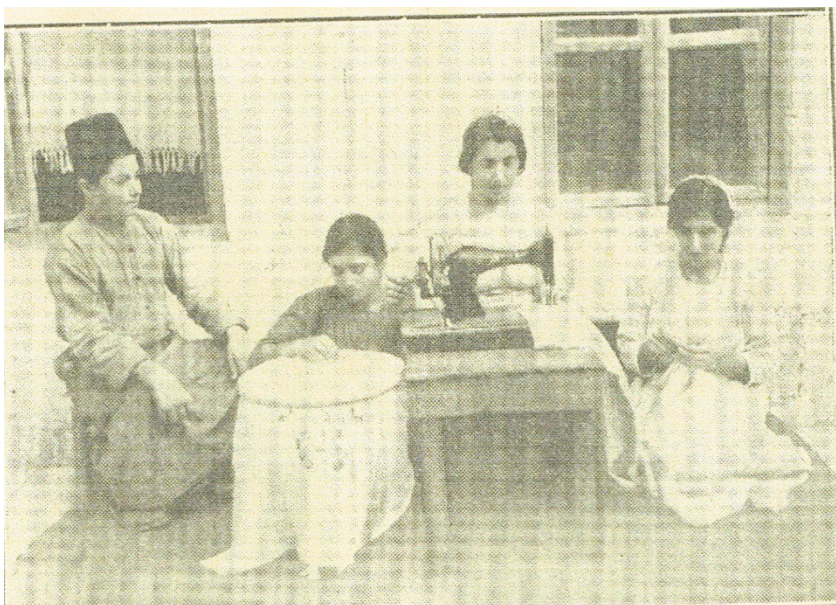
Ja, så er vi ikke flere foreløbig, kun vor aftenskolelærer mangler på billedet, da han ikke bor hos os.

Hans opgave er det at føre drengene ind i armensk liv. Han lærer dem at læse og skrive deres sprog og tale det rigtigt, fortæller dem deres folks historie og orienterer dem i verden med et kort for øje.

De 5 aftener om ugen er henlagte til denne undervisning, lørdag aften kommer der en præst og underviser dem i religion, søndag morgen går de i kirke og om eftermiddagen fører en ung armenier dem ud og lærer dem at spille fodbold på en åben plads nær ved mit hjem.

Ved den lejlighed undlader de aldrig at se ind til mig, så vi kan få talt med hinanden, og de kan komme frem med, hvad de har på hjerte.

Vi er som en stor familie, skønt vi af pladshensyn må leve i to huse.

En befriet familie.

Det næste billede viser en familie, som vi har fået sat i vej på en god måde.

De er tre søskende og den ene søsters unge datter. I 7 år har de lever blandt araberne nede ved Rakka, indtil de i dette forår flygtede.

De var blevet indfanget igen, hvis ikke de franske soldater var kommet dem til hjælp og havde sendt dem med en konvoj til Aleppo. Det var en meget besværlig og langt fra ufarlig historie, men endelig nåede de da frem.

Vi hjalp dem med at grunde et hjem, og de to søstre slår sig igennem ved syning og forskelligt broderi, som de havde lært før krigen. Victoria, det er den unge pige, begyndte i vor systue, og hun tjener nu til, hvad hun

behøver. Tilbage er broderen, Mygrditsch, han er i skomagerlære, og for ham får søstrene ugepenge indtil 1. januar; fra den dag har skomagermesteren lovet at give ham så meget i løn, at han kan klare sig selv. I øvrigt har de fået opspurgt en slægtning i Amerika, en fætter til Victorias far, og han har skrevet dem et meget opmuntrende brev. ”Her er mange unge mænd i min bekendtskabskreds, I skal se, til foråret henter jeg jer alle herover som brude.” At det samtidig med bliver sørget for Mygrditschs fremtid, er der jo ikke tvivl om.

Det var en udmærket løsning på sagen, men i hvert fald har de nu fundet deres plads i livet, og deres taknemmelighed mod os er rørende.

Det er lutter smil og glæde, der strømmer os i møde fra dem.

Karen Jeppe med nogle af sypigerne.

Så kommer der et billede fra vor systue, en lille gruppe af vore kvindelige arbejdere ved deres brodererammer.

Det er taget i foråret, de vi havde opgivet at skaffe pålideligt, vaskeægte broderesilke og derfor i vor fortvivlelse gav os til at arbejde på kulørte stoffer.

Nu er vi heldigvis over den vanskelighed og er i besiddelse af et stort forråd af fine og ægte farver, men det har rigtignok kostet os 3000 kr.

De, der findes på billedet, er naturligvis kun en lille flok af min ”Blomsterhave”, som jeg kalder systuen, for resten nogle af de allerførste, jeg havde, og dem, der stadig er førende i arbejdet.

Det gælder ikke kun Herome, hende, der sidder lige foran mig og som med stor dygtighed leder systuen. I begyndelsen besørgede hun selv al påtegning, men det kan hun ikke overkomme mere, hvor nu har vi over 70 arbejdere, og mønstrene bliver jo stadig vanskeligere, så nu har vi en tegner til hjælp.

Herome har mistet meget. Hendes mand blev dræbt, og hendes to små børn døde for hende i al den elendighed, men nu giver sit arbejde al sin kraft og alle sine tanker, og jeg kan mærke, at hun lidt efter lidt bliver glad af det.

Det har hun også grund til, for hun gør en stor gerning. Lige så vist, som det er min ingenlunde lette opgave at få broderierne solgt og skaffe ordrer og penge til systuen, lige så vist beror det på hendes flid og omtanke, at der stadig ligger noget færdigt påtegnet til alle kvinderne, så de ikke skal gå tomhændede bort, når de har afleveret et arbejde. Det er et stort ansvar for os begge, for det kniber jo med brødet i hjemmene så snart målene standser, vi må holde dem i regelmæssig gang uge efter uge. Men efter som tiden går, kommer de unge piger til at se bedre og bedre ud, både i huld og i klædedragt. Vi er glade for vort arbejde begge to. Men også nogle af de unge piger, der findes her på billedet, begynder at blive andet og mere end blot broderersker for brødet. Der begynder at røre sig noget kunstnerisk i dem. De vil gerne i lag med de vanskelige mønstre, og de finder tit nye individuelle måder at udføre en eller anden blomst på, og forskønner på den vis arbejdet. Det glæder mit hjerte, hver gang jeg ser det, for det er ud af den slags små spirer, den armenske folkekunst skal gro på ny. – Ja, så har jeg ikke flere billeder denne gang.

Jeg og alle mine ønsker vore venner hjemme i Danmark en glædelig jul. Tankerne går også gerne til Østen i julen, til julestjernen og Betlehem. Glem ikke, at det nu er blevet Danmark overdraget at tænde et lys herude for dem, der sidder i det dybeste mørke, så de kan finde vej ud af fangenskabet.

Lad os vogte det lille lys trofast, at det ikke skal slukkes.

Aleppo, den 9. november 1922.

Karen Jeppe

Et ærefuldt hverv.

Frk. Jeppe i Folkeforbundets undersøgelseskommission.

Gennem måneder arbejdede De Danske Armeniervenner her fra København på at få Skandinavien repræsenteret i den undersøgelseskommission, der nedsattes af Folkeforbundet med det formål at genfinde kvinder og børn, som under deportationerne er blevet optaget i tyrkiske huse og der isolerede fra deres nation, ofte med vold tvunget over til Islam og "Tyrkismen".

Vort arbejde kronedes med held. Det lykkedes Armeniens sande venner at gøre det forståeligt for Folkenes Forbund, at den franske dame, Madame Gaulis, der først var udpeget til tredjepladsen i kommissionen (de to andre medlemmer er dr. Kennedy og miss Emmy Cushman), var uskikket til dette hverv. I artikler og interviews havde hun afsløret sig som fanatisk tyrkerven uden dybere interesse for armenierne og de andre folkeslag, der var blevet ramt af deportationerne.

Allerede for måneder tilbage fik vi under hånden at vide, at der var mulighed for, at en plads i kommissionen ville blive besat med frk. Karen Jeppe. Og forinden forbundsforsamlingens møde i september blev meddelelsen officiel.

Ingen eller få kender som Karen Jeppe det armenske folk og dets kår. Frk. Jeppe er ikke alene dybt grebet af det armenske folks skæbne, hun er tillige en praktisk dame, hvis arbejde nok skal komme til at stå mål med de forventninger De Danske Armeniervenner knytter til det.

Vi bringer frk. Jeppe vore bedste lykønskninger til det store og vanskelige, men ærefulde hverv, Nationernes Liga har givet hende.

fra Armeniervennen november-december 1921.

Armenien-Spørgsmålet og Folkenes Forbund.

(Armeniervennen november-december 1921)

Folkeforbundets første møde overdrog i sin tid Forbundsrådet at våge Armenien og det armenske folks skæbne. Men der blev ikke givet Forbundsrådet effektive midler til beskyttelse af det ulykkelige folk, og Armeniens stilling blev værre og værre. Den armenske Republiks delegation besluttede sig derfor til at opnå international hjælp til Armenien og i hvert fald at opnå, at Armenien-spørgsmålet i så fuld udstrækning som muligt blev optaget til drøftelse på det Folkeforbundsmøde, der fandt sted i september i Geneve i år. Republikkens delegation, repræsenteret ved Aharonian, Khatissian og Varandian, indsendte derfor et memorandum til Forbundet, ligesom medlemmerne ved personlige henvendelser hos ledende statsmænd søgte at slå til lyd for Armeniens sag. Armenien-spørgsmålet kom da også til behandling på forbundsmødet, og Forbundets sjette udvalg vedtog den 15. september efter nogen diskussion følgende udtalelse, redigeret af selveste Lord Robert Cecil:

”Det første forbundsmøde betroede i november 1920 rådet at varetage Armeniens interesser.

Den 25. februar 1921 vedtog rådet, som var af den opfattelse, at stillingen i Lilleasien på dette tidspunkt umuliggjorde enhver positiv indgriben, at lade Forbundets sekretariat følge udviklingen i Armenien for at der senere kunne tages en bestemmelse af rådet.

Imens har det øverste råd foreslået at søge indført en bestemmelse i den reviderede Sevret-traktat om dannelsen af et nationalt hjemsted (Foyer National) for armenierne. Da tidspunktet for afslutningen af en fredstraktat mellem Tyrkiet og de allierede magter nu synes nær, opfordrer forsamlingen rådet til med al kraft at gøre gældende overfor det øverste råd, at det er nødvendigt i traktaten at få indført bestemmelser, der sikrer Armeniens fremtid og giver armenierne et sted at være, hvor de er fuldstændig uafhængige af det ottomanske herredømme.”

Den 21. september vedtog forbundsforsamlingen enstemmigt udtalelsen i den form, den således havde fået i det 6. udvalg.

Forfatterinden fru Inga Nalbandian, der som medlem af vor komite og af den internationale armenophile liga opholdt sig i Geneve under Folkeforbundets møde, har en meget stor andel i, at armenierspørgsmålet blev sat på dagsordenen også denne gang, og hendes arbejde bag kulisserne fik den allerstørste betydning for sagens behandling. Hun interesserede folk som Branting og Mansen for spørgsmålet, og hun var mellemløbet mellem en række af de forskellige landes politikere.

Også i Folkeforbundets 5. udvalg satte fru Nalbandians virksomhed frugter.

Folkeforbundet har nedsat en kommission, der skal søge at efterspore kristne og særlig armenske kvinder og børn, som efter de store deportationer lever – ofte under slavegår – i de tyrkiske haremer.

Denne kommission aflagde sin første beretning til Folkeforbundet ved mødet i september.

Det fremgik af beretningen, at kommissionen til trods for alle vanskeligheder – Sevrestraktaten er jo ikke ratificeret, og de allierede havde ikke nogen organisation, til hvilken kommissionen kunne henvende sig om støtte – og ikke mindst ved den engelske højkommisærers hjælp har kunnet føre 2300 armenske børn tilbage til det armenske folk. Det i Konstantinopel (Istanbul) grundede neutrale opsamlingshjem – Maison Neutrale – har været til den største støtte i dette arbejde, der stadig fortsættes.

Ikke desto mindre er der efter det armenske patriarkats opgørelse stadig hen ved 75.000 armenske børn anbragt i tyrkiske familier eller børnehjem. 50 % af børnene i de tyrkiske børnehjem er armenske.

Kommissionens rapporter blev som nævnt fremlagt i Folkeforbundets 5. udvalg. Her var det fru Nalbandian virkede. Hun præparerede stemningen blandt udvalgsmedlemmerne, og hun gav oplysninger om frk. Jeppe til udvalgets ordfører, den rumænske frk. Bacaresco. Den tale, med hvilken rumænerinden fremlagde rapporten, var både gribende og klog. Det lykkedes, takket være denne tale, at få forbundsforsamlingen til enstemmigt at vedtage en beslutning ifølge hvilken der i Konstantinopel skal udnævnes en repræsentant for Folkeforbundet (Denne post er senere blevet beklædt med M. Peet), som under de allieredes højkommisærers medvirkning skal lede arbejdet for at udfri de kvinder og børn, der for øjeblikket ”tyrkificeres” rundt om i Lilleasien. De nuværende medlemmer af undersøgelseskommissionen skal være med i dette arbejde og lede det omtalte opsamlingshjem i Konstantinopel og tillige andre ”maison neutrales”, man måtte oprette på passende steder.

Lykkedes det end ikke at få Folkeforbundet til at yde en større indsats i arbejdet for det armenske folk, så er dog de foran omtalte kendsgerninger bevis for, at der verden over er levende sympati for Armenien. Vi danske har grund til at være stolte over den del, vi har haft i, hvad der opnåedes i Geneve.

Danske armeniervenner er frk. Jeppe og fru Inga Nalbandian tak skyldige for det store arbejde, de har udført til gavn for det ulykkelige folk og til ære også for vort land.

H.F.Ulrichsen